

Advokatas

2021 NR. 3

ANALITIKA, ĮŽVALGOS, KOMENTARAI

Šių dienų iššūkiai teisinei valstybei

ŠIMTAS METŲ
ADVOKATŲ
TARYBOMS

D. JOČIENĖ: „TEISMŲ
NEPRIKLAUSOMUMUI YRA
LABAI RIMTŲ SIGNALŲ“

ELEKTRONINĖS
SEKIMO PRIEMONĖS:
MITAI IR TIKROVĖ

S. RUDĖNAITĖ: „SPAUDIMAS
TEISĖJAMS DĖL MIGRANTŲ
YRA LABAI DIDELIS“

Atraskite platų **SHARP** produktų

asortimentă

SHARP

Be Original.

Advokatas

Turinys

Interviu

J. Tehveris: „Žmogaus teisės visuomenei rūpi mažiau nei prieš kelerius metus“ 8

Jubiliejus

Šimtas metų Advokatų taryboms 12

Apžvalga

„Concordet sermo cum vita“ / „Tesisderina kalba su gyvenimu“ (Lucius Annaeus Seneca) 28

Konstitucinis Teismas

D. Jočienė: „Teismų nepriklausomumui yra labai rimtų signalų“ 34

Žmogaus teisės

Visuomenės skydas 42

Interviu

S. Rudėnaitė: „Spaudimas teisėjams dėl migrantų yra labai didelis“ 46

Eutanazija ir žmogaus teisių įgyvendinimas

Teisė nekontroliuoti 50

Europos Sąjungos Bendrasis Teismas

R. Norkus: „ES teismai yra arčiau, nei gali atrodyti“ 54

Pokyčiai

Naujas teisininko veiklos modelis 60

Asmens privatumas

Pasikinkius „Pegasą“ 62

Patirtis

Teisiniai pokyčiai Šiaurės ir Baltijos šalyse 68

Migracijos krizė

Atstumtieji 72

VGTP

Už borto 76

Diskusija

Podukros vietoje 78

„Vnešekonombanko“ byla

Pirmoji banko afėra? 81

Veidrodys

Apie pasitikėjimą teisėsauga, žmogaus teises ir karantiną 84

In Memoriam

Kazimieras Motieka 88

In Memoriam

Jonas Kairevičius 90

2021 NR. 3

ISSN 1648–3006

e. p. redakcija@iq.lt,
tel. 8 694 11 116

Žurnalo partneriai

LIETUVOS
ADVOKATŪRA

Redaktorius

Ovidijus Lukošius

Apžvalgininkai

Dominykas Griėžė,
Liepa Žeromskaitė

Straipsnių autoriai

Tomas Bagdanskis,
Evelina Butkutė-Lazdauskienė,
Romualdas Drakšas,
Valdas Falkauskas,
Paulius Gričiūnas,
Mindaugas Kukaitis,
Ignas Vėgėlė

Kalbos redaktorė

Vaida Ramanauskaitė

Dizainerė

Aušra Andriulytė

Iliustracijos

Alfa.lt, BNS foto,
Lietuvos advokatūros archyvo,
Scanpix, Shutterstock,
Twenty20, Unsplash

Leidėjas

„Naujųjų centras“, UAB
Ž. Liaukšmino g. 3, 01101 Vilnius,
e. p. redakcija@iq.lt

Reklamos skyrius

e. p. reklama@iq.lt,
tel. 8 694 11 116

Spausdino

„Lietuvos ryto“ spaustuvė

KAD NEBŪTŲ SUNKU ATSIKELTI

Gerai savijautai – „Oilesen D3
su juodųjų ikry aliejumi“

Tai vitamino D ir juodųjų ikry
aliejaus rafinuota pagalba:

- imunitetui;
- kaulų ir raumenų funkcijai.

Vitaminas D padeda palaikyti normalią imuninės sistemos
veiklą, normalią kaulų būklę ir raumenų funkciją. Svarbu
įvairi ir subalansuota mityba bei sveikas gyvenimo būdas.

Maisto papildas

Naujiena!

Mieli kolegos, advokatai, teisininkai, brangūs žurnalo skaitytojai,

Jūsų rankose – trečiasis žurnalo „Advokatas“ numeris tiems, kurie domisi šio laikotarpio atneštais teisinės tvarkos ir žmogaus teisių pokyčiais pasaulyje ir Lietuvoje. Jame pasistengėme sudėti informaciją ir teisininkų požiūrį apie tai, kas 2021-aisiais buvo aktualu visuomenei: kas ir kaip keitė teisinę tvarką, su kokiais iššūkiais susidūrė Lietuva ir pasaulis, kaip tai paveiks mūsų ateitį. Maloniai kviečiame atversti žurnalo „Advokatas“ puslapius: savo straipsniuose ir interviu su Jumis polemizuos advokatai, teisėjai, žmogaus teisių specialistai, teisėsaugos sistemos atstovai ir mokslininkai.

2020 m. vasarą išleisto pirmojo „Advokato“ numerio leitmotyvas – baimės paskatinta žmogaus teisių ir laisvių erozija dėl tariamo saugumo – kaip išsipildžiusi įžvalga atlydėjo mus iki trečiojo numerio. Jame primename, kad nesame sala, besivadovaujanti tik savo nacionalinės teisės aktais. Esame Europos Sąjungos (ES), Europos Tarybos, visos vakarietiškos kultūros dalis, su kitomis šalimis sprendžianti iškilusias problemas, todėl reiškiniiai, grasinantys demokratijai ar teisei tvarkai, yra panašūs kaip ir kitose ES valstybėse. Naudinga patirtimi žurnale sutiko pasidalyti Estijos advokatūros pirmininkas Jaanusas Tehveris, daugiau nei dvidešimtmetį praktikuojantis itin plataus bylų spektro advokatas, drąsiai reiškiantis nuomonę visuomenei reikšmingais teisiniais klausimais. Pokalbyje su J. Tehveriu rasite įžvalgų apie advokato profesiją, reakciją į pasaulinę pandemiją ir nerimą keliančią tendenciją: visuomenė vis mažiau reikšmės teikia žmogaus teisių klausimams. Jei būtinumas saugoti pamatines žmogaus teises ir laisves išnyks kaip Vakarų visuomenės savasties dalis, kas atsitiks demokratijai?

Žvelgdami į ateitį, privalome atsisąžinti ir nepamiršti, kas mus atvedė į šiandieną, kas padėjo tapti tokiems, kokie esame. Minėdami Advokatų tarybų šimto metų jubiliejinę sukaktį, maloniai kviečiame paskaityti iškilių Tarybos narių prisiminimus apie devynias kadencijas po nepriklausomybės atkūrimo, apie kiekvienos Advokatų tarybos narių indėlį į šiuolaikinę Lietuvos advokatūrą ir šalies teisinę sistemą. Tai svarbu mums ir ateities kartoms. Sveikindamas buvusius ir esamus Tarybos narius šios solidžios sukakties proga bei vertindamas garbingiausių advokatų rūpinimąsi mūsų veiklos principais, linkiu visiems mums nepamiršti istorijos ir jos kūrėjų, didžiutis solidžia advokatų bendruomenės laikysena ir vienybė net tada, kai giname nepopuliarią tiesą. „Advokatiško“ užsispyrimo įgyvendinant užsibrėžtus tikslus!

Pamatiniais teisinės valstybės principais vadovaujasi ne tik teisininkai, jais privalo vadovautis ir valstybės institucijos. Šie principai apima tarpusavyje susijusius imperatyvus: teisės viršenybę, valdžių padalijimą, asmenų lygybę prieš įstatymą, pagarbą žmogaus teisėms ir laisvėms. Apie demokratinės valstybės esminį elementą – teisės

Advokatų tarybos pirmininkas

Ignas Vėgėlė

viršenybės principą – kviečiame skaityti Advokatų tarybos pirmininko pavaduotojo Mindaugo Kukaičio publikaciją „Teisė į gynybą – teisės viršenybės principo garantas“.

Džiaugiamės galimybe pakalbinti iškilus, itin ryškius ir didelės pagarbos nusipelnčius Teisėjus. Konstitucinio Teismo Pirmininkė prof. Danutė Jočienė dalijasi įžvalgomis apie teisės viršenybę, žmogaus teises, teisės aktų hierarchijos svarbą ir teismų nepriklausomumą. Jos atvirumas žavi, o profesiniai pastebėjimai teikia vilties, kad Konstitucinis Teismas principingai gins žmogaus teises ir laisves šiuo sudėtingu laikotarpiu, kartu paskatins dabarties ir ateities politikus bei pareigūnus laikytis teisinės tvarkos.

Apie teisėjų ir advokatų darbo panašumus ir skirtumus nacionaliniame bei tarptautiniame teisme, procesų šiuose teismuose ypatumus, įdomiausias pastarojo meto ES Bendrojo Teismo bylas interviu pasakoja šio Teismo teisėjas, buvęs Lietuvos Aukščiausiojo Teismo pirmininkas prof. dr. Rimvydas Norkus.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo pirmininkė, Teisėjų tarybos vadovė Sigita Rudėnaitė interviu prakalbo apie kylančią teisinę valstybę neleistiną politikų spaudimą teismams, dalijosi teisėjų karjeros ir skyrimo problemomis, atkreipė dėmesį į abejotinus kriminalinės žvalgybos teisminės kontrolės aspektus, tarp jų – apie STT teikiamas pažymas dėl teisėjų tinkamumo, su kuriomis susipažinti neteko nė viename teisėjui.

Užsienio politikoje nuo mūsų nepriklausomi įvykiai Lietuvą atvedė prie dar vienos krizės, neretai įvardijamos Baltarusijos hibridine ataka. Požiūris į šią situaciją skirtingas – apie tai skaitykite publikacijoje „Atstumtieji“. Žurnale taip pat supažindinama su technologijų paskatintais pokyčiais ir jų įtaka teisei tvarkai. Kaip tai veikia advokato profesiją, pasakoja Advokatų tarybos narys doc. dr. Tomas Bagdanskis straipsnyje „Naujas teisininko veiklos modelis“. Apie grėsmingą ir paslaptinę technologijų aspektą – kai jos panaudojamos asmeniui sekti, pažeidžiant jo teises – rašo Paulius Gričiūnas straipsnyje „Pasikinkius „Pegasa““. Aktualią eutanazijos temą nagrinėja Advokatų tarybos narys prof. dr. Romualdas Drakšas. Kokie eutanazijos įteisinimo ES šalyse argumentai ir kontrargumentai, sužinosite perskaitę publikaciją „Teisė nekenkėti“.

Norisi tikėti, kad žurnalas „Advokatas“ savo turiniu įtrauks Jus, suteiks įdomios informacijos ar bent būsite paskatinti diskusijai – juk visa tai, kas vyksta, kaip keičiasi, turės įtakos visų mūsų ateičiai.

Linkiu malonaus skaitymo. O baigiantis metams ir prasidedant naujesiems, 2022-iesiems, nuoširdžiai linkiu kiekvienam išminties ir kantrybės, kad galėtumėte išverti nesėkmes, bet gebėti pasidžiaugti pasiekimais ir sėkme. Tegul ateinantys metai būna dosnūs Jums ir Jūsų artimiesiems. Būkite sveiki. ■

*„Jei mes neturėtume žiemos,
pavasaris nebūtų toks malonus:
jei kartais nejaustume nepritekliaus skonio,
klestėjimas nebūtų toks laukiamas“, – yra rašiusi poetė Anne Bradstreet.*

*Tegul kartu su 2021-aisiais užmarštin nueina visi sunkumai, šiomet slėgę Jūsų pečius.
Tegul stebuklingas Šv. Kalėdų laukimas ir jų šventinis laikas tampa
ramybės šaltiniu ir vilties gimimo laikotarpiu,
o Jūsų širdys teprisipildo šilumos, kurios pakaktų Jums ir Jūsų artimiesiems.
Būkite apsaugoti nuo grėsmių ir netikrumo.
Išsilaisvinkime nuo tikrovę užgožiančių baimių.
Drausiai kalbėkime, bet mokėkime ir išgirsti.*

Sveikatos bei sėkmės Naujaisiais – 2022-aisiais metais!

Lietuvos advokatūra

INTERVIU

J. Tehveris: „Žmogaus teisės visuomenei rūpi mažiau nei prieš kelerius metus“

Nuo 2019 m. Estijos advokatūrai vadovaujantis **Jaanus Tehveris (Jaanus Tehver)**, daugiau nei dvidešimtmetį praktikuojantis advokatas, sukaupė patirties, leidžiančios ne tik sėkmingai vadovauti Estijos advokatų bendruomenei, bet ir atvirai, drąsiai reikšti savo nuomonę visuomenei reikšmingais teisiniais klausimais, kurie taip pat svarbūs ir Lietuvoje.

■ **Esate kelių sričių advokatas, tarp jų ir baudžiamosios teisės, kodėl pasirinkote šią sritį? Ar galėtumėte išskirti keletą asmeninių savybių, būtinų teisininko profesiją besirenkančiam asmeniui?**

– Aš praktikuojau visų rūšių teisiniuose ginčuose: užsiimu civilinės, administracinės, baudžiamosios teisės gynyba. Man sudėtingos bylos, įskaitant baudžiamąsias, yra aukščiausio lygio intelektinis iššūkis. Tai yra pagrindinė priežastis, kodėl pasirinkau šią sritį. Kad galėčiau sėkmingai bylinėtis ar būti gynėju baudžiamosiose bylose, sakyčiau, svarbūs trys asmeniniai bruožai: atviras ir kritinis mąstymas, gebėjimas atskirti, kas yra susiję su byla, aktualu ar svarbu, o kas – ne, ir dvasinė stiprybė, gebėjimas nesivelti į karštas diskusijas ir nepriimti asmeniškai pralaimint bylą.

■ **Tai kas jums atrodo sunkiausia šioje profesijoje?**

– Visada sunku pralaimėti bylą, kuria tikėjai, bet taip atsitinka. Advokato praktika užsiimu daugiau negu 20 metų ir drįstu teigti, kad jei kuris nors advokatas sako niekada nepralaimėjęs bylos, jis arba labai retai yra buvęs teisme, arba tiesiog meluoja.

■ **Ar patartumėte jaunimui rinktis teisės krypties studijas? Ar vis dar patraukli advokato profesija?**

– Tai sunkus klausimas. Advokato praktika yra pašėlusiai konkurencinga, ir norėdamas ką nors pasiekti tikrai negali ti-

kėtis, kad pakaks universiteto studijų. Mokyti turite nuolat, visą savo karjerą, ir įgyti naujų įgūdžių. Jaunimas neturėtų blaškytis dėl iliuzijos, kad visiems teisininkams finansiškai sekasi labai gerai – tai mitas. Be to, jauni žmonės turi suprasti, kad, skirtingai nei daugelyje kitų sričių, kuriose žinios yra universalios (pvz., matematikos, fizikos, internetinių technologijų ar medicinos), teisė iš prigimties yra teritorinė, todėl teisės studijos suteikia jauniems žmonėms daug mažiau laisvės tęsti jas kitose šalyse arba pradėti praktiką kitur. Sakyčiau, kad būti teisininku yra patrauklu tiems, kurie tikrai aistringai domisi teise, bet jei ne, rekomenduočiau pasiekti kitos profesijos.

■ **Nėra šalies, nenukentėjusios nuo COVID-19. Kaip pandemija paveikė Estijos visuomenę, kokių pokyčių matote? Kokią įtaką vyriausybės sprendimai kovojant su virusu turėjo teisininkų darbui?**

– Be abejo, pandemija paveikė visus, tačiau kai dabar jau turime daugiau informacijos, veiksmai yra gerokai mažiau chaotiški, palyginti su ankstyvąja pandemijos stadija. Laimė, mano šalyje taikomos priemonės toli gražu nebuvo tokios atgrasios kaip kitose valstybėse, o mes, teisininkai, ypač vertiname tai, kad mūsų teismų sistema nuo pat pradžių laikėsi pozicijos, jog teisingumas turi būti vykdomas net esant ekstremaliajai situacijai. Tiek teisininkai, tiek teismai gana greitai prisitaikė prie naujo darbo pobūdžio – pradėtos rengti vaizdo konferencijos ir pan. Ir apskritai teisinė sistema nebuvo paveikta.

■ **Viename interviu sakėte nerimaujantis dėl to, kaip visuomenė reagavo į vyriausybės priemones – karantiną, apribojimus. Kokia buvo estų reakcija?**

– Iki šiol matyta reakcija gana silpna – visuomenės protestai buvo labai menki, be to, teisiniai veiksmai prieš vyriausybės nustatytus apribojimus buvo itin reti. Man kelia susirūpinimą tai, kad vyriausybės priimanos kai kurios priemonės atrodo turinčios mažai mokslinio pagrindo arba jo visai neturinčios, o parlamento vaidmuo gerokai sumažintas. Jei sprendimų priėmimas nepriklauso demokratiniam procesui, o visuomenė jo kruopščiai nenagrinėja, tai teisinei valstybei nieko gero nežada.

■ **Lietuviai po pusantų metų pavargo nuo karantino ir pradėjo garsiai reikšti savo nuomonę apie apribojimus, galimybių pasą, kai kuriais atvejais matydami pažeidžiamas žmogaus teises. Ar pastebite kokių nors žmogaus teisių pažeidimų požymių Estijos valdžios institucijų sprendimuose dėl pandemijos?**

– Laimė, iki šiol Estijoje taikytos priemonės turėjo palyginti nedidelį poveikį žmogaus teisėms, todėl nepasakyčiau, kad šiuo atžvilgiu padėtis yra labai bloga. Žinoma, buvo situacijų, kai, mano nuomone, nustatytos priemonės pažeidė žmogaus teises, pavyzdžiui, visiškas ir ilgas draudimas šeimos nariams lankytis įkalinimo įstaigose, kuris galiojo 2020 m., tačiau visai visuomenei taikomų didelių suvaržymų nebuvo.

Jeį kurį nors advokatas sako niekada nepralaimėjęs bylos, jis arba labai retai yra buvęs teisme, arba tiesiog meluoja.

■ **Estija dažnai matoma kaip pavyzdys lietuviams kai kuriose socialinio gyvenimo, teisingumo ir teisės srityse. Kokias tendencijas šiais laikais pastebite žmogaus teisių srityje?**

– Deja, matau, kad žmogaus teisių aukso amžius visame pasaulyje baigėsi dešimtajame dešimtmetyje, o Estijoje nuo 2004 m., kai įstojome į ES, nebuvo padaryta didelė pažanga. Sakyčiau, kad žmogaus teisių apsauga nėra vienas svarbiausių dalykų daugelio vyriausybių darbotvarkėje, įskaitant mano šalies vyriausybę. Ir visuomenė, atrodo, tuo rūpinasi mažiau negu prieš keletą metų. Abejingumas labiausiai kelia nerimą.

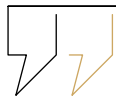
■ **Ir kokį čia matote advokatūros vaidmenį?**

– Kadangi Estijoje nėra daug žmogaus teisių nevyriausybinių organizacijų, advokatūra turi kalbėti apie žmogaus teises,

raginti rengti geresnius teisės aktus, paspausti valstybės institucijas, kad jos paisytų žmogaus teisių savo veikloje.

■ **Viena žmogaus teisių – teisė į gynybą, valstybės garantuojamą teisinę pagalbą. Estijoje ši sistema organizuojama kitaip nei Lietuvoje, kurioje advokatų veiklą koordinuoja valstybės institucija, o atlyginimai advokatams yra mažesni kartais, net ne procentais, nei jūsų šalyje. Kaip Estijai pavyko sukurti veiksmingą ir realią valstybės garantuojamos teisinės pagalbos sistemą?**

– Mačiau daugelio šalių valstybės garantuojamos teisinės pagalbos sistemas ir nė viena iš jų, įskaitant Estijos, nėra ideali. Mūsų sistemą administruoja Advokatūra ir ji yra palyginti efektyvi, tačiau finansavimo požiūriu mes toli gražu nesame laimingi. Jaunus teisininkus prisijungti prie valstybės garantuojamos teisinės pagalbos sistemos atbaido žemi apmokėjimo už paslaugas ▶

Mūsų teismų sistema nuo pat pradžių laikėsi pozicijos, jog teisingumas turi būti vykdomas net esant ekstremaliajai situacijai.

► tarifai, todėl negarantuojamas ilgalaikis jos tvarumas. Sakyčiau, kad Advokatūrai ir Teisingumo ministerijai pavyko rasti sprendimą, kuris būtų daugiau ar mažiau pagrįstai subalansuotas, tačiau ta pusiausvyra labai trapi, tikrai nelengva dirbti efektyviai ir teikti geros kokybės paslaugas pagal galiojančią sistemą.

■ Ar įmanoma, kad valstybės garantuojama teisinė pagalba būtų laikoma tikra teisine pagalba, o ne tik formalia?

– Visada laikiausi nuomonės, kad valstybės garantuojama teisinė pagalba neturėtų būti prastesnė, o patarimų ir atstovavimo, kurių žmonės gauna iš valstybės garantuojamos teisinės pagalbos sistemos, kokybė iš esmės turėtų būti tokia pati kaip privačioje sutartyje numatyta paslauga. Žinoma, kartais taip nėra, tačiau labai stengiamės pasiekti šį tikslą.

■ Viešojoje erdvėje esate minėjęs, kad Estijos žmonės galėtų daug labiau domėtis duomenų apsauga. Gal per pastaruosius metus situacija pasikeitė?

– Deja, ne. Privatumui ir asmens duomenų apsaugai dauguma žmonių skiria nepakankamai dėmesio.

■ Duomenų apsaugos klausimas svarbus visoms šalims, taip pat Lietuvai, juk kasdien savo duomenis pateikiame socialiniuose tinkluose. Ar Estijoje daugėja asmens duomenų apsaugos pažeidimų? Kaip teisininkai gali pakeisti padėtį, kaip įtikinti žmones, kad duomenų apsauga yra svarbi?

– Žinoma, Estijoje yra BDAR pažeidimo atvejų, tačiau iki šiol jie dažniausiai buvo nedideli, o visuomenės dėmesys jiems – menkas. Ši ypatinga teisės sritis yra gana nauja, ir Advokatūra stengiasi šviesti narius, apie problemas informuojame ir vyriausybės institucijas, ir visuomenę. Tačiau didelę

dalį darbų šioje srityje gali atlikti pavieniai teisininkai ir advokatų kontoros, kai dirba su klientais ir atstovauja jų interesams.

■ Klientas konsultuodamasis su advokatu turi būti tikras, kad patikėta paslaptis liks tik tarp jo ir advokato. Tačiau neretai teisėsaugos institucijoms labai norisi sužinoti daugiau, negu joms galima. Kokios yra kliento paslapties apsaugos garantijos Estijoje?

– Padėtis dėl kliento paslapties garantijų Estijoje yra nepatenkinama. Advokatūros įstatyme turime normas, kurios saugo konfidencialumą, tačiau, deja, teisėsaugos institucijoms šios nuostatos atrodo nereikšmingos. Advokatūra ragina pradėti keisti baudžiamąjį procesą reglamentuojančius teisės aktus, kad ir čia būtų įtraukta klientų konfidencialumo apsauga. Neabejotinai bus ilgas ir sunkus kelias.

■ Ko palinkėtumėte Lietuvos advokatų bendruomenei ir visiems teisininkams?

– Linkiu visiems Lietuvos teisininkams stiprybės ir drąsos kovoti už klientų teises, taip pat rasti džiaugsmo savo darbe – galų gale mūsų valstybės yra teisinės valstybės, ir tai nėra mažas pasiekimas šiuolaikiniame pasaulyje. ■

Parengė Evelina BUTKUTĖ-LAZDAUSKIENĖ

J. Tehveris

- 1998 m. baigė teisę Tartu universitete.
- Nuo 2003 m. advokatų kontoros „Tehver & Partners“ partneris, advokatas.
- 2004 m. baigė teisės magistrantūros studijas Londono Karališkajame koledže.
- 2010–2015 m. „Transparency International“ Estijos skyriaus valdybos pirmininkas.
- Nuo 2009 m. Estijos advokatūros valdybos narys.
- Nuo 2019 m. Estijos advokatūros pirmininkas.

Prabangaus nekilnojamojo turto lyderis Lietuvoje ir pasaulyje

Nothing compares.

BALSIR.COM

JUBILIEJUS

Šimtas metų Advokatų taryboms

Faktai ir prisiminimai:
Lietuvos Advokatų tarybų
istorija nuo 1921 m. iki
šių dienų

Teisės istorikai, teisininkai, advokatai, įvairiais aspektais tyrinėję ir rašę apie advokatūros reiškinių kilmę, yra sakę, kad „iki tokio advokato profesijos suvokimo lygio per kelis tūkstančius metų teisės žinovams ir praktikams teko nueiti labai ilgą ir sudėtingą kelią. Lietuvos masteliais advokatas, advokatūra ir kaip sąvoka, ir kaip reiškiny, galima sakyti, yra paauglystės stadijos“ (*Advokatūros teisė*, Vilnius: LĮ „Kriventa“, 2018, p. 25). Retrospektyviai klaidžiojant istorijos keliais būtina sugrįžti į 1918 m. lapkričio 26 d., kai Lietuvos Valstybės Taryba priėmė Laikinąją Lietuvos teismų ir jų darbo sutvarkymo įstatymą, po kurio pradėta organizuoti šalies teisingumo sistema. Kaip rašoma knygoje „Advokatūros teisė“: „Prie apygardos teismų susibūrus per dvidešimt advokatų, 1920 m. rugpjūčio 31 d. prisiekusieji advokatai Petras Leonas ir Stasys Lukauskas kreipėsi į Vyriausiąjį Tribunalą su prašymu sukviesti prisiekusiųjų advokatų visuotinį susirinkimą Advokatų tarybai išrinkti iš tuo metu prie apygardos teismų jau buvusių dvidešimt aštuonių advo-

katų“ (*Advokatūros teisė*, Vilnius: LĮ „Kriventa“, 2018, p. 42).

Lietuvos advokatų tarybos gimimo data įvardijama 1921 m. sausio 15 d. Būtent šiais besibaigiančiais metais, 2021-aisiais, Advokatų taryba mini 100 metų jubiliejinę sukaktį. Prieš šimtą metų pirmuoju Prisiekusiųjų advokatų tarybos pirmininku išrinktas Vladas Stašinskas, vadova-

vęs nuo 1920 iki 1926 m., iš viso keturias kadencijas. Pirmininkaujant V. Stašinskui pradėti kurti advokatūros savivaldos pamatai. Per visą šimtmetį Advokatų tarybai atstovavo septyniolika pirmininkų. Tarybos ir jų pirmininkai turėjo didesnę ar mažesnę įtaką advokatų veiklai, visuomenės požiūriui į advokatų bendruomenę. Advokatų tarybos iki

1939 m. būdavo renkamos kasmet, rečiau – kas dvejus metus (1921–1940 m. buvo išrinkta 16 Advokatų tarybų). Antrasis Lietuvos prisiekusių advokatų tarybos pirmininkas buvo P. Leonas ir šias pareigas ėjo 1926–1938 m. Jam pirmininkaujant įkurta advokatų savišalpos organizacija, sudaryta advokatų biblioteka, kurtos tradicijos. 1939 m. trečiuoju

Lietuvos prisiekusių advokatų tarybos pirmininku išrinktas Mykolas Sleževičius ir vadovo vienus metus.

Vladas Požėla buvo ketvirtasis Lietuvos prisiekusių advokatų tarybos pirmininkas ir pareigas ėjo paskutiniaisiais Lietuvos nepriklausomybės mėnesiais 1940 m. Deja, jau nuo 1939 m. kartu su okupacija prasidėjo ir pirmieji advokatų areštai, o

advokatūra buvo pertvarkyta pagal SSRS advokatūros nuostatus. Sudaryta laikina Lietuvos SSR advokatų kolegija, kuri vykdė Advokatų tarybos funkcijas (iš viso dirbo 27 kolegijos iki 1992 m). Nuo 1939 iki 1992 m. paskirtų Lietuvos SSR advokatų kolegijų pirmininkais buvo Lionginas Indreika (1940–1941), Zigmas Toliušis (1941–1944), Alfonsas ▶

► Jakubėnas (1944–1947), Ksaveras Misevičius (1947–1949), Jonas Žėruolis (1947–1949), Andrius Domaševičius (1949–1955), Albinas Vaicekauskas (1962–1972), Vladas Deksnys (1972–1978) ir Kęstutis Lipeika (1978–1999), kuris vadovavo ilgiausiai. Per jo kadenciją Advokatų kolegijos prezidiumas 1990 m. vėl tapo Advokatų taryba.

Kartu su nepriklausomybės atkūrimu 1990 m. kovo 11 d. buvo būtinybė pertvarkyti sovietinę teisės sistemą, parengtas ir 1992 m. rugsėjo 16 d. priimtas Lietuvos Respublikos advokatūros įstatymas, įtvirtinęs ir realiai užtikrinęs advokatų veiklos principus, veiklos formas. Nuo 1992 iki 2021 m. buvo išrinktos devynios Advokatų tarybos. Savo prisiminimais apie skirtingas kadencijas ir per jas vykdytą veiklą dalijasi buvę ir esami tarybos nariai.

1992–1995 m.

ADVOKATŲ TARYBOS NARIAI:

pirmininkas – šviesaus atminimo Kęstutis Lipeika (Advokatų garbės ženkle kavaličius), pirmininko pavaduotojas – šviesaus atminimo advokatas Bronislovas Švarlys, a. a. Algimantas Džiegoraitis, Pranas Vytautas Gineika (Garbės ženkle kavaličius), Povilas Jegorovas, a. a. Isaakas Kaganas (Garbės ženkle kavaličius), Jonas Liaučius, a. a. Rimantas Sipavičius, Sigitas Židonis.

Advokato Prano Vytauto GINEIKOS prisiminimai

„Atkūrus nepriklausomybę reikėjo pertvarkyti ir nuo sovietmečio likusią advokatūros sistemą. 1992 m. Advokatų taryba rengė pirmąjį Advokatūros įstatymą, kuriuo buvo žengtas didelis žingsnis į priekį. Šiuo įstatymu buvo užtikrinta advokatūros savivalda, suformuluoti advokato veiklos principai. Buvo daug svarstymų taryboje, koks tas teisės aktas turi būti. Kiek širdies įdėjo tuometis pirmininkas, šviesaus atminimo K. Lipeika. Daug pastangų teko įdėti mums visiems, ir man asmeniškai, kad Seime tas įstatymas būtų priimtas. Norėjome, kad advokatas būtų labiau ma-

Jau nuo 1939 m. kartu su okupacija prasidėjo ir pirmieji advokatų areštai, o advokatūra buvo pertvarkyta pagal SSRS advokatūros nuostatus.

tomas, girdimas, tąkart mažai buvo atsižvelgta, kai ko atsisakyta, kai kas liko. Tai buvo sudėtingas periodas, teko daug ginčytis. 1992 m. rugsėjį šis Advokatūros įstatymas buvo priimtas. Vėliau, žinoma, buvo tobulinamas“, – prisiminė P. V. Gineika.

Ne vieną dešimtmetį praktikavęs advokatas sako matantis ne tik patobulėjusių, bet ir keistinių dalykų, o labiausiai jam nerimą kelia advokato reputacijos klausimai. Anot P. V. Gineikos, šios klasikinės profesijos atstovai turėtų nepamiršti duotos priesaikos ir ypač atkreipti dėmesį į nepriklaistingos reputacijos būtinybę. Juk advokato ir etikos santykis ypatingas.

„Norėjęsi, kad prie advokatų bendruomenės prisijungtų tie žmonės, kurie tikrai to verti, pasiryžę laikytis advokato etikos. Linkiu, kad Advokatų taryba rastų receptą, kaip atskirti tokius žmones, kad advokatais taptų asmenys, kurie keltų advokato prestižą“, – kalbėjo advokatas.

1995–1999 m.

ADVOKATŲ TARYBOS NARIAI:

pirmininkas – šviesaus atminimo advokatas Kęstutis Lipeika (Advokatų garbės ženkle kavaličius), pirmininko pavaduotojas – šviesaus atminimo Bronislovas Švarlys, Audronė Bugelevičienė (Garbės ženkle kavaličė), Pranas Vytautas Gineika (Garbės ženkle kavaličius), a. a. Isaakas Kaganas (Garbės ženkle kavaličius), a. a. Jonas Kaivėvičius (Garbės ženkle kavaličius), Jonas Liaučius, a. a. Rimantas Sipavičius, Valentinas Staugaitis (Garbės ženkle kavaličius).

Advokatės Audronės BUGELEVIČIENĖS prisiminimai

1995–1999 m. Advokatų tarybai buvo nelengvo darbo, ieškojimų, pasikeitimų ir išbandymų laikotarpis. Pasak advokatės A. Bugelevičienės, užtrukusios reformos, netobuli įsta-

tymai, nuolatinė jų kaita kėlė įtampą ir abejonių dėl rytdienos.

„Didžiulį susirūpinimą kėlė ir besitęsianti Lietuvos advokatūros reforma. Visuomenei pradėjus tvarkytis rinkos ekonomikos sąlygomis, advokatūros veiklai atsirado naujų ir plačių galimybių, todėl buvo būtini ir laiko realijas atitinkantys pokyčiai. Gyvenimas pateikė advokatams daugybę klausimų, kuriuos neatidėliodama turėjo spręsti Advokatų taryba. Tarybai vadovavo šviesaus atminimo advokatas K. Lipeika, kuris beveik visą savo gyvenimą paskyrė advokato profesijai, oriai, nuosekliai siekė, kad Lietuvos advokatūra išsaugotų savo profesijos savarankiškumą, nepriklausomumą ir tradicijas. Minimu laikotarpiu tai buvo itin aktualu, nes 1992 m. spalio 31 d. advokatūros veiklą reglamentavęs įstatymas, kuriame buvo nustatyti advokatų veiklos Lietuvos Respublikoje pagrindiniai principai – konstitucinės teisės ginti garantavimas, advokato veiklos laisvė ir savarankiškumas, iš esmės buvo pakeistas 1994 m. rugsėjo 20 d. įstatymu „Dėl advokatūros įstatymo pakeitimo ir papildymo“. Šiuo įstatymu daugybė klausimų buvo perduota spręsti vykdomosios valdžios atstovui – teisingumo ministrui. Toks įstatymo leidėjo žingsnis buvo vertinamas kaip advokatūros nepriklausomumo ir savarankiškumo apribojimas, tam tikras advokatūros suvalstybinimas“, – prisiminė A. Bugelevičienė.

Prieš Advokatūros suvalstybinimą tuo metu pasisakė Tarptautinė advokatų asociacija, Latvijos ir Estijos advokatų asociacijos – išreiškė susirūpinimą ir ragino įstatymų leidėją peržiūrėti minėtą įstatymą.

„Advokatų tarybai viena pagrindinių užduočių buvo parengti pastabas ir pasiekti, kad toks įstatymas būtų pakeistas, atsižvelgiant į tarptautinius standartus, kad būtų išsaugoti esminiai Advokatūros nepriklausomumo ir savarankiškumo principai. Tik 1998 m. spalio 1 d. įsigaliojo naujas LR advokatūros įstatymas, kuriame jau buvo nustatyti esminiai advokatų veiklos principai. Advokatus pradėta kvalifikuoti kaip nepriklausomą Lietuvos teisinės

sistemos dalį, nepriklausomus savo kliento patarėjus ir atstovus teisės klausimais. Šalia to buvo priimtas ir garsusis Advokatūros įstatymo įgyvendinimo įstatymas, pagal kurį per gana trumpą laiką asmenys, turintys teisingumo ministro išduotą licenciją verstis teisininko praktika, be advokato kvalifikacinių egzaminų ir advokato padėjėjo praktikos, turėjo būti pripažįstami advokatais ir įrašomi į praktikuojančių advokatų sąrašą. Dėl minėto teisės akto per labai trumpą laikotarpį (vos per kelis mėnesius) Lietuvos advokatūra padidėjo beveik trečdaliu. Advokatų tarybai tai buvo didžiulis iššūkis, nes ne visi lengvatinėmis sąlygomis pripažinti advokatais ir į praktikuojančių advokatų sąrašą įrašyti asmenys buvo pasiruošę advokato profesijai. Advokatų taryba nuolat akcentavo, kad advokatui nepakanka vien teisinio išsilavinimo ir patirties, kad būtina išsiugdyti ypatingas asmenines savybes, būdingas privalančiam teikti teisinę pagalbą asmeniui“, – teigė A. Bugelevičienė.

Pabrėžiama, kad ne visi asmenys lengvatinė tvarka buvo priimti į advokatūrą besąlygiškai. „Dėl to buvo kilęs didžiulis nepasitenkinimas advokatūra, o beveik visi Advokatų

tarybos sprendimai dėl atsisakymo pripažinti advokatais buvo skundžiami teismui. Advokatų tarybai teko nemažas darbo krūvis, siekiant apginti teismuose savo sprendimus, – prisimena advokatė. – Minėtame Advokatūros įstatymo įgyvendinimo įstatyme buvo numatyti Advokatų tarybai labai didelės apimties darbo pavedimai: parengti Advokatūros statutą, Advokatų profesinės etikos kodeksą, advokatų kvalifikacinių egzaminų programą, šių egzaminų apmokėjimo ir laikymo tvarką ir kt. 1999 m. gegužės 21 d. Advokatų konferencijoje priimtas Advokatų profesinės etikos kodeksas, kuriame buvo pakartoti ir iš esmės papildyti advokatų profesinės etikos reikalavimai, taip pat Advokatūros statutas. Tai pirmieji po Lietuvos nepriklausomybės atkūrimo tokio pobūdžio dokumentai, Advokatų tarybos parengti per tokį trumpą laiką. Atliktas didelis ir nelengvas darbas, nes rengiant minėtus dokumentus reikėjo vadovautis Advokatūros įstatymu, kuris vos įsigaliojęs jau neatitiko advokatūrai keliamų reikalavimų. Priimti teisingiausius sprendimus, neprieštaraujant galiojančiam Advokatūros įstatymui, buvo labai sudėtinga.“ ▶

► Tapo akivaizdu, kad ir vėl būtina keisti galiojantį Advokatūros įstatymą, todėl Advokatų taryboje buvo nuspręsta sudaryti darbo grupę naujo Advokatūros įstatymo projektui parengti.

„Mūsų tikslas buvo parengti naujos, modernios advokatūros koncepciją, atspindinčią pažangią ir kitų valstybių advokatūrų patirtį. 1999–2002 m. kadencijos Advokatų tarybos iniciatyva parengtas Advokatūros įstatymo projektas taip pat turėjo užtikrinti savarankišką advokatūros reikalų tvarkymą, advokatų teisių gynimą, gynybos ir atstovavimo laisvę ir nepriklausomumą bei atribojimą nuo nepagrįsto kišimosi į advokatų veiklą. Naujos kadencijos Advokatų taryba tęsė pradėtus darbus, šie tikslai iš dalies buvo įgyvendinti naujajame, trečiajame po Lietuvos nepriklausomybės atkūrimo, 2004 m. kovo 18 d. LR advokatūros įstatyme. Pabrėžtina ir tai, kad 1995–1999 m. nesikeitė nei Advokatų tarybos narių, nei administracijos darbuotojų skaičius, nors buvo itin išaugusi Advokatų tarybos darbo apimtis.

Didžiuojusi, kad šios kadencijos Advokatų taryba svariiai prisidėjo prie to, kad būtų realiai įgyvendinta ir kiekvieno piliečio teisė į gynybą, kuri yra įrašyta Lietuvos Konstitucijoje ir kuri yra viena pagrindinių žmogaus teisių. Linkiu kiekvienam advokatui profesinės sėkmės, ryžto ir kantrybės sunkioje, bet labai garbingoje advokato veikloje, saugant ir ginant kiekvieno žmogaus laisves ir teises. Jauniesiems kolegoms linkiu saugoti savo profesijos prestižą, žinoti advokatūros istoriją ir puoselėti jos tradicijas“, – pasakojo advokatė A. Bugelevičienė.

1999–2002 m.

ADVOKATŲ TARYBOS NARIAI:

pirmininkas – šviesaus atminimo Kazimieras Motieka (Garbės ženkle kavalierius), pirmininko pavaduotoja – Audronė Bugelevičienė (Garbės ženkle kavalierė), a. a. Jonas Kairevičius (Garbės ženkle kavalierius), Gintaras Pukas (Garbės ženkle kavalierius), Sigitas Židonis, Osvaldas Martinkus,

Ramunė Remeikienė, Rolandas Valiūnas (Garbės ženkle kavalierius), a. a. Vytautas Zabiela (Garbės ženkle kavalierius, narys iki 2000 m.), Eigirdas Činka (narys nuo 2000 m.).

Advokato Osvaldo MARTINKAUS prisiminimai

1999 m. gegužės 21 d advokatų konferencijoje pagaliau priimtas pirmasis atkurtoje Lietuvoje Advokatų profesinės etikos kodeksas ir Lietuvos advokatūros statutas. Tais metais baigėsi ilgamečio advokatūros pirmininko a. a. K. Lipeikos pirmininkavimas. Advokatas O. Martinkus (tarybos nario pareigas ėjęs dvi kadencijas) prisimena, kad tuo metu vyko pokyčiai.

„Šviesaus atminimo advokatūros pirmininkas K. Lipeika buvo išskirtinės kultūros, etikos ir profesionalumo žmogus, tačiau advokatai norėjo pasikeitimų. Nuo 1999 m.

balandžio iki lapkričio K. Lipeika buvo nominalus pirmininkas ir jokių svarbių sprendimų nebepriėmė. 1999 m. vasarą ar rudens pradžioje susibūrė iniciatyvinė advokatų grupė. Tuo metu LR Seimas priėmė BPK pakeitimą, pagal kurį advokatui buvo galima skirti piniginę baudą už neatvykimą į teismo posėdį be svarbių priežasčių (vadinamoji V. Landsbergio pataisa). Šis BPK pakeitimas dar nebuvo pasirašytas LR prezidento, tad minėta advokatų iniciatyvinė grupė nusprendė kreiptis į Lietuvos Respublikos prezidentą Valdą Adamkų su prašymu šio įstatymo nepasirašyti. Neformali iniciatyvinė advokatų grupė (Zita Šličytė, Audronė Bugelevičienė, Algimantas Džigoraitis, Jonas Kairevičius, Sigitas Židonis, Gintaras Pukas, Osvaldas Martinkus) prezidentūroje susitiko su V. Adamkumi. Susitikime išdėstė-

Tik 1998 m. spalio 1 d. įsigaliojo naujas LR advokatūros įstatymas, kuriame jau buvo nustatyti esminiai advokatų veiklos principai. Advokatus pradėta kvalifikuoti kaip nepriklausomą Lietuvos teisinės sistemos dalį, nepriklausomus savo kliento patarėjus ir atstovus teisės klausimais.

me advokatų poziciją ir susirūpinimą dėl ruošiamų įstatymo pakeitimų. Išgirdome prezidento palaikymą, – prisiminė advokatas. – Jei gerai pamenu, 1999 m. lapkričio mėnesį įvyko Visuotinis advokatų susirinkimas, kuriame aš bei dauguma buvusios iniciatyvinės grupės advokatų buvome išrinkti į Advokatų tarybą. Iš pradžių kurį laiką dirbome be pirmininko. Advokatams reikėjo žinomo ir nepriekaištingą reputaciją visuomenėje turinčio vadovo, kuris galėtų vienyti advokatus ir veiksmingai atstovautų jų interesams, toks buvo K. Motieka. Tarybą sudarė septyni nariai: vienas iš Klaipėdos, trys iš Kauno, likę iš Vilniaus ir pirmininkas. Toks nedidelis tarybos narių skaičius reiškė, kad, norint priimti sprendimą, su kiekvienu jos nariu būtina kalbėtis, įtikinėti, argumentuoti. Vėlesniais metais tarybos narių skaičius didėjo. Manau, kad Advokatų taryboje turėtų būti daugiau atstovaujama regionams“, – sako O. Martinkus.

1999–2002 m. kadencijoje buvo patvirtinti svarbūs advokatūros simboliai – Lietuvos advokatūros vėliava ir ženklas.

„1999 m. taryboje patvirtinome Lietuvos advokato ženklą. Nepamenu, jog būtume nutarę, kad jis privalomai turi būti segimas ir dėvimas su mantija. Tai buvo rekomendacijos, nes tais metais vengėme griežtų ribojimų, draudimų, buvome išsiilgę laisvės. Taryba dirbo rutininį darbą: priimdavo naujus advokatus ir advokatų padėjėjus, nagrinėjo skundus. Aišku, buvo ir visai advokatūrai svarbių klausimų aptarimai, diskusijos. Dirbome kartu, draugiškai ir vieningai“, – teigė O. Martinkus.

2002–2005 m. ADVOKATŲ TARYBOS NARIAI: pirmininkas – Rimas Andrikis (Garbės ženklo kavalerius), pirmininko pavaduotojas – Rolandas Valiūnas (Garbės ženklo kavalerius), pirmininko pavaduotoja Audronė Bugelevičienė (Garbės ženklo kavalerė), Juozas Čivilis (Garbės ženklo kavalerius), Pranas Vytautas Gineika (Garbės ženklo kavalerius), Jonas Kvaraciejus, Osvaldas Martinkus, Liudvika Meškauskai-

tė, Ramunė Remeikienė, a. a. Virginija Smilgevičienė, Vidutė Tiškuvienė (Garbės ženklo kavalerė).

Advokatės Vidutės TIŠKUVIENĖS prisiminimai

2002-aisiais vyko Lietuvos advokatūros reforma, parengtas Lietuvos advokatūros įstatymo projektas, siūlyta sukonkretinti advokatų profesinės paslapties sąvoką, pretendentams į advokatūrą nustatyti didesni reikalavimai nei iki tol. Pastebėta, kad per kelerius pastaruosius metus advokatų skaičius padidėjo nuo kelių šimtų iki tūkstančio. 2003 m. birželį pirmą kartą Baltijos šalyse surengta IBA konferencija „Verslo teisė ir tautinis identitetas“. Advokatų taryba rūpinosi ir tarptautiniais reikalais, ir advokatūros vidaus klausimais: sukurta advokatų duomenų bazė, veikė advokatų interneto tinklalapis *advoco.lt*.

„Prisimenu šią Advokatų tarybos kadenciją su didele nostalgija, ir pirmiausia dėl tarybos narių draugiškumo dirbome vieni kitus palaikydami, padėdami, bendradarbiaudami. Buvome darni komanda, gal dėl to pavyko nuveikti nemažai darbų. Dalį tarybos posėdžių laiko užimdavo

teisininkų prašymų pripažinti juos advokatais svarstymas. Tekdavo svarstyti po keletą dešimčių tokių prašymų – buvo labai aktyvūs metai. Sprendėme įvairius teisinius klausimus, reaguodami į advokatūros aktualijas, prisidėjome rengiant įstatymų projektus, kad frazė „teisinė valstybė“ nebūtų tik gražūs žodžiai.

Buvau paskirta Pietų Lietuvos regiono valstybės garantuojamos teisinės pagalbos (VGTP) koordinatore. Dirbau su Alytaus, Lazdijų, Varėnos, Druskininkų advokatais. Tuo metu dar nebuvo VGTP tarnybos, tad koordinatoriui tekdavo surasti ir paskirti advokatus VGTP teikti asmenims, kurie turėjo teisę gauti VGTP ikiteisminiame tyrime ir teisme. Kaip ir dabar, gaudavome pareiškėjų skundų dėl Advokatų etikos kodekso ar advokato veiklos pažeidimų, juos tirdavome. Advokato praktika užsiėmiau 34 metus. Tai gražūs profesinės veiklos metai, kupini gerų prisiminimų. Šiandien norisi palinkėti jaunajai advokatų kartai tarpusavio supratimo, kolegiskumo ir sąžiningos konkurencijos. Vienas svarbiausių dalykų – pagarba vienas kitam, pagarba žmogui“, – sakė advokatė V. Tiškuvienė. ▶

**2005–2008 m.
 ADVOKATŲ TARYBOS NARIAI:**

pirmininkas – Rimas Andrikis (Garbės ženklų kavalierius), pirmininko pavaduotojas – Juozas Čivilis (Garbės ženklų kavalierius), Gintautas Daugėla (Garbės ženklų kavalierius), Pranas Vytautas Gineika (Garbės ženklų kavalierius), Remigijus Jakutis, a. a. Isaakas Kaganas (Garbės ženklų kavalierius), Jonas Kvaraciejus, Liudvika Meškauskaitė, Jonas Nekrašius (Garbės ženklų kavalierius), Leonas Virginijus Papirtis.

Advokato Gintauto DAUGĖLOS prisiminimai

Dvi kadencijas į Lietuvos advokatų tarybą išrinktas advokatas G. Daugėla prisimena, kad atkūrus Lietuvos Respublikos nepriklausomybę buvo daug nežinomybės, žmonių, kurie naudojo įstatymų spragomis, aiškiai nereguliuotais teisiniais santykiais, ekonominiais sunkumais. Pasak advokato, ilgai pradėjo nusistovėti požiūris, kad „įstatymas yra karalius, o ne karalius...“.

„Mums buvo aktualios advokatūrą ir advokatų veiklą reglamentuojančios teisės normos, įstatymų, reglamentuojančių advokatų teises ir pareigas, tobulinimas. 2005 m., kai pirmą kartą buvau išrinktas į Advokatų tarybą, detalių veiklos reglamentų nebuvo, nors gal ir būtų reikėję. Vadovavomės Lietuvos advokatūros įstatymu, Lietuvos advokatūros statutu. Pasigedavome iš anksto sureguliuotos posėdžių tvarkos. Posėdžiai būdavo organizuojami pagal tam tikrą vadovų nustatytą planą, darbo tvarkę. Tuo metu darbo eiga atrodė gana aiški, prisipažinsiu, pasitikėdavau tam tikrų klausimų ratą pristatančiu tarybos nariu ar atsakingais tarybos darbuotojais. Dabar vertinant praeitą darbo etapą, man regis, taryba dirbo produktyviai ir konstruktyviai, nes sprendavo labai daug įvairių klausimų, ir tai privalėjome padaryti operatyviai, susirinkdami kartą ar du per mėnesį, – prisiminė G. Daugėla. – Kai kurių kolegų jau nėra su mumis. Visuomet prisiminsiu tarybos narių diplomatiškumą: kai nagrinėdavome skundus,

Lietuvos advokatų tarybai nuolat tenka įrodinėti, kad mūsų šalyje būtent advokatūra vykdo garbingą konstitucinę pareigą – užtikrina teisę į gynybą, greičiausiai ir visapusiškai pastebi institucijų klaidas, įstatymų netobulumą, pagrįstai kritikuoja ir panaudoja įstatymų įtvirtintas teises piliečio interesams ginti.

pranešimus apie kolegų advokatų padarytus veiksmus, iškelti drausminę bylą būdavo ne taip paprasta. 2005 m. taryba darniai sutarė, kad reikia principingai siekti oraus, dėmesingo ir jautraus advokato įvaizdžio, siekti, kad advokatai nuolat didintų savo profesionalumą ir elgtųsi garbingai, nepriekaištingai ne tik su kolegomis, bet visuomenėje, taip pat teismuose, teisėsaugos institucijose. Kiek prisimenu, Advokatūros įstatymo 2004 m. redakcijos 7 str., be kitų reikalavimų tapti advokatu siekiančiam asmeniui, buvo nustatęs ir tokią supaprastintą nuostatą: „[...] arba turi ne mažesnę kaip penkerių metų teisinio darbo stažą“. Teisiniu darbu laikomas darbas, nurodytas LR Vyriausybės patvirtintame teisi-

nių pareigybių sąraše, o stažas skaičiuojamas nuo to laiko, kai asmuo įgijo teisės bakalauro arba teisės magistro, arba teisininko profesinį kvalifikacinį laipsnį (vienpakopį teisinį universitetinį išsilavinimą) ir pradėjo dirbti teisinį darbą (1 d. 3 p.), taip pat yra nepriekaištingos reputacijos (1 d. 4 p.). Tačiau dar prieš išrenkant 2005 m. tarybą ir 2005-aisiais tarybai dirbant daug informacijos buvo teikiama ir diskutuojama dėl 7 str. pakeitimo, privalomai nustatant kvalifikacinio egzamino laikymo pretendentams pareigą, išskyrus (7 str. 1 d. 6 p.) asmenims, kurie turi ne mažesnę kaip septynerių metų teisėjo stažą arba yra teisės krypties socialinių mokslų daktarai ar habilituoti daktarai (7 str. 2 d.).

Galiu tvirtai pasakyti, kad dirbdamas taryboje nuolat jaučiau visų jos narių atsakomybę už advokatūros ateitį, besąlygišką siekį ir norą gerinti advokatų prestižą visuomenėje“, – sakė advokatas G. Daugėla.

Advokatas prisimena, kad taryba sutardavo vienbalsiai, o prireikus priimdavo sprendimus ginti ir pačią tarybą. Pasak G. Daugėlos, yra buvę atvejų, kai tarybai teko savo sprendimus ginti teismuose.

„Linkėčiau jaunajai advokatų kartai atnaujinti diskusiją: ar nereikėtų siekti teisės aktų pataisų, kad pagal teismų apygardų principą į tarybą būtų renkami atstovai iš tose apygardose dirbančių advokatų deleguotų kandidatų. O visiems kolegoms norėčiau palinkėti, ko dažniausiai pasigendu savyje: kantrybės, mokytis klausytis kito, nesustojant tobulėti ir eiti kartu su laiku. Ir, aišku, noriu palinkėti gyvenimiškai, paprastai: mažiau streso, daugiau pozityvumo, kiek įmanoma, ramesnio požiūrio į problemas. Prisiminkime kažkieno teisingai pasakytą posakį, kad „su viena byla advokato kelias nesibaigia“. Sveikatos, sėkmės jums ir jūsų artimiesiems“, – linkėjo advokatas G. Daugėla.

2008–2011 m. ADVOKATŲ TARYBOS NARIAI:

pirmininkas dr. Leonas Virginijus Papirtis, pirmininko pavaduotoja – dr. Ingrida Krolienė, Irena Andriuškevičienė, Renata Beržanskienė (Garbės ženklo kavalerė), Edmundas Budvytis, Gintautas Daugėla (Garbės ženklo kavalerius), Viktoras Gecas, a. a. Jonas Kairevičius (Garbės ženklo kavalerius), Algimantas Kolperas, Gražina Mauručaitienė, Egidijus Morkūnas, Jonas Nekrašius (Garbės ženklo kavalerius), Gintaras Pukas (Garbės ženklo kavalerius), Jonas Ramanauskas, a. a. Vytautas Zabiela (Garbės ženklo kavalerius).

Advokato Jono NEKRAŠIAUS prisiminimai

J. Nekrašius dvi kadencijas ėjo garbingas Advokatų tarybos nario pareigas, davusias didelę patirtį ir supra-

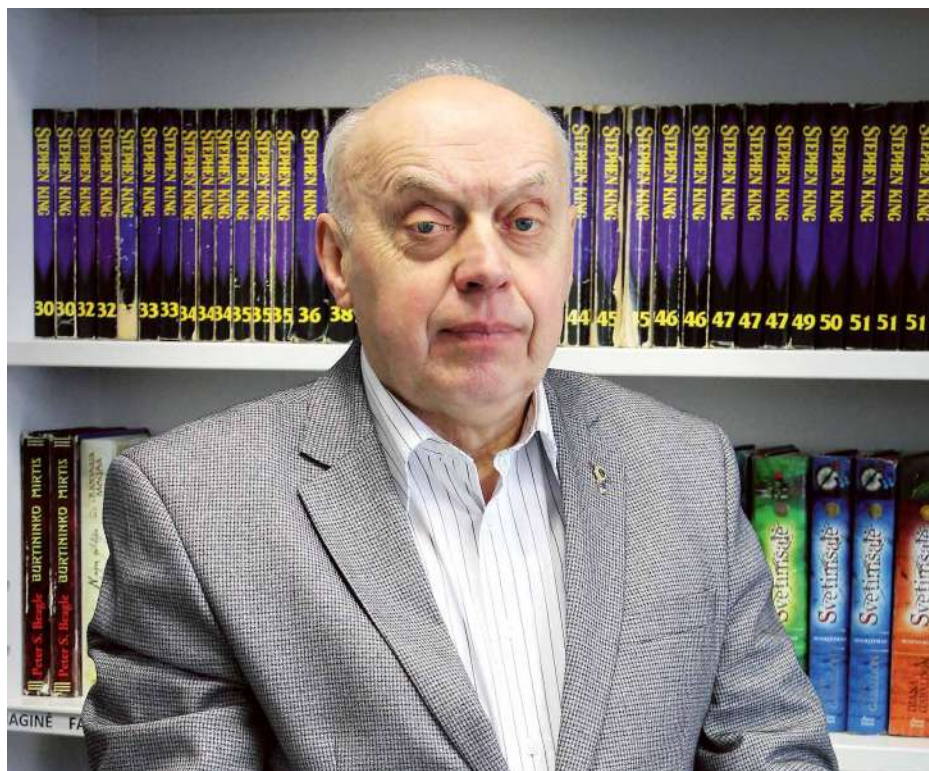
timą, kas yra taryba, ir koks jos vaidmuo advokatūros gyvenime.

„Teko prisidėti prie advokatūros savivaldos, nes būtina tobulinti jos darbą ir taip padėti užtikrinti advokatūros nepriklausomumą ir savarankiškumą. Dalyvaudamas Advokatų tarybos veikloje stengiausi išreikšti savo nuomonę visais advokatų darbą, jų darbo sąlygas gerinančiais klausimais, tobulinant įstatymus. Kartu su kitais tarybos nariais siekėme, kad šiuolaikinėje demokratinėje teisinėje valstybėje advokatūra būtų visiškai nepriklausoma nuo vyriausybės, kad būtų užtikrinta advokatų laisvė ginant žmogaus teises, kad atlikdami profesines pareigas advokatai galėtų pasisakyti prieš valstybės vardu reiškiamus kaltinimus, nebijodami padarinių ir būti persekiojami.

Pagal tai, kaip valstybėje įgyvendinama teisė į gynybą, galima vertinti ir tos valstybės ar visuomenės brandumą, teisinį išprusimą. Vykdamas teisę į gynybą, advokatūra neretai skelbiama nepageidaujama institucija (*persona non grata*), pamirštant, kad būtent ji padeda piliečiams ginti savo konstitucines teises. Aktyvi piliečių teisių gynyba ne visa-

da palankiai sutinkama ir valstybės valdžios, ir teisėsaugos institucijų, o kartais tokia veikla vertinama priešingai. Toks vertinimas – sovietinis reliktas, kurį visomis leistinomis priemonėmis ir išgalėmis bando išgyvendinti Lietuvos advokatūra.

Dažnai viešojoje erdvėje neobjektyviai nušviečiami Lietuvos advokatūros uždaviniai bei tarnavimo žmogui ir visuomenei prigimtis, ne visada sugebama suprasti teisinę ir socialinę advokatūros paskirtį, įvertinti tikrąją advokato vaidmenį. Lietuvos advokatų tarybai nuolatos tenka įrodinėti, kad mūsų šalyje būtent advokatūra vykdo garbingą konstitucinę pareigą – užtikrina teisę į gynybą, greičiausiai ir visapusiškai pastebi institucijų klaidas, įstatymų netobulumą, pagrįstai kritikuoja ir panaudoja įstatymų įtvirtintas teises piliečio interesams ginti. Gynėjo dalyvavimas ikiteisminio tyrimo ir teismo procesuose verčia teisėsaugos ir kitų institucijų pareigūnus laikytis proceso nustatytų normų, ir tai yra nepaprastai svarbu, nes šitaip užtikrinamos atsakomybės patraukto asmens teisės. Tokių advokatų darbą reikėtų vertinti pozityviai, teisinėje valstybėje negali būti abejojama ▶

►advokato profesinės veiklos būtinumu žmogaus teisėms ir laisvėms užtikrinti“, – mano advokatas.

Daugiau nei keturiasdešimt metų J. Nekrašius domisi Lietuvos teismų ir advokatūros istorija, įžymių šalies ir Šiaulių krašto advokatų gyvenimu bei profesine veikla.

„2013 m. Lietuvos advokatūra minėjo įkūrimo 95-metį. Lietuvos advokatų tarybos pastangomis, aš, kaip autorius, kartu su bendraautoriais L. V. Papirčiu, Adam Stankevič, J. Čiviliu, Brigita Bališiene, Rimantu Skeiviu parengėme ir išleidome knygą „Advokatas ir valstybė“, kurios išangą parašė visuomenės ir politikos veikėjas prof. Vytautas Landsbergis. Apie šį leidinį prof. V. Landsbergis rašo: „Knyga apie Lietuvos advokatūros istoriją ir asmenis, kurią turite rankose, byloja apie svarbią mūsų kultūros dalį. Nuo teisinės kultūros priklauso be galo daug. Karalysčių arba valstybių pamatas, tad kiek galint – kaip dabar sakoma – ir valstybių likimas. Norėčiau, kad Lietuvos likimas nesiūbuotų pavojuje dėl teisinės kultūros, teisinės sistemos trūkumų. Sistema, nors pagal tinkamus pavyzdžius sudėstyta, gali neveikti be tikros kultūros. Advokatai, savo ruožtu, yra būtinoji teisinės sistemos grandis kaip žmonių padėjėjai ir jų minčių žinovai. Gal net sielų. Ne veltui advokatai būdavo ir menininkais arba rašytojais. O jau visada, nors ir ne visi, ir teisingumo rūmo, tai yra valstybės, statytojai“ (V. Landsbergis, *Advokatas ir valstybė*, Vilnius: „Justitia“, 2013, p. 5.).

Gavus Lietuvos advokatų tarybos pritarimą ir paramą, 2013 m. leidykla „Justitia“ išleido mano knygą „Lietuvos advokatūra: Šiaulių advokatai (XVII–XXI a. pradžia). Enciklopedinis žinynas“. Tai pirmas toks išsamus leidinys apie Lietuvos ir Šiaulių advokatus, jų veiklą. Analogiško leidinio iki tol nebuvo.

2013 m. gruodžio 6 d. Vilniuje surengtas Lietuvos advokatūros organizuotas forumas „Lietuvos advokatūra: vakar, šiandien ir ry-

toj“, kuriame buvo svarstomi klausimai apie teisingumo vykdymą šalyje ir advokato vaidmenį, advokatūros retrospektyvą. Šie paminėti svarbūs leidiniai ir renginiai prisidėjo prie Lietuvos advokatūros įtvirtinimo mūsų valstybės teisinėje sistemoje, sudarė geras prielaidas paminėti ir Lietuvos advokatūros šimtmetį, plėtoti garbingas šios institucijos tradicijas ir prisidėti prie teisinės sistemos kūrimo, žmogaus teisių ir laisvių gynimo“, – pasakojo J. Nekrašius.

„Ateitis priklauso jaunimui, – mano J. Nekrašius. – Noriu palinkėti ateities advokatams, kad jie visados atsimintų, jog ši profesija – kilniausia profesija teisingumo kelyje, ir šia profesija turi didžiulius kiekvienas, kas tokią pasirenka. Advokatas turi būti išsilavinęs, sąžiningas ir doras – tik tai leidžia tinkamai vykdyti savo pareigas. Kartu tai labai atsakinga profesija ir

2011–2014 m. ADVOKATŲ TARYBOS NARIAI:
pirmininkas – dr. Leonas Virginijus Papirtis, pirmininko pavaduotoja – dr. Liudvika Meškauskaitė, Renata Beržanskienė (Garbės ženkle kavaliere), Juozas Čivilis (Garbės ženkle kavaliere), Gediminas Dominas, a. a. Jonas Kairevičius (Garbės ženkle kavaliere), Gintaras Pukas (Garbės ženkle kavaliere), dr. Jonas Saladžius (Garbės ženkle kavaliere), Eugenija Sutkienė (Garbės ženkle kavaliere), Džiolana Tarvainytė, a. a. Vytautas Zabiela (Garbės ženkle kavaliere).

Advokato dr. Jono SALADŽIAUS prisiminimai

Prisimindamas 2011–2014 m. Advokatų tarybos kadenciją advokatas J. Saladžius sako, kad ji buvo daugialypė ne tik dėl narių amžiaus bei darbo advokatūroje patirties, bet ir

Taryba nuolat akcentavo, kad, nežiūrint į Lietuvos advokatūros įstatymo reikalavimus, advokatams skiriamos tik simbolinės garantijos ir vengiama iš esmės spręsti pačius svarbiausius advokatų socialinius reikalus.

negalima į ją žiūrėti lengvabūdiškai, atmetinai, nerūpestingai. Privatu atiduoti visas savo jėgas, žinias, patirtį, kad pateisintum garbingą advokato vardą. Būtina suvokti, kad advokatas privalo sąžiningai ginti savo kliento teises ir interesus. Nevalia klientui žadėti to, ko negalima padaryti. Gindamas klientą ar jam atstovaudamas, advokatas neturi susitapatinti su juo, būtina laikytis savarankiškumo ir nepriklausomumo principo. Advokatas procese turi pasinaudoti visomis savo teisėmis ir būti ne pasyvus stebėtojas, o aktyvus proceso dalyvis, ginti savo klientą ar jam atstovauti visomis leistinomis priemonėmis, net jei teismui tai ir nepatiktų. Be to, advokatas turi mokytis visą gyvenimą. Tik taip jis tampa tikru ir profesionaliu advokatu, žmogaus teisių ir laisvių gynėju.“

dėl narių specializacijos bei veiklos kryptį, taip pat požiūrio į kai kuriuos esminius Lietuvos advokatūros strategijos ir vizijos klausimus.

„Tarybos nariai turėjo labai tvirtą ir kartais atskirą nuomonę, o šios kadencijos taryba buvo tarsi tiltas, jungiantis senąsias Lietuvos advokatūros tradicijas ir naujos kartos bei į Europą integruotos Lietuvos advokatūros siekius. Nežiūrint į tai, visi tarybos nariai sutarė dėl paties svarbiausio dalyko – Lietuvos advokatūra turi sėkmingai dalyvauti teisingumo įgyvendinimo procese ir nepamiršti savo misijos – padėti žmonėms realizuoti savo teisę į teisingumą. Taryba ne kartą pabrėžė, kad šio tikslo turėtume siekti laikydamiesi esminių advokato profesijos vertybių ir žmogaus teisių. Be to, Lietuvos advokatų taryba deklaravo, kad sieks toliau kovoti už teisės vir-

šenybę ir žmogaus teisių apsaugą. Taryba svarstė daug svarbių Lietuvos advokatams klausimų, išklause visų nuomones, siekė rasti kompromisus ir priimti bendrus sprendimus“, – prisiminė J. Saladžius.

2011–2014 m. daug dėmesio skirta VGTP institutui tobulinti, svarstytos įvairios VGTP reformos kryptys. Atsižvelgdama į gerąją Europos šalių praktiką, Advokatų taryba tuomet siūlė, kad valstybės pagalbos administravimas būtų perduotas advokatūrai, kuri pati užtikrintų nepriklausomų advokatų skyrimą.

„Pasiūlyta, kad pagalbą teikiančioms advokatams reikia užtikrinti tinkamą, pagrįstą ir protingą paslaugų kainą. Diskutuota, kad atlyginimas už teisinę paslaugą laiku ir visas greičiau pasiektų advokatus, nes tuomet mokėjimai už suteiktą VGTP strigo valdininkų koridoriuose, o valdžios dėmesys kryo tik į VGTP administravimo suvalstybinumą, bet ne į nemokamos teisinės pagalbos kokybę ir advokato vaidmenį ją teikiant.

Tarybai teko spręsti ir aktualesnius advokatų sveikatos ir socialinio draudimo klausimus. Taryba nuolat akcentavo, kad, nežiūrint į Lietuvos advokatūros įstatymo reikalavimus, advokatams skiriamos tik simbolinės garantijos ir vengiama iš esmės spręsti pačius svarbiausius advokatų socialinius reikalus, garantuoti visiškai atlyginamas motinystės ir tėvystės atostogas bei užtikrinti kompensacijas advokatų ligos atveju. Advokatų taryba neliko neišgirsta ir dalis socialinio bei sveikatos draudimo klausimų buvo išspręsti arba pažadėta juos spręsti artimiausiu metu“, – teigė advokatas J. Saladžius.

Advokatas džiaugiasi, kad tuo metu taryboje pradėjo megzti diskusijos *pro bono* veiklos klausimais. Kaip galimos *pro bono* veiklos kryptys buvo įvardyti advokatų kontorų organizuojami labdaros renginiai, paramos aukcionai, įvairios visuomeninės akcijos, per kurias ugdomas teisinis švietimas, ir nemokama teisinė pagalba.

„Nors tai buvo tik koordinuotos *pro bono* veiklos pradžia Lietuvos

advokatūroje, taryba sutarė dėl pagrindinių *pro bono* principų: kad ir kokia turtinga būtų visuomenė, visuomet atsiras nemokamos teisinės pagalbos būtinybė, o žmonėms bei organizacijoms, neišgalintiems susimokėti už teisinę paslaugą, turi būti garantuota nemokama teisinė pagalba. Tuomet aiškiai suvokta, kad pagalbos ranką visuomenei turėtų ištiesti Lietuvos advokatūra, pasiūlydama koordinuotas *pro bono* paslaugas. Kartu buvo skirtas dėmesys Lietuvos advokatūros įvaizdžiui gerinti, advokato kaip žmogaus teisių gynėjo sėkmės istorijoms pristatyti“, – apie prasmingos ir gražios, dabar jau tradicinės akcijos pradžią pasakojo J. Saladžius.

Advokatas taip pat prisimena, kad 2011–2014 m. advokatūroje dar buvo gyvas advokatų skirstymas į „teismų“ ir „verslo advokatus“, tad sutarti dėl kai kurių klausimų ir atrasti bendrą advokatams sprendimą taryboje reikėjo daugiau laiko. Tik po ilgų diskusijų taryboje pavyko patvirtinti advokatų veiklos reklamos naudojimo reikalavimus, kurie numatė leistinos advokatų komunikacijos apibrėžtis, komunikacijos

kanalus ir galimos advokatų reklamos principus.

„Sutarta, kad leidžiama advokato veiklą reklamuoti tiek, kiek ši reklama atitinka advokato veiklos principus, t. y. pateikiami komunikacijos duomenys turėjo atitikti Lietuvos advokatų profesinės etikos kodeksą, advokatūros sprendimus, turi būti teisingi ir tikslūs, neklaidinti jų adresatų, neturi menkinti kitų advokatų profesinės veiklos ar specialiai ir išskirtinai aukštinti advokato profesinės veiklos, turi atitikti reklamos, asmens duomenų apsaugos ir kitus LR teisės aktus bei gero elgesio ir moralės reikalavimus. Nežiūrint į daugelį apribojimų, tokių „leistinos komunikacijos“ principų rinkinys buvo šuolis į priekį, atspindėjęs kompromisą tarp Lietuvos advokatų tarybos narių, – sakė J. Saladžius. – Kai kurie Advokatų tarybos nariai pasakė už tvirtesnį ir tvaresnį advokatų padėjėjo institutą. Buvo karštai diskutuojama, kaip reikėtų stiprinti advokato padėjėjo įvaizdį, numatyti papildomus reikalavimus praktikos vadovui, kad būtų užtikrintas realus vadovavimas advokato praktikai, ▶

►vykdoma advokato padėjėjo atliekamos praktikos kontrolė. Taryba taip pat diskutavo bendro teisės egzamino klausimais. Vertintos galimybės siūlyti vieną bendrą egzaminą advokatams, teisėjams, notarams ir prokurorams ir nustatyti papildomą profesinės veiklos egzaminą, advokatams siekiant nustatyti kandidato atitiktį advokato profesijai ir etikos reikalavimams, tačiau šios idėjos nebuvo realizuotos. Kai kurie tarybos nariai taip pat siūlė naujas advokatų veiklos formas, įskaitant advokatų profesines bendrijas ir bendroves, advokatų atsakomybės už teisines paslaugas ribojimus bei aiškesnį reglamentavimą, tačiau Advokatų taryboje šiais klausimais trūko bendros nuomonės ir bendros valios.“

J. Saladžiaus teigimu, Lietuvos stojimas į ES Lietuvos advokatūrai atvėrė duris į didžiausią ir įtakingiausią Europoje advokatų organizaciją – Europos advokatų tarybą ir teisininkų draugijų tarybą (CCBE). Sėkmingai bendradarbiauta su šia svarbia Europos advokatų organizacija. Taryboje aptarti patys aktualesni klausimai, kuriuos padiktavo CCBE, tokie kaip žmogaus teisių apsauga, advokatų etika, sąžininga konkurencija, laisvas Europos advokatų judėjimas, advokatų mokymai, pinigų plovimo direktyvų įgyvendinimas, teisė į teisingumą, nemokama teisinė pagalba.

„Diskutavome apie Europos bendrą teisinės pagalbos liniją bei *e-Justice* portalo, vienijančio visus Europos advokatus, diegimą. Siūlėme, kad visa apimtimi būtų įgyvendintas ir Lietuvoje taikomas CCBE Esminių advokatų veiklos principų statutas, kuris, be kita ko, užtikrina visų Lietuvos advokatų nepriklausomumą, stiprią advokatų profesijos savivaldą, teisės viršenybę ir teisingą teisės administravimą. Dalyvavimas CCBE veikloje suteikė vertingų įžvalgų ir tarptautinės partnerystės galimybių Advokatų tarybai bei Lietuvos advokatams“, – prisiminė advokatas.

Paklaustas, ko palinkėtų Lietuvos advokatų bendruomenei ir vi-

siems Lietuvos žmonėms, J. Saladžius kalbėjo: „Advokatūra vienija advokatus, atsidavusius žmogaus teisėms ir teisingumui, o mūsų teisinė pagalba tapo prieinama, patikima, veiksminga ir pripažįstama klientų. Ypač vertinu tai, kad mes sugebėjome įtvirtinti visuomenės gerovės, pagrįstos teisinės valstybės ir įstatymo viršenybės principais, pagrindus Lietuvoje. Tikiu, kad advokatų bendruomenė subrendo naujam proveržiui, kuris padės užauginti atvirą visuomenę ir užtikrins tvarią ateitį mūsų vaikams. Turime ne tik teisę, bet ir pareigą susivienyti ir padėti socialiai jautrioms grupėms ir asmenims, kurių teisės ir interesai pažeidžiami dėl autoritarizmo, ksenofobijos, rasizmo, homofobinių, seksistinių, antifeministinių ir kitų nepakantos formų. Linkiu visiems toliau kurti nepriklausomos ir stiprios Lietuvos advokatū-

žengė didelį žingsnį Lietuvos advokatūros modernizavimo link.

„Mūsų valstybėje ir visuomenėje vyko tam tikras idėjų judėjimas, didžiulis IT technologijų proveržis. Tad džiugu, jog ir Lietuvos advokatūra tuo metu pradėjo savo modernizacijos kelią. Iki tol tam tikros įstatymų pavestos funkcijos buvo vykdomos iš tiesų labai archajiškai, rankiniu būdu, būtent mūsų kadencijos metu buvo pradėtos diegti technologijos. Vienaip ar kitaip paliesta daugelis teisės aktų, reguliuojančių mūsų veiklą. Pradėtas formuoti advokatūros įvaizdis, tai irgi buvo labai svarbu, nes aplinka, kurioje mes egzistuojame – ir procesiniai oponentai, ir teisėsaugos institucijos ryškėjo, ir susidarė išpūdis, tarsi advokatai būtų bebalsiai. Kaip tik tuomet buvo sustiprinta viešoji komunikacija. Advokatūros modernizavimo proveržis buvo labai ryškus, nors pati taryba klausimus sprendė

Dalyvavimas CCBE veikloje suteikė vertingų įžvalgų ir tarptautinės partnerystės galimybių Advokatų tarybai bei Lietuvos advokatams.

ros sėkmės istoriją, kuri pateisintų mūsų ypatingos profesijos vardą ir autoritetą.“

2014–2018 m. ADVOKATŲ TARYBOS NARIAI:
pirmininkas – prof. dr. Ignas Vėgėlė, Gintautas Bartkus, Edmundas Budvytis, dr. Ingrida Krolienė, Mindaugas Kukaitis, Raimundas Lideika, Liudvika Meškauskaitė, Leonas Virginijus Papirtis, Jonas Saladžius (Garbės ženklo kavalierius), Eugenija Sutkienė (Garbės ženklo kavalierė), Džiolana Tarvainytė.

Advokatės Džiolanos TARVAINYTĖS prisiminimai

Paprašyta prisiminti būtent 2014–2018 m. Lietuvos advokatų tarybos kadenciją advokatė Dž. Tarvainytė pasidžiaugė – ši kadencija tarybos narei buvo antroji, bet įsimintina kaip laikotarpis, kai Advokatų taryba

prieštarinėjai. Buvo formuojamas ne tik pirmininko, bet ir pačios advokatūros įvaizdis. Džiaugiuosi, kad advokatūra turi balsą, jos išiklauso valstybės institucijos, kai sprendžiami teisiniai aspektai, klausimai, susiję su žmogaus teisėmis“, – prisiminė Dž. Tarvainytė.

Advokatė tarybos buvo deleguota į Civilinio proceso kodekso darbo grupę, sudarytą prie Teisingumo ministerijos. Ten ištis nemažai nuveikta, siekiant Civilinio proceso kodekso pakeitimų, nors ir ne viskas buvo įgyvendinta, bet civilinio proceso atžvilgiu Advokatų taryba prisidėjo prie pokyčių. Pasak advokatės, Lietuvos advokatų tarybos indėlis į teisingumą – pakeistos rekomendacijos dėl priteisto mokesčio už teikiamą advokato pagalbą civilinėse bylose.

„Šitos rekomendacijos numato maksimaliai priteistiną advokato honoraro dydį. Rinkoje paslaugų kainos keitėsi, o tie nustatyti dydžiai nebe-

siekė vidutinio advokato užmokesčio dydžio. Daug kas bijojo šias rekomendacijas judinti, neva jomis bus pakeltas advokatų atlyginimas, kuris, visų įsivaizdavimu, buvo ir taip didelis. Atlikome analizę, kas vyksta visame pasaulyje, kokia kitų šalių patirtis. 2015-aisiais Lietuvoje vis dar galiojo rekomendacijos, kurios nesikeitė nuo 2004-ųjų. Dėl šios situacijos kentėjo pats teisingumas: laimėjęs bylą, negali prisiteisti savo patirtų išlaidų. Galiausiai 2015 m. teisingumo ministras priėmė naują įsakymą dėl rekomendacijų, kuriose pasirinkome kitokį principą – sieti su vidutiniu darbo užmokesčiu. Tai didelis laimėjimas, pasiektas šią kadenciją“, – prisiminė 2014–2018 m. kadencijos Advokatų tarybos narė.

2018 m. taryba pasiekė sutarimą dėl Pinigų plovimo ir teroristų finansavimo prevencijos vykdymo sprendimų ir, reaguodama į ES reikalavimus, ėmėsi reguliavimo.

„Pamatinų demokratijos principų atžvilgiu – tai yra duoklė moderniai visuomenei, patys pagalvokime, pagal tokį reguliavimą advokatas turėtų pranešti apie savo klientą. Žiūrint per klasikinę advokato ir kliento paslapties saugojimo prizmę, tas principas buvo trypiamas, bet toks buvo ES reguliavimas, kurį valstybės turėjo įgyvendinti. Mes įgyvendiname reikalavimus maksimaliai išsaugodami advokatų paslapties principą, kuris yra demokratijos ir teisingumo pagrindas. Mus šokiravo, kad advokatas turi pareigą pranešti apie savo klientą, tačiau radome išeitį ir reguliavimu sustiprinome pačios Lietuvos advokatūros kaip asociacijos vaidmenį – kad advokatas neturėtų pranešti tiesiogiai teisėsaugos institucijoms, o tai turėtų daryti per asociaciją. Nedaugelis Europos valstybių pasiekė tiek, kiek mūsų taryba“, – sakė Dž. Tarvainytė.

2014–2018 m. Advokatų taryba buvo dinamiška. Pasak advokatės, dažnu atveju sprendimai buvo priimami tik po diskusijų ir balsuojant.

„Negaliu sakyti, kad visuomet turėjome bendrą nuomonę, vyko diskusijos, dažnu atveju balsuodavome, sprendimai nebuvo lengvai pasie-

kiami – juk esame skirtingo mąstymo, dėl to darbas buvo įdomus. Bet džiaugiuosi, kad susiformavo suvokimas ir buvo priimtas sprendimas, kad advokatūrai reikia turėti ilgalaikę veiklos strategiją. Iki tol ji dirbo kiekvienos dienos diktuojamu ritmu, nekūrė strategijos, kokia nori tapti. Sukurti strategiją yra nepaprastai imlus laikui darbas, ir per tą kadenciją parengti jos nespėjome, bet priimtas bendras sprendimas, kad strategijos reikia, buvo didelis žingsnis į priekį. Advokatūrai, esant vienai spalvingiausių teisinių bendruomenių, suderinti visas nuomones yra labai sudėtinga, bet svarbi užduotis. Sprendimas, kad reikia strategijos, buvo naujas požiūris į Lietuvos advokatūros kaip asociacijos raidą“, – teigė advokatė Dž. Tarvainytė.

Paklausta, ko palinkėtų advokatų bendruomenei, ji linkėjo pagarbos advokato profesijai.

„Advokatai yra labai įvairialypė bendruomenė, kuri dirba didelį ir sunkų darbą, nesvarbu, ar baudžiamosiose bylose, ar verslo teisės srityje – ginti, atstovauti ir derinti interesus reikalauja labai daug žinių, sunkaus darbo, aukštos kvalifikacijos.

Mažai kas pastebi mūsų tikrąjį darbą. Advokatai yra prisiekę kvalifikuoti asmenys, galbūt ne visada tinkamai vertinami. Apie advokatų padarytus pažeidimus išgirstame dažniau negu apie jų pasiekimus. Labai linkiu mums visiems pagarbos ir įvertinimo. O visuomenei linkiu, kad eitume harmonijos ir džiaugsmo link. Kad būtų mažiau nusivylimo. Labiau vertinkime save, aplinką – juk gyvenimas yra gražus, turime tai branginti ir džiaugtis“, – kalbėjo advokatė.

2018–2022 m. ADVOKATŲ TARYBOS NARIAI: pirmininkas – prof. dr. Ignas Vėgėlė, pirmininko pavaduotojas – Mindaugas Kukaitis, dr. Tomas Bagdanskis, Gintautas Bartkus, Edmundas Budvytis, Valdemaras Bužinskas, prof. dr. Romualdas Drakšas, dr. Ingrida Krolienė, Raimundas Lideika, dr. Remigijus Merkevičius, dr. Dalia Foigt-Norvaišienė.

Advokato Mindaugo KUKAIČIO prisiminimai

Nuo 2018 m. prasidėjusi, bet dar tebesitęsianti ir pasibaigianti tik ▶

►2022 m. pavasarį Advokatų tarybos kadencija išgyveno neįtikėtinai daug įvykių bei pokyčių, ir tuo ji unikali, mano pirmininko pavaduotojas M. Kukaitis.

„Taryba darbą pradėjo 2018 m. pasirengimu pasitikti Lietuvos advokatūros 100-metį. Šis ištis iškilmingiausias advokatūros paminėjimas įvyko didžiausioje Vilniaus arenoje, į kurią buvo pakviesti visi Lietuvos advokatai, advokatų padėjėjai su antromis pusėmis, taip pat keli tūkstančiai Lietuvos pedagogų, nes renginio moto buvo „100 AČIŲ MOKYTOJAMS“. Renginį papuošė advokatų, reikšmingai prisidėjusių prie Lietuvos valstybingumo, istorijos filmas ir Advokatūros garbės ženklo kavalieriaus – buvusio Islandijos užsienio reikalų ministro Jono Baldvino Hannibalssono – apdovanojimas. Jo dėka Islandija 1991 m. vasario 11 d. suteikė Lietuvai teisinės gynybos instrumentą, pirmoji iš užsienio valstybių pripažino Lietuvos nepriklausomybę.

Išleistas unikalus, analogo neturintis advokatūros teisės vadovėlis (autorių kolektyvą sudarė prof. dr. Ignas Vėgėlė; dr. Audrius Bitinas; prof. dr. Darijus Beinoravičius; doc. dr. Laurynas Biekša; prof. dr. Virginijus Bitė; Juozas Čivilis; prof. dr. Romualdas Drakšas; prof. dr. Raimundas Jurka; doc. dr. Natalija Kaminskienė; dr. Eglė Kybartienė; Mindaugas Kukaitis; doc. dr. Justinas Usonis), apimantis advokatūros istoriją ir visus advokato veiklos aspektus, vertybes, papročius ir tradicijas.

Advokatų taryba surengė strateginę sesiją ir nusprendė nusistatyti ilgalaikę penkerių metų veiklos strategiją (siekiant perduoti būsimajai tarybai strategijos tęstinumą). Sutarta kasmet įvykdyti dalį strateginių veiklos planų, tokių kaip profesinių garantijų stiprinimas; veiklos kokybės gerinimas, apimant reikalavimus, etiką bei kitus reikalavimus nariams; VGTP tobulinimas; advokatūros narių įtraukties didinimas; advokatų suvažiavimo statuso kitimas; padėjėjų reforma; efektyvesnis tarybos veiklos orga-

nizavimas; finansinių priemonių nariams kūrimas; patalpų pardavimas ir naujų pirkimas / nuoma; partnerystė su kitomis artimomis organizacijomis; advokato įvaizdis visuomenėje; socialinė atsakomybė ir kt.“, – platų tarybos darbų spektrą vardijo M. Kukaitis.

Iškilmingai ir garbingai 2018-aisiais paminėjusi advokatūros 100-metį, 2019 m. vasarį taryba pasitiko dideliu sukrėtimu – vadinamuoju teisėjų skandalu, kai labai skambiai, viešai, su antrankiais sulaikant buvo pateikti įtarimai visam būriui asmenų, tarp jų ir 8 teisėjams.

„Greičiausiai todėl, kad vieningai stojome ginti nekaltumo prezumpcijos, pajutome itin daug pasikėsimo sumenkinti arba sugriauti advokatūros profesinę nepriklausomybę – reikėjo gintis nuo įvairių valstybės valdymo institucijų iniciatyvų per LR viešojo administravimo įstatymą sumažinti advokatūros savivaldą; nuo siečio įvesti gyventojų ir advokatų tarpusavio susirašinėjimą per valstybės kontroliuojamas Registrų centro elektroninio pašto dėžutes; reikėjo ginti advokatus, kad jiems būtų sumokėta milijoninė skola už jų

suteiktas VGTP paslaugas; teisėtus advokatų interesus pinigų plovimo prevencijos priežiūros procese; reguliuojant asmens duomenų rinkimo procesą; teko gintis nuo (ne) kontroliuojamo sekimo, todėl Lietuvos advokatūros vadovai pradėjo procesus, kurie nuvedė iki Europos Žmogaus Teisių Teismo ir iki Europos Komisijos procesų. CCBE, vienijanti 32 Europos šalių advokatų asociacijas ir dar vienuolika asocijuotųjų narių ir stebėtojų narių, atstovaujanti maždaug milijonui Europos teisininkų ne tik ES institucijose, bet ir kitose tarptautinėse organizacijose, oficialiu laišku, adresuotu Respublikos Prezidentui, pareiškė susirūpinimą dėl Lietuvos advokatūros nepriklausomumo ir valstybių tarptautinių įsipareigojimų pažeidimo, – pasakojo M. Kukaitis. – 2019 m. Visuotinį advokatų susirinkimą pirmą kartą Lietuvos advokatūros istorijoje organizavome Palangoje – tai parodė, kad advokatūra buvo pasiruošusi diegti naujoves. Kartu su Visuotiniu advokatų susirinkimu buvo organizuojama ir advokatų bendruomenės šventė, išsiskyrusi gausiausiu iki tol

buvusių advokatų ir jų šeimos narių apsilankymu. Pirmą kartą oficiali visuotinio advokatų susirinkimo dalis buvo viešai transliuojama visuomenei.“

2020-ųjų pavasarį visą Lietuvą sukaustė pasaulinė COVID-19 pandemija, karantinas ir visuotiniai žmogaus teisių ir galimybių suvaržymai. Pasak advokato M. Kukaičio, Lietuvos advokatūra itin greit ir interaktyviai persitvarkė į darbą nuotoliniu būdu: Advokatų taryba visus posėdžius vykdė per sukurta elektroninę *eTarybos* platformą; drausmės bylos administruojamos per *eSkundų* platformą; visi kvalifikacijos kėlimo seminarai buvo vykdomi per elektroninę *lashop.lt* parduotuvę ir platformą; advokatų egzaminai pradėti rengti kompiuterinėse klasėse; Visuotinis advokatų susirinkimas surengtas hibridiniu būdu (elektroniniu nuotoliniu ir tiesioginiu gyvu dalyvavimo būdu), transliuojant jį ir savitaranos svetainėje, ir dalį viešai. 2020 m. buvo sudarytos galimybės registruoti nuotolinę advokato darbo vietą; į sistemą *eArchyvas* pradėtos perkelti visos advokatų ir advokatų padėjėjų asmens bylos.

„Mūsų aktyviais veiksmais pavyko pasiekti deramą santykį su Valstybine duomenų apsaugos inspekcija dėl advokatų teisių gaunant ir naudojant asmens duomenis; su Kalėjų departamentu – dėl advokatų teisių susitinkant su suimtaisiais klientais, ir kitomis institucijomis. 2021-uosius pasitikome turėdami naują www.advokatura.lt interneto puslapį, su nauja vieša advokato / advokato padėjėjo / advokatų kontoros paieška, specializacijų deklaravimu. Visos kadencijos metu itin aktyviai veiklą vykdė 13 Advokatų tarybos įsteigtų komitetų, kurie teikė teisėtvarkos pasiūlymus ir parengė savo srities aktualius mokymus ar metodines rekomendacijas advokatams. Bendradarbiaujame su Teisingumo ministerija, Teisėjų taryba, LR generaline prokuratūra. Visuotinis advokatų susirinkimas įvyko Birštone hibridiniu būdu (elektroniniu nuotoliniu ir tiesioginiu gyvu

dalyvavimo būdu), jį transliuojant. Džiaugiuosi, kad pasiteisino išankstinis pasiruošimas: kandidatų į Revizijos komisijos narius iškėlimas, išankstinis ir tiesioginis elektroninis balsavimas tiek atvirai už visus klausimus, tiek išimtinai uždaro balsavimo būdu, renkant naują Revizijos komisiją. Šis visuotinis susirinkimas tapo savotišku išbandymu advokatų bendruomenei tarpusavio tolerancijos atžvilgiu ir indentifikatoriumi, kai Advokatų tarybos pirmininkas prof. Ignas Vėgėlė išsakė savo kategorišką poziciją žmogaus teisių ir teisės viršenybės atžvilgiu, valstybės tarnautojams ir politikams valdant COVID-19 pandemiją“, – sakė M. Kukaitis.

Galui tvirtai pasakyti, kad tarybos veikla visos kadencijos metu buvo itin darni, nuolat jaučiau visų tarybos narių atsakomybę už Lietuvos advokatūrą, jos ateitį, prestižą. Paprastai per metus taryba susi-

tų susirinkime, nes Lietuvos advokatūra iki 2021 m. lapkričio 7 d. turėjo atlaisvinti pagal panaudos sutartį naudojamas Tiltų gatvėje esančias patalpas. Be to, pagal panaudos sutartį advokatūros naudojamos valstybei priklausančios patalpos nuolat kėlė abejonių dėl Lietuvos Advokatūros nepriklausomumo nuo valstybės institucijų – tai nuolat primindavo žurnalistai ir politikai. Advokatūra ilgą laiką ieškojo ir tebeieško tinkamų patalpų, kad jas įsigytų“, – aiškino advokatūros pirmininko pavaduotojas.

M. Kukaitis džiaugiasi technologiniais sprendimais: atnaujinta advokatų savitarnos platforma, kuri leis pereiti prie visų elektroninių prašymų Lietuvos advokatūrai pateikimo ir išrašų gavimo. Pasirengta rinkiminiam visuotiniam advokatų susirinkimui, išankstiniam kandidatų iškėlimui; išankstiniam ir tiesioginiam elektroniniam balsavi-

2018 m. taryba pasiekė sutarimą dėl Pinigų plovimo ir teroristų finansavimo prevencijos vykdymo sprendimų ir, reaguodama į ES reikalavimus, ėmėsi reguliavimo.

rinkdavo ne mažiau kaip 12 kartų, o pandeminiiais metais ir organizuojant nuotolinius posėdžius kasmetinių posėdžių skaičius pasiekė 30.

Šioje kadencijoje dėl didelių pastangų pavyko įtikinti Teisingumo ministeriją toliau didinti VGTP valandinį įkainį, nuo 13 eurų jis padidėjo iki 19 eurų (t. y. 68 proc. padidinimas), o nuo 2022 m. planuojama 20 eurų.

Nuo 2021 m. lapkričio 3 d. Lietuvos advokatūros administracija persikėlė į naujas patalpas. Toks sprendimas buvo priimtas valstybei atsakius pratęsti panaudos ar nuomos santykius dėl patalpų, esančių Tiltų gatvėje, ir advokatūrai sudarius nuomos sutartį dėl patalpų, kurių adresas – Lvovo g. 7-9 (antras aukštas), Vilniuje. Sprendimas dėl naujų patalpų įsigijimo Lietuvos advokatūros poreikiui buvo priimtas dar 2019 m. gegužės 10 d. Visuotiniame advoka-

mui. Pradedama advokato padėjėjų veiklos ir egzaminų reforma. Advokatūra glaudžiai bendradarbiauja su CCBE, Šiaurės šalių advokatūromis, pasirengta 2022 m. priimti pasaulio advokatūrų (IBA) vadovų delegacijas.

Per šią kadenciją atkūrėme advokatūros žurnalo „Advokatas“ leidybą, kurio sklaida viršijo 10 tūkst. adresatų; itin daug pastangų buvo skirta kvalifikacijai kelti, suteikiant visiems Lietuvos advokatams ir jų padėjėjams galimybes semtis žinių; daug energijos panaudota siekiant pagerinti VGTP advokatų padėtį; pakeisti beveik visi advokatūros vidiniai norminiai aktai, pateiktas itin gausus pasiūlymų ir atsiliepimų skaičius LR Seimui, LR Vyriausybei, ministerijoms dėl įstatyminių iniciatyvų, viešai drąsiai išreikštos nuomonės dėl žmogaus teisių ir laisvių bei advokatų garantijų. ▶

► Tik dėl bendro, komandinio ir itin vieningo Lietuvos advokatūros administracijos ir Advokatų tarybos darbo tokia gausybė išbandymų buvo įveikti ir turime tiek pasiekimų. Lietuvos advokatūra yra stipri tik būdama vieninga, pasižymėdama aiškiu darbų tęstinumu, veiklos skaidrumu, gebėjimu keistis, – mano M. Kukaitis. – Lietuvos advokatūra visuomet buvo taikiny s nedemokratiškų jėgų, kurioms nepatinka nepriklausoma, už teisės viršenybę ir vertybes kovojanti advokatūra ir jos nariai, tačiau vieninga advokatūra gali atstovėti vertybių kovoje. Viliuosi tęstinumo, sąžiningumo, atkaklumo ir nepaliaujamo žmogaus teisių ir advokatų teisėtų lūkesčio gynimo ateityje.“

Lietuvos advokatūroje 30 metų dirbusios sekretorės Onutės Čepulytės prisiminimai

Lietuvos advokatūroje 1986 m. dirbti pradėjusi sekretorė O. Čepulytė, vadovaujant skirtingiems vadovams, keičiantis Advokatų taryboms, advokatus vienijančioje institucijoje dirbo 30 metų ir juos prisimena su malonumu.

„Esu eilinis žmogus, niekur per daug nesikišantis, dirbantis savo darbą. Ir pirmininkai buvo labai pakantūs, jei kada nors kas ir nepavykdavo, ką ne taip padarydavai, niekas nėra išbaręs, – šypsojosi Lietuvos advokatūroje dirbusi Onutė. – Pradžioje buvau mašininkė, išėjus raštinės vedėjai, vadovai nutarė, kad nieko nepriims, jei aš su visomis užduotimis susidorosiu. Visi vieni kitiems padėjome.“

Sekretorė skambindavo telefonu Lietuvos advokatams, ieškodavo, kas teiktų VGTP, tačiau darbas tuo metu nebuvo paprastas, nebuvo kompiuterio, programų, priemonių, kurios palengvintų atliekamas užduotis.

„Kompiuteriai atsirado, vadovaujant a. a. pirmininkui K. Lipeikai. Stovėjome eilė, kad išmoktume pamai gyti klaviatūrą, dar niekas kompiuteriu nedirbome, net buhalterija – atėdavome net šeštadieniais, kad bent kiek išmoktume. Kai pirmininko pavaduotoju tapo R. Valiūnas, nupirko kompiuterį, na, o kai įsikūrė VGTP

Paprastai per metus taryba susirinkdavo ne mažiau kaip 12 kartų, o pandeminiiais metais ir organizuojant nuotolinius posėdžius kasmetinių posėdžių skaičius pasiekė 30.

tarnyba, perėmė šią funkciją. Iki tol į advokatūrą atėdavo visos popierinės paraiškos ir skambini advokatams: kas atsisako, kas ne; prašai, kad nuvažiuotų į vieną ar kitą rajoną. Geranoriškai dirbo advokatai. Rengdavau posėdžių protokolus, suvesdavau bylų informaciją. Tada dar nebuvo tokio gausaus priėmimo į advokatūrą, priimdavo po du ar keturis per metus. Advokatų tebuvo apie 400. Formuodavau asmens bylas, ruošdavau dokumentus, – apie funkcijas pasakojo Onutė, bet pabrėžė, kad maloniausia darbe visuomet buvo žmonės, kurie ją supo. – Kaip vieną aktyviausių pirmininkų įvardyčiau I. Vėgėlę – jaunas, apsiimantis daug veiklos. Apskritai per visus 30 metų didžiausias variklis buvo kolektyvas, žmonės, su kuriais dirbome. Daugėjo advokatų, daugėjo darbo, buvo priimta ir daugiau darbuotojų. Tekdavo bendrauti su visuomene, atsiliepdavau telefonu – žmonės skambindavo

su rūpesčiais ir prašydavo pagalbos – pirmininkai būdavo geranoriški. Pavyzdžiui, L. V. Papirtis net perimdavo tuos skambučius, pats pakalbėdavo, pas jį ir gyvai žmonės atėdavo. Pirmininkas išklausydavo, išlydėdavo, ir žmonės likdavo patenkinti. Nors gal ne visad pavykdavo padaryti, ką žadėjo, bet dėmesys tiems, kurie kreipiasi, būdavo svarbus. Tai irgi gera advokato savybė – pirmininkai tokią turi. Mokėti pakalbinti, išgirsti, šį tą nutylėti.“

„Noriu palinkėti stabilumo – naujovės yra gerai, bet reikia, kad ir istorija liktų. Viskas nueina į praeitį, tad norisi, kad šis tas liktų“, – sakė O. Čepulytė. ■

2021 m. yra 100-ieji Advokatų tarybų metai. Šia proga Lietuvos advokatūra sukūrė Advokatų tarybų narių atminimo ženklelį, kuris buvo įteiktas visiems buvusiems Advokatų tarybų nariams, taip išreiškiant padėką Lietuvos advokatūrai atsidavusiems advokatams, savo patirtimi kūrusiems šimtmetes Advokatūros tradicijas ir vertybes.

DIDŽIAUSIAS BALDŲ SALONŲ TINKLAS LIETUVOJE

GINTARO
BALDAI

Pristatymas
per 10 darbo
dienų

Atsiskaitymas
grynais gavus
prekes

Nemokamas
3 mėnesių
lizingas

Net 11
salonų visoje
Lietuvoje

Konsultacijos ir užsakymai:
+370 464 90400 • I-V 8:00 - 18:00
pagalba@gintarobaldai.lt • I-V 8:00-18:00

VILNIUS | KAUNAS | KLAIPĖDA | ŠIAULIAI | PANEVĖŽYS
ALYTUS | MARIJAMPOLĖ | MAŽEIKIAI | UTENA | SKUODAS

gintarobaldai.lt

APŽVALGA

„Concordet sermo cum vita“ „Tęsiderina kalba su gyvenimu“ (Lucius Annaeus Seneca)

Prasmingu darbu laikau tą, kurio rezultatai anksčiau ar vėliau tampa apčiuopiami, ir stengiuosi laikytis išmintingos Senekos įžvalgos, kurią galima traktuoti taip: svarbu, kad darbai neatsilikytų nuo žodžių

Prof. dr. Ignas VĖGĖLĖ

Advokatų tarybos pirmininkas

Prieš Kalėdas pats laikas įvertinti per metus nuveiktus darbus, prisiminti reikšmingiausius veiklos pasiekimus. Esame įsipareigoję siekti efektyvios ir skaidrios Lietuvos advokatūros veiklos, ar šiemet kartu pasiekėme, kad visuomenės pasitikėjimas advokatų bendruomene būtų aukštesnis, ar įgyvendinome vieną esminių tikslų, kad būtų kuo aukštesnė žmogaus teisių ir laisvių mūsų valstybėje apsauga, puoselėjama teisė į teisminę gynybą, stiprinami advokato veiklos principai?

Tarpinstitucinio bendradarbiavimo pavyzdžiai

Advokatų tarybos nariai, komitetų nariai, Advokatų garbės teismo nariai, darbo grupėse dirbantys kolegos advokatai, padedantys koordinuoti advokatų veiklą, atstovauti advokatų interesams Lietuvos Respublikos (LR) institucijose, nuolat bendradarbiavo su valstybės institucijomis teisės aktų projektų rengimo klausimais, kurie turi tiesioginės įtakos advokatų profesinei veiklai. Puikus tarpinstitucinio bendradarbiavimo pavyzdys – patvirtintas Kalėjų departamento tvarkos aprašas dėl susipažinimo su nuteistųjų ir suimtųjų asmens bylomis ir kopijų darymo, kuriame atspindėtos iš esmės visos Lietuvos advokatūros pastabos ir pasiūlymai. Atkreiptinas dėmesys, kad aprašu suteikta galimybė į laisvės atėmimo įstaigas kreiptis elektroninių ryšių priemonėmis.

Po Lietuvos advokatūros kreipimosi į Kalėjų departamentą prie LR teisingumo ministerijos skubiai pakoreguotos taisyklės, reglamentuojančios gynėjų susitikimą su įkalintaisiais, užtikrinant sklandžią įkalinimo įstaigų veiklą, tinkamą suimtųjų ir nuteistųjų teisės į gynybą įgyvendinimą. Iki tol gynėjams nepagrįstai taikytas reikalavimas atitikti galimybių paso kriterijus, išskiriant advokatus iš kitų pareigūnų, buvo panaikintas.

Su Seimo Teisės ir teisėtvarkos komiteto pirmininko ir visų komiteto narių pagalba pavyko panaikinti perteklinius sveikatos patikros reikalavimus advokatams. Lietuvos advokatūros pasiūlymo pagrindu pertekliniai

sveikatos patikrinimai kartu buvo panaikinti ir notarams bei antstoliams.

Galime pasidžiaugti, kad pavyksta išlaikyti gerus darbinis santykius su LR teisingumo ministerija. Planuojama platesnė valstybės garantuojamos teisinės pagalbos (VGTP) reforma, o šiuo metu po truputį gerinamos VGTP sistemos finansavimo sąlygos. Pradėta svarstyti advokatų egzaminų pertvarka, pagerinsianti jaunų teisininkų – advokatų padėjėjų – sąlygas tapti advokatais, taip pat advokatų padėjėjų didesnis įtraukimas į bendruomenės veiklą.

Nors per metus advokatų bendruomenė ūgtelėjo ir skaičiumi, ir atliekamų darbų kokybe, bendruomenės augimo tempai akivaizdžiai lėtėja ir grasina ateityje galimu advokatų skaičiaus mažėjimu. Tai visų pirma susiję su tuo, kad jaunoji karta tikisi greitų rezultatų, o advokato profesija reikalauja ilgo profesinio kelio, kuriame nuolat mokomasi ir keliama kvalifikacija, pripažinimas pasiekiamas lėtai, o advokato svarbus pranašumas – ilgametė patirtis. Atsižvelgdami į tai, turime sudaryti sąlygas pritraukti jaunų teisininkų į advokatūrą. Apie tai jau pradėjome diskutuoti Advokatų taryboje, šį klausimą kėlėme bendraudami su jaunųjų advokatų atstovais, o bendrą sutarimą dėl būtinų pokyčių radome diskusijoje, kuri vyko 2021 m. rugpjūčio 20 d. per Visuotinį advokatų susirinkimą. Svarstytinas poreikis mažinti arba visai panaikinti advokatų kvalifikacinio egzamino metu vykdomą materialinės teisės žinių patikrinimą, preziumuojant, kad materialinės teisės žinios yra įgytos studijuojant. Derėtų pradėti organizuoti specialius mokymus advokatų padėjėjams, siekiant padėti pasirengti advokatūros egzaminams.

Ekspertinių gebėjimų stiprinimas

Siekdami užkirsti kelią galimiems interesų konfliktams, išlaikyti itin aukštus advokato etikos standartus šiemet advokatams pateikėme rekomendacinių advokato veiklos ir lobistinės veiklos atribojimo gairių projektą. Stiprindami advokatūros ekspertinius gebėjimus įsteigėme naują Pinigų plovimo prevencijos

komitetą ir patvirtinome jo sudėtį. Į Finansų ministerijos mokesčių ekspertų darbo grupę, svarstančią mokesčių pakeitimus, paskyrėme Lietuvos advokatūros atstovą. Advokatūros ekspertų dalyvavimas šiuo metu itin svarbus: vis dažniau pasigirstantys siūlymai keisti individualia veikla užsiimančių asmenų apmokestinimą gali paveikti advokatų veiklos sąlygas, be to, valdžios atstovams ir visuomenei trūksta informacijos apie individualios veiklos – tai yra asmenų, kurie patys susikuria darbo vietą – sąlygas, rizikas ir apmokestinimą. Kalbant apie advokatus, neretai pamiršamas faktas, kad šios profesijos atstovas negali turėti jokių darbo santykių, t. y. skirtingai nei dauguma kitų profesijų, advokatui ribojama teisė gauti pajamas iš kitos veiklos. Todėl rimtą rūpestį kelia siūlymai prilyginti individualios veiklos apmokestinimą darbo pajamų apmokestinimui, neatšizvelgiant nei į veiklos rizikas ir atsakomybę, nei į tai, kad individualios

pažyma turi būti pateikta arba turi būti pateikti argumentai dėl jos nepateikimo. Paaiškėjo, kad jokios pažymos apskritai nėra, o minėtos informacijos paviešinimas galėjo būti nukreiptas į Lietuvos advokatūros reputacijos žeminimą.

Advokatas ir advokatūra visuomenės akimis

Advokatūros ir mūsų narių, advokatų, įvaizdis – nuolatinio dėmesio reikalaujantis aspektas. Mūsų profesija yra labai specifiška – neretai tenka ginti sunkius nusikaltimus padariusius asmenis, – todėl išankstinė visuomenės nuomonė nėra palanki advokatams. Žinoma, šį aspektą atsveria mūsų kova dėl kiekvieno Lietuvos gyventojo teisių ir laisvių, pradedant kiekvieno asmens teise į gynybą ar teise kritikuoti valdžios įstaigų darbą ir baigiant privataus gyvenimo apsauga. Lietuvos advokatūroje niekada nevengėme aštrių temų, kalbėjome atvirai, nesislapstėme, stengėmės paviešinti gerus

Advokatūros ir mūsų narių, advokatų, įvaizdis – nuolatinio dėmesio reikalaujantis aspektas.

veiklos pajamos nėra garantuotos, priklauso tik nuo gebėjimo jas uždirbti per tam tikrą laikotarpį, be to, individualią veiklą vykdomas asmuo negauna atostoginių, pats rūpinasi darbo priemonėmis, personalu ir t. t.

2021 m. birželį galėjome pasidžiaugti Lietuvos advokatūros pergale teisme dėl Specialiųjų tyrimų tarnybos (STT) pažymos, susijusios su advokatų egzaminais, nepateikimo. Primintina, prieš kelerius metus Teisingumo ministras viešai iškėlė abejones dėl advokatūros egzaminų skaidrumo remdamasis STT pažyma. Advokatūros veikla yra skaidri ir vieša, todėl tiriamo bet kokius duomenis, kurie gali kelti abejonių, tam, kad tobulintume veiklą. Pasirodė, kad tąkart informacija nebuvo tinkamai pagrįsta: Lietuvos advokatūrai paprašius pateikti atitinkamą pažymą, institucija atsisakė ją pateikti. Apskundus šį atsakymą, Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas (LVAT) priėmė sprendimą, kad STT

advokatų bendruomenės ir atskirų jos narių nuveiktus darbus, bet taip pat niekada neikišome galvos į smėlį iškilus abejonių – stengėmės kuo atviriau ir skaidriai visuomenei paaiškinti tam tikras situacijas, sprendimus ir pasekmes.

Lietuvos advokatūros užsakyta, o „Spinter Research“ atlikta apklausa (2021 m. gegužės 18–28 d.) apie teisėsaugos pareigūnus ir institucijas rodo besikeičiančias tendencijas, kurios išryškėjo po antrojo karantino. Pasitikėjimas advokatais 2021 m., palyginti su 2020 m. tuo pačiu laikotarpiu, kilo 0,5 proc. Toks pasitikėjimo augimas rodo, kad advokatai tinkamai atlieka savo funkcijas, o visuomenė tai pastebi ir vertina. Bet esminis aspektas, kurį atskleidė tyrimai – kaip ir praėjusiais metais, taip ir šiemet advokatai, kaip žmogaus teisių gynėjai, tvirtai išlaikė pirmąsias pozicijas. Gyventojų nuomone, labiausiai žmogaus teisių apsauga rūpinasi advokatai – juos įvardijo 37 proc. apklaustųjų, ▶

► ir šis skaičius paaugo 1 proc., palyginti su 2020 m. Antroje vietoje, pasak apklaustųjų, labiausiai žmogaus teises gina teisėjai – 13 proc. (2020 m. – 11 proc.), o policininkai liko trečioje vietoje – juos minėjo 12 proc. respondentų, ir šis skaičius sumažėjęs nuo 13 proc., palyginti su 2020 m. Sąžiningai ir kompetentingai atlikdami savo pareigas galime tikėtis dar didesnio visuomenės pasitikėjimo ateityje.

Advokatūra – asmens privataus gyvenimo apsaugos sargyboje

Jau kelintus metus Lietuvos advokatūros sprendžiamų klausimų spektras apima asmens privataus gyvenimo apsaugos aspektus, kurie taip pat susiję su advokato veiklos principų apsauga. Nuo 2018 m. nuolat kalbame apie būtinumą užtikrinti šią teisę Lietuvoje, drąsiai kovojame su instituciniais ir sisteminiais pažeidimais: išsakome tai, kas skauda ne tik advokatų bendruomenei, kas svarbu visiems Lietuvos žmonėms.

Daug dėmesio skyrėme kriminalinės žvalgybos veiksmų teisėtumui. Siekėme, kad iš esmės būtų peržiūrimas įstatymas ir aiškiai reglamentuotas žvalgybos sankcionavimas, kad nekiltų jokios regimybės, jog jis vykdomas netinkamai. Tai, kad slapto sekimo šalyje tinkamai nekontroliuoja jokia institucija, o bet kurio piliečio privataus gyvenimo detalės gali būti žinomos net devynioms teisėsaugos tarnyboms, privertė susimąstyti. Teisėsaugos taikikliuose atsiduria ne tik įtariamieji, bet ir advokatai – juk Lietuvoje įprasta klientą klaidingai tapatinti su jo gynėju. Lietuvos advokatūrai dėl pažeidinėjamų visos advokatūros ir advokatų profesinių teisių teko kreiptis į Europos Žmogaus Teisių Teismą (EŽTT). Nacionalinė teismų administracija renka apytikrą statistiką apie pateiktų prašymų sankcionuoti kriminalinės žvalgybos veiksmus skaičių ir jų patenkinimo procentą, tikslų skaičių neturi. Parlamentinė kriminalinės žvalgybos veiklos komisija statistiką teikia pagal asmenų skaičių, prieš kuriuos vykdyta kriminalinė žvalgyba, remdamasi Generalinės prokuratūros duomenimis, o pati Generalinė prokuratūra savo ataskaitose iš esmės ap-

siriboja kontroliuojamų pokalbių statistika. Lietuvoje neturime skaidrios, visapusiškos ir išsamios statistikos, todėl neįmanoma nustatyti ir tikro kriminalinės žvalgybos masto, ką jau kalbėti apie asmenų teisių pažeidimus, vykdant kriminalinę žvalgybą.

Dar 2019 m. Lietuvos advokatūra kreipėsi į teisėsaugos institucijas su prašymu pateikti informaciją, ar prieš Advokatų tarybos vadovus ir pačią Lietuvos advokatūrą nebuvo taikomos Kriminalinės žvalgybos įstatyme numatytos priemonės. Pribloškiantis atsakymas (tiksliau – jo nebuvimas, nes tai yra tariamai valstybės paslaptis) paskatino kreiptis į teismus. Advokatūros patirtis rodo, kad realiai joks asmuo negali sužinoti, ar jo buvo klausomasi, ar jis buvo sekamas ir tokiu būdu pažeidžiamos jo teisės. Nacionaliniuose bendrosios kompetencijos teismuose kol kas nepavyko pasiekti apčiuopiamų rezultatų: Vilniaus apygardos teismas pažeidimų nenustatė,

pagrįsti. Dera priminti 2019 m. EŽTT sprendimą, kuriuo buvo konstatuota, kad LVAT pažeidė Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių konvencijos ginamą teisę į teisingą bylos nagrinėjimą. Tąkart byla buvo susijusi su tuo, jog LVAT atmetė pareiškėjos prašymą kreiptis į ESTT trumpai nurodydamas, kad ES teisės taikymas buvo akivaizdus. EŽTT pabrėžė, kad LVAT nepateikė pakankamai išsamių motyvų ir ESTT praktikos pavyzdžių panašiose situacijose, todėl konstatuotas pažeidimas.

Tarptautinis bendradarbiavimas

Būdama aktyvi tarptautinių advokatų organizacijų, tokių kaip IBA (Tarptautinės advokatų asociacijos) ir CCBE (Europos advokatūrų ir teisininkų draugijų tarybos) narė, Lietuvos advokatūra tapo matoma ir girdima. Advokatūros žinomumą tarptautinėje arenoje didino 2018 m. Lietuvoje organizuota CCBE nuola-

Džiaugiuosi, kad po pusantrų kovos su šiuo virusu metų pavyko išjudinti diskusiją pandemijos valdymo teisėtumo klausimais.

Apeliacinis teismas skundo apskritai nepriėmė, nes pirmosios instancijos teismo – Vilniaus apygardos teismo – nutartis neskundžiama. Tačiau tarptautiniai teismai nenuvylė: Strasbūro Teismas skundą priėmė. Metų pradžioje nesėkmingai su Lietuvos Vyriausybės atstovais derėjomės dėl taikos, apsikeitėme atsiliepimais ir papildomais įrodymais: laukia atsakingas ir svarbus procesas 2022-aisiais.

Lygiagrečiai vykstantys procesai Lietuvos administraciniuose teismuose taip pat kol kas nuvilia: skundo netenkino Vilniaus apygardos administracinis teismas. LVAT bylą nutraukė. Nė vienas minėtų teismų neatsižvelgė ir nesvarstė Lietuvos advokatūros prašymo kreiptis išaiškinimo į ES Teisingumo Teismą (ESTT). Šiuo metu ruošiamas kreipimasis dėl proceso atnaujinimo LVAT. Vadovaujantis ES teise, paskutinės instancijos nacionalinis teismas privalo svarstyti prašymą kreiptis į ESTT, o jei nusprendžia nesikreipti – privalo tokį sprendimą

tinio komiteto sesija. Esu dėkingas, kad mūsų indėlis ir aktyvus darbas šioje organizacijoje buvo įvertintas CCBE plenarinėje sesijoje išrenkant mane svarbiausio CCBE finansų komiteto nariu. Tai itin didelis pasitikėjimo Lietuvos advokatūra ženklas. Turėdami stiprų tarptautinės advokatų bendruomenės palaikymą įgijome galimybę surengti IBA metų vidurio posėdžius, kurie planuoti dar 2020-aisiais, bet dėl pasaulinės pandemijos buvo nukelti, ir, tikiuosi, jau 2022 m. sėkmingai vyks Vilniuje.

Mūsų aktyvumą tarptautinėje arenoje liudija ir 2020 m. spalį paskelbta Europos Komisijos (EK) Teisės viršenybės ataskaita. Advokatūros pastangomis joje atkreipiamas dėmesys į Lietuvos advokatūros nepriklausomumą pažeidžiančius šalies valdžios veiksmus 2019-aisiais.

2021 m. balandį Europos Taryba (ET) priėmė sprendimą pradėti ruošti Europos konvenciją dėl advokato profesijos, kurios tikslas – apsaugoti

pamatinės advokatų profesinės veiklos ir jų ginamųjų bei atstovaujamųjų garantijas ir teises. Naujai parengtu dokumentu bus siekiama užtikrinti gynybos ir atstovavimo teismuose principus: advokato nepriklausomumą, kliento paslapties svarbą, draudimą susipažinti su advokato paslaptį sudarančia informacija ir kitus, kuriuos valdžios ir teisėsaugos institucijos sistemingai linkusios aiškinti siaurinančiai, o neretai ir pažeisti. Prie šio svarbaus ET priimto žingsnio prisidėjo ir Lietuvos advokatūra, drąsiai prabilusi apie advokatų veiklos principų pažeidimus. Kad konvencija galiausiai išvystų dienos šviesą, reikės dar daug nuveikti, prireiks kantrybės, tačiau ET apsisprendimas veikti yra reikšmingas visos Europos teisminės sistemos pasiekimas. Tenka apgailestauti, kad Lietuvos institucijos didelio entuziazmo dėl šios konvencijos projekto nerodė. Lietuvos advokatūra net triskart, 2018 m. balandžio 9 d., gruodžio 19 ir 2021 m. kovo 4 d., raštais kreipėsi į Teisingumo ir Užsienio reikalų ministerijas su prašymu paremti konvencijos priėmimo idėją, tačiau iniciatyvos iš ministerijų nesulaukė.

Šiomet nemažai kalbėjome apie duomenų apsaugą, iki šiol manau, kad viena iš Advokatų tarybos užduočių ateityje galėtų būti mūsų pradėtų darbų tęsia – aiškinti visuomenei apie žmogaus teisių pažeidimus, su-

sijusius su asmens duomenimis, apie pavojų ir galimybes jo išvengti. Apsaugoti žmones nuo jų teisių pažeidimų – Lietuvos advokatūros pareiga.

VGTP rūpesčiai

Valdžios įsiklausimo tikėjimės ir siekdami užtikrinti VGTP prieinamumą žmogui, jei jis gauna mažas pajamas, didinant valstybės finansavimą šiai sričiai. Ne kartą pabrėžėme, kad itin žemas VGTP finansavimo lygis yra viena pagrindinių problemų, dėl kurių advokatai negali skirti būtino laiko asmeniui ginti ir atstovauti, o dėl to itin nukenčia paslaugos kokybė. Nuolatinis dėmesys leido 2008 m. žemumose atsidūrusį VGTP finansavimo klausimą išjudinti jau per pirmąją kadenciją, 2016 m., tuomet UBD kilo nuo 11 iki 13 eurų už valandą. 2018 m. išrinkta Advokatų taryba šį klausimą įvardijo prioritetiniu. Atstovaudami Tarybai ir aš asmeniškai, kaip pirmininkas, o vėliau itin aktyviai į šią sritį įsitraukęs Advokatų tarybos pirmininko pavaduotojas Mindaugas Kukaitis, pasiekėme išpūdingų rezultatų. 2019 m. buvo priimtas sprendimas UBD padidinti nuo 13 eurų iki 16 eurų, o 2020 m. jis dar papildomai pakilo iki 18 eurų už valandą. Nuo 2021 m. lapkričio 1 d. Teisingumo ministerijos pastangomis UBD buvo padidintas iki 19 eurų, žadama, kad nuo 2022 m. įkainis bus padidintas iki 20 eurų. Advokato va-

landos kaina per pastaruosius penkerius metus padidėjo beveik dvigubai – tai yra didžiulis pasiekimas. Vis dėlto 2008 m. nustatytas atlyginimas buvo toks mažas, kad minėtų žingsnių neužtenka, jei siekiame esminio proveržio šioje srityje. Su Teisingumo ministerija sutarta, atlikus VGTP sistemos išsamią analizę 2022 m. pavasarį–vasarą pradėti esminę VGTP reformą, kuri leistų Lietuvoje taikomą įkainį (UBD) prilyginti kitų Baltijos šalių, tarp kurių esame paskutiniai, o skirtumas – daugiau nei dvigubas, įkainiams. Pabrėžtina, kad tinkamas atlygis už suteiktą teisinę paslaugą yra vienintelis efektyvus būdas sukurti konkurenciją tarp VGTP teikiančių advokatų, užtikrinti asmens galimybę pasirinkti advokatus iš daug platesnio paslaugų teikėjų rato ir efektyviausiai užtikrinti paslaugos kokybę.

Pandemijos valdymo iššūkiai teisės viršenybei Lietuvoje

Leisiu sau pajuokauti – specialiai apžvalgos pabaigai palikau COVID-19 pandemijos valdymo temą. Nes iki šiol, vos pradėdavau kalbėti apie teisinius dalykus, susijusius su pandemijos valdymu, kitos temos tarsi nublankdavo.

Džiaugiuosi, kad po pusantrų kovos su šiuo virusu metų pavyko išjudinti diskusiją pandemijos valdymo teisėtumo klausimais. Pradėta ▶

► diskusija atskleidė neregėto masto visuomenės susipriešinimą, kuriame netruksta ižeidinėjimų, nepagarbos ir negebėjimo toleruoti kitokią nuomonę. Skirstymas į „mokslą tikinčius“ ir „antivakserius“ nulėmė neregėtą visuomenės skilimą, o asmens sutikimą dėl vaistinio preparato naudojimo pavertė asmens visuomeniniu statusu. Tokio radikalaus pokyčio per mažiau nei dvejus metus nebuvo galima įsivaizduoti. Kompiuteriniais terminais, „instaliavome“ naują segreguotą visuomenę, kurioje dviejų asmenų grupių teisės (šiuo metu pavadintos „galimybėmis“) skiriasi priklausomai nuo asmens sutikimo vartoti receptinį vaistinį preparatą.

Pasidalijusioje visuomenėje epiteais aplupusių diskusijų fronto linija – klausimai, ar vakcinos yra efektyvios ir saugios. Deja, paraštėje paliekamas, mano supratimu, svarbiausias diskursas – nepriklausomos demokratinės teisinės valstybės valdymo ir pilietinės visuomenės sugyvenimo principas. Nesvarbu, ar tikime mokslu bei vakcinų teikiama apsauga ir nauda visuomenei, ar abejojame visuotinės vakcinacijos būtinumu, vakcinų efektyvumu ar saugumu – valstybės valdymo sprendimai neturi prieštarauti Konstitucijai, pagrindinėms žmogaus teisėms ir laisvėms. Politikų siūlymai turi būti pagrįsti, išdiskutuoti su visuomene, o bet kokie ekonominiai sprendimai, viešieji pirkimai (tarp jų ir santykiai su žiniasklaida) – skaidrūs. Tenka apgailestauti, kad dalis angažuotų įtakingų komentatorių kvietimą diskutuoti dėl pandemijos sprendimų teisėtumo tuoju pat priskyrė „antivakserių“ stovyklai, lyg Lietuvoje trūktų negebėjimo toleruoti kitą nuomonę.

2020 m. pavasarį teisinio reguliavimo klaidas galėjome vertinti kaip baimės ir netikrumo kainą dėl Lietuvą ir visą pasaulį sukausčiusios COVID-19 krizės, bet po daugiau nei pusantų metų su jomis taikstytis jau nevalia. Dar 2020 m. rugpjūtį atkreipėme dėmesį į pandemijos valdymo iššūkius ir, mūsų, advokatų, įsitikinimu, daromas klaidas. Pirmojo žurnalo „Advokatas“ moto – „Dėl baimės ir saugumo aukojame teises ir laisves“. 2020 m. rudenį į pluoštą neteisėtų

sprendimų dėmesį atkreipė Lietuvos teisininkų draugija. Tačiau jokios pamokos nebuvo išmoktos, o teisininkų balsai pasiklydo baimės pandemijoje. Ilgainiui COVID-19 baimės pandemiją, atrodo, pakeitė sprendimų neteisėtumo epidemija.

Ko gero, nesuklysiu teigdamas, kad šiuo metu sunku rasti pandemijos valdymo sprendimą, kuris atitiktų teisėtumo reikalavimus, pradedant „kasdieniais“ sprendimais ir baigiant bendruoju ekstremaliosios situacijos reguliavimu. Pavyzdžiui, jokiais sveikatos ar teisiniais argumentais nėra pagrįsti skirtingi testavimo reikalavimai, siekiant nepasiskiepijusiam ir nepersirgusiam asmeniui įgyti galimybių pasą (tik PGR testas, itin brangus) ir siekiant dirbti (ir PGR, ir antigeno testas). Arba jokiais teisiniais ar sveikatos argumentais nepagrįsta diskriminatyviai nustatyta teisė nemokamai atlikti COVID-19 antikūnų testą (paskiepytiems – nemokamai, persirgusiems – mokamai) ir t. t.

Ką ir kalbėti apie patį ekstremaliosios situacijos režimo taikymą. Net griežčiausias nepaprastosios padėties teisinis režimas, numatytas Konstitucijoje, yra apribotas laike – iki 6 mėnesių, jį įvesti yra Seimo prerogatyva. Asmens teisių ir laisvių apribojimai gali būti pradėti taikyti tik priėmus atitinkamą Seimo nutarimą ar Respublikos Prezidento dekretą. Paties griežčiausio teisinio režimo – nepaprastosios padėties – atveju Konstitucija leidžia

apriboti tik griežtai išvardytas teises, jos trukmė, taip pat naudojimosi teisėmis ir laisvėmis apribojimai, nepaprastųjų priemonių kiekis ir intensyvumas turi būti kuo minimalesni.

Lietuvoje jau 1 metai ir 9 mėnesiai gyvename ekstremaliojoje padėtyje, įvestoje Vyriausybės nutarimu remiantis Civilinės saugos įstatymu. Vien tai, kad toks teisinis režimas įvestas neribotą laiką, kelia rimtų jo teisėtumo klausimų (legislatyvinė omisija – pavadintų teisininkai), ką kalbėti apie tai, kad Lietuvoje vienu metu galiojo ir ekstremaliosios padėties teisinis režimas, ir karantino teisinis režimas. Atkreiptinas dėmesys ir į tai, kad Civilinės saugos įstatymo paskirtis ir pačios ekstremaliosios situacijos apibrėžtis, mano įsitikinimu, neatitinka faktinės padėties Lietuvoje. Civilinės saugos įstatymo 2 str. 7 d. apibrėžia, kas yra ekstremalioji situacija – dėl ekstremaliojo įvykio susidariusi padėtis, kuri gali sukelti **staigų didelį pavojų** gyventojų gyvybei ar sveikatai, turtui, aplinkai arba gyventojų žūti, sužalojimui ar padaryti kitą žalą. Turbūt nebus besiginčijančių, kad nei šią vasarą ar ankstyvą rudenį, kai vyko tūkstantiniai renginiai, situacija nebuvo tokia, kuri tenkintų ekstremaliosios situacijos apibrėžtį – staigus ir didelis pavojus gyventojų gyvybei ir sveikatai, taip pat abejoju, ar dabartinė padėtis tenkina šį reikalavimą.

Konstitucinis Teismas (KT) ir EŽTT pabrėžia, kad bet koks riboji-

mas turi būti teisėtas, t. y. nustatytas nepažeidžiant teisės aktų hierarchijos principo, turi siekti teisėto tikslo ir būti proporcingas. Per rugpjūčio pabaigą ir rugsėjį pavyko išgryninti visų COVID-19 ribojimų tikslą: nebe kalbama apie iki tol negirdėtą „teisę būti neužkrėstam“ ar pasiskiepijusios visuomenės apsaugą nuo neskiepijusių. Ir medikai, ir pandemiją valdantys valstybės pareigūnai visuotinai sutaria, kad tiek pasiskiepijusieji, tiek neskiepyti gali sirgti ir nešioti užkratą. Su omikron atmaina tai tampa dar akivaizdžiau. Kaip šioje situacijoje dera diskriminacinis galimybių paso reguliavimas, kuris, kaip jau esu minėjęs, „pasiklydo“ tarp teisinio reguliavimo metodų. Reguliuodami civilinius teisinius santykius, ėmėme taikyti viešosios teisės reguliavimo metodą, pagal kurį draudžiama viskas, išskyrus tai, ką leidžia operacijų vadovas. Ne kitaip kaip pasišaipymą iš visos visuomenės reikėtų vertinti ir paties dokumento pavadinimą: „galimybių pasas“. Fundamentalios teisės tampa „galimybėmis“.

Keisčiausia šioje situacijoje yra tai, kad nemaža dalis Lietuvos žmonių, tarp jų ir dalis teisininkų, neprieštaravo visuomenę segreguojantiems politiniams sprendimams, kuriems pagrįsti nėra nei teisinio, nei medicininio pagrindo. Klaidinamai šiuos politinius sprendimus buvo bandoma pagrįsti EŽTT sprendimu byloje *Vavrička prieš Čekiją*, konstitucine „asmens teise būti neužkrėstam“, visuomenės interesu (pradedant siekiu išvengti karantino, baigiant sveikatos apsaugos sistemos tinkamo veikimo pasiskiepijusiems asmenims užtikrinimu), galų gale argumentais, kad teisės aktų hierarchijos nesilaikymas tėra tik formalus ir nereikšmingas pažeidimas. Nebuvo girdimi argumentai, kad sprendimas vartoti receptinį vaistinį preparatą turi būti grindžiamas laisvu ir informuotu asmens sutikimu tiek pagal nacionalinę, tiek pagal tarptautinę teisę, o asmens teisės ir laisvės negali būti varžomos dėl atsakymo tokį preparatą vartoti. Tuo labiau kai toks vaistinis preparatas yra receptinis (būtent taip jis registruotas ES ir Lietuvoje),

yra laikinojoje registracijoje, o jo ilgalaikio poveikio tyrimai nebaigti. Dera įvardyti atvirai: neteisėtumo epidemija pasiekė tokį mastą, kad esame liudininkai beprecedenčio bandymo neteisėtu spaudimu ir prievarta įvesti visuotinį ir privalomą receptinio vaistinio preparato vartojimą. Istoriskai pasaulyje žinomas ne vienas atvejis, kai net tinkamai ištirti ir įregistruoti vaistiniai preparatai sukeldavo ilgalaikį neigiamą poveikį sveikatai dideliu skaičiumi asmenų, išmokėtos milžiniškos sumos sveikatai sukeltai žalai atlyginti, bet, savaime suprantama, jokie pinigai negali kompensuoti sveikatos praradimo. Visuomenė privalo pripažinti ir priimti asmenų, atsisakančių vartoti tokį vaistinį preparatą, baimę dėl galimos žalos jų sveikatai, net jei ir būtų manoma, kad tokia baimė yra perdėta.

Kokių dar argumentų reikia įtikinti, kad neteisėta nustatyti bet kokias

Kai politiniuose valdymo sprendimuose nebesivadovaujama teisės ir sveikatos reikalavimais, teismas yra ta institucija, kuri gali sugrąžinti į teisinės valstybės rėmus.

prievartines priemones, kuriomis būtų skatinamas šio receptinio vaistinio preparato vartojimas 12–16 metų vaikams? Prievartinės sąlygos skiepyti vaikus nustatomos tam, kad šie neužkrėstų rizikos grupėse esančių žmonių. Nejuokauju – šiuo argumentu yra grindžiamas reikalavimas vartoti laikinojoje registracijoje esantį receptinį vaistinį preparatą vaikams! Jei taip toliau – galimybių pasas tuoj bus įvestas ir penkiamečiams. Ir tai vyksta XXI a., galiojant Jungtinių Tautų Vaiko teisių konvencijai, draudžiančiai diskriminuoti vaikus bet kokių pagrindų ir nustatančiai vaiko interesų viršenybės principą; galiojant Konstitucijos 39 straipsniui, kuris vaikų teisių apsaugai taiko dar aukštesnius reikalavimus nei suaugusiems; Civiliniam kodeksui, kuris nustato prioritetinę vaiko teisių apsaugos ir interesų apsaugos gynimo principą; galiojant Vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymui, nustatančiam vaiko interesų prioritetą.

Pasiskiepijau, nepajutau šalutinių poveikių, turiu „galimybę“ naudotis savo prigimtinėmis teisėmis, todėl manęs tai nelielia, tegu taip pat elgiasi ir kiti. Tai labai rizikingas elgsenos modelis, ypač teisininkui. Kas jau kas, bet mes, teisininkai, puikiai žinome, kaip lengva valstybei „perduoti“ asmens laisves ir teises, bet kaip sunku vėliau jas atgauti. Pasaulinė žiniasklaida ir žinomi žmonės pradeda pratinti prie minties, kad nebebus taip, kaip buvo iki šiol: kontrolės į turėtas teises ir laisves jau nebeatgausime.

Kai politiniuose valdymo sprendimuose nebesivadovaujama teisės ir sveikatos reikalavimais, teismas yra ta institucija, kuri gali sugrąžinti skilusią visuomenę į darnios pilietinės visuomenės ir teisinės valstybės rėmus. Šiuo metu KT priimti keturi skundai, susiję su pandemijos valdymu, o paskutinio nagrinėjimą – dėl galimybių paso – KT nusprendė paskubinti. Vi-

liusi, kad tai pavyks atlikti anksčiau, nei mūsų visuomenės didelė dalis praras pasitikėjimą valstybe.

Ateitis priklauso nuo mūsų pačių, jei šiandien fundamentalias teises, pavirtusias galimybėmis, valstybė dovanuoja už asmens sutikimą vartoti receptinį vaistinį preparatą, kokios kainos ji paprašys rytoj ir už ką? Yra posakis „conscientia – mille testes“ – „sąžinė – tūkstantis liudytojų“ (Quintilianus). Šioje situacijoje šis posakis tinka kiekvienam. Tik ar ne per vėlai tie „liudytojai“ prabilę? Pavargome ne tik nuo pandemijos, bet ir nuo susipriešinimo, nuo kaltųjų paieškų, nuo teisingos ir neginčijamos nuomonės. Norisi tikėti, kad visi teisinei valstybei kylančios iššūkiai mus sustiprins, o susitelkę imsime spręsti nepatogius klausimus ir įsisenėjusias problemas visuomenėje. Todėl visiems linkiu vienybės. O Lietuvos advokatūra iki šiol prisidėjo ir toliau savo teisinėmis žiniomis bei sukaupta patirtimi prisidės prie reikšmingų Lietuvos žmonėms pokyčių. ■

D. Jočienė: „Teismų nepriklausomumui yra labai rimtų signalų“

2020 m. prasidėjusi ir tik 2021-aisiais pasibaigusi komplikauta Konstitucinio Teismo (KT) teisėjų rotacija tapo šių metų pavyzdžiu, kaip teisinėje valstybėje neturėtų būti. Laiku nepaskyrus teisėjų į KT, iškilo jo veiklos teisėtumo spekuliacijų. Neigiamai šią situaciją vertinanti ir teisėjų nepriklausomumo svarbą kelianti KT pirmininkė **prof. dr. Danutė Jočienė** įsitikinusi, kad teisinis nihilizmas nedovanotinas, nes gali privesti iki teisinės valstybės krizės.

■ **KT teisėja, o dabar ir pirmininke tapote po teisėjos darbo Europos Žmogaus Teisių Teisme (EŽTT). Ar galite palyginti šiuos teismus, kuo jie skiriasi ir kuo panašūs?**

– Teismai iš tiesų turi daug panašumų, o vienas jų, kuris labiausiai juos sieja – tai abiejų funkcija ginti žmogaus teises ir užtikrinti kuo veiksmingesnę žmogaus teisių apsaugą, nepaisant to, kad vienas Teismas jas gina nacionaliniu, o kitas – tarptautiniu lygiu. KT pagal Konstitucijos 105 straipsnį sprenddamas, ar įstatymai neprieštarauja Konstitucijai, o Vyriausybės ir Respublikos Prezidento teisės aktai – Konstitucijai ir įstatymams, aiškina Konstitucijos nuostatas, formuodamas oficialiąją konstitucinę doktriną, be kita ko, ir konstitucinių žmogaus teisių apsaugos srityje, kuri saisto visus valstybės piliečius ir visas valstybės institucijas, neišskiriant nė paties KT. Šio Teismo formuojama oficialioji konstitutinė doktrina turi pačios Konstitucijos nuostatų galią, taigi

Taigi abiem dokumentais – tiek Konvencija, tiek Konstitucija – yra įtvirtintas ir garantuojamas neatšaukiamas pagrindinių žmogaus teisių ir laisvių apsaugos imperatyvas.

Nuo 2019 m. rugsėjo 1 d. įsigaliojus individualaus konstitucinio skundo institutui, KT funkcija tirti šiuos skundus dar labiau supanašino šį Teismą su EŽTT, kuris, kaip minėta, nagrinėja individualias peticijas.

Todėl ir teisėjo darbas EŽTT, ir KT taip pat turi panašumų: sprenddami bylas EŽTT, teisėjai aiškinasi, ar konkrečioje situacijoje nebuvo pažeistos Konvencijos ar jos atitinkamų protokolų nuostatos; sprenddami bylas KT, teisėjai aiškinasi, ar atitinkamu įstatymu, ar jo kompetencijai tirti priskirtu poįstatyminiu ar kitu aktu nebuvo pažeistos Konstitucijos nuostatos ir iš jos kylantys imperatyvai. Itin svarbu pabrėžti tai, kad tiek KT, tiek EŽTT yra kolegialios institucijos, kai sprendimai priimami kolegialiai. KT sprendimus priima devyni teisėjai, o EŽTT gali būti įvairi sudėtis, bet iš esmės sprendimus priima atitinkamai Trijų teisėjų

Lietuva jokiais teisės aktais negali nustatyti žemesnių standartų negu nustatyti pagal visuotinai pripažintas tarptautinės teisės normas.

yra neatskiriama mūsų Konstitucijos dalis, daranti ją gyvą, reaguojančią į pasikeitimus visuomenės gyvenime, mokslo ir technikos pažangą ir kt.

EŽTT, sprenddamas jam pagal Konvencijos 34 straipsnį pateiktas individualias peticijas dėl žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos (EŽTK) pažeidimų valstybėse Konvencijos dalyvėse, aiškina ir taiko šios Konvencijos bei jos papildomų protokolų nuostatas. EŽTT jurisprudencijoje pateiktas Konvencijos nuostatų aiškinimas pagal Konvencijos 46 straipsnio 1 dalį yra privalomas konkrečios bylos šalims, tačiau kartu ir kitos valstybės turi atsižvelgti į bylose prieš kitas valstybes Teismo pateiktą vienos ar kitos Konvencijos nuostatos aiškinimą, nes tik taip valstybė galės įvykdyti pagal Konvencijos 1 straipsnį prisiimtus tarptautinius įsipareigojimus gerbti ir tinkamai garantuoti jos vidaus teisėje EŽTK nuostatas.

komitetai, Septynių teisėjų kolegijos ar 17 teisėjų Didžioji kolegija. Vienas teisėjas EŽTT priima tik nepriimtino nutarimus.

Ir, be abejonės, atėjus dirbti į KT po darbo EŽTT, man buvo gana nesunku perprasti tas „aukštas konstitucines materijas“, tuos principinius dalykus, kitaip tariant, oficialiosios konstitucinės doktrinos nuostatas, kuriomis remiasi konstitucinės justicijos bylų nagrinėjimas, nes tam įgijau puikią patirtį EŽTT, kur taip pat kiekvienoje iš esmės sudėtingesnėje byloje EŽTT formuoja ar remiasi jau išgrynintais bendraisiais konvenciniais žmogaus teisių apsaugos principais, kurie byla po bylos formuojami aiškinant Konvenciją, ir tik tada EŽTT taiko konkrečiai pareiškėjo situacijai.

Ypač praverčia mano darbo EŽTT praktika sprendžiant individualių konstitucinių skundų priimtino klausimus. Kita vertus, matau ir tai, kad Lietuvoje buvo pasirinktas gana ▶

► siauras individualaus konstitucinio skundo modelis (t. y. sprendamas konstitucinės justicijos bylas pagal asmenų prašymus KT, kaip ir anksčiau, vykdo abstrakčiąją konstitucinę kontrolę), kuriuo naudotis ir pasiekti, kad skundas būtų priimtas nagrinėti KT, nėra paprasta.

■ Jūsų vertinimu, kurio Teismo – EŽTT ar KT – jurisprudencija Lietuvoje lemia aukštesnį žmogaus teisių apsaugos standartą?

– Manau, kad tiek EŽTT, tiek KT siekia užtikrinti realią ir veiksmingą žmogaus teisių apsaugą. Veiksmingos žmogaus teisių apsaugos principas aiškiai pabrėžtas abiejų teismų praktikoje.

Kaip ne kartą yra pabrėžęs KT, Lietuva jokiais teisės aktais negali nustatyti žemesnių standartų negu nustatyti pagal visuotinai pripažintas tarptautinės teisės normas. Tokio reikalavimo nepaisymas būtų nesuderinamas su Konstitucijos preambulėje įtvirtintais atviros, teisingos, darnios pilietinės visuomenės, teisinės valstybės siekais, kuriuos išreiškia konstitucinis teisinės valstybės principas.

Dar 1995 m. sausio 24 d. Išvadoje dėl Europos žmogaus teisių konvencijos nuostatų atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai KT pabrėžė, kad, be kita ko, joks teisės aktas negali nustatyti prigimtinių teisių ir laisvių baigtinio sąrašo, o Konstitucijos ir Konvencijos normų suderinamumo

aspektu remiamasi sprendžiant itin dažnus KT teisės į teismą ar teisingo proceso klausimus (pavyzdžiui, KT 2020 m. liepos 24 d. nutarime dėl teisės vairuoti gražinimo ne anksčiau kaip po 10 metų pakartotinai vairavusiems neblaiviams ar apsvaigusiams arba sistemingai pažeidinėjusiems eismo taisyklės asmenims atsižvelgta į EŽTT jurisprudenciją dėl *non bis in idem* principo taikymo), ji pravertė KT sprendžiant bylą ir dėl valstybės pripažinimo religinėms bendrijoms suteikimo, kurioje priimtas KT 2021 m. rugsėjo 7 d. nutarimas ir kuriame buvo remtasi EŽTT 2021 m. birželio 8 d. sprendimu *Senovės baltų religinė bendrija „Romuva“ prieš Lietuvą*.

Kitas advokatams itin aktualus pavyzdys – viena reikšmingiausių ir didžiausių rezonansą sukėlusių konstitucinės justicijos bylų pagal fizinio asmens prašymą – tai KT 2021 m. kovo 19 d. nutarimas, kuriame buvo spęsta dėl išlaidų advokatui atlyginimo asmeniui, nepadariusiam teisės pažeidimo. Iki KT priimant minėtą nutarimą, EŽTT jau buvo nagrinėjęs itin panašią bylą *Černius ir Rinkevičius prieš Lietuvą* (peticijų Nr. 73579/17 ir Nr. 14620/18), kurioje pareiškėjai skundėsi dėl to, kad, jų atžvilgiu teismams panaikinus administracinę nuobaudą, patirtos advokato išlaidos, kurios siekė daugiau nei paskirta bauda, nebuvo atlygintos. EŽTT šioje byloje konstatavo, jog Lietuva pažeidė Konvencijos 6 straipsnio 1 dalyje garantuojamą teisę į teisingą bylos nagrinėjimą. KT minėtame 2021 m. kovo 19 d. nutarime

EŽTK kaip tarptautinė sutartis turėjo didžiausią įtaką Lietuvos žmogaus teisių sistemai tobulinti, taip pat oficialiajai konstitucinei doktrinai žmogaus teisių gynbos srityje formuoti.

(santykio) aiškinimas turi būti prasminis, loginis, ne tik pažodinis. Nes tik pažodinis žmogaus teisių aiškinimas yra nepriimtinas žmogaus teisių apsaugos prigimčiai.

KT savo konstitucinės justicijos bylose remiasi EŽTT jurisprudencija, kurią yra pripažinęs teisės aiškinimo šaltiniu ir kuri yra svarbi Lietuvos teisės aiškinimui bei taikymui. Taip pripažinti didelę įtaką turėjo ir Konstitucijos 138 straipsnio 3 dalis, nustatanti Seimo ratifikuotų tarptautinių sutarčių taikymo Lietuvos teisėje tolygiai su įstatymais principą, bei jų viršenybę kolizijos su įstatymais atveju.

■ Tai Lietuvos KT bylose remiasi EŽTT praktika?

– Nesuklysiu sakydama, kad EŽTK kaip tarptautinė sutartis turėjo didžiausią įtaką Lietuvos žmogaus teisių sistemai tobulinti, taip pat oficialiajai konstitucinei doktrinai žmogaus teisių gynbos srityje formuoti. Pavyzdžiui, EŽTT jurisprudencija atliko itin didelį vaidmenį tuo aspektu, kad, pavyzdžiui, 2011 m. rugsėjo 28 d. KT nutarime konstitucinė šeimos sąvoka buvo išaiškinta atsietai nuo santuokos instituto, kuri toliau aiškinta 2019 m. sausio 11 d. nutarime pabrėžiant valstybės pareigą gerbti šeimos gyvenimą ir tos pačios lyties susituokusių asmenų, išduodant jiems leidimą gyventi Lietuvoje. Šioje byloje KT rėmėsi gausia tiek ES Teisingumo Teismo, tiek EŽTT praktika. Paprastai EŽTT jurisprudencija vienu ar kitu

pabrėžė, kad pagal Konstituciją turi būti atlygintos būtinos ir pagrįstos advokato išlaidos ne tik administracinėse, bet ir baudžiamosiose bylose, kuriose asmuo išteisinamas. Taigi abu teismai iš esmės prisilaikė tos pačios teisinės pozicijos. Be to, pabrėžtina ir tai, kad po minėto KT nutarimo panašios bylos nebeturėtų pasiekti EŽTT, nes advokatai minėtų išlaidų atlyginimą galės gauti jau Lietuvoje.

Pabrėžtina ir tai, kad KT yra konstatavęs, jog Konstitucija nedraudžia nustatyti aukštesnių žmogaus teisių apsaugos standartų, nei reikalaujama pagal Konvenciją ar kitas tarptautines sutartis.

■ Buvęs KT pirmininkas bendrosios kompetencijos teismų sistemai yra išsakęs nemažai kritikos. Jūsų nuomone, ar visuomet ji buvo pagrįsta, ir kokius didžiausius iššūkius teisėjams matytumėte jūs?

– Konstitucijos 25 straipsnis visiems garantuoja įsitikinimų raiškos laisvę, kuri reiškia, kad kiekvienas turi teisę turėti savo nuomonę ir ją reikšti. Tačiau laisvė reikšti savo įsitikinimus nėra absoliuti, ji turi ir tam tikras ribas, uždeda atsakomybę. Gerbiu buvusio KT pirmininko teisę naudotis šia laisve ir jokių būdu nenorėčiau niekaip vertinti jo teiginių.

Tačiau antroji klausimo dalis dėl iššūkių teismų sistemai yra labai opi. Būtent šiai temai – teismų sistemai ir teisėjams ►

Esi Startuolis?

NESUKU GALVOS DĖL AKCIJŲ APSKAITOS

PIRMUS 24 MĖNESIUS VISIŠKAI NEMOKAMAI:

1.
AKCIJŲ APSKAITOS
PASLAUGOS

2.
AKCIJŲ PERLEIDIMO
SANDORIŲ
REGISTRACIJA

3.
OPCIONŲ
REGISTRAVIMAS

4.
NEMOKAMOS
SĄSKAITOS
AKCININKAMS

ORION

CAPITAL MARKETS | INVESTMENT BANKING

DAUGIAU INFORMACIJOS
WWW.ORION.LT/START-UP-PACKAGE

►tenkantiems iššūkiams – pastaruoju metu buvo skirta ne viena konferencija ir diskusija. Beje, ir KT spalio 25 d. minint Konstitucijos dieną surengta diskusija buvo skirta teisingumo vykdymo iššūkiams, teismų problemoms ir jų bendradarbiavimui aptarti.

Konstitucijoje teismams priskirta itin svarbi teisingumo vykdymo funkcija, garantuojama žmogaus teisė turėti nešališką ginčo arbitrą suponuoją konstitucines teismų ir teisėjų nepriklausomumo garantijas, apie kurias kalbėta ne kartą. Tačiau kalbėjimo ne visuomet užtenka, reikia ir kitų valstybės valdžios institucijų veiksmų, siekiant užtikrinti realias teismų ir teisėjų nepriklausomumo garantijas, be kita ko, jų materialinių (socialinių) aprūpinimą. Nepaisant gana išsamios oficialiosios konstitucinės doktrinos, kurioje konstitucinis teismų ir teisėjų nepriklausomumo principas kildinamas ne tik iš Konstitucijos 109 straipsnio nuostatų, bet ir iš konstitucinių teisinės valstybės, teisingumo principų, nepaisant visų valstybei ir iš Konstitucijos, ir iš Konvencijos kylančių pareigų užtikrinti, kad tik nepriklausomi ir nešališki teismai vykdytų teisingumą, valstybės valdžios institucijos, mano supratimu, turėtų labiau įsiklausyti į šias oficialiosios konstitucinės justicijos doktrinas, o svarbiausia, imtis priemonių joms įgyvendinti.

Antai KT ne viename savo metinių pranešimų yra akcentavęs, kad iki šiol, t. y. daugiau nei dešimt metų, neįgyvendintas KT 2010 m. birželio 29 d. nutarimas dėl teisėjų valstybinių pensijų; neįgyvendintas ir KT 2011 m. vasario 14 d. nutarimas dėl teisėjų darbo apmokėjimo už darbą poilsio dienomis ir dar-

grėsmė ir teisės viršenybės principui, ir žmogaus teisių ir laisvių apsaugos garantijoms, kurios nebus užtikrinamos, jei jas ginantys teismai nebus nepriklausomi. Kitaip tariant, rimti iššūkiai teismų nepriklausomumui gali reikšti rimtos konstitucinės krizės valstybėje pradžia.

Tinkamas ir savalaikis teisėjų skyrimas į pareigas – viena iš teisėjų nepriklausomumo apsaugos garantijų pagal Konstituciją. Tad jūsų klausimas apie KT teisėjų nepaskyrimą paskutinės rotacijos metu yra itin svarbus, ir šį nepaskyrimą aš, kaip ir bet kuris save gerbiantis konstitucinės teisės žinovas, vertinu itin neigiamai. Ir kategoriškai nesutinku su buvusiais viešojoje erdvėje ar spaudoje išsakytais komentarais, kad nepaskyrimas yra nieko tokio, kad dar galima laukti ir pan. Tik neaišku, ko dar reikia laukti, kai KT teisėjų rotacija, turėjusi įvykti dar 2020 m. kovo mėnesį, įvyko tik 2021 m. sausio pabaigoje, ir galiausiai paskutinis teisėjas paskirtas tik 2021 m. birželį. Tai, mano nuomone, yra neleistinas teisinis nihilizmas, kuris negali kartotis, nes tokiais veiksmais teisinėje valstybėje buvo akivaizdžiai nepaisoma pačioje Konstitucijoje numatyto KT teisėjų rotacijos principo („kas treji metai“), taip pat viešojoje erdvėje sukėlė spekuliacijų dėl paties Teismo veiklos teisėtumo. O tai nedovanotina žinant, kokią išskirtinę vietą KT užima valstybėje ir kokios svarbos pačiai valstybei ir kiekvienam žmogui klausimus šis Teismas sprendžia.

Juolab kad kaimynės Lenkijos teisinės valstybės krizė prasidėjo būtent nuo Konstitucijai prieštaraujančio Lenkijos

Neužtikrinus teismų ir teisėjų nepriklausomumo, teisingumo vykdymas tampa formalia, nominalia, nieko bendra su konstituciniu teisingumu neturinčia procedūra.

bą, viršijantį įprastinį darbo krūvį. Kalbėti apie tai, kad teisėjų socialinės (materialinės) garantijos yra neatskiriama konstitucinio teismų ir teisėjų nepriklausomumo principo dalis ir kad tik tas teisėjas, kuris yra pakankamai saugus dėl savo kasdienybės ir ateities, gali tinkamai vykdyti teisingumą, manyčiau, nėra būtina, nes tai ir taip akivaizdu.

Neužtikrinus teismų ir teisėjų nepriklausomumo, teisingumo vykdymas tampa formalia, nominalia, nieko bendra su konstituciniu teisingumu neturinčia procedūra. Taigi visų valstybės institucijų tarpusavio dialogas ir bendradarbiavimas siekiant tų pačių teisinės valstybės, žmogaus teisių apsaugos tikslų yra neišvengiamas ir būtinas, žinoma, neperžengiant Konstitucijos nustatytų ribų – neišterpiant į kitos valstybės valdžios įgaliojimų vykdymą tam, kad teismai galėtų veikti efektyviai, o jų vykdomas teisingumas būtų tikras Konstitucijos ginamas teisingumas.

■ **Kai kuriose ES valstybėse narėse kyla iššūkių netgi Konstitucinių Teismų nepriklausomumui. Kaip jūs šiuo požiūriu vertinate situaciją, kuri susidarė, kai laiku nebuvo atnaujinta Lietuvos KT sudėtis?**

– Iššūkiai teismų nepriklausomumui yra labai rimtas signalas, kad tokioje valstybėje, kurioje negerbiama teismai ir kurioje nesudaromos tinkamos sąlygos jiems veikti, kyla

Konstitucinio Tribunolo teisėjų paskyrimo, kuris it sniego lavina sukėlė virtinę vėlesnių veiksmų, kurių teisėtumą vertino ir tarptautiniai teismai, ES Teisingumo Teismas. EŽTT savo 2021 m. gegužės 7 d. sprendimu byloje *Xero Flor w Polsce sp. zo.o prieš Lenkiją* pripažino, kad taip, kaip yra suformuotas dabar, Lenkijos Konstitucinis Tribunalas neatitinka teismo, „įkurto pagal įstatymą“, kriterijaus (nustatytas EŽTK 6 straipsnio pažeidimas), ir tai reiškia, kad Lenkijoje nebėra veiksmingos konstitucinės kontrolės institucijos.

Bet tai Lenkijos istorija. Lietuvoje, tikėkimės, 2020 m. prasidėjusi ir tik 2021 m. pagaliau pasibaigusi komplikauta KT teisėjų rotacija bus išimtis, o ne taisyklė. Be abejo, Konstitucijos požiūriu tokia situacija, kai Konstitucijoje numatytu laiku nepavyksta paskirti trijų naujų teisėjų, kurie pakeistų tris kadenciją baigusius teisėjus, yra netoleruotina. Tikiuosi, kad valstybės valdžios institucijos, dalyvaujančios KT teisėjų skyrimo procese, gerbs Konstituciją ir 2023 m. kovo mėnesį šis procesas įvyks sklandžiai ir, svarbiausia, laiku.

■ **Per COVID pandemiją kai kurie konstitucinės teisės ekspertai teisės aktų hierarchiją vertino tik kaip papildomą, fakultatyvią sąlygą. Kokia, jūsų nuomone, teisės aktų hierarchijos svarba teisei valstybei, ir, visų pirma, žmogaus teisių apsaugai?**

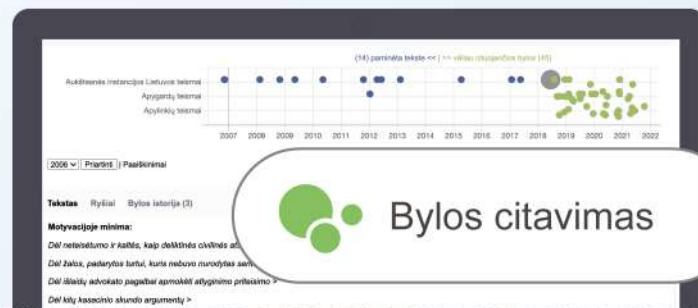
Specializuojamės teisinės informacijos susisteminiame ir jos pateikime teisininkams profesionalams bei asmenims, ieškantiems teisinių sprendimų. Labiausiai didžiojamės Infolex teisinės informacijos paieškos sistema: 6 teisinės informacijos posistemės (LR teisės aktai, LR teismų praktika, LR teisėkūra, Rinktinė praktika, ES teisės aktai, ES praktika), išmanūs informacijos valdymo moduliai (prenumeratos, katalogai, skaičiuoklės, žodynai) ir galinga ryšių tarp dokumentų ir jų dalių sistema.

Pristatome per 2021-us metus padarytus didžiausius, vartotojams matomus, darbus:

Galimybė analizuoti gautus rezultatus.

Vienu mygtuko paspaudimu įvertinkite savo šansus laimėti bylą!

Infolex praktika – paieškos rezultatai

Bylos citavimo vizualizavimas.

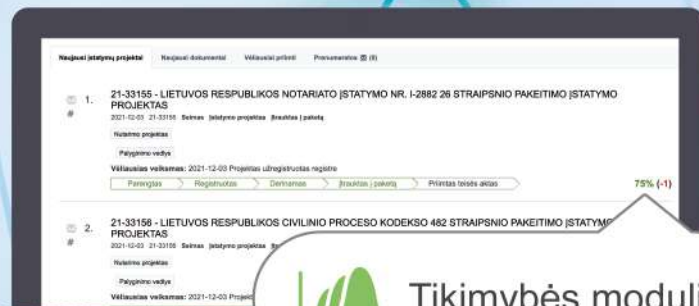
Pabaigtas diegti bylos citavimo vizualizavimo modelis.

Infolex praktika – dokumentas

Tikimybės modulis.

Savaime apsimokantis sistemos modulis, veikiantis sukauptų duomenų pagrindu. Apskaičiuoja tikimybę ar projektas taps teisės aktu.

Infolex teisėkūra – paieškos rezultatai

2022 m. linkiu santarvės – mokėjimo ir noro išklaudyti kitą nuomonę, diskutuoti argumentais, o ne kautis apsiginklavus ambicijomis, panieka kitam, įžeidinėjimais ar jėga.

► – Negaliu vertinti iš konstitucinio teisės aktų hierarchijos principo kylančių reikalavimų pandemijai valdyti skirto reguliavimo kontekste, nes KT nagrinėjimo laukia kelios konstitucinės justicijos bylos, kuriose ginčijamas teisinis reguliavimas, nustatantis vieną ar kitą pandemijos valdymo priemonę.

Tačiau, kaip ne kartą yra konstatavęs KT, konstitucinis teisės aktų hierarchijos principas reiškia, kad poįstatyminiai teisės aktai negali prieštarauti įstatymams, konstituciniams įstatymams ir Konstitucijai ir kad šie aktai turi būti priimami remiantis įstatymais. Konstitucinis teisės aktų hierarchijos principas reiškia ir draudimą žemesnės galios teisės aktais reguliuoti tuos visuomeninius santykius, kurie gali būti reguliuojami tik aukštesnės galios teisės aktais. KT, be to, ne kartą yra konstatavęs, jog pagal Konstituciją su žmogaus teisių ir laisvių turinio apibrėžimu ar jų įgyvendinimo garantijų įtvirtinimu susijusį teisinį reguliavimą galima nustatyti tik įstatymu (pavyzdžiui, KT 2004 m. gruodžio 13 d. nutarimas dėl valstybės tarnybos, KT 2014 m. vasario 27 d. sprendimas

dėl teisės rašyti savo vardą kitais, nei lietuviški, rašmenimis). Poįstatyminiais aktais gali būti reguliuojami tik žmogaus teisių įgyvendinimo procesiniai (procedūriniai) santykiai, atskirų žmogaus teisių įgyvendinimo tvarka ir pan. Taigi akivaizdu, kad teisės aktų hierarchija ir iš jos kylantys reikalavimai teisėkūros subjektams yra nepaprastai svarbūs, reguliuojant su žmogaus teisių ir laisvių apsauga susijusius klausimus.

■ Galbūt galite numanyti, kokie klausimai KT gali būti aktualūs per kelerius ateinančius metus?

– KT pagal Konstituciją pats negali inicijuoti bylų, taigi jis pats negali pasirinkti ir to, kokius klausimus nagrinėti, kokias Konstitucijos nuostatas aiškinti, net jei manytų, kad visuomenei tam tikru laiku tai yra aktualu ir svarbu. Pažvelgus į nagrinėjimo laukiančių konstitucinės justicijos bylų sąrašą, šiandien jau akivaizdu, kad bus nagrinėjamos vadinamosios pandeminės bylos – KT priimti nagrinėti keturi su koronaviruso valdymo priemonėmis susiję prašymai, iš jų galimybių paso byla buvo

priimta ne visa apimtimi, tik jos dalis. Lapkričio 25 d. nuspręsta, jog galimybių paso bylos nagrinėjimas bus paankstintas.

KT kasmet išnagrinėja bent keletą su socialinėmis teisėmis susijusių bylų, tad ne išimtis turėtų būti ir ateinantys metai – KT spręstų dėl valstybinių pensijų perskaičiavimo, dėl valstybinio socialinio draudimo įmokų mokėjimo dirbant pas kelis darbdavius ir kt. Turėtų būti atsakyta į klausimą, ar pagal Konstituciją gali būti, kad kasaciniam skundui pateikti Lietuvos Aukščiausiam Teismui (būtent civilinėse bylose) gali būti reikalaujama, kad asmuo naudotųsi advokato pagalba.

■ Ar galėtumėte trumpai papasakoti, koks yra KT pirmininko darbas? Kokia jūsų kaip pirmininkės diena?

– Trumpai tariant, labai intensyvi. Dažniausiai be pietų pertraukos ir iki vėlyvo vakaro. Grįžti namo 20 ar 21 val. ar net vėliau tapo visiškai įprasta.

Ateinu į darbą gana anksti, nes tenka vežti dukrą į mokyklą. Be to, nesinori pakliūti į Vilniaus spūstis, todėl rytais namie neužsibūname. Įprasta, kad tenka dirbti bent keliais klausimais iš karto, kad prie kabineto durų, kurios beveik visada atviros, dažnai būriuojasi kolegos su įvairiausiais prašymais ir klausimais; vienam reikalingas mano parašas, kitas nori pasitarti, trečias laukia rezoliucijos ir pan.

Man labai patinka dirbti su žmonėmis, stebėti jų darbą, reakcijas į kritiką ar pagiriamąjį žodį. Vertinu glaudų ir atvirą bendravimą, noriu žinoti KT ar darbuotojų problemas tiesiogiai. Juo labiau kad kolektyvas nėra labai didelis ir norint galima rasti laiko ir dėmesio kiekvienam. Po darbo EŽTT, kur buvo puiki pagarbos žmogui atmosfera, bandau siekti, kad darbuotojai nebijotų ateiti į pirmininko kabinetą pasikalbėti, dažnai pati užsuku į jų kabinetus (kai dirbama ne nuotoliniu būdu) pasižiūrėti ir paklausti, kaip sekasi. Tariusi su teisėjais, ir sprendimus priimame kolektyviai ne tik dėl KT nutarimų ar kitų baigiamųjų aktų, bet ir organizaciniais bei kitais veiklos klausimais. Nors ir moku planuoti savo darbotvarkę, moku ir mėgstu intensyviai dirbti net prie atvirų durų, tačiau klausimų KT gausa ir jų įvairovė, o galų gale ir mano nepatyrimas nepalieka laiko kitiems pomėgiams. Tikiuosi, ilgainiui susistyguosiu darbotvarkę, įgysiu daugiau administravimo patirties ir galėsiu rasti laiko ne tik darbui, bet ir pomėgiams, pavyzdžiui, eilėms rašyti, mokyti naujų kalbų ar dirbti sode.

■ Darbas tokioje pozicijoje beveik nepalieka laiko asmeniniam gyvenimui?

– Nenoriu meluoti bandydama kalbėti apie veiklios moters gebėjimus viską suderinti ir viskam rasti laiko. Dabartinis mano darbas daug laisvo laiko tikrai nepalieka. Draugus išpėjau, kad jiems dabartinę dėmesio stoką kompensuosiu su kaupu po pusantų metų, kai baigsis mano kadencija KT. Mano didžioji mergaitė, gyvenanti Australijoje, man skambina vėlyvą naktį (Lietuvos laiku), kai pas ją rytas, nes kitu laiku aš tiesiog nepasiekiamas. O mažoji džiaugiasi, kad mama užsiėmusi ir ji ramiai gali „gyventi“ virtualioje erdvėje. Bet aš mėgstu intensyvų gyvenimą, daug veikti, imtis kažko naujo, generuoti idėjas. Visada

buvau gana aktyvi, profesinė veikla man visada buvo ir yra svarbi. Kita vertus, juk darbas ir jame pasitaikantys iššūkiai taip pat yra to intensyvaus gyvenimo, kuris man ir patinka, sudedamoji dalis.

■ Kokį norėtumėte matyti KT pasibaigus jūsų kaip pirmininkės kadencijai?

– Kalnų nenuversiu, nes laiko nedaug. Didelių permainų neplanuoju, ir ne tik dėl to, kad mano kadencija labai trumpa, bet ir dėl to, kad KT, įsteigtas dar 1993 m., sėkmingai dirbo iki manęs, ir net neabejoju, sėkmingai dirbs ir toliau. Nepakeičiamų vadovų nėra. Puikūs savo srities profesionalai yra šio KT teisėjai, darbštus ir itin patyręs darbuotojų kolektyvas. Kaip jau minėjau, svarbiausia, ko siekiu – glaudaus ir atviro bendradarbiavimo, žmogiškų santykių ir abipusės pagarbos, taip pat pagarbos KT istorijai, buvusiems jo teisėjams ir darbuotojams. Bandome kurti gražias KT tradicijas, kviesdami diskusiją į jį KT pirmininkus, teisėjus, darbuotojus – tuos, kurie Teismą kūrė nuo pat pradžių ir puoselėjo iki mūsų.

O matyti KT norėčiau nepriklausomą kaip ir iki šiol, brandžią ir tvirtą, kolektyvinę konstitucinės justicijos instituciją, ryškiai matomą ir veiklią, be kita ko, ES valstybių narių konstitucinių teismų šeimoje, turintį savo principus, tradicijas ir gerbiantį visus, kas jį kūrė, puoselėjo ir padarė tokį, koks jis yra šiandien. Taip pat būtų naudinga užmegzti glaudesnius ryšius su ES Teisingumo Teismu, EŽTT, kitais ES valstybių konstituciniais teismais, dalytis savo praktika ir keistis patirtimi.

■ Ko palinkėtumėte visai teisininkų bendruomenei ir Lietuvos visuomenei artėjančių 2022 m. proga?

– Visų pirma, 2022 m. linkiu santarvės – mokėjimo ir noro išklausyti kitą nuomonę, diskutuoti argumentais, o ne kautis apsiginklavus ambicijomis, panieka kitam, įžeidinėjimais ar jėga. Matyt, tik taip gebėsime rasti geriausias išeitis, nuvesiančias mus prie ekonominės ir socialinės gerovės, kurios taip nenuilstamai siekiame visus atkurtos Nepriklausomybės metus. Ir, žinoma, šiais neramiais pandemijos laikais visiems linkiu kuo geriausios sveikatos. ■

Parengė Evelina BUTKUTĖ-LAZDAUSKIENĖ

D. Jočienė

- 1994 m. baigė Vilniaus universiteto Teisės fakultetą.
- 1999 m. Vilniaus universitete apgynė daktaro disertaciją.
- 1994–2003 m. buvo Vilniaus universiteto Teisės fakulteto asistentė, docentė, prodekanė.
- 1997–2001 m. – Europos teisės departamento prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės ekspertė.
- 1997–2001 m. stažavosi įvairiose užsienio ir tarptautinėse institucijose.
- 2003–2004 m. buvo Lietuvos Respublikos Vyriausybės atstovė EŽTT ir Jungtinių Tautų Žmogaus teisių komitete.
- 2004–2013 m. – EŽTT teisėja.
- 2011–2013 m. – EŽTT II skyriaus pirmininko pavaduotoja.
- 2014 m. kovo mėn. paskirta KT teisėja.
- 2021 m. birželio 17 d. paskirta KT pirmininke.

ŽMOGAUS TEISĖS

Visuomenės skydas

Teisė į gynybą – teisės viršenybės principo garantas

Mindaugas KUKAITIS

Advokatų tarybos pirmininko pavaduotojas

Vienas pamatinių principų, kuriais grindžiama teisinė valstybė – teisės viršenybės principas. Deja, bet jo negalima sutapatinti su kiekvienam teisės studentui žinomu romėnų teisės posakiu *dura lex, sed lex*, kuris reiškia besąlyginį paklusimą, pareigą laikytis įstatymų visais atvejais, net kai jie griežti, žiaurūs ar net neprotingi.

Teisės viršenybė – tarsi pamatas, kuris palaiko Europos teises vertybes, tokias kaip žmogaus teisės, demokratija. Šis principas ir jo įgyvendinimas turėtų rūpėti ne tik teisininkams, bet ir visai visuomenei, nes nuo to priklauso mūsų gebėjimas pasitikėti valstybe. Teisės viršenybė – tai žmogaus teisių apsaugos skydas. Šis principas pirmiausia taikytinas viešajai valdžiai, kad ji nepažeistų teisės viršenybės, ir tik institucijoms tinkamai šią pareigą įgyvendinus, galima tikėtis, jog piliečiai gerbs viešąją valdžią ir sutiks su jos sprendimais.

Teisės viršenybės principo įgyvendinimo procese itin svarbu nepažeisti ir valdžių padalijimo principo (kuriuo siekiama garantuoti asmens teises ir laisves, išvengti valdžios sutelkimo vienoje rankose, diktatūros; valstybės valdžios skirstomos į savarankiškas įstatymų leidžiamąją, vykdomąją ir teisminę, uždraudžiant savintis svetimas funkcijas; valdžios turi būti gana savarankiškos, nepriklausomos, tačiau ir kontroliuoti, riboti viena kitą), nes iškreipus valdžių pasidalijimo principą neįmanoma pasiekti teisės viršenybės ir visuomenės pasitikėjimo viešąja valdžia.

Teisės viršenybės principą galime suskirstyti į du svarbiausius blokus:

- 1) teisėkūra, teisinis aiškumas, lygybė prieš įstatymą;
- 2) efektyvi teisminė apsauga.

Pirmasis tiesiogiai priklauso nuo politikų priimtų sprendimų, t. y. nuo įstatymų kokybės, ir už netinkamus teisės aktus atsakomybė iš esmės tenka politikams, o antrasis blokas tiesiogiai priklauso nuo realios galimybės per teismus apsiginti nuo įstatymo pažeidimo ir nuo paties įsta-

tymo. Teisė į gynybą – tai teisės viršenybės principo garantas, nes teisminė apsauga yra paskutinė, o kartais ir vienintelė žmogaus galimybė apginti pažeistas teises.

Teisė į gynybą nėra atsitiktinė ar formali. Europos Sąjungos pagrindinių teisių chartijos 47 straipsnis, Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos 6 ir 13 straipsniai garantuoja veiksmingą teisinę gynybą dėl pažeistų teisių ir laisvių. ES teisėje ši gynyba yra dar platesnė. Teisingumo Teismas šią teisę dar 1986 m. gegužės 15 d. sprendime (*Johnston*, 222/84) įtvirtino bendru ES teisės principu. Teisė į gynybą taip pat garantuoja 1966 m. Tarptautinio pilietinių ir politinių teisių pakto 14 straipsnis ir Lietuvos Respublikos Konstitucijos 31 straipsnio 6 dalis. Teisė į gynybą – vienas svarbiausių baudžiamojo proceso principų. Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekse šis principas įtvirtintas 10 straipsnyje: „Įtariamasis, kaltinamasis ir nuteistasis turi teisę į gynybą. Ši teisė jiems užtikrinama nuo sulaikymo arba pirmosios apklausos.“ Teisės į gynybą principas neatsiejamai susijęs su nekaltumo prezumpcijos, teisingumo (sąžiningumo) ir kitais baudžiamojo proceso principais. Neužtikrinant teisės į gynybą neretai pažeidžiami ir šie principai. Procesas, kurio metu negarantuojama teisė į gynybą, teisiškai valstybėje negalimas.

Aptaręs tiek teisės viršenybę, teisę į gynybą kaip sudedamąją teisės viršenybės dalį ir jų svarbą, jaučiu pareigą aptarti teisę į gynybą įgyvendinančių advokatų teisių ribojimus ir pažeidimus, kurie patvirtina, kad Lietuvoje teisės viršenybės principas yra pavojuje. Jeigu teisių gynėjui ribojamos teisės, akivaizdu, jog ir ginamasis neturi visų galimybių apginti pačią teisės viršenybės teisę arba apsiginti nuo jos pažeidimo.

Asmens teisių ir laisvių ribojimai

Šiandien norisi kalbėti apie tai, ką tarsi užgožė pandemija, bet jeigu garsiai nekalbame, tai dar nereiškia, kad šie teisės viršenybės principą ribojantys veiksmai išnyko. Visi iki pandemi-

jos buvę žmogaus teisių pažeidimai ir toliau vyksta, vis labiau išspraudžia pleištą visuomenėje tarp pasitikėjimo teisine sistema, kartu ir valstybe.

Lietuvoje vis dar gajus ir ypač dažnai taikomas principas pirmiausia asmenį sulaikyti, laikyti jį be teismo sprendimo iki 48 valandų. Sulaikymas ir suėmimas yra bene labiausiai žmogaus teises varžančios procesinės prievartos priemonės, kurios gali būti pritaikytos asmeniui, kol atliekamas ikiteisminis tyrimas. Šios priemonės maksimaliai apriboja asmens laisvę, prisideda prie socialinės atskirties didinimo, sudaro prielaidas patirti fizinę ir psichologinę žalą. Ši priemonė turėtų būti taikoma ribotai ir tik esant būtinybei. ES valstybėse toks sulaikymas taikomas tik kaip išimtis, t. y. kai negalima asmens nuvežti į teismą, kuris ir sprendžia sulaikymo pagrindus. Deja, Lietuvoje per metus sulaikytų asmenų skaičiai šokiruoja (pagal Teisingumo ministerijos atskleistus duomenis kasmet laikinai sulaikoma apie 40 tūkst. asmenų – per 10 metų būtų 400 tūkst. asmenų, o per vidutinę žmogaus gyvenimo trukmę – per 70 metų – būtų beveik 3 mln. asmenų).

Jeigu teisių gynėjui ribojamos teisės, akivaizdu, kad ir ginamasis neturi visų galimybių apginti pačią teisės viršenybės teisę arba apsiginti nuo jos pažeidimo.

Visi stebime ir tylime matydami tarsi naują madą – jeigu prie vairo sulaikomas asmuo į alkoholio matuoklį įpučia daugiau nei 1,51 promilės, jis automatiškai sulaikomas ir praleidžia naktį areštinėje, nepaisant to, kad asmens tapatybė nustatyta ir kad nėra jokių duomenų, jog asmuo bėgs nuo tyrėjų ar trukdys tyrimui, ir realiai teismai neskirs realios laisvės atėmimo bausmės. Ar ištis toks asmens sulaikymas yra teisinė būtinybė, ar policijos taikoma išblaivinimo paslauga? Manau, pakanka asmenį nušalinti nuo vairavimo ir vėliau jį nubausti už ištis pavojingą eismo dalyvio poelgį, bet netaikyti labiau-

siai žmogaus teises varžančios procesinės prievartos priemonės.

Maža to, nors Konstitucijos 31 straipsnio 6 dalyje nustatyta, kad „asmeniui, kuris įtariamasis padaręs nusikalstamą veiką, ir kaltinamajam nuo jų sulaikymo arba pirmosios apklausos momento garantuojama teisė į gynybą, taip pat teisė turėti advokatą“, tačiau sulaikymuose asmeniui nėra realiai garantuojama advokato pagalba, nes traktuojama, kad ji turi prasidėti nuo oficialios apklausos momento, nes neblaivūs neapklaunami. Vadinas, neturėdamas gynėjo asmuo net nesupranta, kad jis gali kvestionuoti pačius sulaikymo pagrindus. Sulaikymas – tai tarsi nebe prievartos priemonė.

Ir toliau gajus operatyvinių pareigūnų sulaikytų, suimtų asmenų „apdirbinėjimas“, „bandymai įkalbėti prisipažinti“ nedalyvaujant gynėjui, taip pažeidžiant ir teisę į gynybą, ir nekaltumo prezumpciją, ir draudimą piktnaudžiauti įgaliojimais. Apie tokios tardymo taktikos išgyvendinimą taip pat nekalbama, nes tai tarsi natūrali ir senų laikų paveldėta tradicija, paprotys.

Neišnyksta ir norai tyrimus pradėti itin garsiai, įtarimų etape paviešinti

asmenų vardus, pavardes, pareigas, atvaizdus, papasakoti kaip jau įvykdyto nusikaltimo faktą, nors Konstitucijos 31 straipsnis garantuoja vieną svarbiausių įtariamojo garantijų – nekaltumo prezumpciją. Nekaltumo prezumpcija įtvirtinta dar 1948 m. Visuotinėje žmogaus teisių deklaracijoje. Lietuvoje daug svarbiau tampa teisingumą įvykdyti čia ir dabar, tarsi linčo teisme, ir jau nebesvarbu, kad sankcijos klausytis ir sekti išduotos galbūt pagal išgalvotas legendas, kad klausymas ir sekimas buvo vykdomi ne tais teisiniais pagrindais, nesvarbu, kad teismas gal ir nenuteis nesant kaltės įrodymų arba suabejojus paties nusikaltimo ▶

►buvimu. Tiesiog dar kartą priminsiu, kad teisės viršenybės principas reikalauja, jog nekaltumo prezumpcija galiotų tiek sulaikant, tiek suimant asmenį, tiek ikiteisminio tyrimo metu, viso teismo proceso metu, įskaitant ir visus apeliacinio proceso etapus. Pažeisdami nekaltumo prezumpciją mes tiesiogiai mažiname pasitikėjimą teisine valstybe ir pažeidžiame teisės viršenybės principus.

Teisės į gynybą užtikrinimas turi būti realus ir efektyvus. Valstybės garantuojama teisinė pagalba nepasiturintiems asmenims yra valstybės įsipareigojimas (šis valstybės įsipareigojimas kildinamas iš Europos Tarybos 2003 m. sausio 27 d. priimtos Direktyvos 2003/8/EB, iš ES pagrindinių teisių chartijos 47 straipsnio, iš LR Konstitucijos 31 straipsnio), tačiau Lietuvoje ji finansuojama mažiausiai iš ES šalių kaimynių, mokamas atlygis neatitinka sąžiningumo ir rinkos įkainių, o tai nepasiturintiems asmenims riboja galimybes pasirinkti advokatą.

2021 m. kovo 19 d. LR Konstitucinis Teismas nutarimu Nr. KT45-A-N3/2021 konstatavo, kad įstatymų leidėjui kyla pareiga numatyti būtinų ir pagrįstų išlaidų, patirtų advokato pagalbai, atlyginimą asmeniui, kuriam nėra taikoma teisinė atsakomybė, nes nenustatyta, kad jis padarė teisės pažeidimą, tačiau iki šiol dar nepakeisti baudžiamojo proceso, administracinių nusižengimų, darbo teisės, mokesčių ir kitų ikiteisminių procesų įstatymai, leidžiantys asmenims atgauti teisinės pagalbos išlaidas, o tai nepagrįstai riboja asmenims galimybes gintis nuo nepagrįsto persekiojimo naudojantis advokato pagalba.

Reaguodama į tai, kad po minėto KT nutarimo teisės aktai vis dar nereglamentuoja nurodytų išlaidų atlyginimo mechanizmo, LR teisingumo ministerija 2021 m. rugsėjį išleido rekomendacijas „Dėl laikinos atstovavimo (advokato) išlaidų atlyginimo įgyvendinimo tvarkos“. Jose konstatuota, kad Teisingumo ministerija šių išlaidų asmenims atlyginti negali, bet KT sprendimą (nutartį) dėl atstovavimo (advokato) išlaidų atlyginimo turi įvykdyti valstybės ar savivaldybės institucija, įstaiga, kitas subjektas,

kuris dalyvavo teismo procese bylos šalies teisėmis ir kurio sprendimas dėl baudžiamojo kaltinimo ar administracinės teisenos buvo panaikintas (nutrauktas).

Valstybės ar savivaldybių institucijos, įstaigos, kiti subjektai, atlyginę atstovavimo išlaidas, privalo patikrinti, ar pagal LR valstybės tarnybos įstatymą ar kitus jų veiklą reglamentuojančius specialiuosius teisės aktus nėra pagrindo regresi teisei įgyvendinti, o esant tokiai teisei – ją įgyvendinti.

Vis dar dažnas atvejis, kai bylą laimėjusios šalies patirtas išlaidas priteisdamas iš pralaimėjusios šalies teismas jas sumažina, taikydamas subjektyvius kriterijus, bet tai nepagrįstai riboja asmens teisę į gynybą.

Kasacinio skundo priėmimo atrankos procesas kasmet mažina priimtų kasacinių bylų skaičių – tai savaime riboja teisės aiškinimo progresą ir kartu asmens teisę į gynybą.

pateikti duomenys teikiami besąlygiškai, o advokato – arba selektyviai, arba ribotai, arba visai neteikiami. Atsakomybė už advokato prašomų duomenų nepateikimą Lietuvoje neveikia. Maža to, jau ne kartą Valstybinė duomenų apsaugos inspekcija yra skyrusi advokatui baudą už tai, kad jis, siekdamas surinkti gynybai reikiamus duomenis, gautų duomenų teisme nepanaudojo, nors jis tik gavęs duomenis įsitikino, kad teikti juos teismui nėra tikslinga. Gynėjas procese yra visiškai savarankiškas proceso subjektas. Tiek procesiniuose įstatymuose, tiek Advokatūros įstatyme bei Advokatų profesinės etikos kodekse numatyta gynėjo procesinė laisvė ir nepriklausomumas. Jis pats pasirenka teisinės gynybos priemones, būdus ir taktiką, todėl advokato gynybos galimybių ribojimas tiesiogiai daro įtaką pasitikėjimui teismu, teisine valstybe, neužtikrina proceso dalyvių rungimo-

Advokato gynybos galimybių ribojimas tiesiogiai daro įtaką pasitikėjimui teismu, teisine valstybe, neužtikrina proceso dalyvių rungimosi ir pažeidžia proceso šalių lygiateisiškumą.

Advokato kaip proceso dalyvio teisių ribojimai

Advokatūros įstatymo 44 straipsnis suteikia advokatui teisę gauti iš valstybės ir savivaldybių institucijų veiksmingoms teisinėms paslaugoms teikti reikalingą valstybės ir savivaldybių institucijų turimą ar kontroliuojamą informaciją, dokumentus, jų nuorašus; suteikia teisę savarankiškai rinkti teisinėms paslaugoms teikti reikalingus duomenis, kuriuos advokatas gali gauti nesinaudodamas procesinėmis prievartos priemonėmis, t. y. gauti iš asmenų reikalingus dokumentus ar jų nuorašus, ar kitokią teisinėms paslaugoms teikti reikalingą informaciją. Tačiau neretai tokios advokato teisės atsitrenkia į prašymą gavusio subjekto pareigos pateikti advokatui prašomus duomenis nebuvimą. Tokios advokato teisės nėra atsitiktinės, jos suteiktos tam, kad advokatas galėtų tinkamai ginti savo klientą. Praktika rodo, jog prokuroro ar tyrėjo prašomi

si ir pažeidžia proceso šalių lygiateisiškumą.

Vis dar neveikia bendra sistema, kaip advokatui nevaržomai susižinoti, kur laikomas sulaikytas jo ginamasis, nors Advokatūros įstatymo 45 straipsnis draudžia kliudyti advokatui be pašalinių asmenų susitikti su klientu. Advokato ir jo kliento susitikimo duomenys negali būti panaudoti kaip įrodymai, tačiau realybė kitokia. Jau tampa nauja mada, kai advokatui su įkalintu klientu pasiūloma susitikti įkalinimo įstaigų naujai įrengiamose susitikimų salėse, kur visi kalbasi vienoje patalpoje per stiklą, o „bendrą tvarką“ prižiūri pareigūnas.

Advokatai kviečiami liudytojais, nors tai tiesiogiai draudžia Advokatūros įstatymo 46 straipsnis.

Nors, remiantis Advokatūros įstatymo 4 straipsnio 3 dalimi, advokato veikla nėra komercinė ūkinė, teismai jau ne vienoje byloje advokato tei-

sinių paslaugų teikimą klientui ima vertinti per vartotojo teisių apsaugą, net jeigu sutarties sąlygos nėra pripažintos nesąžiningomis.

Jau kurį laiką stebime, kad operatyvinės stebėjimo ir klausymo priemonės montuojamos advokatų kontorose nepaisant klientų, ypač nesusijusių su tyrimu, paslapties atskleidimo garantijų. Dėl to realių galimybių užtikrinti ir apsaugoti kliento paslaptį advokatai neturi. Nors pagal Europos Žmogaus Teisių Teismo (EŽTT) praktiką (2001 m. liepos 5 d. EŽTT sprendimo *Erdem prieš Vokietiją* 65 punktą) laikomasi nuomonės, kad kliento paslaptis yra pagrindinis principas, turintis tiesioginės įtakos teisei į teisingą bylos nagrinėjimą ir teisei į privataus gyvenimo gerbimą.

Advokato ir advokatūros nepriklausomumo užtikrinimo garantijos ribojimas

Vargu ar kas galėtų paneigti 1990 m. rugpjūčio 27–rugsėjo 7 d. įvykusiame Jungtinių Tautų kongrese būtinumą patvirtinti Advokatų vaidmens pagrindinius principus. Šio dokumento 16, 24, 25 punktai draudžia valdžios ir valdymo institucijoms kištis į advokatų profesinę veiklą, ak-

centuoja advokatų, bei jų savivaldos institucijų nepriklausomybę ir numato tik bendradarbiavimo pagrindus pagrįstus santykius su valdžios ir valdymo institucijomis. Analogiškos nuostatos įtvirtintos ir pluošte Europos Tarybos Ministrų komiteto rekomendacijų: Nr. REC (2000) 21 „Dėl laisvės dirbti pagal teisininko profesiją“, 1993-01-08 Rekomendacija Nr. R (93) 1 – dėl neturtingų asmenų efektyvios teisės į teisę ir teisingumą, Europos Parlamento rezoliucija dėl teisinių profesijų ir bendro intereso, susijusio su teisinių sistemų veikimu P6_TA(2006)0108. ES advokatų profesinės etikos kodekse, kuris taikomas ir Lietuvos advokatams, numatyta, kad visuomenei yra garantuota laisva ir nepriklausoma advokatų profesija ir kad jos buvimas yra esminė žmogaus teisių ir kitų interesų apsaugos valstybėje ir visuomenėje priemonė. Advokatų savivalda taip pat yra garantuota kaip pagrindinis advokatų veiklos principas 2006 m. patvirtintoje Europos pagrindinių teisininko profesijos principų chartijoje. Taigi tiek tarptautiniu, tiek nacionaliniu lygmeniu pripažįstama, kad kišimasis į advokato ir advokatūros veiklą neišvengiamai daro įta-

ką teisinės valstybės pamatiniams įsipareigojimams – riboja efektyvią teisminę gynybą ir profesinį nepriklausomumą.

Jau minėtuose Jungtinių Tautų patvirtintuose pagrindiniuose advokatų veiklos principuose, kurie vėliau perkelti tiek į kitus tarptautinius, tiek nacionalinius teisės aktus, pabrėžiama, kad advokatai negali būti tapatinami su klientais, taip pat persekiojami už profesinę veiklą. Nors tai aiškiai įtvirtinta, praktiniai pavyzdžiai – vieši politikų ar pareigūnų komentarai – leidžia suabejoti, ar iš tiesų tai suvokiama, nes drąsėnį kritikos žodį dėl pažeistų teisinių principų pasakęs advokatas kartais net prilyginamas valstybės interesų priešui, nedemokratinį šalių kaimynių ruporui; sykliais pasigirsta ketinimai daugiau apmokestinti advokatų profesinę veiklą, naikinti advokatų ginamą kliento paslapties apsaugą.

Turime pakankamą pagrindą manyti, kad specialiosios tarnybos renka duomenis apie advokatūrą ir advokatus, ignoruodamos šiame straipsnyje paminėtus teisinės valstybės pagrindus. Esame įsitikinę, kad ES vertybės ir teisės viršenybė nesuteikia teisių specialiųjų tyrimų tarnyboms viršyti savo kompetencijos ribas, pažeisti žmogaus teises, rinkti perteklinius duomenis, pažeisti asmens teisę žinoti, ar prieš jį valstybė taikė specialiąsias priemones, sekti. Todėl neatsitiktinai esame EŽTT nagrinėjamoje byloje *Lietuvos advokatūra prieš Lietuvą*, kurioje siekiame apginti ES demokratines vertybes. Taip pat Europos Komisijoje atliekamas atskiras tyrimas dėl advokatūros veiklos ribojimų.

Pažeidžiant šias asmens teises tiesiogiai pažeidžiamas ir teisės viršenybės principas.

Apibendrinant galima konstatuoti, kad teisė į gynybą yra teisės viršenybės principo garantas, jį ribojant arba apsunkinant mažėja pasitikėjimas valstybe, teise ir teisingumu. Neginant šių vertybių, negalima kurti geresnės ateities ir teisinės valstybės. Kiekvieno advokato misija ir pašaukimas yra ginti teisės viršenybę ir jos vertybes. ■

S. Rudėnaitė: „Spaudimas teisėjams dėl migrantų yra labai didelis“

Idealiame pasaulyje teisėjas turėtų būti absoliučiai objektyvus ir nuo nieko nepriklausomas. Tačiau realybėje teisėjams tenka laviruoti tarp nelengvų sprendimų, teisiniuose procesuose nuolat dalyvaujančių institucijų ir tarnybų, turinčių savų interesų, visuomenės, politikų nuomonių ir spaudimo, galiausiai – ir tarp Europos Sąjungoje gimstančių praktikų. Kas gali paveikti teisėjus ir kaip jie apsaugoti (ar gali apsisaugoti) nuo poveikio? Apie tai – žurnalisto **Dominyko Griezės** pokalbis su Teisėjų tarybos pirmininke, laikinąja Lietuvos Aukščiausiojo Teismo pirmininke **Sigita Rudėnaite**.

■ **Teisėjų bendruomenė pastaruoju metu skiria nemažai laiko teisėjų nepriklausomumui užtikrinti. Vienas ryškesnių pavyzdžių – Vilniaus miesto apylinkės teisme kilusi istorija, kai teisėja Inga Štuopienė ėmė kelti klausimus dėl buvusio teismo pirmininko įgaliojimų ir valdžios. Kitas mažiau paliestas dalykas – jei teisėjai siekia karjeros, vienas rodiklių yra Specialiųjų tyrimų tarnybos (STT) išduodamos pažymos. Jeigu teisėjui užkertamas kelias kilti karjeros laiptais ir jis mano, kad dėl to kalta STT pažyma, ar jis gali su ja susipažinti ir apeliuoti?**

– Į tai reikėtų žiūrėti plačiau. Tai, ką jūs sakote, vyksta, bet iš esmės teisėjas žino, kad kažkas apie jį yra teikiama, dar kai nebūna teisėju, nes Teismų įstatyme nurodyta: jeigu nori tapti teisėju, turi pereiti procedūrą, per kurią Valstybės saugumo departamentas (VSD) patikrina, ar gali dirbti su valstybės paslaptimi.

Pagal pareigas teisėjas turi teisę į valstybės paslaptį sudarančią informaciją, tai aiškiai parašyta įstatyme. Nacionalinė teismų administracija (NTA) teikia užklausą VSD, šis patikrina tam tikrus duomenis, aplinkybes ir teikia išvadą. Teisėjų atveju rašo, ar asmuo gali dirbti su valstybės paslaptimi. Tada viskas gerai. Bet jei, tarkime, būna išvada, kad ne, pagal mūsų vertinimą konkrečiam asmeniui negalima suteikti teisės dirbti su valstybės paslaptimi, tada pretendentai grąžinami dokumentai, jis, be abejo, sužino, kad grąžinimo pagrindas yra tai, jog VSD nelaiko jo patikimu. Tokiu atveju asmuo gali skųsti NTA veiksmus, dokumentų grąžinimą, tuomet bus ginčas būtent dėl VSD vertinimų.

O dėl STT pažymų – nėra taip, kad kokiame nors teisės akte būtų sureguliuota, tiesiai šviesiai surašytos taisyklės, procedūra. Bet iš esmės, praktiškai tai, be abejo, vyksta, nes patikimumui patikrinti net ir valstybės tarnautojams yra procedūros, galima kreiptis į STT ir gauti informaciją.

Praktiškai tai daro Prezidento kanceliarija, tačiau ta informacija, kurią pateikia STT, nėra matoma teisėjui. Nors iš esmės teisėjams iki šiol nebuvo reikalo su ja susipažinti, nes Prezidentas turi diskreciją teikti asmenį arba jo neteikti

karjerai. Būna, kad neteikia konkretaus teisėjo paaukštinti, bet tai nėra kaip nors motyvuojama. Mes iš tikrųjų nė vienas nežinome, kodėl – gali būti dėl kitų priežasčių, gali būti dėl STT pažymos, tačiau ta pažyma niekada oficialiai nėra įvardijama kaip priežastis, kodėl neteikiama.

Nesu girdėjusi, kad, kol ji oficialiai netampa kokio sprendimo pagrindu, kas nors būtų kėlęs tokį klausimą. Vertinant teoriškai, be abejo, taip galėtų būti – teisė į informaciją apie mane, kurią turi kitos valstybės institucijos, ji, aišku, neabsoliuti, bet ginama. Bet kadangi nėra išdėstyto reguliavimo, tvarkos, tai daugiau vyksta susiklosčiusių tradicijų pagrindu.

Vertinant praktiškai – jei norėčiau apskųsti ką nors dėl STT, aš tiesiog nežinau, ką jie pateikė. Nėra reguliavimo, kad man pateiktų tai, ką apie mane kažkas parašė. Dėl to kol kas tai nebuvo tapę taip aktualu, kad kas nors būtų ėmęsi teisinių procedūrų ir tai sureguliuavę. Geriausia, jei tai būtų kaip Teismų įstatyme surašyta.

Prezidentas savo sprendimų nemotyvuoja, jis turi diskreciją pasirinkti asmenį arba jo nepasirinkti. Kokia ta tikroji priežastis, dažniausiai lieka iki galo neatsakyta. Ir tai neskundžiama – teisėjas gali skųsti atrankos komisiją, tačiau Prezidento negali. Toks pas mus šiuo metu yra reguliavimo mechanizmas.

■ **Tokiu atveju į administracinį teismą eiti su skundu teisėjas negali?**

– Jei turime mintyje panašią situaciją, kai Lietuvos advokatūra kreipėsi į teismą su klausimu, ar pas juos buvo naudoti kriminalinės žvalgybos veiksmai, kur Strasbūre yra jų byla, ten pagal Kriminalinės žvalgybos įstatymą gali klausti kad ir STT, ar prieš mane buvo vykdyti kokie nors veiksmai, rinkta informacija. Jei pateikti atsakymą atsisako, pagal įstatymą ginčas gali prieiti iki apygardos teismo. Aš manau, kad toliau būtų galima ir Konstitucijos pagrindu kitaip spręsti.

O teisėjams tiesiog niekada nebuvo ši dalis tokia aktuali ar reikšminga, kad dėl to būtų kilęs klausimas. Mes neturime galimybės žinoti, kokių pagrindų Prezidentas nepasirenka vieno ar kito.

Prezidentas savo sprendimų nemotyvuoja, jis turi diskreciją pasirinkti asmenį arba jo nepasirinkti. Kokia ta tikroji priežastis, dažniausiai lieka iki galo neatsakyta.

■ **Pasitikslinsiu. Jeigu teisėjas norėtų daryti karjerą, tačiau Prezidentas dėl tam tikrų priežasčių jo neteikia, tai teisėjas gali tik įtarti, kad galbūt STT pažyma tokiam sprendimui turėjo įtakos, bet jis negali to pasitikrinti?**

– Manau, kad toks teisėjas gali paklausti Prezidento, kokia informacija apie jį yra. Ar man visą informaciją, ar ne visą teiktų, jau kitas klausimas – nėra tų absoliučių teisių. Tačiau manau, jei jau apie teisėją būtų tokia informacija, kuri nesuderinama su teisėjo veikla, tai Prezidentas, matyt, neapsiribotų vien tuo, kad šią informaciją laikytų pasidėjęs.

Bet niekas praktiškai to nėra bandęs. Be to, net jei iš STT ir kitų institucijų pateiktoje informacijoje nieko nėra, tai dar nereiškia, kad Prezidentas konkretų asmenį teiks.

Kadangi Prezidentas turi diskreciją teikti ar neteikti, bet tokie sprendimai nėra motyvuojami, dėl diskrecijos viskas gerai, bet dėl motyvavimo yra problema – tam tikras motyvavimas visgi turėtų būti.

Mes nuolat turime diskusiją su prezidentūra, kodėl tas kandidatas pasirinktas, o ne kitas. Kažkiek pavyksta išgirsti, kažkiek ne, bet nuoseklaus argumentavimo ir motyvavimo praktikos tiesiog nėra.

■ **Hipotetinė situacija: ambicingas teisėjas siekia karjeros, atsiranda galimybė pakilti aukščiau, tačiau mėginimas sustoja prezidentūroje. Teisėjas nusiteikia laukti kitos progos ir iki jos ištaisyti savo trūkumus.** ►

► **Jis kreipiasi į prezidentūrą su klausimais, dėl kokių pagrindų nesulaukė paauskstinimo, kaip vienas pagrindų nurodoma STT teikta informacija, tačiau ji nėra detalizuojama. Ar tokiu atveju toks teisėjas turi kokią nors išeitį, galbūt netradiciniais būdais siekti nugincyti šią informaciją ar ją sužinoti?**

– Pirmiausia gali siekti įsitikinti, ar tam tikra informacija yra objektyvi, teisinga. Manau, kad teoriškai tai galima – kiekvienam žmogui įstatymas garantuoja teisę reikalauti, kad institucija pateiktų apie jį turimą informaciją. Institucija, aišku, gali nepateikti, įstatyme numatytos išimtys, kai informacija nepateikiama dėl svarbesnių interesų, pavyzdžiui, gali pakenkti vykdomam tyrimui, yra kitos aplinkybės, kurios pateisina.

■ **Tačiau praktiškai to padaryti niekas nebandė.**

– Nesu to girdėjusi, nes niekas dar nėra pasakęs, kad buvo patekęs į tokią situaciją. Tai nėra buvęs aktualus klausimas.

■ **Galima vertinti, kad tokioje situacijoje STT turi galios svertą, kuriuo gali bandyti derėtis su potencialiu kandidatu. Ar yra saugiklių, kitokių mechanizmų, kad vienokių ar kitokių pasiūlymų sulaukę teisėjai turėtų į ką kreiptis?**

– Šiaip mes preziumuojame, kad nei STT, nei tuo labiau teisėjas tokių susitarimų neturėtų daryti – tai yra ta pati korupcija. Teoriškai vertinant, daug priklauso nuo to, kaip teisėjas įsi-

jeigu jau esi teisėjas, tu gali gauti tą informaciją. Jeigu jos gauti negali, tu negali būti ir teisėju.

Išties iš pradžių nebuvo aišku, nes visiems lyg ir reikia gauti leidimą, o teisėjams kažkodėl ne. Kadangi aš to leidimo negaliu pateikti, tuomet negalėčiau gauti informacijos. Dabar jau seniai to nebėra, visi pripažino doktriną.

■ **Yra koks nors skirtumas tarp teisėjų ir prokurorų šiuo aspektu?**

– Jeigu prokuroras neturi leidimo, jis irgi nėra prokuroras. Tik tiek, kad jam tą leidimą reikia atskirai gauti. Prokurorui išduodamas leidimas, gali būti situacija, kad jis panaikinamas. Jeigu tau jį panaikina, tu netenki pareigų. Teisėjų atveju tokia situacija negalima – jei yra kokia nors medžiaga, kuri nesuderinama su teisėjo veikla, tai sprendžiama kitaip.

■ **Ar toks reiškinys, kai prokuroras yra priklausomas nuo šios periodiškai suteikiamos pažymos dirbti su slapta informacija, nedaro įtakos jo nešališkumui? Jei prokuroras yra politiškai neparankus arba jo veikla neįtinka vadovybei, po kurio laiko atsiranda būdas jį pašalinti, nesuteikus jam galimybės dirbti su slapta informacija.**

– Nemanyčiau, nes tai yra skundžiama. Tarkime, VSD sprendimas gali būti skundžiamas, tokių bylų administraciniuose teismuose ne dėl prokuroro, bet dėl kitų pareigybių yra

Mūsų teisėjai EŽTT praktiką stebi ne todėl, kad tai būtų Lietuvos teismuose kylančios klaidos. Mes šią praktiką sekame, nes privalome ją vadovautis.

vaizduoja, koks yra tas neteisėtas poveikis. Jeigu tiesiog ateina prokuroras ar kitas pareigūnas ir pateikia prašymą sankcionuoti kokį nors veiksma, jeigu tiesiog pateikiamas tas prašymas, kiekvienas teisėjas turi labai paprastą instrumentą tam atsispirti – tu tiesiog nesankcionuoji, atsisakai duoti leidimą ir viskas. Bet jeigu tai pereina prie ko nors, kas peržengia įstatymo ribas, priklauso, kokio lygio yra bandymas paveikti teisėją. Gali būti prieita iki kreipimosi į bet kurias institucijas, kurios gali kontroliuoti STT. Aišku, yra administracija, teismų savivalda.

Aš manau, kad kiekvienas teisėjas, jeigu jau dirba teisėju, turėtų sugebėti įvertinti tokį dalyką ir jam atsispirti. Vien tai, kad tau atneša prašymą sankcionuoti kokį nors veiksma ir taikyti kokias nors priemones prieš konkretų žmogų, nėra joks spaudimas – tai normali veikla. Bet jeigu būtų imtasi išreikšto spaudimo, yra kontrolės mechanizmai ir toms institucijoms.

■ **Paminėjote, kad VSD, prieš asmeniui tampa teisėju, pasisako dėl galimybės jam dirbti su valstybės paslaptimi pripažinta informacija. Anksčiau teisėjai taip pat buvo priklausomi nuo leidimo dirbti su slapta informacija, vėliau Konstitucinis Teismas (KT) pripažino, kad toks reguliavimas prieštarauja Konstitucijai.**

– Buvo keliamas klausimas, ar teisėjui galima prieiti būtent prie valstybės paslaptį sudarančios informacijos, nes mes neturime leidimo. Iki tol nebuvo tiesiai įtvirtinta, reikia ar nereikia leidimo teisėjams, o tuomet KT pasakė, kad pagal pareigas,

buvę. Tada nepakanka, kad VSD tiesiog pasakytų „ne“, turėtų būti motyvuojama ir argumentuojama tam tikromis aplinkybėmis. Jeigu ginčas persikelia į teismą, tada tai patikrinama.

Gal prokurorai galėtų geriau pasakyti, ar jaučia, kad galbūt bandoma jiems daryti kokią nors įtaką, bet patikros mechanizmas šiuo metu yra svarbiausias dalykas. Negalime paneigti, kad vis dėlto tam tikri duomenys turi būti renkami, jie turi būti kontroliuojami, kartu ir tie subjektai, kurie juos renka, turi būti kontroliuojami. Juk kai kurios valstybės institucijos negali būti atskirtos nuo patikros, ar žmogus patikimas.

■ **Paminėjote Lietuvos advokatūros siekius Strasbūre. Ji turi vieną argumentą – teisėjai sankcionuoja daugiau nei 99 proc. jiems pateikiamų prašymų dėl sekimo veiksmų. Pavyzdžiui, 2019 m. teikti 904 prašymai, du iš jų atmetti. Ar šis procesas yra tiesiog formalus, ar specialios tarnybos taip gerai atlieka savo pareigas, kad visi šie prašymai yra patenkinami?**

– Tai, kad tenkinama tokia dalis prašymų, nieko daugiau nepasako, tik kad didžiąja dalimi tie prašymai yra patenkinami. O ar jie patenkinami pagrįstai ar nepagrįstai, kiekvienas atvejis turėtų būti vertinamas atskirai – negali daryti išvados, kad teismas nežiūri, ką sankcionuoja. Galbūt prašymai tenkinami dėl to, kad pareigūnai labai atsakingai juos teikia.

Be to, kontrolė paskui vis tiek vyksta – teismui nagrinėjant bylą kiti teismai vertina prašymų dėl sekimo veiksmų pagrįstumą.

mo. Jei matyti, kad kriminalinės žvalgybos veiksmai pradėti visiš-
kai be pagrindo, taip gauti įrodymai nepriimami kaip įrodymai,
kad ir kaip tai būtų nemalonu kai kuriems proceso dalyviams.

Nėra taip, kad, jeigu jau sankcionavo, niekas vėliau nė pirštu
neprilies. Vertinami įvairūs klausimai, kaip nusikalstamo mo-
delio imitavimas, privačių asmenų įtraukimas. Ten tokių dalykų
būna, kad, sakant neteisiškai, tiesiog įrodymai būna išbrokuoja-
mi, jei matoma, jog neteisėtai pradėti rinkti.

Vienas taisytinas dalykas galėtų būti, kad dabar pagal Krimi-
nalinės žvalgybos įstatymą kriminalinės žvalgybos subjektai gali
patys pasirinkti teisėjus, į kuriuos kreipsis dėl sankcijų, vado-
vaudamiesi tuo principu, kad reikia išlaikyti konfidencialumą.
Jie patys nusprendžia, kur jiems Lietuvoje nuvažiuoti, kuris
apygardos teismas bus tas, kuris sankcionuos. Tai nereikia, kad
teismai daro ką nors netinkamai, bet tai visiškai neatitinka to
principo, kad teisėjai turėtų būti atsitiktinai parinkti. Jei visais
kitais atvejais taikomas toks principas, kodėl neturėtų būti taiko-
mas ir šiuo atveju.

Naujoje įstatymo redakcijoje galbūt į tai bus atsižvelgta, gal-
būt ir neatsižvelgta.

■ **Prieš keletą metų žiniasklaidoje buvo pasirodžiusi informacija, kad itin daug leidimų sekti išduoda Šiau-
lių apygardos teismo teisėjas Boleslovas Kalainis. Nors
įstatymai nepažeisti, situacija buvo tokia, kad klausimų
visgi kilo, kodėl pareigūnai važiuodavo pas vieną teisėją,
galų gale – kokie jo ryšiai su šiais pareigūnais?**

– Dėl to ir sakau – jei tai būtų sureglamentuota, kad visgi
tie subjektai negalėtų laisvai pasirinkti teisėjo, tokių situacijų
nebūtų. Jos natūraliai kelia žmonėms prielaidų, klausimų. Mes,
teisininkai, to nedarome, bet iš tikrųjų tai gali žmonėms sukelti
tam tikrų įtarimų, pamąstymų. Kodėl turėtų būti taip? Galbūt
reikėtų tokių situacijų vengti, tuomet daugiau pasitikėjimo būtų
tiek teismais, tiek pačiais kriminalinės žvalgybos subjektais.

■ **Europos kontekste lietuviai labai mėgsta kreiptis į
Europos Žmogaus Teisių Teismą (EŽTT). Populiarus
naratyvas – kadangi Lietuvoje teisingumo nepasieksi,
bandoma jo ieškoti už šalies ribų. Pastaruoju metu būta
kreipimųsi ir dėl sekimo. Ar pastaraisiais metais buvo
atvejų, kad teisėjų savivaldai būtų tekę atsižvelgti į
EŽTT sprendimus dėl taikytų sekimo priemonių?**

– Buvo atvejų dėl nusikalstamų veiksmų imitacijos, dėl
provokacijos, ar ji peržengė ribas, ar galima prisijungti [parei-
gūnams – aut.past.], jeigu gaunama informacija, kad kas nors
ketina daryti nusikaltimą – galima prisijungti, bet negalima
peržengti ribos ir pradėti provokuoti.

Tačiau mūsų teisėjai EŽTT praktiką stebi ne todėl, kad tai
būtų Lietuvos teismuose kylančios klaidos. Mes šią praktiką
sekame, nes privalome ją vadovautis.

■ **Esama nuomonė, kad EŽTT sprendimai pernelyg
nutolę nuo realios situacijos, juos sunku įgyvendinti.**

– EŽTT, matyt, nejaučia aplinkos, kurioje mes ginčus nagri-
nėjame. Mums dažnai atrodo šiek tiek kitaip nei EŽTT, mes,
pavyzdžiui, bendrai žinome ir nepateikiame argumentų dėl
aplinkybių, kurios Lietuvoje yra visiems suprantamos. Stras-

būre EŽTT teisėjai yra nutolę nuo lietuviškos realybės. Kelia-
mi standartai ir praktika, nėra taip paprasta numatyti, kaip ta
praktika plėtosis.

■ **Viena aktualiausių pastarųjų dienų problemų –
Baltarusijos sukelta pabėgėlių krizė. Lietuvoje tvar-
komasi paprastai – migrantai išstumiami atgal į Bal-
tarusijos teritoriją. Tačiau baiminamasi, kad EŽTT
tokią praktiką gali įvertinti kaip nederamą. Kad ir koks
humaniškas toks požiūris būtų, Lietuvai jį įgyvendinti
būtų sudėtinga. Koks, jūsų vertinimu, galėtų būti EŽTT
sprendimas ir kaip Lietuvai reikėtų tuomet elgtis?**

– Tai labai sunkus klausimas, apie jį daug kas dabar disku-
tuoja. Labai sunku prognozuoti, nes ši situacija iš principo yra
unikali. Nesu girdėjusi tokio atvejo, kad pabėgėliai iš kitos vals-
tybės būtų buvę sąmoningai siunčiami. Kai anksčiau Europoje
būdavo pabėgėlių krizės, jie patys atplaukdavo jūra, patekdavo
kitais keliais.

Šitas situacijos išskirtinumas gali būti pateisinimas, kad visgi
nebūtų taikomos tradicinės konvencijos nuostatos, kad ne visi
jie turėtų būti traktuojami kaip pabėgėliai.

Anksčiau žinojome, jog negalima taikyti kolektyvinio verti-
nimo, kad visi atvykėliai yra neteisėti arba visi negali gauti prie-
globsčio. Ši praktika, manau, turi būti išlaikyta kažkokiu lygiu,
dabar ji ir išlaikyta – bent jau humanitariniais tikslais pabėgėlių
labai mažai, bet patenka į Lietuvą.

Dabar administraciniai, apylinkių teismai nagrinėja [pabėgė-
lių – aut. past.] bylas ir bando taikyti tą praktiką, įstatymą, koks
jis buvo iki šiol, tarkime, dėl sulaikymo. Iš tikrųjų ne kiekvienas
turėtų būti uždarytas kalėjime – to niekada nebuvo. Tos grupės
yra pažeidžiamos, asmenys turėtų išpareigoti likti Lietuvoje
tam tikrose vietose, bet kad visi būtų uždaryti laisvės atėmimo
sąlygomis – to niekad nėra buvę.

Tačiau dabar jau patiriame spaudimą iš politikų, inicijuo-
jami nauji įstatymų pakeitimai, kad į įstatymą reikėtų tiesiai
įrašyti, jog teismas negali skirti jokios kitokios priemonės,
išskyrus praktiškai tų asmenų sulaikymą. Iš visų pusių ta situ-
acija labai sudėtinga, taip pat teismams – spaudimas teismams
yra labai didelis.

Galų gale yra 3 konvencijos straipsnis, kuris draudžia išsiųsti
į kilmės valstybę bet kokį neteisėtą migrantą, kad ir koks jis
būtų, jeigu ten jam gresia kankinimas ar mirties bausmė. Yra
sudėtingų ir sunkiai suderinamų dalykų – kaip jie išsispres, aš
nežinau, bet galime tikėtis, kad gal tai paaiškės keičiantis Eu-
ropos Sąjungos, Europos Komisijos pozicijai. Gal iš tikrųjų bus
pasiziūrėta, kad ši situacija nėra standartinė. ■

S. Rudėnaitė

- 1987 m. Vilniaus universitete įgijo teisininkės kvalifikaciją.
- 1988–1997 m. Utenos advokatų kontoros advokatė.
- 1997–1999 m. Utenos rajono apylinkės teismo teisėja.
- 1999–2000 m. Aukštesniojo administracinio teismo teisėja.
- 2002–2003 m. Vilniaus apygardos teismo teisėja.
- 2003–2004 m. Vilniaus apygardos administracinio teismo teisėja.
- 2004–2008 m. Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo teisėja.
- Nuo 2008 m. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo teisėja, nuo 2012 m.
ir Civilinių bylų skyriaus pirmininkė.
- Nuo 2020 m. Teisėjų tarybos pirmininkė.

EUTANAZIJA IR ŽMOGAUS TEISIŲ ĮGYVENDINIMAS

Teisė nekentėti

Eutanaziją įteisina vis daugiau Europos šalių. Lietuva neturėtų likti tik pasyvi stebėtoja.

Prof. dr. Romualdas DRAKŠAS

Advokatas, Mykolo Romerio universiteto profesorius

Pastaraisiais metais pasaulyje, taip pat Lietuvoje, vyksta reikšmingi ekonominio ir socialinio gyvenimo pokyčiai: koronaviruso pandemija, kuri buvo pasaulinio masto smūgis, visuomenės supriešinęs Stambulo konvencijos ratifikavimo klausimas, o pastaruoju metu vis dažniau iškeliama ir eutanazijos tema, jos legalizavimo idėjos, kurios palengva skina kelią valstybių teisinėse sistemose. Vien 2021 m. net trys Europos šalys svarstė įteisinti eutanaziją.

Būdai greičiau numirti

Žvelgiant istoriškai eutanazijos terminą pirmasis XVI a. pavartojo anglų filosofas Francis Baconas. Tuo metu eutanazija reiškė lengvą ir neskausmingą mirtį. Šiandien bendros eutanazijos apibrėžties nėra. Daugelis autorių ją apibrėžia skirtingai, tačiau, nepaisant apibūdinimų įvairovės, visi turi sąlyčio taškų, kurie bendriausia prasme eutanaziją leidžia įvardyti kaip neskausmingą, sąmoningą kito asmens gyvybės nutraukimą (dažniausiai paties asmens prašymu), kai asmuo dėl ligos ar sunkių sužalojimų patiria nepakeliamas fizines ir (ar) dvasines kančias ir nėra galimybių jam pasveikti. Paprastai jam lieka neilgai gyventi. Būtent dėl to, kad eutanazija yra nukreipta į asmens išvadavimą iš nepakeliamų kančių, kurios neišvengiamai veda į mirtį, ji tampa aktuali daugeliui nepagydomomis ir alinančiomis ligomis sergančių ligonių, kurių atkakli kova už savo teisę pasitraukti iš gyvenimo be kančios neretai nugula spaudos puslapiuose.

Aktyvus visuomenės eutanazijos palaikymas lėmė tai, kad 2021-ųjų pavasarį Ispanija tapo ketvirtąja Europos šalimi, kurioje įstatymu įteisinta eutanazija. Anksčiau ją yra įteisinusios Belgija, Nyderlandai ir Liuksemburgas. Eutanaziją 2021 m. buvo apsisprendusi įteisinti ir Portugalija, tačiau šios šalies Konstitucinis teismas nusprendė, kad įstatymas turi būti patobulintas, todėl bent jau kol kas Portugalijoje eutanazija įstatymu nėra

įtvirtinta. Kaip žinoma, ir Prancūzijoje pritrūkus parlamente balsų šis įstatymas atidėtas.

Šioje vietoje svarbu paminėti, kad eutanazija gali egzistuoti įvairiomis formomis tiek jos vykdymo, tiek teisinio įtvirtinimo atžvilgiu. Ji gali būti savanoriška (kai gyvybė kitam žmogui atimama įgyvendinant jo valią) ir nesavanoriška (kai gyvybė atimama dėl kitų žmonių jo sveikatos, kaip nekokybiškos, vertinimo), taip pat aktyvi ir pasyvi.

Siekis pagreitinti mirtį gali būti nesiejamas su teisiniu eutanazijos reglamentavimu, pavyzdžiui, asmens teisė atsisakyti gydymo, turint tikslą pagreitinti savo mirtį, taip pat iš dalies gali būti laikomas eutanazija. Todėl, vertinant apskritai visas legaliai egzistuojančias galimybes paspartinti mirtį, pasaulyje eutanazijos apraiškų galima aptikti kone per keturiasdešimtyje šalių.

Valstybės, kurios tiesiogiai teisės aktais įteisina eutanaziją, dažniausiai renka jos pasyviąją formą, kai medikai nepagydomai sergančio ligonio prašymu neatlieka veiksmų, kurie prailgintų asmens gyvenimą: neprijungia gyvybę palaikančio aparato, negaivina, nesuleidžia medikamentų ir pan. Tačiau kai kurios šalys leidžia ir aktyviąją eutanaziją (pavyzdžiui, Nyderlandai, Belgija), kai gydytojas veikia aktyviai suleidamas medikamentų, kurie staiga sukelia mirtį, atjungia gyvybę palaikančią aparatą ar pan. Dar kitos valstybės renka asistuojamosios eutanazijos modelį – gydytojas suteikia mirtį sukeliančius medikamentus asmeniui, kuriuos asmuo suvartoja ar susileidžia pats. Kai kuriose šalyse nėra teisės aktų, tiesiogiai įteisinančių eutanaziją, tačiau faktiškai ji atliekama, nes kitus teisinius santykius reguliuojantys teisės aktai palieka erdvės eutanazijai. Pavyzdžiui, Šveicarijoje nėra įstatymo, įteisinančio eutanaziją, tačiau dekriminalizuota gydytojų pagalba nusižudyti. Tad klinikos taiko asistuosios savižudybės modelį, arba kitaip – asistuojamąją eutanaziją, kai medikai neatlieka eutanazijos procedūros, tačiau iš gyvenimo norin-

Būdas pasitikti mirtį.

Eutanazijos taikymo mastas yra gerokai didesnis, nei gali pasirodyti iš pirmo žvilgsnio.

tiems pasitraukti asmenims suteikia mirtį sukeliančius medikamentus, o asmenys juos patys suvartoja ir taip pasitraukia iš gyvenimo.

Taigi atitinkamai įvertinus atvejus, kai *de jure* tiesiogiai eutanazijos galimybė įstatymų bazėje tarsi nėra numatyta, tačiau vienokia ar kitokia forma „prisidėti“ prie kito žmogaus mirties yra leidžiama ir už tai nenumatyta atsakomybė, tampa akivaizdu, jog eutanazijos taikymo mastas yra gerokai didesnis, nei gali pasirodyti iš pirmo žvilgsnio. Todėl natūralu, kad pasaulyje šia tema vyksta diskusijos, jos neišvengiamai netolimoje ateityje palies ir Lietuvą, kuriai, be kita ko, ši tema nėra svetima. Lietuvoje jau bandyta įteisinti eutanaziją, tačiau nesėkmingai – teisės aktų projektai liko nesvarstyti motyvuojant tuo, kad tai labai pavojingas įstatymas, galintis paskatinti piktnaudžiauti.

Tačiau vien tai, kad eutanazija turi aspektų, kuriuos reikia išspręsti, negali būti priežastimi užsimerkti prieš eutanazijos įteisinimo

klausimą ir jį ignoruoti apsimesant, kad mūsų šaliai tai neaktualu. Lietuvoje yra buvęs eutanazijos atvejis – 1998 m. gydytoja įvykdė eutanaziją savo sūnui jo paties prašymu suleidama jam mirtiną dozę vaistų ir taip jį išvaduodama iš nepakeliamų skausmų, kuriuos jis jautė mirdamas dėl viso kūno nudegimų. Šis atvejis įvardijamas kaip vienintelis eutanazijos atvejis šalyje, tačiau pasaulio mastu pripažįstama ir neneigiama, kad ten, kur eutanazija neįteisinta, jos atvejų faktiškai pasitaiko, tik jie nepatenka į viešumą. Todėl neatmetama galimybė, jog ir Lietuvoje eutanazija galėjo būti įvykdyta daugiau nei kartą, tik tai liko paslaptyste.

Daugybė klausimų

Eutanazijos tema labai jautri, nes kalbama apie asmens gyvybę, kuri laikoma aukščiausia vertybe. Diskutuojant apie eutanaziją susiduriama tiek su moraliniais, tiek etiniais, tiek religiniais klausimais. Vienareikšmiškai sutinkama, kad ►

► Šią procedūrą turėtų atlikti tik gydytojai, kuriems turėtų būti įstatymu suteikta tokia teisė, tačiau kyla klausimas, ar bus norinčių tapti „etatiniais“ budeliais? Kaip jausis žmogus, kuris suvoks, kad nors ir legaliai, tačiau „numarina“ kitą žmogų, ar tai nebus jam nepakeliamą psichologinę naštą ir koks bus šios naštos ilgalaikis poveikis? Ne mažiau svarbus momentas, jei būtų įteisinta nesąmoningos būsenos asmenų eutanazija – kaip pašalinti riziką, kad nebus atimta gyvybė žmogui, kuris pagal gydytojų diagnozes neturi vilties tapti sąmoningas, tačiau, kaip rodo gyvenimo patirtis, atsibunda po ilgų komos metų ir net gyvena visavertį gyvenimą? Ar laikui bėgant žmonės „neatbuks“ ir eutanazija nebus įprasta, emocijų nekelianti procedūra, dėl ko ji gali tapti ne išskirtine situacija, o įprasta praktika? Visa tai kelia pavojų žmogaus gyvybei tapti dar vienu ekonominės apyvartos dalyku ar medikų priemone atlaisvinti vietų perpildytose ligoninėse. Akivaizdu, tai būtų netoleruotina situacija. Galiausiai gali kilti pavojus, kad atsiras būdų piktnaudžiauti ir, pasinaudojus eutanazija, „atsikratyti“ nusibodusiais artimaisiais.

Visi šie klausimai neabejotinai reikalauja išsamios diskusijos, tačiau savaime nepaneigia eutanazijos svarbos ir jos poreikio visuomenėje. Tarp teisininkų neįsivaizduojama, kad žmogus turi teisę laisvai disponuoti savo gyvenimu, jo teisė mirti yra neatsiejamą privataus gyvenimo neliečiamumo dalis. Tokią teisę jam garantuoja nacionaliniai ir tarptautiniai teisės aktai, laiduojantys pagarbą asmens privačiam gyvenimui, taip pat Lietuvos Respublikos Konstitucija, kuri gina asmens teisę į gyvybę. Teisė, žinia, skiriasi nuo pareigos, ji yra dispozityvi, todėl tik pats asmuo sprendžia, kaip ja naudotis, ir niekas kitas jam negali primesti savo valios. Tad natūraliai kyla klausimas, ar vien dėl to, kad eutanazijos tema yra nepatogi ir nenorima spręsti jos probleminių aspektų, nepagydomai sergantys ar sužaloti asmenys ir ne-

pakeliamus skausmus kenčiantys ligoniniai turi prarasti teisę oriai ir be kančios palikti šį pasaulį? Manyti, kad ne.

Kančia ar mirtis?

Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijoje nurodyta, kad niekas negali būti kankinamas, su niekuo neturi būti žiauriai, nežmoniškai ar žeminant jo orumą elgiamasi, ar jis baudžiamas. Visgi, nepaisant mokslo pažangos, šiandien medicina nėra visagalė ir žmonės serga tiek nepagydomomis ligomis, tiek yra nepagydomai sužalojami. Tokiais atvejais neretai dėl mokslo progreso įmanoma kurį laiką palaikyti žmogui gyvybę, tačiau kita to medalio pusė – ne visada pavyksta numalšinti skausmą, kuris gali būti nepakeliamas, taip pat sumažinti kitas fizines ir dvasines kančias. Todėl žmogus atsiduria dvejopai vertinamoje situacijoje: viena ver-

tus, jam tarsi teikiama pagalba ir jis dėl tos pagalbos vis dar būna gyvas, bet, kita vertus, dėl tos pačios pagalbos jis yra kankinamas, nes jaučia nepakeliamus skausmus, kurie žlugdo jį tiek fiziškai, tiek dvasiškai ir dėl šios kankinamos būsenos jis taip pat šaukiasi pagalbos, prašo nutraukti jo kančias leidžiant jam ramiai numirti. Tačiau tokiam asmeniui atsisakoma padėti, nes teisės aktai nenumato pagalbos leisti žmogui neskausmingai numirti, tad jis verčiamas ir toliau prieš savo valią kankintis, kol galiausiai jį pasiglemš mirtis. Kitaip tariant, žmogus kankinamas tam, kad būtų atitolinta mirtis, kuri jį bet kuriuo atveju ištiks.

Tad šioje vietoje kyla klausimų, ar toks asmens egzistavimo pratęsimas nėra tas pats kankinimas, tik prisidengiant kilniu tikslu? Manytina, kad taip, o tokia padėtis ne tik pažeidžia prigimtines žmogaus teises, bet ir nėra nei humaniška,

Gydytojų atsakomybė prasideda greitosios pagalbos automobilyje.

nei etiška, nei gailestinga, todėl neturėtų būti toleruojama, kad ir kokiomis aukštosiomis vertybėmis būtų grindžiama. Tikėtina, jog eutanazijos draudimą nulemia empatijos stoka, nes suabsoliutintos išimtinai moralinės vertybės, asmeniniai ir religiniai įsitikinimai, pastarųjų negalint susieti su realiu gyvenimu. Žmogus, kuris nėra patyręs nepakeliamos kančios, natūraliai nėra pajėgus suvokti mirties kaip pagalbos, nes mirtis iš prigimties suvokiama kaip pati didžiausia neganda, kurios reikia bet kokia kaina vengti. Nėra priimama, kad kančia gali būti didesnis blogis už mirtį. Dažniausiai šis suvokimas ateina tik susidūrus su artimojo agonija, o iki tol tiesiog priešpriešinamos vienu žmonių baimės bei idealizuotos vertybės prieš kitų žmonių teises ir laisves. Akivaizdu, kad vieni žmonės negali primesti savo įsitikinimų ir gyvenimo būdo kitiems. Todėl eutanazija negali nei

tapti taikoma prieš žmogaus valią, nei būti uždrausta, kai žmogus nori ja pasinaudodamas nutraukti savo nepakeliamą ir kankinančią būtį.

Eutanazijos atvejų daugėja

Vertinant kitų šalių patirtį, matyti, kad Nyderlanduose, kuri eutanaziją Europoje įteisino viena pirmųjų, taip pat Belgijoje, kuri netrukus pasekė pirmtakės pavyzdžiu, eutanazija taikoma kone dvidešimt metų (nuo 2002 m.), tačiau piktnaudžiavimo ar kokie kiti neigiami eutanazijos reiškiniai nėra išsigalėję. Nyderlandai yra viena iš nedaugelio šalių, kurioje įteisinta visų rūšių eutanazija (aktyvioji, pasyvioji, asistuojamoji), o nuo 2012 m.

gydytojus, ne laikas kalbėti apie eutanaziją. Ne paslaptis, kad susilaužius kaulus ar užsikimšus kraujagyslei, kankinamiems didelių skausmų žmonėms šiandien sunku sulaukti neatidėliotinos pagalbos. Pirmiausia ligonis paguldomas į vadinamąją koronaviruso palatą arba apskritai paliekamas priėmimo skyriuje. Laukiama, kada bus atliekamas testas, ir tik tada, kai atsakymas yra neigiamas, pradedamas gydymas. Spauda mirga nuo atvejų, kai taip be pagalbos palikti ligoniai miršta. Todėl visuomenei kyla pagrįstų klausimų, kaip vertinti šiuos mirties atvejus: kaip medikų aplaidumą, kaip savo pareigų nevykdymą ar netinkamą jų vykdymą, o gal

Eutanazija negali nei tapti taikoma prieš žmogaus valią, nei būti uždrausta, kai žmogus nori ja pasinaudodamas nutraukti savo nepakeliamą ir kankinančią būtį.

netgi veikia mobilios eutanazijos paslauga, kai eutanazijos procedūra atliekama ligonio namuose. Tiek Nyderlanduose, tiek Belgijoje galima ir nepilnamečių eutanazija. Tačiau Nyderlanduose yra nustatytas amžiaus cenzas, ji galima nuo 12 metų. Belgijoje tokio amžiaus cenzo nėra ir joje galima tik savanoriška aktyvi eutanazija. Statistiniai duomenys rodo, kad eutanazijos atvejų šiose šalyse pamažu daugėja, bet nėra drastiško mirčių šuolio ar eksponentinio eutanazijos atvejų augimo. Todėl eutanazijos atvejų skaičiaus didėjimas siejamas daugiau su senstančia visuomene iš šios procedūros aktualumu žmonėms, bet ne su piktnaudžiavimo atvejais, kurių vienas sprendimo būdų galėtų būti tik savanoriškos (esant aiškiai paties ligonio valios išraiškai) eutanazijos įteisinimas nepaliekant jokios galimybės vienašališkai priimti sprendimą ligonio artimiesiems, atstovams ar gydymo įstaigai.

Galima manyti, kad šiandien, kai per koronaviruso pandemiją žmonės negali laiku patekti pas

kaip pasyvią eutanaziją, kuri nėra įteisinta? Visi šie klausimai būtų lengvai išspręsti, jeigu būtų įstatymu išsamiai apibrėžtos gydytojų atsakomybės ribos, jų pozityvios pareigos. Neabejotinai įstatymu turėtų būti patvirtintos ir gydymo nutraukimo ar jo netaikymo taisyklės.

Vis dėlto koronaviruso pandemija neleidžia užsimerti ir nematyti žmogaus teisės disponuoti savo gyvybe problemų. Apklausos rodo, kad didžioji Lietuvos visuomenės dalis, kaip ir užsienio šalių atveju, eutanazijai pritaria, neabejoja jos reikalingumu ir nauda, todėl manytina, kad valdžios atstovai neturėtų ignoruoti tautos valios ir turėtų imtis veiksmų šį klausimą spręsti, o atspirties taškas galėtų būti ilgameitė kitų Europos šalių patirtis, kuri leistų sukurti visomis prasmėmis saugų naudojimosi savo teise į orią ir nekankinančią mirtį mechanizmą. Turi būti tegul ir ribota galimybė pasinaudoti eutanazija, nes vienu žmonių teisė disponuoti savo gyvybe negali būti paneigta remiantis kitų žmonių baimėmis ar moraliniais įsitikinimais. ■

EUROPOS SĄJUNGOS BENDRASIS TEISMAS

R. Norkus: „ES teismai yra arčiau, nei gali atrodyti“

Visuomenės aktualijos diktuoja bylų srautą teismuose – ne išimtis ir ES Bendrasis Teismas (BT), į kurį savo atstovus yra delegavusi ir Lietuva. Dvejus metus BT teisėjo pareigas einantis **Rimvydas Norkus** pastebi, kad pastaraisiais metais pagausėjo bylų dėl valstybės pagalbos nuo COVID-19 pandemijos nukentėjusiems sektoriams. Teisėjas pasakoja, kokių pokyčių įžvelgia BT procese ir kokių tendencijų galime tikėtis artimiausioje ateityje?

■ ES BT teisėju buvote paskirtas 2019 m. Kokius skirtumus ar panašumus įvardytumėte palygindamas savo kaip teisėjo patirtį Lietuvoje ir BT?

– Patirtys panašios tuo, kad visais atvejais teko nagrinėti sudėtingas bylas. Prieš išvykdamas į Liuksemburgą pastaruosius septynerius metus dirbau Lietuvos Aukščiausiojo Teismo (LAT), tad iš galutinės instancijos teismo perėjus dirbti į BT pasikeitė ne tik bylų pobūdis, bet ir instancija. Visgi atsakomybės jausmas priimant sprendimus BT dar didesnis, nei dirbant nacionalinėje jurisdikcijoje. Sprendimas gali turėti įtakos ne kuriai nors vienai valstybei, bet visai ES, ir svarbu, kaip jis bus suprastas įvairiuose Europos kampeliuose. Todėl po teismo posėdžio Liuksemburge net ir sutarus dėl bylos sprendimo dar ilgai šlifuojamas tekstas, be galo atidžiai derinamos visos formulės. Be abejo, daugiakalbė ir daugiakultūrė aplinka, sudėtingi vidiniai teismo darbo organizavimo procesai, specifinė teisminė procedūra, savotiškas šiam teismui būdingas argumentų dėstymo stilius darbai BT suteikia papildomo žavesio. Ilgainiui išmokstama atsiriboti nuo vien savo nacionalinio mąstymo konteksto. Kiekvienas teisėjas čia yra atsinešęs skirtingą gyvenimo ir profesinę patirtį, atvykęs iš kitokios teisinės sistemos. Todėl labai svarbu klausyti ir suprasti kitų dėstomas idėjas, kad ir kokios neįprastos jos gali atrodyti, ieškoti kompromisų, tačiau prireikus argumentuoti ginti savo poziciją. BT labai tinka ES šūkis „susivieniję įvairovėje“.

BT yra gyvas organizmas. Be tiesioginio darbo nagrinėti bylas, čia, kaip ir kiekvienoje institucijoje, vyksta daugybė vidinių procesų. Du kartus per mėnesį BT renkasi į plenarinę sesiją, kurioje svarstomi teisminiai ir administraciniai klausimai. Man dar tenka dalyvauti komiteto, atsakingo už BT proceso reglamento tobulinimą, veikloje. Čia labai praverčia patirtis,

arba tas aktas turi būti tiesiogiai ir konkrečiai susijęs su asmeniu, arba tas aktas turi būti reglamentuojančio pobūdžio, dėl kurio nereikia priimti įgyvendinamųjų priemonių, ir tiesiogiai susijęs su asmeniu.

Šioms techniškai skambančioms nuostatomis aiškinti skirta begalė jurisprudencijos. Neretai, kol ieškinys priimamas nagrinėti, sulaužoma daug iečių siekiant nuspręsti, ar priimtino sąlygos yra tenkinamos. Antai valstybės pagalbos byloje dažnai kyla klausimas, ar sprendimą dėl tokios pagalbos suteikimo gali skusti jos gavėjo konkurentai, byloje dėl kredito įstaigos atžvilgiu pritaikytų Europos centrinio banko priemonių – kiek tokias priemonės gali skusti kredito įstaigos akcininkai ir pan. Kalbant labai apibendrintai, prieš priimant ieškinį siekiama nustatyti, kiek jis gali turėti įtakos jį pareiškusio asmens teisei (ne ekonominei, konkurencinei ar kitokiai) padėčiai.

ES teisminės gynybos sistema yra išbaigta. Dažnai nesant galimybės pareikšti tiesioginį ieškinį, prieiga prie teismo užtikrinama kitais būdais. Pavyzdžiui, jei dėl akto reikia priimti kokias nors įgyvendinamąsias priemones, šios priemonės ir turėtų būti skundžiamos ES arba nacionaliniuose teismuose, nes būtent jos daro įtaką asmens teisei padėčiai.

Be abejo, bylai pasiekus teismą, žmogaus teisių gynimas nesibaigia. Tiek Lietuvos, tiek ES teismai deda maksimalias pastangas, kad tinkamai nustatytų bylai reikšmingas aplinkybes ir pritaikytų teisę. Kaip tai pavyksta padaryti, priklauso ne vien nuo teismo, bet ir nuo visų proceso dalyvių. Šiuo atveju ypatingas vaidmuo tenka advokatams.

■ Kuo jis ypatingas? Ar galėtumėte palyginti advokato vaidmenį BT ir Lietuvos teismuose?

Teismas sprendime nepanaudos nė vieno argumento, kurio jis prieš tai nebus išdiskutavęs ar bent jau sudaręs galimybę išsakyti šalių advokatams, net jei tai išimtinai teisės klausimas.

įgyta tiek Teisėjų taryboje, tiek Teisingumo ministerijoje veikiančiame Civilinio proceso kodekso priežiūros komitete.

■ Būdamas LAT pirmininku galėjote įvertinti, kiek pastangų reikalauja ginti žmogaus interesus Lietuvos teismuose prieš valstybės institucijas. Gal galėtumėt palyginti – ar asmeniui lengviau savo interesus ginti prieš ES institucijas?

– Atsakyti į šį klausimą trumpai nėra paprasta, nes skiriasi teorinis teisės ir teisminės gynybos modelis. Lietuvoje jis grindžiamas universaliais ir beveik absoliučia teise į teisminę gynybą. Kiekvienas suinteresuotas asmuo turi teisę įstatymo nustatyta tvarka kreiptis į teismą, kad būtų apginta pažeista jo teisė. Išimtį sudaro tik vadinamieji *actio popularis*, kai tam specialių įgaliojimų neturintis asmuo aiškiai siekia apginti ne jam pačiam priklausančią teisę.

ES koncepcija kitokia. Tam, kad privatus asmuo galėtų apskusti ES institucijų ar organų priimtą aktą, šis asmuo turi atitikti gana griežtas Sutarties dėl ES veikimo 263 straipsnyje nustatytas sąlygas. Asmuo arba turi būti tokio akto adresatas,

– Skirtumai prasideda nuo tuo, kad BT nuo ieškinio pareiškimo iki bylos išnagrinėjimo pareiškėjui privalo atstovauti advokatas. Tačiau ne kiekvienas ES valstybėje narėje praktikuojantis advokatas bus pripažįstamas advokatu ES teisės kontekste, nes advokato sąvoka yra autonominė ES teisės sąvoka, aiškintina atsižvelgiant, be kita ko, į jos kontekstą ir tikslą. Antai advokatu nebus pripažįstamas asmuo, turintis darbo ar kitokius pavaldumo santykius su klientu, kurie kenktų advokato nepriklausomumui ir jo gebėjimui užtikrinti gynybos funkciją. Lietuvoje advokatas privalo dalyvauti tik kasaciniame procese, bandymas išplėsti šį modelį į apeliacinį procesą buvo pripažintas antikonstituciniu Konstituciniame Teisme.

Advokatų ir BT bendradarbiavimas pasižymi pagarba, realiu, o ne tik deklaruojamu kooperacijos principu. Pradedant simboliniais dalykais, tokiais kaip trumpas šalių atstovų vizitas į teisėjų pasitarimų kambarį prieš teismo posėdį, kai ne tik apsišaukiama mandagumo frazėmis, bet ir aptariama posėdžio eiga (deja, šis neformalus etapas nebetaikomas pandemijos sąlygomis), baigiant realiais bylos aplinkybių suvokimą palengvinančiais žingsniais. Visiškai įprasta, kad teismas ▶

► parengiamajame proceso etape pritaiko vadinamąsias proceso organizavimo priemones ir raštu pateikia klausimus šalims, nustato terminą atsakymams pateikti. Taip patikslina mi ginčijami ir neginčijami bylos aspektai, išgryninama šalių pozicija faktiniais ir teisiniais klausimais.

Prieš BT posėdį šalims išsiunčiamas teisėjo pranešėjo parengtas pranešimas apie bylą. Jame pateikiama trumpa bylos faktų, šalių pagrindinių argumentų santrauka. Ji parodo, ar BT gerai suvokia bylos ir šalių argumentų esmę. Šalių atstovai turi galimybę pakomentuoti šį dokumentą teismo posėdžio pradžioje.

Buvau vienas pirmųjų, kurie prieš bemaž porą dešimtmečių į Lietuvą iš Vokietijos teisės doktrinos perkėlė „siurprizinio sprendimo“ sąvoką. Tačiau tik BT realiai suvokiau, kokia šios kategorijos apimtis ir reikšmė teisėms ginti. Teismas sprendime nepanaudos nė vieno argumento, kurio jis prieš tai nebus išdiskutavęs ar bent jau sudaręs galimybę išsakyti šalių advokatams, net jei tai išimtinai teisės klausimas. Pavyzdžiui, svarstydamas pasiremti jurisprudencija, kuri atsirado vėliau nei pateiktas ieškinys, BT būtinai paklaus šalių nuomonės dėl jos reikšmės ginčo sprendimui.

Kita vertus, advokatų darbui taip pat keliama aukšti reikalavimai, teismo procesas gana formalus, o nukrypimai

pingo priemonių ir pan. Jos paprastai yra sudėtingiausios ir didžiausios apimtys. Dalis jų sukelia rezonansą visoje Europoje ir net už jos ribų. Tereikia pagalvoti apie „Google Android“ bylą, kurioje ginčijama Europos Komisijos paskirta 4,3 mlrd. eurų bauda ir bendrovei „Google“ nustatyti įpareigojimai. Vien teismo posėdis šioje byloje, kurios nagrinėjime man tenka dalyvauti, truko visą savaitę, šalims atstovavo 72 advokatai.

Man pačiam įdomiausia byla, kurios nebūtinai yra didelės apimtys ar sukelia didžiulį susidomėjimą, tačiau kuriose kyla principinės reikšmės teisės klausimas. Antai neseniai išnagrinėjome bylą dėl draudimo pasistatyti nacionalines vėliavėles ant Europos Parlamento narių darbo stalų plenarinėje posėdžių salėje. Arba teko nagrinėti bylą dėl garsinio prekės ženklo registracijos – ar turėtų būti leidžiama įregistruoti kaip ES prekės ženklą įvairiems gėrimams žymėti skardinės atidarymo ir vėliau girdimą gazuoto gėrimo burbuliavimo garsą. Garsinio prekės ženklo registruoti iš principo nedraudžiama, bet ar toks prekės ženklas padės atskirti vieno gamintojo prekes nuo kitų? Tokios bylos parodo tam tikrą jurisprudencijos raidos kryptį.

■ **Ar BT jurisdikcija per trejus metus nepasikeitė? Gal pastebėjote kokias nors specifines bylų tendencijas pastaraisiais metais?**

BT neskaičiuoja šalių bylinėjimosi išlaidų atlyginimo apimtys. Jis tik nusprendžia, kuri šalis turi atlyginti kitos šalies patirtas bylinėjimosi išlaidas.

nuo jo menkai toleruojami. Nustatyti apimtys reikalavimai šalių procesiniams dokumentams, juos viršyti galima tik išimtiniais atvejais ir BT leidus. Atstovų kalbėjimo laikas BT posėdyje taip pat nustatomas iš anksto. Taigi nuo advokatų profesionalumo priklauso, kokius argumentus jie panaudos, kiek jie bus tikslūs, siekdami apginti kliento poziciją.

Kai kurie proceso niuansai man pradžioje atrodė neįprasti. Antai BT neskaičiuoja šalių bylinėjimosi išlaidų atlyginimo apimtys. Jis tik nusprendžia, kuri šalis turi atlyginti kitos šalies patirtas bylinėjimosi išlaidas. Su nedideliais nukrypimais taikomas principas „pralaimėtojas moka“. Konkretų atlygintinų bylinėjimosi išlaidų dydį sutaria pačios šalys. Ir tik joms nesutarus arba vengiant mokėti, klausimą galima iš naujo pateikti BT. Galiu pasakyti, kad tokių bylų dėl bylinėjimosi išlaidų nustatymo yra labai mažai, ir tai rodo, kad šalys dažniausiai susitaria ir sumoka. Be abejo, kad toks mechanizmas veiktų, turi būti gera visų proceso šalių valia ir bendras įsivaizdavimas dėl advokato darbo apimtys bei jo įvertinimo. Nesu tikras, ar jis turi potencialą būti pritaikytas Lietuvoje, tačiau tikrai pamenu, kiek laiko sugaišta Lietuvos teisėjai skaičiuodami ir dalindami atstovavimo ir kitas išlaidas.

■ **BT kompetencija yra labai plati, kokios bylos, jūsų nuomone, vertintinos kaip įdomiausios?**

– Per daugiau nei dvejus darbo BT metus teko „prisiliesti“ prie bemaž visų tipų į jo jurisdikciją patenkančių bylų. Šis teismas turi plačią kompetenciją nagrinėti „ekonominio“ pobūdžio bylas, tokias kaip konkurencijos, valstybės pagalbos, antidem-

– Nuo to laiko, kai 2016 m. likviduotas Tarnautojų teismas ir šias bylas nagrinėti pirmosios instancijos tvarka perduota BT, įstatymiškai naujų kompetencijų neatsirado. Debatai dėl galimybės iš Teisingumo Teismo perduoti dalį prejudicinio sprendimo procedūrų (tokia galimybė numatyta Lisabonos sutartimi) BT šiuo metu yra praradę pagreitį.

Statistiškai apie trečdalį visų BT bylų sudaro bylos, kuriose skundžiami ES intelektinės nuosavybės tarnybos sprendimai, dešimtadalis bylų yra ES tarnautojų ginčai, penki procentai – dėl žalos atlyginimo. Likusios kyla iš visų kitų tiesioginių ieškinų, iš kurių tipinės bylų kategorijos yra valstybės pagalbos bylos, iš konkurencijos teisės kylančios bylos, ES institucinės teisės kategorijai priskirtinos bylos, bylos dėl prieigos prie dokumentų, bylos dėl ribojančių priemonių ir kt. Sąrašas tikrai platus ir nebaigtinis, nes iš principo bet kurioje srityje ES institucijos, organo ar agentūros priimtas sprendimas, jei jis sukelia teisinės pasekmės, gali būti ginčijamas BT.

■ **Kokių bylų padaugėjo?**

– Vyraujančių bylų srautą padiktuoja visuomenės aktualijos. Štai pastaraisiais metais atsirado didelė grupė bylų dėl valstybės pagalbos nuo COVID-19 pandemijos nukentėjusiems sektoriams: oro transporto, viešbučių, maitinimo ir kt. Europos Komisija tokią įvairių valstybių teikiamą pagalbą tvirtino pagal supaprastintą procedūrą. Šiuos sprendimus paprastai skundė tie, kurie tokios pagalbos negavo. Antai bendrovė „Ryanair“ skundė beveik visus sprendimus dėl valstybės pagalbos konkuruojančioms oro bendrovėms. BT tokias bylas

nagrinėja pagreitinta tvarka, nes gerai suvokia, kad teisinis tikrumas šioje ypatingoje situacijoje yra labai svarbus.

■ Po pastarosios reformos BT sudėtis buvo išplėsta, tai motyvuojant ir teismo efektyvumo didinimu. Ar šiuo metu BT pajėgumai atitinka lūkesčius, kurie puoselėti iki reformos?

– Iš tiesų nuo 2019 m. rugsėjo BT turėtų dirbti po du teisėjus iš kiekvienos valstybės narės. Sakau „turėtų“, nes realiai ne kiekvienai valstybei atstovauja du teisėjai. Kai kurios šalys nesugeba sparčiai atrinkti kandidatų arba juos atmeta Sutarties dėl ES veikimo 255 straipsnyje numatytas komitetas. Deja, nuo reformos pabaigos BT niekada nedirbo visos sudėties.

Išplėtus BT sudėtį, pradėjo trumpėti bylų nagrinėjimas, gerokai daugiau bylų išnagrinėjama išplėstinėse teisėjų kolegijose. Prireikus BT būtų pajėgus priimti ir naujų kompetencijų.

Visgi visas reformos potencialas dar neatsiskleidė. Dauguma bylų yra sudėtingos ir didelės apimties, jas nagrinėti užtrunka dvejus ar daugiau metų, todėl tikrasis statistinis postūmis turėtų būti matomas vėliau. Be to, teismo produktyvumui kenkia bet koks jo sudėties nestabilumas. Tereikia pagalvoti apie darbo organizavimo sunkumus, kai teisėjui paskiriama nagrinėti didelės apimties byla, tačiau jos galima nesugebėti pabaigti iki to teisėjo kadencijos pabaigos.

■ Lietuvoje apie ES teismus girdime nedaug – ar pateikiame nedaug ieškinų, ar apie juos tiesiog nekalbama garsiai? Ar per tą laikotarpį nuo 2019 m. BT buvo bylų, kuriose ieškovas būtų Lietuva ir būtų skundusi kokias nors ES institucijas?

– Nuo 2012 m. BT buvo 26 bylos, kuriose proceso kalba buvo lietuvių. Kadangi proceso kalbą paprastai renka ieškovas, šis skaičius gana objektyviai parodo Lietuvos Respublikos kaip ieškovo procesinį aktyvumą. Jis yra panašus su palyginamą gyventojų skaičių turimų valstybių pateikiamais ieškiniais. Visgi lietuviško konteksto bylų yra gerokai daugiau, nes ieškinius BT gali pateikti ne tik valstybė, bet ir fiziniai bei juridiniai asmenys, kurie proceso kalbą nebūtinai renka lietuvių kalbą.

Galima prisiminti gana svarbią „Lietuvos geležinkelių“ bylą prieš Europos Komisiją dėl baudos už piktnaudžiavimą geležinkelių infrastruktūros valdytojos Lietuvoje dominuojančia padėtimi, išardant Rengės geležinkelio ruožą, arba visą seriją bylų „Achema“ prieš Europos Komisiją dėl valstybės pagalbos energetikos sektoriuje. Tos bylos gana plačiai nušviestos žiniasklaidoje.

Yra ir mažiau nuskambėjusių bylų, tokių kaip AB „Audimas“ dėl ES prekės ženklo registracijos, kuriai pasipriešino automobilių gamintoja „Audi“. Šiuo metu nagrinėjama byla pagal Lietuvos Respublikos ieškinį dėl Komisijos sprendimo, kuriuo ši iš ES finansavimo pašalina tam tikras patirtas išlaidas, skirtas ankstyvo išėjimo į pensiją žemės ūkyje priemonei finansuoti.

Tai, kad apie ES teismus Lietuvoje kalbama mažiau nei apie nacionalinius, yra visiškai įprasta. Juk būtent pastarieji teismai sprendžia kasdienes problemas, su kuriomis susiduria žmonės ir verslas, ar tai būtų civilinės, baudžiamosios, administracinės bylos. Dėmesys į ES teismus nukrypsta kai kuriose valstybėse, kai šiems teismams prireikia vertinti vienas ar

kitas kontroversiškas reformas. Tereikia pagalvoti apie situaciją kaimynėje Lenkijoje ir jos bylinėjimosi istoriją teismų reformų kontekste. Džiaugiuosi, kad Lietuva tokio dėmesio ES teismuose nėra sulaukusi.

■ Kuo BT nagrinėtos bylos gali būti svarbios civiliam Lietuvos žmogui?

– Ne visų bylų įtaka vienoda. Kai kurios jų svarbios tik konkrečiam ieškinį pateikusiam asmeniui, kaip dauguma bylų dėl ES prekės ženklo registracijos. Plačiaja prasme jos irgi neabejotinai svarbios, nes prisideda prie sąžiningos konkurencijos, iš kurios laimi visi vartotojai, tačiau jų tiesioginė įtaka mažesnė.

Kitos bylos civilinį žmogų gali paveikti tiesiogiai. Pavyzdžiui, jau minėta „Google Android“ byla – nuo sprendimo joje gali priklausyti, kaip ši mobiliųjų telefonų operacinė sistema funkcionuos, kokios interneto naršyklės ten bus prieinamos ir pan. O juk bemaž du trečdaliai Lietuvos gyventojų naudoja „Android“ mobiliaisiais telefonais.

Dar kitų bylų įtaką žmonės gali pajusti po tam tikro laiko, kaip antai su dujotiekiu „Nord Stream“ susijusios bylos. Būtent BT vienoje šių bylų pirmą sykį pritaikė energetinio solidarumo principą, kuris iki tol buvo laikomas tik gražia deklaracija. Tai iš esmės reiškia, kad visų ES institucijų aktų, susijusių su energetikos politika, teisėtumas turi būti vertinamas atsižvelgiant į šį principą. Aišku, tai svarbu tokioms valstybėms kaip Lietuvai, kurios energetinė situacija yra jautresnė.

■ Ar galėtumėte pasakyti, kaip dažnai ieškovas asmuo yra atstovaujamas valstybės (nemokamos) teisinės pagalbos advokatų, kai kreipiasi į BT?

– Nemokamą teisinę pagalbą gali suteikti pats BT neskundžiama nutartimi. Tai numatyta jo Procedūrų reglamente. Jos gali prašyti kiekvienas asmuo, t. y. tiek fizinis, tiek juridinis, kuris dėl savo ekonominės situacijos iš dalies arba visiškai negali sumokėti su procesu susijusių išlaidų. Jeigu tokia pagalba suteikiama, BT kasa, prireikus, laikydamosi nustatytų ribų, padengia išlaidas, susijusias su pagalba ir atstovavimu.

Tokių prašymų pasitaiko, nors jie nėra labai dažni, pavyzdžiui, 2021 m. jų gauta apie pusę šimto. Per daugiau nei dvejus darbo BT metus man tokį prašymą teko matyti vieną – byloje, kurioje fizinis asmuo bylinėjosi su Europos Komisija dėl tariamai neteisėto jo atvaizdo naudojimo.

■ Kokiais atvejais BT rengia uždarus posėdžius? Kaip dažnai tai įvyksta? Ar viešus BT posėdžius gali stebėti bet kuris ES pilietis? Ar BT posėdžiai transliuojami internetu?

– Kaip ir nacionaliniuose teismuose, bendrasis principas yra teismo posėdžių viešumas. Atvykti ir juos stebėti gali kiekvienas asmuo. Žinoma, teismo posėdžių salėje kartais netelpa visi norintys, o ypač esant būtinybei pandemijos sąlygomis laikytis saugių atstumų. Todėl rezonansinių bylų atvejais BT tiesiogiai transliuoja posėdžio eigą į kitas teismo patalpas esančias sales, kuriose telpa daugiau stebėtojų.

Internetu BT posėdžiai kol kas netransliuojami, tačiau esu tikras, kad tai tik laiko klausimas. Savaiame suprantama, kad BT veikla domina visuomenę nuo vieno iki kito Europos

pakraščio, o fiziškai atvykti į Liuksemburgą stebėti posėdį gali tik nedaugelis. Būtent siekiant padidinti viešumą vyksta diskusijos ir ieškoma geriausių sprendimų dėl tiesioginio svarbiausių bylų posėdžių transliavimo. Dar dirbant Lietuvoje teko inicijuoti proceso įstatymų pataisas, kurios leistų tiesiogiai transliuoti teismo sprendimų paskelbimą. Jos nebuvo sutiktos vienareikšmiškai: vieni jas kritikavo kaip nereikalingas, kiti – kaip einančias nepakankamai toli. Manau, tai buvo žingsnis tinkama linkme, teismų veiklos skaidrumas išaugo, o papildomų sunkumų teisėjams dėl to neatsirado. Šia kryptimi žengia daugelis Europos valstybių.

Garsinio prekės ženklo registruoti nedraudžiama, bet ar toks prekės ženklas padės atskirti vieno gamintojo prekes nuo kitų? Tokios bylos parodo tam tikrą jurisprudencijos raidos kryptį.

■ Ar netrūksta viešumo BT veikloje?

– Uždari posėdžiai BT sudaro išimtį iš taisyklės. Jie gali būti siekiant apsaugoti komercines paslaptis ar kitą jautrią informaciją, tačiau BT labai atidžiai vertina būtinybę taikyti tokią išimtį. Antai, jei jautri informacija bus analizuojama tik konkrečioje posėdžio dalyje, likęs posėdis bus viešas.

Su įvairiais konfidencialios informacijos apsaugos aspektais BT susiduria gana dažnai. Kartais tam tikra byla svarbi informacija yra tokia jautri, kad jos negali sužinoti ne tik visuomenė, bet ir kita bylos šalis arba tretieji asmenys. Tokiu atveju BT imasi priemonių, kad kuo didesne apimtimi užtikrintų rungimosi principo laikymąsi ir teisę į teisminę gynybą, kartu nepažeisdamas konfidencialios informacijos apsaugos. Pavyzdžiui, vienoje bylų, kurios nagrinėjime teko dalyvauti, iš atsakovo išreikalautą įrodymą BT pateikė ieškovo advokatams, tik jiems pasirašius išipareigojimą, kad konkrečios gautos informacijos neatskleis net jų atstovaujamai šaliai. Taigi būtent advokatams BT patiki svarbias paslaptis, ir jiems tenka atsakomybė užtikrinti šalies interesų gynybą. Tokioje byloje viena dalis teismo posėdžio buvo vieša, kita – uždara, kurioje nebegalėjo dalyvauti eiliniai stebėtojai, o trečia dalis – dar uždaresnė, kurioje galėjo likti tik specialų pasižadėjimą pasirašę advokatai.

■ Kodėl BT praktikoje nėra teisėjo atskirosios nuomonės instituto?

– Šios nuomonės nenumato nei BT, nei Teisingumo Teismo veiklą reguliuojantys teisės aktai (Teismo statutas ir Procedūros reglamentas). Kodėl jos nėra, argumentai gali būti istoriniai. Atskirosios nuomonės savo teisinėse sistemose neturėjo dauguma šeštajame dešimtmetyje Europos bendriją kūrusių valstybių.

Teismo sprendimai yra vientisi, gana standartinio stiliaus, juose mažai polemikos su alternatyviais teisės aiškinimo variantais. Atskiroji nuomonė nepakeičia sprendimo normatyvinės reikšmės, tačiau leidžia pateikti alternatyvų konkretaus teisėjo matymą, kuris gali pasitarnauti teisės doktrinai ir ateities byloms. Šių privalumų nebuvimą iš dalies kompensuoja generalinio advokato nuomonė. Ji plačiai taikoma Teisingumo Teisme. Ji numatyta ir BT procedūrose, bet čia naudojama retai.

■ Galbūt iš savo patirties galite pasakyti, ar yra advokatų, kurių specializacija – BT ir Teisingumo Teismo procesai? Kokiomis savybėmis jie pasižymi?

– Taip, šiuose teismuose dažnai atstovauja specializuoti advokatai, tačiau paprastai jų specializacija susijusi ne su teismo kategorija, bet su materialinių teisinių santykių sritimi, iš kurios kilęs ginčas yra sprendžiamas. Be abejo, išmanyti teismo procesą ES teismuose yra būtina, taip pat turėti supratimą apskritai apie ES teisės sistemą. Tačiau turbūt kur kas svarbiau yra turėti geras žinias tos teisės srities, kurioje imamasi atstovauti.

Kaip ir visose srityse, vienų advokatų darbas priverčia žavėtis, kitų nuvilia. Tačiau susidariau bendrą įspūdį, kad advokatai siekia būti tikrais teisingumo vykdymo padėjėjais. Jie akla negina klientui palankios pozicijos. Atsakydami į BT užduodamus klausimus, jie neretai atsiima vieną ar kitą argumentą, nebepalaiko kurio nors reikalavimo, jei pajaučia, kad teisinė pozicija nėra tvirta.

Didelės apimties bylose dirba grupės advokatų. Jie teismo posėdyje veikia kaip komanda ir vienas kitą papildo.

■ Ko palinkėtumėte Lietuvos advokatų bendruomenei ir šalies žmonėms?

– Kad žmonių teisės būtų gerbiamos ir kuo rečiau prireiktų jas ginti teismuose, o prireikus – kad ta gynyba būtų efektyvi ir greita. Taip pat nebijoti bylinėtis ir iškelti klausimų ES teismuose. Kartais būtent šie teismai gali priversti pakeisti nepalankų teisinį reguliavimą, naujai pažvelgti į ankstesnę nacionalinių teismų praktiką. ES teismai yra arčiau, nei gali atrodyti. Todėl advokatams linkiu jais domėtis, kad galėtų pasiūlyti geriausių atstovavimą savo klientams. ■

Parengė Evelina BUTKUTĖ-LAZDAUSKIENĖ

R. Norkus

- 2001 m. baigė teisę Vilniaus universitete.
- 2005 m. suteiktas socialinių mokslų teisės srities daktaro laipsnis.
- 1999–2003 m. Lietuvos apeliacinio teismo konsultantas, Civilinių bylų skyriaus pirmininko patarėjas, LAT pirmininko patarėjas.
- 2003–2009 m. Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo pirmininko patarėjas, Teismų praktikos departamento direktorius.
- 2009–2010 m. Europos Parlamento teisininkas-lingvistas.
- 2010–2012 m. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Teisės tyrimų ir apibendrinimo departamento direktorius.
- Nuo 2012 m. Mykolo Romerio universiteto Verslo teisės katedros profesorius.
- 2012–2013 m. Lietuvos apeliacinio teismo teisėjas.
- 2013 m. balandžio 15 d. paskirtas Lietuvos Aukščiausiojo Teismo teisėju.
- 2014 m. gruodžio 22 d. paskirtas Lietuvos Aukščiausiojo Teismo pirmininku.
- 2016 m. lapkritį išrinktas Teisėjų tarybos pirmininku.
- Nuo 2019 m. rugsėjo 1 d. Europos Sąjungos Teisingumo Teismo teisėjas.

Bendrovių akcijų perleidimo sandoriai – be notarų

Konsultuoja UAB FMĮ „Orion Securities“ teisininkė Viktorija Valantiejtė

Šiais metais Baltijos šalių rinkoje fiksuojamas rekordinis įmonių įsigijimų ir susijungimų (angl. Mergers & Acquisitions arba M&A) skaičius. Tiesa, aktyviausiai tokie sandoriai sudaromi Estijoje, tačiau aktyvumas sparčiai auga ir Lietuvoje, todėl su bendrovių akcijų perleidimo sandoriais susiję teisiniai klausimai tapo kaip niekada aktualūs.

Nuo 2015 m. Lietuvoje yra įsigaliojusios Civilinio kodekso nuostatos, reglamentuojančios uždaryjū akcinių bendrovių akcijų pirkimo – pardavimo sutarčių sudarymą ir jų registravimą. Kai perleidžiama 25% ar daugiau uždarnosios akcinės bendrovės akcijų arba akcijų pardavimo kaina yra didesnė kaip 14500 eurų, akcijų pirkimo – pardavimo sutartį privaloma tvirtinti pas notarą. Tačiau šiose nuostatose yra įtvirtinta ir išimtis, kuomet uždaryjū akcinių bendrovių akcijų perleidimą galima įregistruoti ir nesikreipiant į notarą. UAB FMĮ „Orion Securities“, teikianti akcinių apskaitos paslaugas daugiau nei 350 uždaryjū akcinių bendrovių, pastebi pasitaikant, kad teisiniai reikalavimai sudaromiems akcijų sandoriams ne visuomet žinomi teisininkams ar pačių bendrovių atstovams. Na, o juk žinodamos alternatyvas, sandorio šalys gali ne tik sutaupyti pinigų, bet ir paspartinti procesus.

Kaip uždarnosios akcinės bendrovės akcijų sandoriai įregistruojami be notaro?

Išimtis notariniam sandorio tvirtinimui taikoma tais atvejais, kai uždarnosios akcinės bendrovės akcinių asmeninės vertybinių popierių sąskaitos tvarkomos vertybinių popierių rinką reglamentuojančių teisės aktų nustatyta tvarka, t.y., kai uždarnosios akcinės bendrovės akcijų apskaitos tvarkymas yra sutartimi perduotas licencijuotiems sąskaitų tvarkytojams (pvz.: bankams, finansų maklerio įmonėms).

Visų pirma, bendrovės akcininkai privalo pasirašyti investicinių paslaugų teikimo sutartį su Finansų maklerio įmone, kad ši galėtų registruoti įmonės akcijų pirkimo/pardavimo, dovanojimo sandorius. Taip sąskaitų tvarkytojas perima iš bendrovės sąskaitų tvarkymo procesą bei atsakomybę. Tuomet yra atidaromos finansinių priemonių sąskaitos akcininkui (-ams). Nuosavybės teisė į akcijas tokiu atveju keičiama padarius įrašus vertybinių popierių sąskaitose. Atkreiptinas dėmesys į tai, kad notaras tik patvirtina sutartį, įrašų sąskaitose nedaro. Tuo tarpu finansų maklerio įmonė atlieka ne tik sandorio patvirtinimą, bet ir nuosavybės perrašymą.

Sąskaitų tvarkytojas, kuriam bendrovė perduoda tvarkyti akcinių apskaitą, kartu perima iš bendrovės ir akcijų perleidimo tvarkymo procesą. Finansų maklerio įmonė konsultuoja bei atlieka visus su sandorio registravimu susijusius veiksmus – tikrina bendrovės dokumentus, asmens tapatybės duomenų tikrumą ir akcijų perleidimo sąlygų atitikimą privalomiems įstatymų reikalavimams. Sąskaitų tvarkytojas, įforminę akcijų perleidimo sandorį, pateikia akcininkams išrašus iš asmeninių vertybinių popierių sąskaitų (pirminių nuosavybės teisės į akcijas įrodymus), bendrovei – aktualų akcinių sąrašą. Maža to, finansų maklerio įmonė paprastai priima ir ruošia dokumentaciją anglų kalba, kas yra labai patogu investuotojams iš užsienio valstybių ir užsienio bendrovėms.

Viktorija Valantiejtė | „Orion“ teisininkė

Kodėl verta uždarnosios akcinės bendrovės akcinių apskaitą perduoti sąskaitų tvarkytojui?

Pasirašius investicinių paslaugų teikimo sutartį su Finansų maklerio įmone bendrovės akcinių nuosavybės tvarkymas perduodamas profesionalams. Sąskaitų tvarkytojas konsultuoja bendrovę visais sandorių ir vertybinių popierių įvykių klausimais, sąskaitų tvarkytojas priima dokumentus anglų kalba, todėl nereikia notariškai patvirtinto vertimo. Maža to, esant pageidavimui, akcijų pirkėjai ir pardavėjai gali sandorį užbaigti pas sąskaitų tvarkytoją, kuris, be kita ko, tikrina sandorio dokumentus ir nurodo kas taisytina.

Ne mažiau vertinga ir tai, kad sąskaitų tvarkytojas apskaito ne tik akcijų paketo pirkimo – pardavimo, bet ir įvairius kitus sandorius (dovanojimo, paveldėjimo, opcionų, mainų) bei vertybinių popierių įvykius (bendrovės pavadinimo, akcijų nominalios vertės keitimas, akcijų skaičiaus mažinimas arba didinimas, įstatinio kapitalo keitimas, naujos emisijos akcijų užskaitymas esamiems ar naujiems akcininkams). Galimas uždarnosios akcinės bendrovės akcijų emisijų įregistravimas „Nasdaq CSD“, suteikiant tarptautinį ISIN kodą. Gali kilti klausimas, ar skiriasi sąskaitų tvarkytojo ir notaro įkainiai. Dažnu atveju sąskaitų tvarkytojo sandorio registravimo mokestis yra fiksuotas, atsižvelgiant į sandorio struktūrą, o notaro mokestis – procentinis – 0,4 proc. nuo sandorio sumos. Maža to, abiem atvejais yra lubos, kurių negali viršyti nei notaras, nei sąskaitų tvarkytojas. UAB FMĮ „Orion Securities“ turi priežiūros įstaigos išduotą licenciją, suteikiančią teisę teikti finansinių priemonių saugojimo ir apskaitos paslaugas. UAB FMĮ „Orion Securities“ yra Centrinio depozitoriumo NASDAQ CSD SE administruojamos Lietuvos vertybinių popierių atsiskaitymo sistemos dalyvis. Todėl esame pasirodę bendradarbiauti su uždarnosiomis akcinėmis bendrovėmis, ketinančiomis perduoti akcijų apskaitos tvarkymą sąskaitų tvarkytojui.

POKYČIAI

Naujas teisininko veiklos modelis

Kaip informacinės technologijos ir karantinas keičia teisės specialistų darbą?

Dr. Tomas BAGDANSKIS

Advokatas, ILAW LEXTAL vadovaujantysis partneris

Kalbuosi su kolega advokatu ir jis sako: „Dabar per vieną dieną galiu atstovauti bylose Vilniuje, Klaipėdoje ir Šiauliuose. Tai anksčiau nebuvo įmanoma. O vietoj padėjėjo teisininko turiu padėjėją, kuris rūpinasi elektroninių bylų administravimu.“ Pokytis jau čia. Ir jis negrįžtamas.

Kitas pavyzdys: klientas prašo surasti teisininkus užsienyje, juos atrinkti, pradėti dirbti kartu su užsieniečiais, koordinuoti pavedimus, o jau kai išvažiuos, tada dirbs tiesiogiai pats. Kas čia? Ogi teisininko tarptautiniai ryšiai, gebėjimas valdyti projektą ir teikti „in-house“ tipo teisinės paslaugas.

Viename „Advokato“ numerių jau nagrinėjome naująjį teisininko profesijos kompetencijos modelį, kurį sudaro trys kompetencijų sritys (lygiakraštis trikampis – Delta modelis), turinčios lemiamą reikšmę šių dienų teisininkų profesionalų sėkmei: teisinės žinios ir gebėjimai, technologijų išmanymas (informacinės technologijos, duomenų analizė ir apsauga, el. būdu teikiamos paslaugos, projektų valdymas, bazinės vadybos žinios) ir asmeninio efektyvumo įgūdžiai (santykių valdymas, komunikacijos įgūdžiai, emocinis intelektas, charakterio ypatumai, antrepreneriškumo savybės). Toks išdėstymas atspindi, kad visos trys sritys yra vienodai svarbios šiandienos teisininkui ir kartu viena kitą papildančios.

Kalbant apie teisininkų tradicinį veiklos modelį, tai advokatų kontoros, valdomos partnerių, paprastai hierarchinės struktūros. Tačiau atsiranda ir kiti modeliai:

- teisininkai pagal poreikį (*contract lawyers*): nepriklausomi, veikiantys individualiai, paprastai samdomi tam tikram projektui ar laikinai nesančiam teisininkui pakeisti;
- dokumentų peržiūros paslaugos: iš šalies samdomos įmonės, kurios peržiūri didelės apimties teisinius dokumentus už palyginti nedidelę kainą, kai kartais tai peržiūri net ne teisininkai, o šios paslaugos užsakomos atliekant veiklos patikrinimus (*due diligence*) ar turint didelės apimties bylas;
- teisinių paslaugų valdymas: kai samdomas visas ar dalis įmonės teisės

skyrtaus iš nepriklausomo teisinių paslaugų teikėjo;

- „online“ teisinės paslaugos: standartizuoti dokumentai ir patarimai, galimi tik nuotoliu, kuriems paprastai taikomas fiksuotas mokestis;
- teisininkų konsultavimas: kai nepriklausomi teisininkai konsultuoja, kaip turi veikti atskiras teisės skyrius, arba padeda suvaldyti sudėtingą didelės apimties teisinį projektą;
- hibridiniai teisiniai sprendimai: išvardytų modelių kombinacijos, pasitelkiant technologijas ir procesų valdymą.

Nesinori kalbėti šia tema, bet COVID-19 spartina advokatų ir advokatų kontorų veiklos pokyčius. Pvz., HBR (*Harvard Business Review*) organizuotoje advokatų kontorų vadovų apskritojo stalo diskusijoje tarp penkių pagrindinių veiksnių, lemiančių jų darbo vietos strategiją, buvo paslaugų efektyvumo didinimas, prisitaikymas prie ateities darbo jėgos, kontoros kultūros ir organizacijos keitimas. Akivaizdu, kad esami pokyčiai susiję su ilgalaikiu poveikiu tokioms sritims, kaip advokatų kontoros kultūra, teisininkų mokymasis ir tobulėjimas, jų išlaikymas, biurų / nekilnojamojo turto strategija ir paslaugų teikimo transformacija. Teisinių paslaugų sektoriuje, kuris gana konservatyvus ir buvo tvirtai įsitikinęs, kad visi turi dirbti biure, tai yra esminis pokytis. Nuotolinis darbas paskatino iš naujo apsvarstyti, kodėl, ką, kaip, kas ir kur dirba.

Advokatai inovacijoms skyrė ne itin daug dėmesio. Dalis advokatų ir advokatų kontorų, reikia pripažinti, atsilieka nuo verslo įmonių orientavimosi į klientą, skaitmeninės transformacijos ir paslaugų teikimo inovacijų. Advokatų kontoros nėra ir pernelyg sudėtingos, kalbant apie jų pagrindinius paslaugų teikimo ir veiklos modelius – kaip bendraujama su klientais ir kaip atliekamas darbas. Galima teigti, kad ir laikui bėgant pokyčiai nėra kardinalūs, o spaudimo diegti naujoves ir keistis iš esmės nebuvo iki pastarojo meto. Tačiau kintant aplinkai, kai advokatų klientai diegia naujas ir inovatyvias technologijas, alternatyvius veiklos bei paslaugų teiki-

mo modelius, spaudimas teisininkams kyla iš visų rinkos kampelių: klientų, naujų konkurentų ir kitų novatoriškų advokatų kontorų. O galimybų yra daug ir neišvengiamai susiduriame su technologijomis. *Legaltech* – tai programinės įrangos ir technologijų naudojimas, siekiant, kad kasdienės operacijos būtų paprastesnės ir padėtų patenkinti klientų poreikius. *Legaltech* apima šiuos programinės įrangos sprendimus ir technologijas: *Workflow software tools* (darbui skirti programinės įrangos įrankiai) – sistemos, leidžiančios teisininkams skaitmeninti ir automatizuoti savo darbo eigą; *Artificial intelligence* (dirbtinis intelektas) – algoritmai, kurie daro sistemas protingas, naudojami skaičiuoti, duomenims apdoroti ir automatiškai pagrįsti; *Analytics & big data software tools* (analizės ir didelio duomenų kiekio apdorojimo programinės įrangos įrankiai) – įrankiai, kurie palengvina vartotojams įmonės duomenų rūšiavimą, kad būtų galima nustatyti modelius, tendencijas, ryšius, koreliacijas ir anomalijas, kurias kitu atveju būtų sunku nustatyti.

Teisinių paslaugų teikimo modelio transformacija arti arba jau čia: pokyčiai skatina teisininkus iš naujo apsvarstyti, kodėl, ką, kaip, kas ir kur dirbs!

ti dėl ypač didelio duomenų kiekio; *Customer experience solutions* (klientų patirties valdymas) – programos, kurios leidžia įmonėms suprasti klientų patirtį, naudojantis jų teikiamomis paslaugomis, ir atitinkamai jas tobulinti; *Cloud technology* (debesų kompiuterija) – interneto paslaugų visuma, jungianti įvairiuose serveriuose esančius informacijos išteklius ir programinę įrangą, sudaranti sąlygas jais naudotis nuomos ar kitais pagrindais visiems; kiti įrankiai. Minėtos technologijos gali būti naudojamos keliomis kryptimis: padėti teisininkams efektyviau dirbti, padėti patenkinti klientų poreikius, sprendžiant teisinius klausimus, taip pat tai gali būti naujo teisinių paslaugų teikimo kaip verslo modelio pradžia: pvz., atsiranda platformos, padedančios advokatų kontoroms ar patiems klientams

atsirinkti teisininkus, turinčius geriausią patirtį konkrečioje situacijoje. Ir tai kelia klausimą, kiek teisininkų dirbs ateities advokatų kontorose? Atsakymas: mažiau arba mažai. Teisiniui techniniam darbui nereikės teisininkų, tad hierarchinių advokatų organizacinių struktūrų smarkiai sumažės. Ir ne tik dėl technologijų, bet ir poreikio dirbti komandose, kūrybišką ir prasmingą darbą. Nes bendraudami nuotoliu matome vieni kitus namuose, privačiose erdvėse, „tokius pačius žmones“, o dėl to vėl sumažėja hierarchija ir daugėja lankstumo.

HBR nurodo, kad ateities advokatų kontorą laiko septyni pagrindiniai ramsčiai, kurie yra labai svarbūs siekiant pozicionuoti kontorą rinkoje, siekiant tvarios sėkmės, atsižvelgiant į naująją realybę:

- augimas;
- talentas;
- orientacija į klientą;
- paslaugų teikimo transformacija;
- sąnaudų struktūra;
- skaitmeninė transformacija;
- ateities darbo vieta.

Šie ramsčiai stovi ant pamatų, kurie užtikrina sėkmingą kontoros veiklą: lyderystė, bendradarbiavimas, inovacijos, vertės kūrimas, rizikos valdymas, kultūra ir pokyčiai.

Dar viena tendencija: daugėja įmonių vidinių teisininkų ir mažėja advokatų profesijos patrauklumas. Įmonių teisės skyriai tampa didesni, kaip atskiros advokatų kontoros. Kodėl? Nes nenori permokėti, ir vidiniai teisininkai yra arčiau verslo, tad didėja efektyvumas. Ir galų gale jaunosios kartos poreikis derinti asmeninį ir profesinį gyvenimą nuo karjeros pradžios, o ne po 20 metų.

Taigi teisinių paslaugų teikimo modelio transformacija arti arba jau čia: pokyčiai skatina teisininkus iš naujo apsvarstyti, kodėl, ką, kaip, kas ir kur dirbs! Kaip Peteris Druckeris sakė, svarbu šiandien atrasti rytojų! ■

Pasikinkius „Pegasa“

Elektroninės sekimo priemonės: mitai ir tikrovė

Paulius GRICIŪNAS

Lietuvos advokatūros sekretorius

Pegasas – graikų antikinės mitologijos gyvūnas, skraidinęs vieną garsiausių kovotojų su pabaisomis Beleforontą į dvikovą, kurioje buvo nudobta Chimera. Tačiau keičiasi laikai, keičiasi ir mitai. Šiandien „Pegasas“ („Pegasus“) yra elektroninio išskverbimo į mobiliuosius telefonus įrankis, nukreiptas į valstybės saugumo užtikrinimą, nusikalstamų susivienijimų, veikiančių ne vienoje šalyje, išardymą ir užkertantis kelią sunkiausiems nusikaltimams, keliantiems grėsmę žmogaus gyvybei: terorizmui, prekybai žmonėmis ir pan.

„Pegaso“ programinė įranga yra sukurta privačios Izraelio įmonės „NSO Group“, vienos pasaulinių šios srities lyderių. Dėl savo pobūdžio „Pegasas“ parduodamas tik teisės saugos bei žvalgybos institucijoms ir tik su Izraelio gynybos ministerijos leidimu.

Apie „Pegasa“ viešai sužinota 2015 m., „WikiLeaks“ nutekinus daugiau nei milijoną Italijos įmonės „Hacking Team“ elektroninio pašto žinučių. Tačiau būsimos informacinio skandalo liepsna pradėjo rusenti 2016 m., kai Jungtinių Arabų Emyratų žmogaus teisių aktyvistas Ahmedas Mansooras gavo keisto pobūdžio SMS pranešimą su nuoroda apie asmenų padėtį laisvės atėmimo vietose. Šią neįprastą žinutę disidentas nusprendė parodyti kanadiečių „Citizen Lab“ ekspertams. Jie apie tokio pobūdžio pranešimus, gaunamus Meksikoje, žinojo jau nuo 2015 m., tačiau tai buvo pirmoji jiems į rankas patekusi dar „neaktyvinta“ žinutė, todėl ją buvo galima tirti.

Atskleistas technologinis pėdsakas 2018 m. jau leido išaiškinti galimą sistemos geografinę paplitimą. Tačiau nutekinus „Pegaso“ „taikinių“ telefono numerių sąrašą (ar jo dalį), 2021-ųjų vasarą žurnalistinis „Forbidden Stories Consortium“ tyrimas sukėlė tikrą šios sekimo programos skandalą, bet jis Lietuvoje, kad ir kaip būtų keista, nebuvo plačiau aptariamas. Todėl būtų tikslinga pažvelgti į tokios

programos veikimą technologiniu ir teisiniu aspektais.

Apie „Pegaso“ veikimą

Ne paslaptis, kad teisėsaugos institucijos gali klausytis telefoninių pokalbių, o juo labiau gauti vadinamuosius srauto duomenis, kuriuos telekomunikacijų bendrovės tvarko neva apskaitos tikslais. Formaliai tam reikia teismo sankcijos – ją gauti Lietuvoje nesudėtinga. (Lietuvoje teismo sankcijos slapto sekimo veiksmams suteikiamos apie 99,5 proc. kreipimosi dėl sankcijos atvejų. Atkreiptinas dėmesys, kad Europos Žmogaus Teisių Teismas sprendime *Iordachi ir kiti prieš Moldovą* (Nr. 25198/02) pabrėžė, jog dar 2007 m. Moldovoje nustatytas faktinis 99,24 proc. telefoninių pokalbių klausymosi procentas laikytinas „neįprastai dideliu skaičiumi“. Deja, tokia sankcionavimo „sėkmės“ statistika Lietuvoje oficialiai niekur neskelbiama. Tinkama to iliustracija galėtų būti, pavyzdžiui, Seimo Kriminalinės žvalgybos parlamentinės kontrolės komisijos metinės veiklos ataskaitos.) Įsivaizduodamas, kad galima išvengti telefoninių pokalbių klausymo, turbūt ne retas išmaniajame telefone yra įdiegęs tokias programėles kaip „Skype“, „Viber“, „Telegram“, „Signal“ ar panašias, kurios, kaip matyti iš Lietuvos Aukščiausiojo Teismo (LAT) praktikos, gali būti vertinamos kaip naudojamos „bendrauti konspiracijos tikslais“, nes šių programėlių „negali kontroliuoti teisėsaugos pareigūnai“. (Pavyzdžiui, LAT 2018 m. lapkričio 6 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-281-942/2018 (30 punktas), 2021 m. birželio 23 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-65-648/2021 (108 punktas).) Viena vertus, tokia LAT praktika, vertinanti asmenų bendravimą ne per telefoninius pokalbius, o „nekontroliuojamomis programomis“, galėtų būti kritikuotina, visų pirma, atsižvelgiant į tai, kad duomenų kodavimas (šifravimas) yra laikomas žodžio laisvės dalimi, be

to, jokių nacionaliniu įstatymu šių programų naudoti nedraudžiama. Nesant tokio įstatyminio draudimo netenkinamas pirmasis iš trijų žingsnių testo, nustatyto Jungtinių Tautų Žmogaus teisių tarybos 2015 m. gegužės 22 d., – kodavimo ribojimas. (Kitais dviem šio testo žingsniais reikia nustatyti, ar apribojimai yra teisėtu pagrindu pagal Tarptautinį pilietinių ir politinių teisių pakto 19 straipsnio 3 dalį, taip pat ar yra būtini ir proporcingi.) Dar daugiau, nėra paprasta suvokti, kodėl masiškai naudojamos ir viešai prieinamos programos apskritai gali būti vertinamos kaip „konspiracinės priemonės“. Pavyzdys, kaip atrodo tikrai konspiracinės priemonės ir kokių pastangų reikia siekiant surinkti įrody-

mus, galėtų būti Rosso Ulbrichto, JAV nuteisto iki gyvos galvos, byla.

Antra, tai, kad teisėsaugos pareigūnai šiomis programomis vykdomų pokalbių, ką ir kalbėti apie susirašinėjimus, turinio kontroliuoti negali, tėra iliuzija, šių dienų mitologija. Tai galima suprasti iš „Pegaso“ galimybių. Vis dėlto pabrėžtina, kad apie tokio lygio programinės įrangos galimą veikimą įmanoma kalbėti tik abstrakčiai, nes jis nėra aiškiai suprantamas net IT specialistams. Todėl sąvoka „galimas veikimas“ pavartota neatsitiktinai. Be to, neabejotina, kad „Pegasas“ tėra vienas iš daugybės programinės įrangos produktų, gaminamų privačių bendrovių. (Dar žinomos įsiskverbti (tik) į telefonus gebančios RSC X bei „Candiru“.) Nors ▶

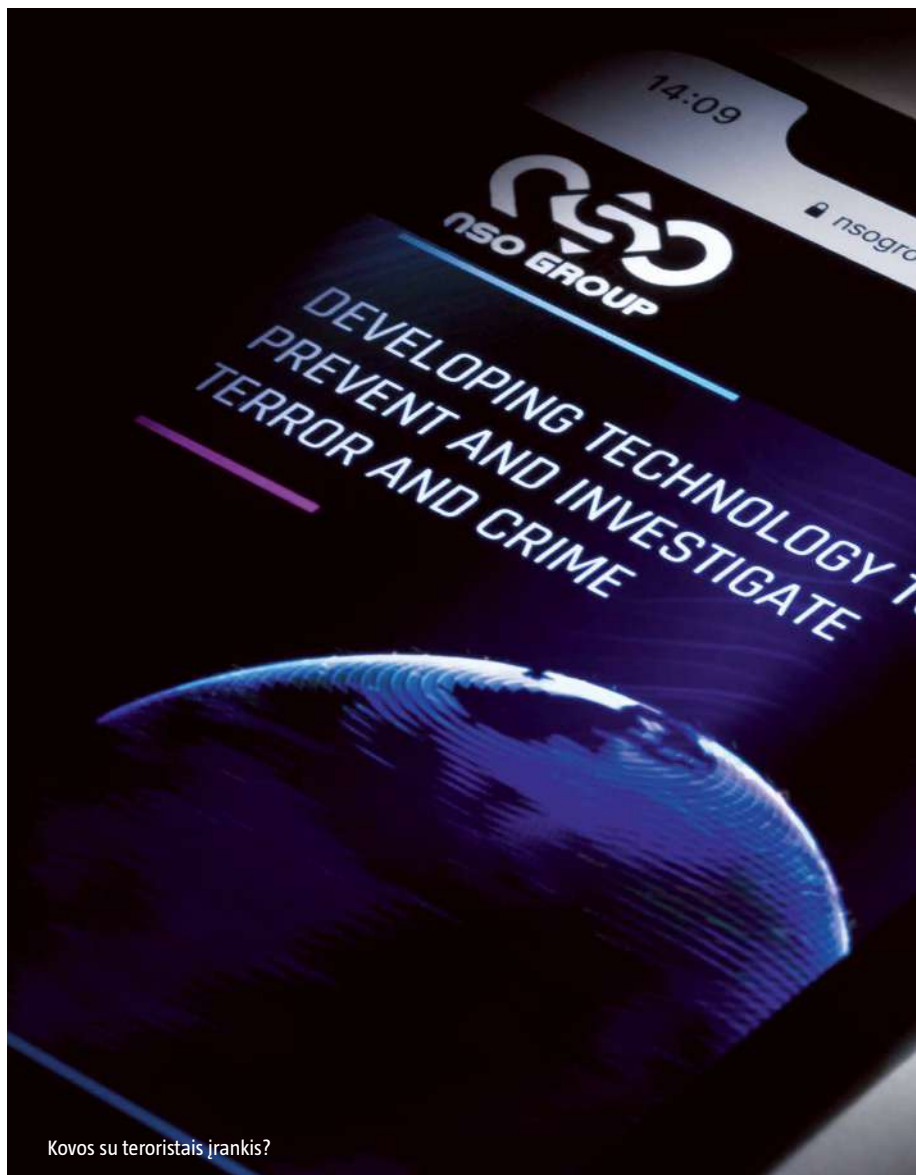
Nėra paprasta suvokti, kodėl masiškai naudojamos ir viešai prieinamos bendravimo programos apskritai gali būti vertinamos kaip „konspiracinės priemonės“.

NSO grupės būstinė Izraelyje.

►ekspertai „Pegasą“ prilygina „beveik karinės paskirties programinei įrangai“, kartu ji vertinama tik kaip viso labo ekonomiškąs sprendimas valstybėms, negalinčioms sau leisti turėti tokių institucijų, kaip JAV veikianti Nacionalinė saugumo agentūra. Ji, anot „Reuters“, apskritai turi „backdoor“ priėjimą prie visos kodavimą taikančios programinės įrangos. Tai, kad valstybių naudojama specialioji programinė įranga pasiekė sunkiai paprastam vartotojui įsivaizduojamą lygį, patvirtina dar 2013 m. papildytas Vasenaro susitarimas dėl įprastinių ginklų ir dvejojo naudojimo prekių bei technologijų eksporto kontrolės – į jį įtraukta nuostata dėl „įsibrovimo programinės įrangos“.

Ankstesnės (trečios kartos) „Pegasas“ veikė konkrečiam asmeniui siunčiamų individualizuotų žinučių principu, tokių kaip atsiųstoji A. Mansoorui, prašydama vartotoją paspausti atsiųstą nuorodą. Žinutės buvo individualizuotos kiekvienam adresatui ir, pavyzdžiui, kvietė paspaudus nuorodą sužinoti apie sutuoktinio (partnerio) neištikimybę arba pasižiūrėti prie gavėjo namų užfiksuotus įtartinus ginkluotus asmenis, kuriuos pavyko nufotografuoti ir pan. Paspaudus nuorodą, tam tikras programinis kodas perduodamas į mobilųjį telefoną, ir šis tampa, anot ekspertų, kontroliuojamas kur kas labiau negu paties vartotojo. O „Pegaso“ galimybės yra beveik neribotos: gali būti aktyvinta telefono vaizdo kamera, mikrofonas, padėties nustatymas per GPS, atsisiųsti visi kontaktai, kiti duomenys, taip pat nuotraukos bei vaizdo įrašai, visa naršymo istorija, visų susirašinėjimo programų (ir „konspiracinių“) tekstai ir visa kita, kas tik gali būti jūsų išmaniajame telefone. Nepriklausomai nuo to, ar tai būtų telefonai su iOS, „Blackberry“, „Symbian“ ar „Android“ sistemomis. Taigi tam tikrų bendrovių, pavyzdžiui, „Apple“, gaminių saugumas prieš tokius įrankius – taip pat tik mitas. Visai neseniai (2021 m. rudenį) išleistas „Apple iOS“ naujinytėra priešnuodis prieš ketvirtos kartos „Pegaso“ versiją, žinomą nuo

Kaip teigia ekspertai, pavieniam asmeniui tapus „Pegaso“ taikiniu, apsaugoti galimybių yra tiek pat, kiek ir būnant branduolinio ginklo taikiniu.

2018 m. rudens. Vis dėlto neabejojama, kad šiuo metu „Pegaso“ veikimas yra paremtas dar naujesniais *zero-day* (gamintojui nežinomos telefonų ir jų programinės įrangos spragos) ir *zero-click* (programos įdiegimas vartotojui nedalyvaujant) metodais. Sekimo įrangos programinis kodas yra toks agresyvus, kad net atkūrus telefono gamyklinius parametrus ir visiškai išvalius telefono programinę įrangą nepanaikinama išorinės kontrolės galimybė. Vienin-

telė išėitis yra pakeisti tiek telefono aparatą, tiek telefono numerį (taigi ir SIM kortelę). Kaip teigia ekspertai, pavieniam asmeniui tapus šios programos taikiniu, apsaugoti galimybių yra tiek pat, kiek ir būnant branduolinio ginklo taikiniu.

Skaitytojui gali kilti bent keletas klausimų. Pirmiausia, ar galima telefone aptikti „Pegasą“? „Amnesty International“ ekspertai paskelbė metodologiją, kaip galima mėginti nustatyti šios įrangos buvimo faktą

(*Forensic Methodology Report: How to Catch NSO Group's Pegasus*), tačiau net ir ją pasitelkiant patvirtinti, ar konkretus telefonas yra paveiktas „Pegaso“ programos, nėra lengva užduotis. Pavyzdžiui, atsakymą dėl „Pegaso“ įrangos Belgijos žurnalisto Peterio Verlinderio telefone Belgijos saugumo tarnyba (ADIV) pateikė tik po 5 dienų.

Natūraliai kyla ir klausimas, ar „Pegaso“ programinė įranga yra Lietuvoje. Tokios įrangos įsigijimas ir naudojimas, manytina, neabejotinai yra valstybės paslaptis. Nedarant jokių išvadų, paminėtini tik viešai prieinamos informacijos faktai, pradedant nuo to, kad „Pegaso“ pėdsakai ES teritorijoje yra aptinkami

Lenkijoje, Graikijoje, Vengrijoje, Nyderlanduose, Prancūzijoje. Tik 2021 m. rugsėjį paaiškėjo, kad ir Vokietijos kriminalinės policijos biuras dar 2019 m. yra įsigijęs „Pegaso“ programą. Antra, „Citizen Lab“ duomenimis, „Pegaso“ veikimo pėdsakai rasti Latvijoje, tad labai arti Lietuvos. Pagal „Amnesty International“ vienas „Pegaso“ infrastruktūros serverių buvo aptiktas mūsų šalyje. Galiausiai „Pegaso“ įsigijimas siejamas ir su tam tikrais diplomatiniais įvykiais valstybėje. Toks įvykis Lietuvoje buvo 2018 m.

Suprantama, savaime „Pegaso“ programinė įranga nėra neleistina ar neteisėta. Neabejotina, kad tokia įranga yra būtina nacionalinį sau-

gumą siekiančioms užtikrinti tarnyboms, taip pat teisėsaugai, kovojančiai su sunkiausiais nusikaltimais. (Pačios „NSO Group“ skelbiama duomenimis apie „Pegaso“ pritaikomumą, ši įranga kariškių buvo naudojama 11 proc. atvejų, nacionalinio saugumo institucijų – 51 proc. atvejų, o teisėsaugos tyrimuose – 38 proc. atvejų.) Vis dėlto klausimų kyla dėl galimo piktnaudžiavimo, kai šios įrangos pėdsakai randami žmogaus teisių gynėjų, žurnalistų, advokatų (pavyzdžiui, brito R. Dixono ar prancūzo J. Brehamo atvejai) ar politikų įrenginiuose. ES dėmesio centre yra Vengrija, kurioje tiek Budapešto prokuratūra, tiek Duomenų apsaugos ir informacijos laisvės institucija (NAIH) pradėjo tyrimus dėl galimo „Pegaso“ panaudojimo prieš žurnalistus ir viešus asmenis atvejų. Be to, praeityje tokia įranga galėjo naudotis tik keletas galingiausių valstybių, bet technologijų pažanga lemia tokio sekimo paplitimą šią įrangą įsigyjant visų pirma nedemokratiniais režimams. Dar daugiau – panašios įrangos naudotojais galėtų tapti ir privatus subjektai, o tai jau iš esmės keičia visą „privatumo žemėlapią“. Galbūt būtent dėl šių aplinkybių 2021 m. lapkričio pradžioje JAV Komercijos departamentas įtraukė „NSO Group“ į įmonių juodąjį sąrašą. Tai reiškia, kad JAV įmonės, norėdamos prekiauti įrangos komponentais arba programine įranga su „NSO Group“, turės gauti išankstinį leidimą.

Jungtinių Tautų vyriausioji žmogaus teisių komisarė Michelle Bachet, 2021 m. rugsėjo 14 d. kalbėdama Europos Taryboje apie „Pegasą“ (tai yra akivaizdus susirūpinimo šia įranga ženklas), pabrėžė, kad tokios programinės įrangos segmentas nėra net minimaliai reglamentuojamas tiek nacionaliniu, tiek tarptautiniu lygmeniu. Be to, slapto stebėjimo technologijos yra toli nuo teisminės peržiūros ir visuomenės kontrolės tiek autoritarinėse, tiek demokratinėse šalyse. „Vyraujantis neskaidrumas ir reguliavimo stoka sudarė puikias sąlygas plataus masto saugumo reikalavimus paversti naujomis represinėmis ▶

►priemonėmis“, – teigė vyriausioji žmogaus teisių komisarė. Atsižvelgiant į paminėtą reguliavimo stoką, tokios programos galimas veikimas trumpai aptartinas ir teisiniu požiūriu.

Teisinis aspektas

„Pegaso“ lygmens programos vertintinos kaip pats reikšmingiausias „skaitmeninis smurtas“ prieš asmenį, todėl jų panaudojimo reglamentavimo lygis žmogaus teisių apsaugos požiūriu, be kita ko, atsižvelgiant ir į minėtą Vasenaro susitarimą, iš esmės turėtų atitikti reglamentavimą kaip šaunamojo ginklo panaudojimo atvejais, kad ir kaip keistai toks siūlymas iš pirmo žvilgsnio galėtų skambėti.

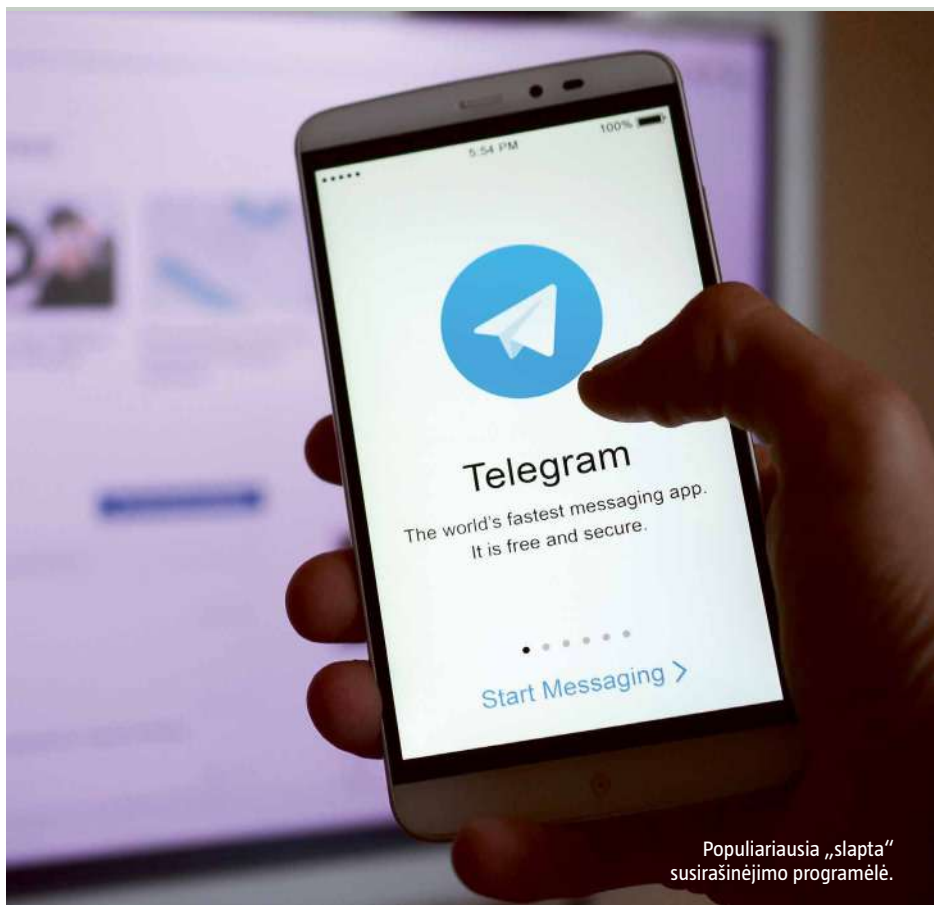
Specialus ir tikslus įstatyminis reglamentavimas yra būtinas, nes, pirmiausia, atsižvelgiant į poveikį asmens privačiam gyvenimui, įstatymo lygmeniu būtų apskritai leidžiama naudoti tokias programas, taip pat nustatytos pagrindinės tokio panaudojimo sąlygos. Su-

prantama, gali būti bandoma prisi-dengti paslapties, technologinio ir taktinio pranašumo mitais, tačiau neginčytina, kad tokių specialiųjų programų naudojimas įstatymu nėra reglamentuotas visų pirma žmogaus teisių garantijų aspektu. O kaip to padarins nepagrįstai sudaromos sąlygos plačiai teisė-saugos tarnybų diskrecijai, todėl ir galbūt piktnaudžiauti. Pavyzdžiui, teigiama, kad Vokietijoje, atsižvel-giant į šalies Konstitucinio teismo pagrindinių teisių apsaugos ju-risprudenciją, kai kurios „Pegaso“ funkcijos yra technologiškai išjung-tos. O kaip būtų Lietuvoje?

Skirtingai nei telefoninių pokal-bių kontrolė, kai yra siunčiamos komandos pradėti ar nutraukti klausymąsi, „Pegaso“ atveju, tikė-tina, tokių signalų siųsti apskritai nereikia. Taip yra dėl to, kad vyk-doma nebe perduodamos informa-cijos, o paties įrenginio tiesioginė kontrolė, todėl tai vyksta ne per elektroninių paslaugų teikėjų in-frastruktūrą. Be to, neaišku, ar bus

(ir jeigu taip, tai kaip) saugoma in-formacija apie tokios programinės įrangos įjungimą ir išjungimą, įdie-gimą ir pašalinimą? Ar bus sudary-tos galimybės Generalinei prokuratūrai prieiti prie tokių duomenų ir kontroliuoti būtent tokios įrangos naudojimą? Nes šiuo metu tokios įstatyminės nuostatos, vertintina, nėra. Atsižvelgiant į tai, reikšmingai susiaurėja ir institucinės kontrolės galimybės, dėl kurių atsiranda pro-gų teisėsaugos institucijoms gali-mai piktnaudžiauti. Įdiegus tokią programinę įrangą, imperatyviai turi būti numatyta galimybė ją ne-grįžtamai pašalinti, kitu atveju pro-grama liktų „miegoti“ ir vėl gali būti bet kada aktyvinta. Todėl, siekiant apsaugoti žmogaus teises, būtina nustatyti tinkamus ir pakankamus saugiklius. Be institucinių saugiklių, būtina peržiūrėti ir dabartines žmo-gaus teisių teismines garantijas.

Taigi, pirmas klausimas, kaip to-kios programinės įrangos panaudo-jimas būtų sankcionuojamas teismo (reikėtų preziumuoti, kad tokiai įrangai naudoti neišvengiamai būti-na teismo sankcija)? Minėta būtiny-bė reglamentuoti įstatymu kyla ir iš šios programinės įrangos veikimo, iš esmės apimančio visus galimus asmens slaptojo sekimo veiksmus. Pabrėžtina, kad nuostatų dėl „kla-sikinio“ pokalbių klausymosi taiky-mas pagal analogiją nėra tinkamas, nes tiek Baudžiamojo proceso ko-dekso, tiek Kriminalinės žvalgybos įstatymo nuostatos numato, kad klausantis pokalbių vykdoma „elek-troninių ryšių tinklais perduoda-mos informacijos turinio kontrolė“. Todėl sankcionuoti pokalbių turi-nio kontrolę, kuri nukreipta į ateitį, nėra tinkama, nes „Pegasas“ sutei-kia prieigą ne tik prie informacijos, perduodamos elektroninių ryšių tinklais, bet ir prie visų kitų (pra-eities) duomenų, kurie galėtų būti paimami tik per kratą arba poėmį, t. y. asmeniui žinant apie atlieka-mus procesinius veiksmus. Many-tina, kad, nesant specialių įstatymi-nių nuostatų, tokios programos gali būti taikomos pasinaudojant Krimi-nalinės žvalgybos įstatymo nuosta-

ta (11 straipsnio 1 dalis) dėl „slaptos daiktų apžiūros“. Tačiau toks teisinis pagrindas yra daugiau negu abejotinas, atsižvelgiant į tai, kad „Pegasą“ būtų galima panaudoti ir remiantis dar 1992 m. Operatyvinės veiklos įstatymo nuostata dėl slaptų „specialiųjų priemonių panaudojimo“ (10 straipsnio 1 dalis). Dar daugiau – galimybė aktyvinti telefono mikrofono ir (arba) vaizdo kamerą, manytina, yra specialioji techninė priemonė, kurios panaudojimo vieta nėra fiksuota, t. y. gali būti aktyvinama iš esmės bet kurioje erdvėje, kurioje yra mobiliojo ryšio telefonas, tad teisėsaugos institucijos neribotai gali sužinoti ir itin konfidencialią informaciją: paciento sveikatos paslaptį, išpažinties paslaptį, žurnalisto informacijos šaltinio paslaptį, teismo pasitarimo ar advokato kliento paslaptį. Galiausiai telefonas rodo tikslią asmens buvimo vietą realiuoju laiku. Be visų šių jau paminėtų aplinkybių, taip pat reikėtų atsižvelgti į galimybę surinkti visų su sekimo objektu kontaktuojančių asmenų duomenis. Kyla pagrįstas klausimas, kaip panaudojant „Pegasą“ būtų vertinama išduota teismo sankcija teritoriniu aspektu – ar būtų tinkami saugikliai, neleidžiantys Lietuvos institucijoms asmens sekti jam būnant ne Lietuvos jurisdikcijoje, suprantama, išskyrus veiksmus, atliekamus pagal teisinės pagalbos prašymus?

Antra, atsižvelgiant į tokių elektroninio išsiskverbimo įrankių „ypatingą agresyvumą“, vertintina, kad tokios priemonės panaudojimo teisminių sankcionavimą turėtų vykdyti ne atskiras teisėjas, o trijų teisėjų kolegija. Svarstyтина, ar neturėtų būti ir išimtinio teismo teismo, nes tokios programos technologinės galimybės nusveria bet kokius konspiracijos tikslus, tad ir galimybę kreiptis į bet kurią pasirinktą apygardos teisimą, taip siekiant padidinti „sėkmės“ šansus. Todėl prioritetas turi būti teikiamas kvalifikuotai žmogaus teisių ir teisėsaugos institucijų tikslų pusiausvyrai vertinti, o ne prokurorų

teikimams patvirtinti. Panaudojant tokias programas, neturėtų būti taikoma „neatidėliotino atvejo“ sąlyga, kai kriminalinės žvalgybos veiksmai atliekami prokuroro nutarimu, vėliau siekiant patvirtinti veiksmų teisėtumą teismo nutartimi. Dar daugiau – manytina, turėtų būti nustatytas trumpesnis tiek maksimalus pirminis kontroliavimo laikotarpis, tiek maksimalaus pratęsimo laikotarpis.

Trečia, neaišku, ar Lietuvos teismų praktikoje sankcionuojant slaptojo sekimo veiksmus yra suformuota speciali teisminė doktrina, kas turi būti vertinama teismo sankcionuojant slaptają sekimą prieš asmenį. Preziumuotina, kad

Neaišku, ar Lietuvos teismų praktikoje sankcionuojant slaptojo sekimo veiksmus yra suformuota speciali teisminė doktrina, kas turi būti vertinama teismo sankcionuojant slaptają sekimą prieš asmenį.

ne. Todėl manytina, kad dabartinį vertinimą, neparemtą aiškiais kriterijais, turėtų pakeisti suformuotas specialus įstatyminis „testas“ poreikio tokias priemones taikyti pagrįstumui vertinti. Pavyzdžiui, Vokietijos Konstitucinis teismas yra nustatęs, kad konkretus pavojus vertinamas pagal tris kriterijus: 1) atvejo individualumas; 2) neišvengiamumas, kad rizika pavirs realia žala; 3) konkretaus asmens įtaka šiai žalai kilti.

Ketvirta, dėl to paties „ypatingo agresyvumo“ manytina, kad turi būti nustatytas kur kas siauresnis veikų ratas, kai tokios priemonės apskritai galėtų būti taikytinos. Svarstyтина, kad jos būtų galimos, pavyzdžiui, tik kovai su nusikaltimais žmogaus gyvybei, žmogaus laisvei, nusikalstamais susivienijimais ar pan. Priešingu atveju, tokia reikšminga intervencija būtų galima visais atvejais, kai galima taikyti kriminalinę žvalgybą – tuomet „Pegasui“ panaudoti pakaktų, kad „turima informacijos“, pavyzdžiui, dėl neteisėto teisių į daiktą registravi-

mo (BK 228¹ str.) ar manipuliavimo sporto varžybomis (BK 182¹ str.). Akivaizdu, kad tai būtų visiškai neproporcinga, nes saugomas gėris turi būti proporcingas panaudojamoms priemonėms kraštutinei intervencijai į privatų gyvenimą.

Penkta, dėl ypatingo įsibrovimo į asmens privatų gyvenimą tokio įrankio „taikiniu“ galėtų būti tik tiesiogiai pats asmuo, prieš kurį nukreipti slaptieji veiksmai, o ne tiesiogiai su galima nusikalstama veikla nesusiję asmenys, pavyzdžiui, sutuoktinis ar artimieji, kuriuos kontroliuojant, teisėsaugos institucijų vertinimu, galėtų būti surenkama tam tikra informacija apie tiesiogiai juos dominantį asmenį.

Galiausiai asmuo, baigus jį sekti, turi būti informuotas apie jo atžvilgiu taikytas slapto sekimo priemones, nors tai Lietuvos teisėsaugos institucijoms kategoriškai nėra priimtina, todėl tai, kad Lietuvoje tinkamai užtikrinamos žmogaus teisės atliekant slaptus veiksmus, tėra dar vienas šių dienų mitas. Atkreiptinas dėmesys, kad Jungtinių Tautų Žmogaus teisių taryba 2019 m. gegužės 28 d. pabrėžė, kad tikslinio sekimo technologijos „yra susijusios su ypatinga piktnaudžiavimo rizika“, todėl visos leidimo naudoti tokią įrangą procedūros turi būti tikslios, o panaudojimas – dokumentuotas. Be to, kaip teigia Žmogaus teisių taryba, asmenys, kurie buvo sekami, turi būti informuojami apie priimtą sprendimą juos sekti iš karto, kai išnyksta rizika tyrimui. Tokia šios Jungtinių Tautų institucijos pozicija grindžiama tuo, jog 1) asmuo kitaip nesužinos, kad buvo slapto sekimo auka, ir 2) demokratinė priežiūra neleis teisėsaugos institucijoms „tapti įstatymų leidėjais“. ■

PATIRTIS

Teisiniai pokyčiai Šiaurės ir Baltijos šalyse

Pasaulį apraizgęs virusas koregavo ir teisininkų darbą, todėl Švedijoje vasaros pabaigoje vykęs Šiaurės ir Baltijos šalių advokatų vadovų susitikimas tapo galimybe pasidalyti patirtimi ir įžvalgomis, su kokiais iššūkiais per pastaruosius dvejus metus (2020–2021 m.) teko susidurti advokatams, kokios matyti perspektyvos. *Evelina BUTKUTĖ-LAZDAUSKIENĖ*

Susitikime dalyvavę Lietuvos advokatūros (LA) pirmininkas prof. dr. Ignas Vėgėlė, pirminko pavaduotojas Mindaugas Kukaitis ir LA sekretorius Paulius Gričiūnas pristatė reikšmingiausius metų darbus, apžvelgė esminius pokyčius advokatų profesijoje.

Nors šalių ataskaitose daugiausia kalbėta apie COVID-19 įtaką teis-

mų procesams, teisinius pokyčius paskatino ir kiti veiksniai, tokie kaip Jungtinės Karalystės atsiskyrimas nuo Europos Sąjungos („Brexitas“), vykstanti europinė skaitmenizacija ar tendencijos lyčių lygybės kontekste, kur, beje, šalys stebi augantį moterų advokačių skaičių.

LA pirmininkas prof. dr. I. Vėgėlė sako, kad tokio pobūdžio tarptau-

tiniai susitikimai sudaro galimybes įvertinti savo nuveiktus darbus ir pamatyti, kur privalome pasitempti, o kai kada pasidžiaugti Lietuvos advokatų pasiekimais.

COVID-19 pandemijos įtaka

Šiaurės ir Baltijos šalių, įskaitant ir Lietuvą, advokatus vienijančios asociacijos palaikė glaudžius ryšius su kitomis teisės institucijomis pradedus COVID-19 pandemijai.

„Šalims teko užsidaryti skirtingu laikotarpiu, tačiau į iššūkius advokatūros reagavo panašiai: perėjo prie nuotolinio darbo, aktyviai teikė konsultacijas ne tik savo nariams, bet visai šalies visuomenei. Estai, kaip ir mes, pabrėžė būtinybę nepažeisti pagrindinių teisių, atsižvelgiant į ribojimus. Estijos advokatų taryba nepritarė siūlymui atidėti bendrų bylų nagrinėjimą baudžiamosiose bylose teismuose vien dėl to, kad kyla pavojus proceso šalių sveikatai ir gyvybei. Estai buvo įsitikinę, kad rizikos galima išvengti surengus posėdžius virtualioje erdvėje arba mišrų posėdį. Prie nuotolinio darbo ir konsultacijų internetu bei telefonu perėjo ir LA“, – sakė prof. I. Vėgėlė.

Šiaurės ir Baltijos šalių advokatūrų vadovų susitikimas vyko Švedijoje.

Twenty20 nuotr.

2020 m. kovo 11 d. Danijos vyriausybė nusprendė uždaryti viešąjį sektorių, šalies teismai įsteigė skubios pagalbos tarnybą, kuri užtikrinto, kad svarbiausios funkcijos būtų vykdomos. Balandžio pabaigoje Danijos teismų administracija nusprendė pamažu atnaujinti teismų veiklą. Tačiau, siekdama apsaugoti teisinę valstybę, Danijos advokatų ir teisininkų draugija atidžiai stebėjo valdžios institucijų nustatytas priemones, skirtas pandemijai kontroliuoti. 2020 m. birželį Danijos advokatų ir teisininkų draugija kartu su Danijos žmogaus teisių institutu paskelbė pranešimą apie COVID-19 priemones šalyje ir jų padarinius žmogaus teisėms bei teisei valstybei. Ataskaitoje abi organizacijos atkreipė dėmesį į problemas ir pateikė keletą rekomendacijų – Danijos valdžios institucijos į jas atsižvelgė. Danijos parlamentas kvietė organizacijas dalyvauti susitikimuose, kad būtų išspręstos problemos ir rūpesčiai, kuriuos kelia nauji COVID-19 teisės aktai, susiję su žmogaus teisėmis.

Karantinas grasino atleidimais

Norvegijos advokatų asociacija, siekdama nustatyti COVID-19 pandemijos padarinius teisininkams, atliko keletą apklausų. Rezultatai parodė, kad labiausiai jie buvo paveikti anksčiau pandemijos etape. Atšauktas bylų nagrinėjimas teismuose reiškė ir pajamų stoką, ir atleidimus iš darbo. O vadinamasis visuomenės *lockdownas* – visuotinis uždarymas – iškėlė teisinių klausimų dėl daugybės laikinų reglamentų teisėtumo.

Tokia pati situacija buvo ir Lietuvoje. Sparčiai keičiantis taisyklėms taip pat reikėjo specializuotos teisinės patirties, įskaitant žmogaus teises, bendrovių teisę, planavimo ir statybos teisę, vaiko teises. Norvegijos advokatūra susitikime Švedijoje pasidžiaugė, kad jų parlamentas padarė esminių pakeitimų vyriausybės pasiūlyme dėl COVID-19 įstatymo. Per praėjusius metus Norvegijos advokatūros nuolatiniai komitetai dalyvaudavo atviruose klausymuose parlamente ir rengė gausybę kon-

sultacinių pareiškimų. O Lietuvoje situacija buvo įkaitusi. Kiek atsižvelgiama į žmogaus teises pandemijos kontekste, demonstruoja didelis susiskaldymas visuomenėje ir apklausų rezultatai – dideli nepatenkintųjų pandemijos valdymu skaičiai.

Suomijos advokatūra atliko svarbų vaidmenį palaikydama ryšį tarp teismų ir kitų svarbių teisės srities veikėjų, pranešdama visuomenei apie su koronavirusu susijusius teisinių procedūrų pakeitimus. Reikšmingą žingsnį suomiai žengė skaitmenindami advokatūros egzaminą, kurį sudaro trys dalys: egzaminas raštu, etikos dalis ir bandomoji dalis. Etikos dalis apima dviejų dienų mokymo kursą etikos ir praktiniais klausimais, susijusiais su advokato paslaugomis. Bendra bandomosios dalies trukmė yra maždaug 12 sa-

dus, įteikti dokumentus ir tikrinti procesą internete. Tačiau advokatai ir teisininkai neturi savo vartotojo sąsajos, kad galėtų tvarkyti visus savo reikalus, todėl Suomijos advokatūra tęsia diskusijas dėl poreikių su NKI. Taip pat Suomijos advokatų asociacija įdiegė advokatų mokymosi platformą. Pradėta naudoti naujų narių registro sistema (SALLI) ir bylų valdymo sistema (ASSI), automatizuotas sąskaitų faktūrų išrašymas, dėl to sumažėjo rankų darbo reikalaujančių procedūrų, sunaudojama mažiau popieriaus, o drausmės reikalai tvarkomi elektroniniu būdu. Kalbant apie skaitmeninimą, Lietuva neatsilieka, nes šiuos instrumentus jau yra įdiegusi.

LA sekretoriaus P. Gričiūno teigimu, 2020 m. sukurta svetainė www.advokatura.lt su integruota paieškos

Lietuvoje situacija buvo įkaitusi. Kiek atsižvelgiama į žmogaus teises pandemijos kontekste, demonstruoja didelis susiskaldymas visuomenėje ir apklausų rezultatai – dideli nepatenkintųjų pandemijos valdymu skaičiai.

vaičių, kurią sudaro preliminarious užduotys ir dviejų dienų mokymo kursas. Egzaminas išlaikomas, kai egzaminuojamasis visiškai išlaiko visas tris jo dalis. Prieš pandemiją kiekviena tyrimo dalis buvo atliekama fiziškai Helsinkyje, prireikus egzaminas raštu buvo organizuojamas ir kituose Suomijos miestuose. Pernai visos trys egzaminavimo dalys buvo suskaitmenintos, o sėkmingai jį įgyvendinus, sulaukus rekordinio kandidatų skaičiaus ir labai teigiamų jų atsiliepimų apie skaitmenines priemones, nuspręsta ateityje egzaminą organizuoti tik skaitmeniniu būdu.

Daugiau skaitmeninimo pokyčių

2020 m. Suomijoje pradėjo dirbti Nacionalinė teismų administracija (NKI) – nauja nepriklausoma agentūra, atsakinga už teismų administravimą ir vadovaujanti naujai administracinių ir specialiųjų teismų bylų valdymo sistemai. Sistema leidžia vartotojams pateikti skun-

systemą „Advokato paieška“, kur kiekvienam žmogui sudaroma galimybė ieškoti jam reikalingo advokato pagal specializaciją, pagal asmeniui patogią vietą ar tiesiog pagal vardą ir pavardę. Dėl COVID-19 2020 m. pradėjo veikti naujas internetinių kursų modulis. Kursus įvairiais teisiniais klausimais gali įsigyti ne tik teisininkai, bet ir kiekvienas norintis.

Naujų elektroninių sprendimų ieško ir norvegai. Advokatų asociacija saugo teisininkų interesus viešuose skaitmeninimo projektuose ir siekia, kad skaitmeninimo sprendimai, turintys įtakos teisininkams, būtų funkcionalūs ir veiksmingi.

Finansiniai klausimai – kiekvienos šalies advokatūrų darbotvarkėje

Advokatūrų vadovų susitikime visas šalis domino apmokėjimo už paslaugas advokatams klausimai. Švedai įsitikinę, kad po to, kai teismai ir tribunolai Švedijoje atšaukė ar atidėjo daugybę posėdžių ar procedūrų ▶

► dėl koronaviruso, kai kurios bylos artimiausiu metu nebus baigtos. Anot Švedijos advokatūros atstovų, kyla pavojus, kad šiais atvejais teismų paskirti advokatai turės laukti atlyginimo, o tai tiesiogiai paveiks jų ekonominę padėtį, todėl Švedijos advokatūra pradėjo derybas su Švedijos nacionaline teismų administracija ir visais šalies teismais dėl galimybės advokatams gauti avansą už jau atliktą darbą, nesulaukus bylų baigties.

Advokatūrų atstovai kalbėjo ir apie Valstybės garantuojamos teisinės pagalbos (VGTP) įkainius. 2021 m. Norvegijoje nustatytas teisinės pagalbos valandinis tarifas siekia 1085 NOK (105 Eur).

LA pirmininko pavaduotojas M. Kukaitis sako, kad patys norvegai įsitikinę, jog valandinio tarifo padidėjimas neatitinka jų reikalavimų, atsižvelgiant į darbo užmokesčio ir kainų infliaciją. „Norvegų advokatų asociacija norėtų, kad 2022 m. VGTP tarifas siektų 1560 NOK (150 Eur). Lietuvos VGTP valandinis įkainis šiame kontekste yra gėdingai per mažas“, – sakė M. Kukaitis.

Švedijoje teisinės pagalbos bylomis besirūpinantiems privatiems teisininkams valstybė moka 110 eurų už valandą. Remiantis apklausa, visoms toms pačioms paslaugoms, kurias teisinės pagalbos konsultantai teikia valstybės teisinės pagalbos biuruose, būtų išleista 140–200 eurų per valandą. Suomijos advokatūra pabrėžė, kad privačių advokatų siūlomos teisinės pagalbos paslaugos yra daug ekonomiškesnės nei valstybės teisinės pagalbos konsultantų. Remdamasi šiuo tyrimu advokatūra pasiūlė Teisingumo ministerijai, kad privačių teisinės pagalbos teikėjų teisinės pagalbos mokestis būtų padidintas iki 175 eurų per valandą. Atrodo, kad Lietuva šiuo klausimu siekia „antirekordo“, VGTP sistema išlieka opia problema. Nors porą metų iš eilės VGTP užmokestis advokatams Lietuvoje kilo, šiuo metu valandinis tarifas tėra 19 eurų ir nesiekia Baltijos ir Šiaurės šalyse esančio UBD vidurkio.

COVID-19 paveikė ir teismų darbą.

Drausmė, reputacija ir nepriklausomumas

Susitikime kalbėta ne tik apie tai, ko reikalauja advokatai, bet ir ko iš jų tikisi visuomenė ir valstybės. Aptarti advokatų drausmės klausimai, etika, nuobaudos už elgesio kodek-

teresų konflikto, tęstinio profesinio švietimo, kovos su pinigų plovimu klausimais.

Tokia priežiūra siekiama sustiprinti pačios advokatūros priežiūros teisėtumą, sustiprinti paramą nariams, apsaugoti nuolatinį nepriklau-

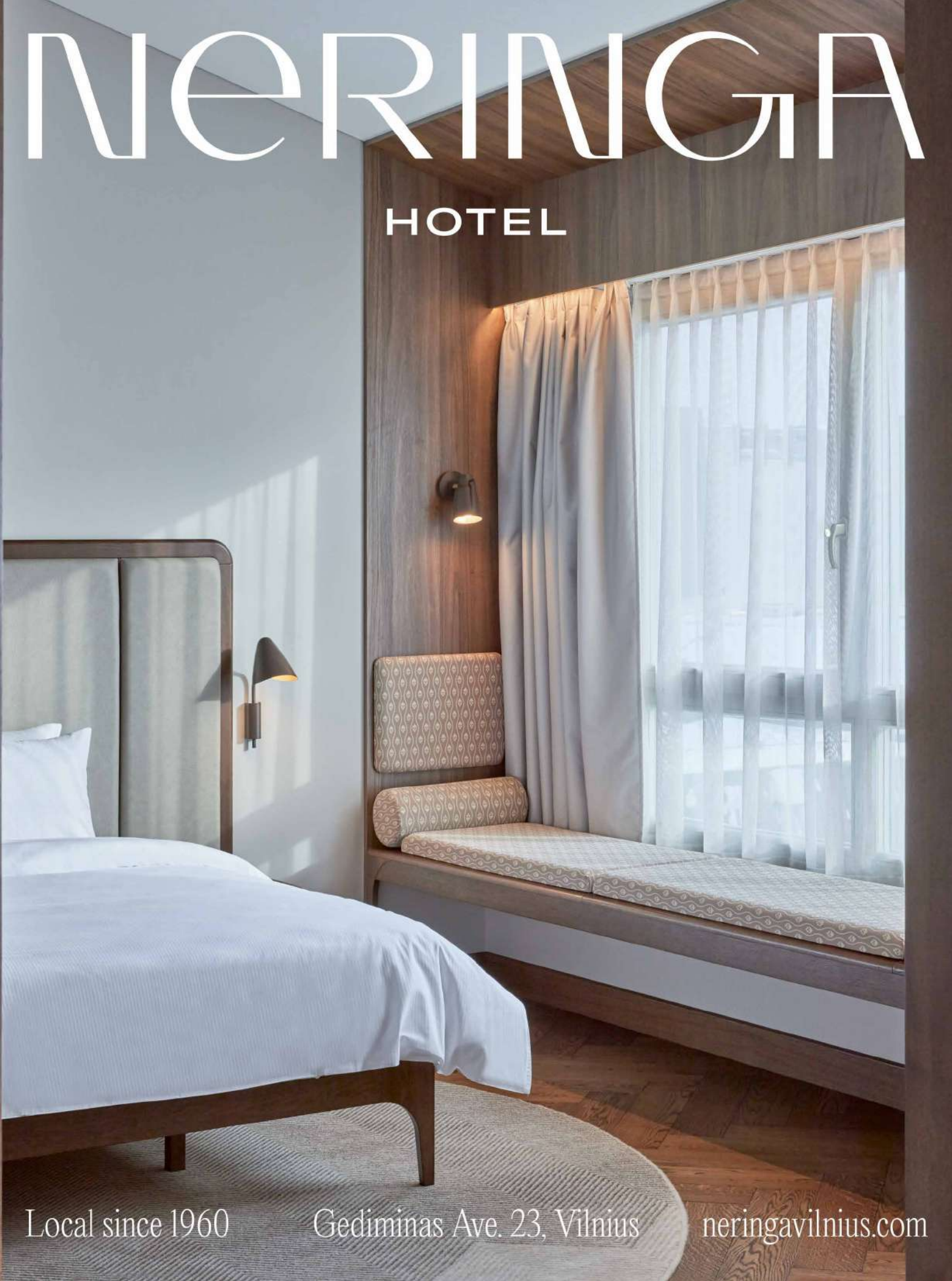

Reikšmingą žingsnį suomiai žengė skaitmenindami advokatūros egzaminą, kurį sudaro trys dalys: egzaminas raštu, etikos dalis ir bandomoji dalis.

so pažeidimus – visa tai susiję su reputacija, su visuomenės nuomone, o kai kuriais atvejais net su politikų siekiu atimti advokatų nepriklausomybę. Švedijos pavyzdys rodo, kad dėl kelių garsių bylų, susijusių su elgesio kodekso pažeidimu, nuolat diskutuojama apie šios šalies teisininkų etikos standartus. Švedijos advokatų asociacija daug dėmesio skiria etikos klausimams – teikia nariams informaciją, organizuoja kursus. Už pažeidimus skiriamos nuobaudos, yra buvę atvejų, kai advokatai buvo pašalinti iš advokatūros. Švedijos advokatūra aktyviai prižiūri savo narius įvairiose srityse: darbo organizavimo, informacijos saugumo, klientų lėšų, profesinės civilinės atsakomybės draudimo, in-

somumą ir savireguliaciją, taip pat vykdyti Švedijos įstatymuose numatytus išipareigojimus.

Ypatingą dėmesį šalys žada skirti advokatų reputacijai gerinti. Danija jau dabar inicijavo didelio masto projektą, kuriuo siekiama išanalizuoti požiūrį į teisininkus ir teisininkų vaidmenį visuomenėje, nuodugniai suprasti, kas lemia teisininkų reputaciją, kaip suvokiamas jų vaidmuo. Kitame etape bus sprendžiama dėl iniciatyvų ir veiksmų, kurie gali padėti pagerinti reputaciją ir padidinti žinias apie teisininkų darbą ir svarbą jų vaidmenį visuomenėje. Panašią apklausą LA atlieka kasmet ir, kaip rodo jos rezultatai, pasitikėjimas advokatais auga, tačiau vienas LA tikslų – tą augimą paspartinti. ■

NERINGA

HOTEL

Local since 1960

Gediminas Ave. 23, Vilnius

neringavilnius.com

MIGRACIJOS KRIZĖ

Atstumtieji

Migracijos krizė išryškino valstybės požiūrį į žmogaus teises – jos pažeidžiamos ir atstumiant migrantus prie sienos, ir šiems patekus į Lietuvą

Liepa ŽEROMSKAITĖ

Baltarusijos režimui išsitraukus prieš Lietuvos ir kitų Europos Sąjungos (ES) valstybių taikomas sankcijas nukreiptą ginklą – migraciją, nuo 2021 m. sausio 1 d. Lietuvoje atsidūrė daugiau nei 4300 migrantų. Statistikos departamento duomenimis, dauguma jų (per 2850) atvyko iš Irako. Iš viso priskaičiuojamos 25 migrantų kilmės valstybės, tarp jų – Kongas, Sirija ir Afganistanas.

Iki šiol Migracijos departamentas prieglobstį suteikė 47 neteisėtai Baltarusijos sieną kirtusiems užsieniečiams. 455 prieglobsčio procedūros nutrauktos, o 2662 prieglobsčio prašymai atmesti. Šie skaičiai rodo, kad

10 tūkst. migrantų, kurie artimiausiu metu negrįš į kilmės šalis. Kol rizika jiems atsidurti prie ES pasienio išlieka, Lietuvos politika nebus keičiama.

Netinkama politika...

Migracijos departamento direktorė Evelina Gudžinskaitė aiškino, kad prieglobsčio prašymai netenkinami dėl netenkinamų prieglobsčio suteikimo sąlygų. „Kitaip tariant, Migracijos departamentas nenustato, kad į kilmės valstybę grįžęs asmuo galėtų būti persekiojamas dėl asmens politinių įsitikinimų, veiklos ar priklausymo kokiai nors socialinei, etninei ar kitai grupei, – teigė ji. – Taip pat nenustatoma, kad asmeniui būtų nesaugu grįžti į kilmės valstybę dėl joje vykstančio karo, kitokių neramumų, dėl kurių asmens gyvybei, sveikatai, saugumui ar laisvei kiltų rimta grėsmė.“

Tačiau kiti IQ kalbinti pašnekovai visi kaip vienas sutinka, kad Lietuvos taikoma migracijos politika nėra tinkama pagal tarptautinę teisę. Kaip paaiškino Lietuvos Raudonojo Kryžiaus programų vadovė Eglė Samuchovaitė, žmogaus teisė kreiptis dėl prieglobsčio yra fundamentali, nes net ir neteisėtai sieną kertantis asmuo gali turėti rimtų motyvų prašyti prieglobsčio. „Būtent todėl žmonės,

Jei žmogų persekioja Afganistane, nori jį sugauti, įkalinti ar nužudyti, jis iš ten pabėga ir yra pabėgėlis, tačiau nori patekti į Vokietiją, o ne į Lietuvą, nes ten geresnės ekonominės sąlygos – ką tai keičia? Ar dėl to jį mažiau persekios Talibanas?

Lietuvos taikoma migracijos politika vadinamiesiems neteisėtiems migrantams toli gražu nėra labai svetinga.

Tačiau dar didesnis skaičius migrantų, kuriems nuo rugpjūčio 3 d. taikomos apgrėžimo procedūros – iki šiol apgrėžta beveik 8 tūkst. užsieniečių. Be Lietuvos, tokią politiką vykdo ir Latvija su Lenkija. Šie veiksmai iškart sulaukė tarptautinių žmogaus teisių organizacijų dėmesio, ir atėjus žiemai jis vis didėja. Vidaus reikalų ministerijos teigimu, spėjama, kad šiuo metu Baltarusijoje yra apie

kurie neteisėtai kerta sieną ketindami kreiptis dėl prieglobsčio, yra už tai atleidžiami nuo baudžiamosios atsakomybės“, – kalbėjo ji.

Pašnekovės teigimu, Valstybės sienos apsaugos tarnybos pareigūnams nepriimant prieglobsčio prašymų pasienyje, turi būti sudaryta reali galimybė žmonėms, turintiems rimtus prieglobsčio motyvus, pateikti prieglobsčio prašymą pasienio kontrolės punktuose – visų pirma, reikia žmogui suprantama kalba paaiškinti, kad tokia galimybė yra, ir jį nukreipti

į pasienio kontrolės punktą. „Situacijos, kai žmonėms užkertama galimybė kreiptis dėl prieglobsčio, jeigu jie atsiranda teritorijoje neteisėtai kirtę sieną, iš esmės prieštarauja tarptautiniams įsipareigojimams“, – aiškino E. Samuchovaitė.

Jungtinių Tautų vyriausiojo pabėgėlių komisaro (JTVPK) valdybos Lietuvoje patarėjas teisės klausimais Vladimiras Siniovas pasakojo, kad individualiai neišnagrinėjus kiekvieno atvejo neįmanoma atskirti, kuris žmogus iš Lietuvą pasiekiančio mišraus migrantų srauto yra ekonominis migrantas, o kuriam iš tiesų reikia prieglobsčio ir kuriam priklauso apsauga pagal tarptautinę teisę.

„Žiūrime į kilmės šalis ir žinome, koks yra tos kilmės žmonių pripažinimo laipsnis – tai yra kiek asmenų, kurie kreipiasi prieglobsčio Europoje, JAV ar kitose valstybėse, jį gauna.

Šalta nesvetinga žemė.

Tas laipsnis priklauso nuo šalies, tačiau pernai Irako piliečiai šiame sraute sudarė absoliučią daugumą (40 proc.) gavusių prieglobstį ES“, – kalbėjo pašnekovas. Palyginti su Lietuvos duomenimis, šios tautybės pripažinimo laipsnis ES yra gerokai didesnis, tad jau vien tai kelia daug klausimų.

Anot V. Siniovo, dar vienas nerimą keliantis aspektas – šios atmosferos nulemtas pabėgėlių teises apribojančių įstatymų priėmimas: „Matome, kad Lietuvoje įstatymai buvo pakeisti, laukiame naujų pakeitimų. Tai kelia didelį susirūpinimą, nes taip pažeidžiamas pagrindinis tarptautinės teisės principas ir pamatas – žmogus, kuriam pavojinga grįžti į kilmės šalį, turi turėti galimybę kreiptis prieglobsčio, ir valstybės institucijos privalo išsiaiškinti, ar jam saugu grįžti.“

Migracijos departamentas komentuoti vykdomą išstūmimo politiką atsisakė.

Situacija ištis sudėtinga – per itin trumpą laikotarpį Lietuvai teko priimti kelis tūkstančius užsieniečių, tiek Migracijos departamentas, tiek Valstybės sienos apsaugos tarnyba, tiek įvairios nevyriausybinių organizacijų dirbo be perstojo. „Nebuvome pasirengę priimti tūkstančių vienu metu atvykusių žmonių“, – pripažino E. Samuchovaitė.

Iššūkiais tapo žmonių apgyvendinimas, jų prieglobsčio prašymų registracija, užtrukusi iki rugsėjo pabaigos, dėl vertėjų trūkumo informacijos suprantama kalba stygius, prieglobsčio prašymų nagrinėjimas, kurio procesams atlikti buvo padidintas Migracijos departamento darbuotojų skaičius.

Vis dėlto advokatė Lina Müller prisiminė, kad Lietuvos ir Baltarusijos

sienos klausimas ES buvo keliamas jau gerokai anksčiau. Vienas pavyzdžių – dar prieš Lietuvai įstojant į ES vykęs projektas, kurio metu siekta pagelbėti Lietuvai kuriant migracijos politikos ir valdymo sistemas. „Ne kartą ir beveik visi atsiųsti patarėjai iš ES teigė, kad Lietuva turėtų stiprinti, tvarkyti sieną su Baltarusija – tuomet buvo įvardijama pilietinio konflikto ar karo grėsmė dėl diktatūros, aišku, niekas nepagalvojo apie šią dieną scenarijų, – kalbėjo pašnekovė. – Tačiau kaip matome, Lietuva visą šį laiką problemą ignoravo, lėšos buvo panaudotos kitur.“

V. Siniovo teigimu, tai nereiškia, kad Lietuva turi priimti visus atvykstančius ir išduoti leidimą gyventi, tačiau prieglobsčio prašymo procedūros yra grindžiamos taisyklėmis ir principais. Tarptautinė teisė numato pareigą išsiaiškinti, ar ▶

► prieglobstis asmeniui priklauso, ES galioja Dublino sistema, o kiekviena valstybė pati sprendžia, kaip organizuoti prieglobsčio procedūrą priegla: kur kreiptis dėl prieglobsčio, kas atsakingas už prašymų pateikimą. Jis nurodė, kad apgėžimo praktikos pasaulyje taikomos daug kur, tačiau jos pagal tarptautinę teisę yra labai problemiškos.

„Taip, valstybė gali sulaikyti, laikyti tuos asmenis prie sienos ir neleisti vykti toliau – valstybė gali taikyti daug priemonių, – aiškino V. Siniovas. – Bet pagrindinė pareiga yra išsiaiškinti individualią žmogaus situaciją. Gražinti asmenį į vieną ar kitą valstybę galime tik tada, kai esame įsitikinę, kad jam iš tikrųjų yra saugu grįžti.“

...ir aštri komunikacija

Antra šios valstybės vykdomos politikos medalio pusė – komunikacija, kuri pasitelkiama siekiant pateisinti vykdomus veiksmus. Po ilgų Vyriausybės aiškinimų Europos Komisija (EK) neseniai patvirtino, kad Baltarusijos režimo vykdoma politika yra „hibridinė ataka“, tam pritaria ir Prezidentas Gitanas Nausėda, ir dauguma šalies politikų. Patys migrantai viešojoje erdvėje vadinami Aliaksandro Lukašenkos „įrankiais“ ar net „bendrininkais“, pažeidžiančiais Lietuvos sieną ir keliančiais grėsmę.

Advokatas Laurynas Biekša piktinasi, kad Lietuva, staiga nusprendusi uždaryti valstybės sienas ir išstumti ją kirsti bandančius žmones, lygiai kaip vykdyti komunikaciją apie esantį netikrą pabėgėlius, prieglobsčio prašytojus, kurie, užuot civilizuotai atėję per pasienio punktą, neteisėtai kerta sieną. Tuomet, anot advokato, Lietuvos gyventojai natūraliai susidaro išankstinę neigiamą nuostatą tų asmenų atžvilgiu nepasigilinę, kaip yra iš tiesų.

„Valstybė juos įvardijo ekonominiiais migrantais dar net neišnagrinėjusi jų bylų, – teigė L. Biekša. – Toks apibūdinimas pavartotas iš anksto, iš anksto pradėta kalbėti, kad jie negaus prieglobsčio. Teisiškai visiškai nesvarbu, ar žmogus turi ekonominių priežasčių, ar neturi – jei žmogų persekioja Afganistane, nori jį sugauti,

įkalinti ar nužudyti, jis iš ten pabėga ir yra pabėgėlis, tačiau nori patekti į Vokietiją, o ne į Lietuvą, nes ten geresnės ekonominės sąlygos – ką tai keičia? Ar dėl to jį mažiau persekios Talibanai?“

Neseniai atliktas visuomenės nuomonės tyrimas parodė, kad gyventojų požiūris į pabėgėlius ar migrantus Lietuvoje yra neigiamas, situacija net blogesnė nei 2015 m. Tokios tendencijos apkartina gyvenimus ne tik stovyklose prašymų patvirtinimo laukiančių migrantų, bet ir anksčiau Lietuvą pasiekusių užsieniečių integraciją. „Neigiamas požiūris labai apriboja ir kitų pabėgėlių galimybes sėkmingai integruotis – jei visuomenė nepriima, atstumia, atitinkamai ir užtikrinti veiksmingą integraciją yra labai sudėtinga“, – aiškino V. Siniovas.

Panašius klausimus kėlė ir L. Müller: „Pirma, niekas, ypač su mažais vaikais ar nėštumo laikotarpiu, iš savo gerų namų nebėga be rimtų priežasčių, esamų ar gresiančių bėdų. Antra, tarp tų žmonių yra homoseksualių, kuriems vien už

tai, kas jie yra, gresia baudžiamoji atsakomybė daugelyje musulmoniškų šalių, o kad Lietuvos migracijos departamentas čia nemato asmeninės grėsmės, yra mažų mažiausiai keista. Trečia, ekonominiai migrantai pateikiami kaip pavojinga nusikaltėlių grupė, tačiau noras gyventi geriau, užsidirbti ir iš mūsų šalies išvyti daug tautiečių, tad kodėl tie žmonės kitokie?“

Advokatės teigimu, Lietuva turėtų suvokti ir pripažinti, kad net ir ekonominiai migrantai sukuria vertę – jie nori dirbti ir užsidirbti, o ne tik kelia pavojų. „Yra begalė už mokesčių mokėtojų pinigų išlaikomų institucijų, kurios turėtų užtikrinti ir atskirti, kas yra kas, – kalbėjo L. Müller. – Pagal dabartinę sistemą asmenis, kurie kirsto sieną nelegaliai, bet norėtų dirbti, mes laikome uždarytus, neleidžiame dirbti, išlaikome už mūsų lėšas metus ar dvejus, ir tada už mūsų lėšas siunčiame atgal.“

Taip, anot pašnekovės, ne tik pralošiame ekonomiškai, bet ir šiuos žmones darome pavojingus – laiky-

Žmogus, kuriam pavojinga grįžti į kilmės šalį, turi turėti galimybę kreiptis prieglobsčio, ir valstybės institucijos privalo išsiaiškinti, ar jam saugu grįžti.

Išleiskite ir mes išnyksime.

ti žmones, ypač jaunos, be veiklos, galimybių, motyvacijos reiškia kurti pavojingą socialinę grupę. Statistikos departamento duomenimis, 20–29 metų grupėje esantys asmenys sudaro didžiąją dalį Lietuvoje per šiuos metus registruotų neteisėtų migrantų – 43 proc.

Tačiau nedera pamiršti ir kitų grupių. Iš visų neteisėtai į Lietuvą atvykusių migrantų 25 proc. yra vaikai, 28 proc. – moterys. „Šių žmonių atvykimą laikyti grėsme, ko gero, vis dėlto yra gana sudėtinga, – teigė V. Siniovas. – Mano darbas – vykti į stovyklas, aš bendrauju su tais žmonėmis, man nereikia apsaugos, aš jų nebijau. Jei yra supratingumas, empatija, žmogiškas požiūris, galima puikiai rasti bendrą kalbą. Šių žmonių bijoti nereikia – tai tėra požiūris, kuris sukelia daugiau problemų, nei padeda spręsti gana sudėtingą situaciją, su kuria susiduria Lietuva.“

Naujieji namai

Pabėgėlių stovyklas aplankantys IQ kalbinti pašnekovai teigė, kad migrantų apgyvendinimo sąlygos nuo vasaros neabejotinai pagerėjo. Šiltais mėnesiais užsieniečiai buvo aprūpinti palapinėmis, o nuo rugsėjo buvo perkelti į penkis centralizuotus užsieniečių apgyvendinimo centrus, esančius Rukloje, Pabradėje, Medininkuose, Kybartuose ir Vilniuje.

„Šiuo metu apgyvendinimo sąlygos, palyginti su pirmaisiais mėnesiais, yra geresnės – žmonės gyvena šildomuose centrų pastatuose arba moduliniuose nameliuose, gerbiant šeimų privatumą, tiekiamas karštas maistas, žmonės reguliariai aprūpinami reikiamomis higienos priemonėmis“, – pasakojo E. Samuchovaitė.

Tačiau išliekanti problema – apgyvendintų asmenų skaičius. Pasak pašnekovės, dėl didelio jų skaičiaus ne visais atvejais užtikrinamas erdvės, tenkančios vienam žmogui, standartas, pakankamas sanitarinių mazgų skaičius, dėl infrastruktūrinio išdėstymo trūksta erdvės užimtumo veikloms. Trūksta ir specializuotų darbuotojų – socialinių darbuotojų,

psichologų, reikėtų steigti budinčių gydytojų etatus.

Šiuo metu pateikus prieglobsčio prašymą Lietuvoje asmenį galima sulaikyti iki šešių mėnesių. V. Siniovo teigimu, sulaikymas – rimtas iššūkis, neigiamai veikiantis žmones. „Kalbame apie jų sveikatą, psichologinę būklę, taip pat sudėtinga dirbti socialiniams darbuotojams ir kitiems, teikiantiems paslaugas“, – sakė jis.

EK gruodžio pradžioje pateikė siūlymą, pagal kurį sulaikymo laikotarpis truktų 16 savaičių. V. Siniovas kalbėjo, kad JTVPK dar neturi pateikusi oficialios nuomonės šiuo konkrečiu klausimu, tačiau bendrai visada teigia, kad sulaikymas turi būti taikomas kuo trumpesnį laiką. „Taip, valstybės pagal tarptautinę teisę turi teisę tam tikrais atvejais sulaikyti asmenį, kol išsiaiškins jo tapatybę, prašymo teikimo motyvus, bet turi būti taikomi proporcingumo principai, o vaikų išvis niekada nereikėtų sulaikyti“, – aiškino pašnekovas.

Jam pritarė ir E. Samuchovaitė – žmogaus teisių ribojimas be teismo sprendimo kelia ištis didelį susirūpinimą. „Ypač turint omenyje, kad ketvirtadalis atvykusių žmonių yra nepilnamečiai vaikai, kurių atžvilgiu sulaikymas apskritai neturėtų būti taikomas, – teigė ji. – Judėjimo laisvės apribojimas migracijos kontekste turėtų būti taikomas teismo sprendimu kaip kraštinė priemonė, įvertinus ir išnagrinėjus aplinkybes bei kitas alternatyvias sulaikymui priemones.“

Dar vienas iššūkis – teisinė pagalba. Nors E. Gudžinskaitė tikino, kad prieglobsčio procedūroje užsieniečiai nuolatos informuojami apie jų teises ir pareigas, procedūros pradžioje jiems įteikiamos skrajutės, išverstos į jiems suprantamą kalbą, po to apklausų metu jiems atsakoma į kylančius klausimus, o prireikus padedama ir susisiekti su paskirtais valstybės apmokamais teisininkais, V. Siniovas atkreipė dėmesį, kad advokatų paslaugų stovyklose vis dar trūksta. „Labai svarbu užtikrinti sąžiningas procedūras, visas procesines garantijas, informaciją, teisinę pagalbą, tačiau pastaroji

ištis yra didelis iššūkis Lietuvoje – mano žiniomis, advokatų paslaugų stovyklose labai reikia“, – kalbėjo jis.

Kas žiūrės vokiečiams į akis?

Seimo narys Laurynas Kasčiūnas, priklausantis Tėvynės sąjungos-Lietuvos krikščionių demokratų partijos frakcijai, siūlo matyti ne tik teisinę, bet ir politinę migracijos procesų pusę: „Mūsų sprendimai iš esmės apribojo nelegalią imigraciją – tai esminis dalykas. Rugsėjo 3 d. pradėta apgrėžimo politika išmušė A. Lukašenkai iš rankų daug svertų ir iš esmės neleido turėti savo rankose iniciatyvos. Sakytiau, kad apgrėžimas šioje istorijoje yra savotiškas lūžio taškas.“

Baltarusijos režimas užtvindė nelegaliais migrantais ir Latviją, ypač Lenkiją, todėl, politiko teigimu, valstybės gynė savo sienas: „Aš girdžiu tuos argumentus apie atvirų sienų ir atvirų durų politiką. Tai iš principo reiškia nelegalią migraciją, daug kultūrinių, socialinių įtampų, daug rimtų padarinių, kurie teisės raidei nerūpi. O man rūpi, dėl to manau, kad į šį klausimą reikia žiūrėti plačiau, ir teisininkams vertinant situaciją pritrūksta adekvatumo. Kaip ir vertinant ribojimą judėti tiems, kurie yra atvykę.“

L. Kasčiūnas ironizavo, kad žmogaus teisių gynėjams neįdomu, kas pasirūpins apgyvendinimu, integracija. „Ką mes pasakytume vokiečiams ir kaip jiems į akis pažiūrėtume? Šiaip sau leidžiame visiems važiuoti, jie važiuoja į Vokietiją, o mes nesukame sau dėl to galvos? Tokia logika ir toks argumentavimas reiškia, kad tu įsipareigoji priimti visą Aziją ir Afriką į Lietuvą ir Europą. Kokia čia ateitis? Kam tos sienos, reguliavimas, pilietybės institutas, Šengeno zona, galų gale? Teisininkai man neatsako, ką jie siūlo kaip alternatyvą. Jie sako, kad Vokietijoje geresni absoravimo pareigūnai – tegul jie važiuoja ten, arba ES nustatytume kvotą – visi buvo pasidaliję kvotas ir vis tiek visi išvažiavo atgal į Vokietiją. Dėl šito man sunku diskutuoti, nes negirdžiu argumentų“, – kalbėjo Seimo narys. ■

VGTP

Už borto

Mažais valstybės garantuojamos teisinės pagalbos (VGTP) įkainiais pažeidžiamos Lietuvos piliečių teisės ir teisėti lūkesčiai

Evelina BUTKUTĖ-LAZDAUSKIENĖ

Apie VGTP sistemos netobulumą kalbėta ne kartą, tačiau dažniausiai neįvardijama, kad jos efektyvumui ir kokybei užtikrinti reikia didesnės konkurencijos, kurią paskatintų didesnis VGTP užmokestis advokatams. Lietuvoje taikomas nustatytas valstybės advokatų užmokesčio bazinis dydis (UBD) nesiekia kitų Baltijos šalių vidurkio.

Igyvendindama LR Konstitucijos 31 straipsnį valstybė įsipareigojo asmenims, dėl sunkios finansinės padėties negalintiems savarankiškai pasisamdyti advokato, suteikti lygiavertę teisinę gynybą valstybės sąskaita, t. y. valstybė įsipareigojo už šiuos asmenis sumokėti advokatui, kuris atstovauja asmeniui ikiteisminio tyrimo metu ir (ar) teisme. Šis valstybės įsipareigojimas kildinamas ir iš Europos Tarybos 2003 m. sausio 27 d. priimtos Direktyvos 2003/8/EB, ir iš Europos Sąjungos pagrindinių teisių chartijos 47 straipsnio.

Šluba sistema

Atrodo, kad Lietuvoje kurdami nepasiturinčių asmenų teisinės gynybos užtikrinimo sistemą politikai pasiklydo. Lietuvos advokatūros pirmininko pavaduotojo Mindaugo Kukaičio pastebėjimu, užuot sistemingai stiprinę nepasiturinčių asmenų garantijas ir suteikę galimybę gauti lygiavertę teisinę pagalbą, politikai plečia asmenų ratą, kuriems iš to paties VGTP biudžeto sumokama už advokato paslaugas, nors asmenys nėra nepasiturintys.

Pasak M. Kukaičio, VGTP tarnybos veiklos ataskaitų statistika rodo, kad 2017 m. Lietuvoje antrinė teisinė pagalba buvo suteikta daugiau nei 43 tūkst. asmenų, 2018 m. – daugiau nei 42 tūkst. asmenų, 2019 m. – beveik 50 tūkst. asmenų, o 2020 m. – daugiau nei 36 tūkst. asmenų. 2017 m. iš minėto skaičiaus net 24 tūkst. atvejų (t. y. 54,6 proc. visų atvejų) antrinė teisinė pagalba buvo suteikta baudžiamosiose bylose, kai advokato ar įgalioto atstovo dalyvavimas buvo būtinas, 2018 m. – beveik 25 tūkst. atvejų (t. y. 59 proc. visų atvejų), 2019 m. – beveik 34 tūkst. atvejų (t. y. 68,39 proc. visų atvejų), 2020 m. – net 26 tūkst. bylose (t. y. 71,43 proc. visų atvejų) VGTP buvo skiriama nevertinant asmenų turtinės padėties, o pagal ikiteisminio tyrimo pareigūno, prokuroro nutarimą ar teismo nutartį, vadovaujantis BPK 51 str. ir kitais įstatymų nustatytais atvejais, kai gynėjo dalyvavimas yra būtinas.

„Politikų sprendimu, advokato dalyvavimas yra būtinas, nepriklausomai nuo asmens turtinės padėties, nagrinėjant bylas dėl veikų, kuriomis įtariamas ar kaltinamas nepilnametis; nagrinėjant neregijų, kurčiųjų, nebylių ir kitų asmenų, dėl fizinių ar psichinių

taip pat tiriant ir nagrinėjant bylas, kai įtariamasis ar kaltinamasis yra suimtas; kai sprendžiama dėl asmens išdavimo (ekstradicijos) arba perdavimo Tarptautiniam baudžiamajam teismui ar pagal Europos arešto orderį; nagrinėjant bylą teisme pagreitinoto proceso tvarka; kitais Baudžiamojo proceso kodekso numatytais atvejais. Ikiteisminio tyrimo pareigūnas, prokuroras motyvuotu nutarimu ar teismas motyvuota nutartimi turi teisę pripažinti, kad gynėjo dalyvavimas būtinas ir kitais atvejais, jeigu, jų nuomone, be gynėjo pagalbos įtariamąjį ar kaltinamąjį teisės ir teisėti interesai nebūtų reikiamai ginami ir už jo dalyvavimą apmokama iš to paties VGTP biudžeto“, – sakė M. Kukaitis.

Atkreiptinas dėmesys ir į tai, kad, minėtus VGTP teikiamų paslaugų skaičius palyginus su kasmet teismuose gaunamų naujų 220–230 tūkst. bylų skaičiumi, mato, jog valstybė daro didelę įtaką asmenims pasirenkant gynėją.

Ryškūs UBD skirtumai

„Vidutinis nuolat antrinę teisinę pagalbą civilinėse ir administracinėse bylose teikusių advokatų darbo krūvis (naujų skiriamų bylų) buvo 11 bylų per mėnesį, o baudžiamosiose – 20 bylų. Todėl

Valstybės institucijos, jos tarnybos, įmonės, įstaigos, valstybės pareigūnai, kai siekia apginti savo interesą, samdo advokatus rinkos kainomis, kurios yra didesnės negu 19 ar 20 eurų už valandą.

trūkumų negalinčių pasinaudoti savo teise į gynybą, bylas; nagrinėjant nemokančių proceso kalbos asmenų bylas; kai yra įtariamųjų ar kaltinamųjų gynybos interesų prieštaravimų, jeigu bent vienas iš jų turi gynėją; nagrinėjant bylas dėl nusikaltimų, už kuriuos gali būti skiriamas laisvės atėmimas iki gyvos galvos; nagrinėjant bylą kaltinamajam nedalyvaujant; sprendžiant suėmimo skyrimo įtariamajam ar kaltinamajam klausimą,

natūralu, kad toks krūvis tiesiogiai atsiliepia paslaugų kokybei, – teigė Lietuvos advokatų tarybos pirmininko pavaduotojas. – Bet kai prie viso to dar pridėdame iš esmės nesuderinamą ir neadekvatą valstybės mokamą valandinį atlygį, suvokiame, kad valstybė savo tiesioginiais ir netiesioginiais veiksmais sąmoningai riboja efektyvią teisinę gynybą.“

M. Kukaitis atkreipia dėmesį ir į tai, kad VGTP paslaugas teikiančio

Lietuvos advokatų 2019 m. Vilniuje surengtos simbolinės eitynės dėl VGTP sistemos tobulinimo.

advokato atlyginimas yra mažesnis už apylinkės teisėjo vidutinį atlyginimą, prokuroro, STT pareigūno vidutinį atlyginimą.

Advokatų tarybos nustatyti prioritetai ir nuolatinis dėmesys leido nuo 2008 m. nedidėjusio UBD klausimus pradėti spręsti nuo 2016-ųjų. Lietuvos advokatūra pasiekė, kad nuo 2016 iki 2020 m. valandinis atlygis advokatui padidėjo iki 13 eurų, nuo 2020 m. sausio 1 d. UBD pakilo iki 16 eurų, o nuo 2020 m. spalio 1 d. – iki 18 eurų už valandą.

„Nuo 2021 m. lapkričio 1 d. Teisingumo ministerijos sprendimu UBD padidintas iki 19 eurų, žadama, kad nuo 2022 m. UBD vėl bus pakeltas. Tačiau artimesnio Baltijos kaimynėms užmokesčio lygio taip ir nepavyksta pasiekti. Lietuva pagal taikomą valandinį įkainį, palyginti su kitomis Baltijos šalimis, yra gėdingai paskutinė. Latvijoje VGTP užmokestis priklauso nuo bylos kategorijos, tačiau 2020 m. buvo nustatytas nuo 30 iki 40 eurų dydis. Estijoje

antrinę teisinę pagalbą teikiančių advokatų įkainis priklauso ir nuo to, kokiems asmenims ji teikiama. Estijoje valandinis atlygis siekia 50 eurų, o 81 euro UBD mokamas, jei advokatas gina nepilnametį asmenį ar jam atstovauja. Ką ir kalbėti apie Šiaurės Baltijos šalis (pvz., Nyderlanduose – 106 eurai, Suomijoje – 110 eurų, Švedijoje – 130 eurų, Danijoje – 200 eurų už valandą). Taigi Lietuvoje nustatytas advokato atlygis neatitinka nei rinkos pokyčių, nei sąžiningumo reikalavimų, tai tiesiogiai riboja asmens teisę į efektyvią teisinę gynybą“, – teigė M. Kukaitis.

Pasak Lietuvos advokatūros vadovo pavaduotojo, Estijoje valstybės garantuojamą teisinę pagalbą administruoja Estijos advokatūra, kuri administravimo reikmėms išleidžia 8 proc. VGTP metinio biudžeto, o Lietuvoje VGTP administruoja valstybės sukurta tarnyba, kurioje yra 50 etatų ir kuri administraciniams reikalams išleidžia 19–20 proc. VGTP metinio biudžeto.

„Ne paslaptis, kad valstybės institucijos, jos tarnybos, įmonės, įstaigos, valstybės pareigūnai, kai siekia apginti savo interesą, samdo advokatus rinkos kainomis, kurios yra didesnės negu 19 ar 20 eurų už valandą, t. y. daug daugiau, nei valstybė siūlo mokėti už suteiktą teisinę pagalbą nepasiturintiems asmenims, kai šie nori apsiginti nuo valstybės institucijų netinkamų veiksmų. Vadinas, valstybė savo piliečiams nėra lygiai teisinga ir galbūt piktnaudžiauja valdžia. Lietuvos advokatūra sistemingai ir jau ne pirmus metus valdančiuosius politikus bando įtikinti, kad būtina keisti situaciją, nes netinkama sistema riboja teisę į teisinę gynybą, į teisingą teismą, mažina pasitikėjimą teisingumu, teismu ir valstybe. Lietuva privalo užtikrinti teisingumo principo Lietuvoje įgyvendinimą ir skatinti žmonių pasitikėjimą valstybe, neišskiriant asmenų, kuriems reikalinga teisinė pagalba, – įsitikinęs M. Kukaitis. – Viliamės, kad būsime išgirsti.“ ■

DISKUSIJA

Podukros vietoje

Didesnis dėmesys prevencijai padėtų išvengti kai kurių nusikaltimų

Nusikaltimų prevencija turėtų būti viena svarbiausių visuomenės gerovės užtikrinimo krypčių, tačiau pripažįstama, kad Lietuvoje tam dėmesio skiriama per mažai. Kodėl ir ką turėtume keisti, apskritojo stalo diskusijoje savo išvalgomis dalijasi teisininkai, politikai, mokslininkai: Seimo Teisės ir teisėtvarkos komiteto pirmininkas **dr. Stasys Šedbaras**, Advokatų tarybos pirmininkas **prof. dr. Ignas Vėgėlė**, Advokatų tarybos pirmininko pavaduotojas **Mindaugas Kukaitis**, vidaus reikalų viceministras **Vitalijus Dmitrijevas**, Vilniaus universiteto Teisės fakulteto dekanas **prof. dr. Tomas Davulis**, Mykolo Romerio universiteto Teisės mokyklos dekanė **prof. dr. Lyra Jakulevičienė**, Lietuvos teisininkų

draugijos pirmininkas **dr. Arnas Paľiukėnas**, Vilniaus universiteto dėstytojas, kriminologas **dr. Gintautas Sakalauskas** ir MRU kriminologas **dr. Alfredas Kiškis**.

■ **Kokias pagrindines problemas įvardytumėte nusikaltimų prevencijos srityje ir kaip ją stiprinti?**

Dr. S. Šedbaras: – Prevencijos stiprinimo klausimas labai svarbus. Jis lyg ir sprendžiamas, lyg ir ne, o skiriamos lėšos išblaškytos po įvairias institucijas. Be to, visuomenės suvokimas, kas yra prevencija, klaidingas. Kur žiūri policija? Policija žiūri tada, kai prevencija jau po visko, kai yra įvykis, kai žmogus nukentėjo. Bet ką mes padarėme iki tol? Policija negali stebėti kiekvieno žmogaus kiekvieną dieną. Vargu ar tada būtume patenkinti savo valstybės demokratine būkle. Prevencija turi prasidėti nuo darželio, nuo mokyklos, nuo kiemo, nuo socialinių darbuotojų, dirbančių su vaikais, su jaunimu. Norint konsoliduoti lėšas ir pastangas reikia ir institucinių reformų. Apie tai jau esame kalbėję su Vidaus reikalų ministerija (VRM), vis dėlto reikėtų koordinacinio centro, kuris konsoliduotų pastangas ir lėšas.

Prof. dr. I. Vėgėlė: – Kuo daugiau investuosime į nusikaltimų prevenciją,

tuo mažiau tų nusikaltimų bus įvykdoma. Svarbiausia, kad mažėtų nusikaltimų, susijusių su smurtu, žiauriu elgesiu, prekyba žmonėmis, narkotikais. Bet prevencija pirmiausia susijusi su švietimu, su sveikatos apsauga, socialine apsauga. Deja, tenka pripažinti, kad Lietuva neturi aiškos institucinės struktūros, aiškaus nusikaltimų prevencijos mechanizmo, kaip viskas turėtų veikti. Reikia kalbėti ir apie vietos savivaldą, įvairias ministerijas, didesnę nevyriausybinių organizacijų ir pačių gyventojų įtrauktį.

Prof. dr. T. Davulis: – Dabar vykdoma prevencija Lietuvoje neefektyvi, tarsi podukros vietoje. Prevencijos rezultatai nesiekia aukštumų dėl neįvertinto socialinio ekonominio aspekto. Ši problema užgožta kitų dalykų, todėl Vyriausybei sunku įgauti pagreitį.

V. Dmitrijevas: – Nusikaltimų prevencija yra tokia sritis, kurią kiekviena mūsų apklaustųjų dalyvių grupė linkusi peradresuoti kitai, dažniausiai policijai. Skirtingos institucijos nesusikalba, trūksta bendradarbiavimo ir noro iš esmės spręsti nusikaltimų prevencijos problemas. Bet šie metai buvo skirti sprendimų paieškom, ir bandysime pateikti atsakymus mūsų rengiamoje koncepcijoje.

Seimo Teisės ir teisėtvarkos komiteto pirmininkas dr. Stasys Šedbaras

Advokatų tarybos pirmininkas prof. dr. Ignas Vėgėlė

Advokatų tarybos pirmininko pavaduotojas Mindaugas Kukaitis

Vidaus reikalų viceministras
Vitalijus Dmitrijevas

Vilniaus universiteto Teisės fakulteto dekanas
prof. dr. Tomas Davulis

Mykolo Romerio universiteto Teisės mokyklos
dekanė prof. dr. Lira Jakulevičienė

■ **Kiekvienos Vyriausybės programoje būdavo žadama atkreipti dėmesį į nusikaltimų prevencijos problemas. Kalbama apie reformas – ko reikia, kad jos vyktų?**

Prof. dr. I. Vėgėlė: – Dabartinės Vyriausybės priemonių plane ir programoje išskirtas siekis efektyviau užtikrinti viešąją saugumą ir visuomenės lūkesčius, didelį dėmesį ir prioritetą skiriant nusikalstamų veikų ir kitų teisės pažeidimų prevencijai, taip pat kad glaudžiau bendradarbiautų teisės saugos institucijos ir visuomenė. Deklaruotas noras užkardyti teisės pažeidimus, o ne išskirtinai tik reaguoti ir tirti jau įvykusius. Be to, ar prevenciškai nusikaltimų skaičių gali nulemti neproporcingos bausmės, perdėtas kriminalizavimas? Kai kas mano, kad didelė bauda gali padėti išvengti nusikaltimo, pvz., užsieniečiui už svetimų galimybių paso panaudojimą teismui buvo siūloma skirti neadekvataus dydžio baudą – 5 tūkst. eurų. Bet ar tokios bausmės proporcingos, ar apskritai logiškos, kai Administracinių nusižengimų kodekso baudos už karantino ir ekstremaliosios situacijos taisyklių pažeidimus yra gerokai didesnės negu tos, kurios galėtų būti skiriamos už nepaprastosios ar net karo padėties metu padarytus prasižengimus?

Prof. dr. L. Jakulevičienė: – Nusikaltamumui įtaką daro įvairūs veiksniai – net ir pandemija, technologijų plėtra, jie keičia ne tik sampratą, bet ir nusikaltimų pobūdį, todėl būtinos naujos žinios, kompetencijos ir visiškai kitokios prevencinės priemonės. Akademinė bendruomenė čia tikrai gali pasitarnauti, ypač nusikaltimų prevencijos programų

V. Dmitrijevas: – Veiksmingai nusikaltimų prevencijai reikalinga integranti sistema. Šalyje tokios tarpinstitucinės prevencinės veiklos planavimo, koordinavimo sistemos nėra, trūksta ir tinkamo nusikaltimų prevencijos reguliavimo, siekiant apibrėžti atsakingus subjektus. Kaip ir žadėjome, šiuo klausimu dirbama.

Daugelio nusikaltimų būtų galima išvengti, jei nuo mažumės būtų auklėjamas sąmoningas pilietis, besilaikantis teisės normų.

ir priemonių veiksmingumo tyrimais, mokymais.

Prof. T. Davulis: – Daugelio nusikaltimų būtų galima išvengti, jei nuo mažumės būtų auklėjamas sąmoningas pilietis, besilaikantis teisės normų. Tačiau neretai tam pritrūksta iniciatyvų ir finansavimo.

Dr. A. Paliukėnas: – Labai svarbu atkreipti dėmesį į vaikų ir jaunimo užimtumą. Daug tiesos nuskambėjo kolegų žodžiuose. Iš tiesų, jei siekiami tikslų orientuosis ne į ketverių metų kadenciją, ne į tam tikrą rinkėjų kategoriją sakdami, kad sugriežtinsime bausmes, o į ilgalaikę perspektyvą, tuomet rezultatas gali būti tvarus.

■ **O gal situacija nėra tokia bloga? Ar yra parametrai, kuriais matuojami prevencijos pokyčiai, efektyvumas?**

M. Kukaitis: – Neaišku, kaip matuojamas prevencijos efektyvumas, kas vykdo prevencijos institucijų kontrolę, auditą. Kyla klausimas, kuri ranka svarbesnė – ar ta, kuri prevenciškai užkerta kelią nusikaltimui, ar ta, kuri baudžia? Dar daugiau – pasitaiko atvejų, kai viena institucija atlieka abu veiksmus, tad ar ji gali nepatekti į interesų konfliktą?

Lietuvoje yra vienas tų retų atvejų, kai vienai institucijai priskirtos dvi funkcijos: prevencija ir pačių nusikaltimų tyrimas bei išaiškinimas. Mūsų šalyje tokias funkcijas atlieka ►

Lietuvos teisininkų draugijos pirmininkas
dr. Arnas Paliukėnas

Vilniaus universiteto dėstytojas, kriminologas
dr. Gintautas Sakalauskas

Mykolo Romerio universiteto kriminologas
dr. Alfredas Kiškis

► Specialiųjų tyrimų tarnyba (STT), taikanti visas žvalgybos priemones, galinti turėti neatskleistų agentų, naudojanti represines priemones. Žvalgybos institucija gali patekti į interesų konfliktą: ar preventyviai užkardyti būsimą veiklą, ar imtis ikiteisminio tyrimo – leisti asmeniui nusikalsti ir tuomet parodyti, kaip puikiai tvarkomasi su nusikaltėliais.

Prof. dr. I. Vėgėlė: – Kai prevencijos funkcija išskaidyta per tiek daug subjektų, o ypač kai ją atlieka žvalgybos institucijos, iškyla rizika, kad prevencijos funkcija apskritai nevykdoma. Beje, pati STT skelbė, jog vykdomai prevencijai skiria nuo 10 iki 15 proc. bendro biudžeto, o antikorupecinio švietimo mokymams – tik 2 proc. Tad kaip galima tikėtis gerų prevencijos rezultatų?

Jei rastume institucinį sprendimą, išvengtume interesų konflikto, kuris kyla žvalgybos institucijose, išspręstume funkcinį ir finansavimo klausimus, tuomet nusikalstamumo prevencija taptų rezultatyvi ir aiški. Užsienio šalių patirtis ir tyrimai rodo, kad palankiausia turėti vieną instituciją, kuri būtų atsakinga už nusikaltimų ir kitų teisės pažeidimų prevenciją, rūpintųsi, kad ji būtų tinkamai vykdoma, įtrauktų ir atitinkamas ministerijas bei nevyriausybines organizacijas.

■ **Mokslininkai yra įvardiję, kad mokyklose trūksta teisinio švietimo, kad būtina įtraukti ir Socialinės apsaugos ir darbo ministeriją, socialinius darbuotojus. Kokie mokslininkų pasiūlymai?**

Dr. G. Sakalauskas: – Tai labai kompleksiška problema, trūksta ir atsakomybės, ir intelektualinių gebėjimų, ir noro. Tačiau Nusikalstamumo prevencijos Lietuvoje centras jau parengė Nusikaltimų prevencijos ir kontrolės sistemos modelio koncepciją.

ciją. Dokumentas, mano nuomone, yra labai kokybiškas ir galėtų būti pagrindas bendros prevencijos sistemai kurti. Kol kas neaišku, ar ta prevencija neveiksminga, galbūt sakyčiau, kad trūksta sisteminio požiūrio.

Dr. A. Kiškis: – Esminiai nusikalstamumo užkardymo veiksniai yra auklėjimas, vertybių diegimas, elgesio normų keitimas, tačiau būtina atnaujinti Nusikalstamumo prevencijos Lietuvoje centro kaip atskiros institucijos darbą. Žinoma, jei centras negauna finansavimo, rezultatų

tikėtis negalime. Toks centras turėtų užsakyti tyrimus, analizuoti padėtį, siūlyti priemones, kurti prevencines programas ir vertinti, kaip jos atliekamos.

V. Dmitrijevas: – Vidaus reikalų ministerijoje (VRM) bandomė pagyventi šio klausimo sprendimus. O kaip pavyks, priklauso ne tik nuo ministerijos, bet ir nuo visų kitų subjektų įsitraukimo. Atkreiptinas dėmesys, kad 2020 m. nusikalstamumas, palyginti su ankstesniais metais, mažėjo. Nagrinėjome dominuojančias veikas – jos yra žemesnio pavo-

Kyla klausimas, kuri ranka svarbesnė – ar ta, kuri prevenciškai užkerta kelią nusikaltimui, ar ta, kuri baudžia?

jingumo, tačiau aštrėjanti problema – smurtas artimoje aplinkoje, nusikaltimai virtualioje erdvėje. Bet kriminogeninė situacija nėra grėsminga. Siekdami įgyvendinti Vyriausybės programą VRM diskutuojame dėl naujo nusikaltimų prevencijos sistemos modelio, galimybių įkurti nusikaltimų prevencijos klausimus koordinuojantį centrą. Tokiam darbui paskyrėme visus šiuos metus. Rengiamą koncepciją derinsime su visomis suinteresuotomis pusėmis. ■

Parengė Evelina BUTKUTĖ-LAZDAUSKIENĖ

„VNEŠEKONOMBANKO“ BYLA

Pirmoji banko afera?

Kas Lietuvos piliečiams turėtų gražinti „Vnešekonombanke“ nusavintus indėlius?

Valdas FALKAUSKAS

Advokatas

Jau tris dešimtmečius atskiri Lietuvos Respublikos piliečiai ir Lietuvos Sąjūdžio Vilniaus taryba prašymais ir pareiškimais siekia apginti vadinamųjų „Vnešekonombanko“ Lietuvos indėlininkų teises ir teisėtus interesus. Finansų ministerija, Lietuvos bankas, net Seimo kontrolierių įstaiga yra pateikę šiems pareiškėjams visą pluoštą atsakymų, kurie, mano nuomone, pagal savo pobūdį yra biurokratiški, pagal savo turinį – klaidinantys, o pagal savo esmę – neginantys piliečių konstitucinių teisių ir nežadantys jokių perspektyvų susigražinti savo turtą ateityje.

Tokių pamirštųjų Lietuvoje – per du tūkstančius. Atsakymuose teigiama, kad šiame banko laikytus valiutinius indėlius nusavino TSRS valdžia, todėl vyksta derybos su Rusijos Federacija dėl jų sugražinimo. Žinant Lietuvos Respublikos ir Rusijos Federacijos tarpvalstybinių santykių pobūdį ir esmę, akivaizdu, kad artimiausius dešimtmečius šalys nesutars, kuri kuriai yra skolinga... Tačiau prigimtinės ir konstitucinės piliečių teisės turi būti saugomos, tai yra valstybės paskirtis ir pareiga. Dėl šios priežasties būtina sistemiškai išanalizuoti LR institucijų argumentus ir į juos pažvelgti kritiškai.

Pirmas Finansų ministerijos, taip pat Lietuvos banko teiginys, kuriuo pradedami visi atsakymai suinteresuotiems asmenims ir kuris laikytinas neigiamų atsakymų pagrindu, yra toks: „Vnešekonombanko“ Lietuvos skyrius buvo struktūrinis padalinys (filialas), kuris neturėjo juridinio asmens statuso.“ Antrasis esminis teiginys: „Šio skyriaus veikla buvo nutraukta 1992 m. kovo 12 d. centrinio „Vnešekonombanko“ (esancio Maskvoje) įsakymu.“ Trečiasis ministerijos ir banko teiginys formuluojamas šitaip: „Išiskolinimai „Vnešekonombanko“ Lietuvos skyriaus indėlininkams laikytini ne Lietuvos skyriaus (filialo), o paties „Vnešekonombanko“ skola šio banko kreditoriams (indėlininkams).“ Be to, „nei Lietuvos bankas, nei Lietuvos Respublikos Vyriausybė dėl objektyvių priežasčių nėra perėmusi „Vnešekonombanke“ laikytų fizinių asmenų indėlių likučių ar kitų prievolių (jie Lietuvai nebuvo perduoti), Lietuvos valstybė nėra buvusios TSRS subjektų skolų ar jų dalies perėmėja“.

► Perėjo Lietuvos jurisdikcijon

Akivaizdu, jog tokia argumentų seka dėstoma turint tikslą įtikinti (nes įrodymai nepateikiami), kad Lietuvos valstybė, atkūrusi nepriklausomybę, valstybės finansų sferoje nesiekė nepriklausomybės nuo TSRS finansinės sistemos, o pastarosios finansinės institucijos LR teritorijoje nevaržomai veikė iki 1992 m. kovo 12 d. arba net ilgiau – iki 1995 m. birželio 15 d., kai buvo pasirašytas TSRS „Vnešekonombanko“ Lietuvos skyriaus likvidavimo balansas. Tačiau tokia pozicija kritikuotina, nes realūs valstybės veiksmai šioje sferoje yra užfiksuoti ne tik įstatymų leidyboje, Vyriausybės dokumentuose, tačiau ir teismų sprendimuose.

1990 m. kovo 13 d. LR Aukščiausioji Taryba priėmė nutarimą Nr. I-18 „Dėl Lietuvos teritorijoje esančių sąjunginio-respublikinio pavaldumo įmonių, įstaigų ir organizacijų statuso“, kurio I punktu nustatė, kad nuo šio nutarimo priėmimo momento visos tokios įmonės pereina Lietuvos Respublikos jurisdikcijai; o 2 punktu nurodė, kad tokių įmonių valdymas pavedamas Lietuvos Respublikos Vyriausybei. Lietuvos Respublikos Vyriausybė 1990 m. kovo 16 d. nutarimu Nr. 73 nutarė reorganizuoti TSRS ekonominių ryšių su užsieniu banką į Lietuvos ekonominių ryšių su užsieniu banką ir suteikė jam valstybinio banko statusą. Tuo pačiu Vyriausybės nutarimu pastarojo valstybinio banko valdybos pirmininke paskirta D. T. (*asmens duomenys nuasmeninami*).

1990 m. balandžio 28 d. nutarimu Nr. 134 LR Vyriausybė paskelbė, kad Lietuvos garantuoja savo turtu Respublikos gyventojams, kad jų indėliai nebus prarasti. Ši garantija laikytina valstybės įsipareigojimu piliečiams apsaugoti jų turtą ir nuosavybės teises.

Aukščiausioji Taryba 1990 m. spalio 2 d. įstatymu Nr. I-629 „Dėl Lietuvos Respublikoje veikiančių TSRS bankų įstaigų nuosavybės“ nutarė TSRS ekonominių ryšių su užsieniu banko Lietuvos respublikinį banką su visais aktyvais ir pasyvais **perimti Lietuvos Respublikos nuosavybėn** ir reorganizuoti jo veiklą. 1990 m. spalio 9 d. Lietuvos banko valdybos pirmininko nutarimu Nr. 1 nusprendžiama: „Paskirti TSRS

ekonominių ryšių su užsieniu banko Lietuvos respublikinio banko likvidacinės komisijos pirmininke D. T. Įpareigoti ją iki <...> 1991 m. vasario 15 d. pateikti Lietuvos bankui likvidacinį aktą.“ Lietuvos banko valdybos nutarime Nr. 1 konstatuojami faktai, kad: 1) juo įgyvendinama įstatyminė nuostata dėl TSRS bankų nuosavybės perėmimo; 2) pradedamas TSRS ekonominių ryšių su užsieniu banko likvidavimo procesas; 3) šio banko likvidacinės komisijos pirmininke skiriama D. T., kuri pagal nurodytą Vyriausybės nutarimą eina ir Lietuvos ekonominių ryšių su užsieniu banko valdybos pirmininkės pareigas; 4) iki 1991 m. vasario 15 d. ji įpareigojama pateikti Lietuvos bankui likvidacinį aktą. Šie faktai, be viso to, kas yra nutarimo turinyje, rodo, kad TSRS ekonominių ryšių su užsieniu banko Lietuvos skyrius Lietuvos valstybės jurisdikcijon perėjo ir jo reorganizavimas pradėtas 1990 m. kovo 16 d., o šio banko aktyvai ir pasyvai buvo nacionalizuoti, ir jo

kuriomis buvo padaryta nusikalstama veika, nustatė: „1990 10 02 LR Aukščiausiosios Tarybos priėmė nutarimą Nr. 1-629, kuriuo buvo nutarta TSRS ekonominių ryšių su užsieniu banko „Vnešekonom“ banko Lietuvos respublikinį banką su visais aktyvais ir pasyvais perimti LR nuosavybėn ir reorganizuoti jo veiklą, paskelbti LR nuosavybe TSRS „Vnešekonom“ banko Lietuvos skyriaus Lietuvos banko skaičiavimo centro balansuose esantį turtą (korespondentinę sąskaitą). 1990 m. gegužės 10 d., iš buvusio TSRS valstybinio banko buvo perimta aptarnauti likviduojamo TSRS „Vnešekonom“ banko Lietuvos skyriaus korespondentinę sąskaitą, tuo patvirtinant šios korespondentinės sąskaitos priklausomumą Lietuvos Respublikos jurisdikcijai.“ Tokia teismo išvada rodo, kad Lietuvos bankas atliko veiksmus, dėl kurių TSRS „Vnešekonombanko“ Lietuvos skyriaus balansuose esantis turtas perėjo Lietuvos valstybės dispozicijon.

Kam premjerui priimti tokį potvarkį, jei piliečių indėliai jau yra nusavinti?

likvidavimo procesas pradėtas 1990 m. spalio 2 d. Nė viename viešame šaltinyje nėra informacijos apie tai, kaip TSRS institucijos po 1990 m. Lietuvoje sukurtos tarptautinių atsiskaitymų sistemos nusavino LR teritorijoje buvusius ir Vyriausybės per Lietuvos ekonominių ryšių su užsieniu banką valdomus piliečiams priklausančius valiutinius indėlius. Taip pat nėra jokios viešos informacijos, kad tokie veiksmai galėjo būti padaryti arba buvo padaryti po nepriklausomybės paskelbimo.

Sąjunginio pavaldumo bankų nacionalizavimo būdas buvo nustatytas 2000 m. gruodžio 27 d. Vilniaus miesto apylinkės teismo nuosprendžiu baudžiamojoje byloje, kurioje Lietuvos ekonominių ryšių su užsieniu banko likvidacinės komisijos pirmininkė D. T. buvo pripažinta kalta pagal LR baudžiamojo kodekso 275 straipsnio 3 dalį. Šioje baudžiamojoje byloje priimtas nuosprendis ir juo nustatytos faktinės aplinkybės liko galioti ir ją išnagrinėjus apeliacine bei kasacine tvarka. Teismas, konstatuodamas faktines aplinkybes,

Išleido 10 mln. dolerių

1992 m. kovo 13 d. LR Vyriausybės vadovo potvarkiu Nr. 253p Lietuvos ekonominių ryšių su užsieniu bankui buvo uždrausta be LR Vyriausybės leidimo nuo 1992 m. kovo 14 d. naudoti valiutą, esančią šio banko saugyklose. Nei Vyriausybė, nei Lietuvos bankas, nei Lietuvos ekonominių ryšių su užsieniu bankas neinformavo indėlininkų apie tai, kaip jie galės ateityje naudotis savo pinigais. 1992 m. balandžio 2 d. (t. y. nepraėjus nė mėnesiui po Premjero potvarkio ir sąskaitų užblokavimo) LR Vyriausybė priima nutarimą Nr. 223 „Dėl gyventojų valiutinių indėlių apsaugos“. Pirmuoju šio nutarimo sakiniu aiškiai apibrėžiamas TSRS ekonominių ryšių su užsieniu banko Lietuvos skyriaus statusas nurodant, kad tai yra Lietuvos ekonominių ryšių su užsieniu bankas. Vyriausybė nutarimo 1 punktu nurodo, kad „likviduojamas Lietuvos ekonominių ryšių su užsieniu bankas turi iki 1992 m. gegužės 1 d. pervesti į Lietuvos banką fizinių asmenų indėlių likučius ir atidaryti šiems asmenims

sąskaitą“. Atsižvelgiant į išdėstytus faktus, būtų galima kelti retorinį klausimą: jei nė viena Lietuvos institucija neperėmė „Vnešekonombanko“ aktyvų ir pasyvų, iš kur premjeras gavo informaciją, kad Lietuvos ekonominių ryšių su užsieniu banke yra saugomos valiutinės lėšos ir jos naudojamos?

1999 m. kovo 25 d. Seimo posėdyje svarstant piliečių rublinių indėlių kompensavimo teisinius klausimus finansų ministrė E. Kunevičienė pareiškė: „Mes nesiūlėme Vyriausybei, bet Vyriausybė pateikė įstatymų pataisas, įtraukiant į šį įstatymą ir „Vnešekonombanko“ indėlininkų problemos sprendimą, **sutapatinant** (paryškinta *autorius*) „Vnešekonombanko“ banko įsiskolinimus indėlininkams su kitų indėlininkų santaupomis.“ Tame pačiame Seimo posėdyje Seimo narė V. Stasiūnaitė pareiškė: „Geriamieji kolegos, aš noriu pakalbėti apskritai apie tai, ar šitos įstatymo pataisos išsprendžia ir sprendžia būtent tų indėlininkų, kurie turėjo pasidėję pinigus „Vnešekonombanke“, problemas. Jeigu pasižiūrėsime istoriją iki šio pateikiamo įstatymo projekto, tai 1990 m. LR įstatymu, tai yra Aukščiausiosios Tarybos nutarimu, buvo pavesta perimti šiuos indėlius. 1992 m. kovo 15 d. indėliai jau buvo nebemokami ir buvo sakoma, kad tų pinigų nėra. Tačiau po kelių dienų, kovo 27 d., t. y. praėjus beveik savaitei, pervedami milijonai dolerių visiškai kitoms išlaidoms. 5 mln. dolerių pervedama Kanados firmai pirkti Farenheito termometrus, milijonas – 1 mln. pakelių cigarečių ir dar neaišku kam skiriamos lėšos. Byla šiuo klausimu tarsi ir užgęsta. Taigi sąskaitoje tuo metu buvo beveik 10 mln. dolerių. Rusijos skola Lietuvos fiziniams asmenims sudarė 9,1 mln. dolerių. Jeigu tie pinigai būtų neišleisti, šiandieną to įstatymo projekto net nereikėtų, žmonėms būtų grąžintos visos lėšos, tačiau kažkas padarė pavedimus kitur ir pasidarė biznį.“

Remiantis cituotais šaltiniais akivaizdu, kad yra pagrindas manyti, jog Lietuvos piliečių indėlių, patekusių į Lietuvos ekonominių ryšių su užsienio banko veiklos sferą, valdymas ir naudojimas buvo perimtas trimis būdais: perimant saugykloje buvusius grynuosius pinigus užsienio valiuta, perimant

korrespondentinės sąskaitos valdymą ir naudojimą bei nacionalizuojant „Vnešekonombanko“ valdytą nekilnojamąjį turtą Vilniaus mieste. Todėl Finansų ministerijos ar Lietuvos banko teiginys, kad Vyriausybė dėl objektyvių priežasčių (*autorius klausimas: kokių objektyvių?*) nėra perėmusi „Vnešekonombanke“ laikytų fizinių asmenų indėlių likučių ar kitų prievolių, yra neatitinkantis tikrovės ir klaidinantis.

Teisėti indėlininkų lūkesčiai

Prisimenant du pirmuosius teiginius, kad „Vnešekonombanko“ Lietuvos skyrius buvo filialas, kuris neturėjo juridinio asmens statuso, ir kad „šio skyriaus veikla buvo nutraukta 1992 m. kovo 12 d. centrinio „Vnešekonombanko“ (esančio Maskvoje) įsakymu“, akivaizdu, kad pirmojo teiginio ginčyti visiškai nėra pagrindo, nes faktas, kad padalinys neturėjo juridinio asmens statuso, Lietuvos piliečiams banko indėlininkams yra teisiškai nereikšmingas. Įstatymais buvo nacionalizuotas LR teritorijoje esantis TSRS banko padalinys ir jame esantis turtas, kurio faktiniu naudotoju ir valdytoju tapo LR Vyriausybė. Teiginys, kad TSRS ekonominių ryšių su užsieniu bankas 1992 m. kovo 12 d. nutarimu nutraukė savo filialo (skyriaus) veiklą Lietuvos Respublikoje, niekada ir niekur nebuvo paremtas dokumentais. Net jei Vyriausybė ir disponuotų tokiu dokumentu, jo galiojimas nepriklausomoje Lietuvos Respublikoje yra niekinis. Toks TSRS banko nutarimas po nepriklausomybės atkūrimo Lietuvoje neturi ir negali būti laikomas legitimu. Laikinas Pagrindinis įstatymas, galiojęs iki 1992 m. spalio 25 d. LR Konstitucijos priėmimo, aiškiai sakė, kad TSRS teisės aktai Lietuvos Respublikoje negalioja. Neginčytina yra viena: LR Vyriausybės vadovas 1992 03 14 potvarkiu Nr. 253p uždraudė naudoti valiutą, esančią Lietuvos ekonominių ryšių su užsieniu banko saugyklose. Būtent po šio potvarkio indėlininkai nebeatgavo savo pinigų. Kam premjerui priimti tokį potvarkį, jei piliečių indėliai jau yra nusavinti? O jei nenusavinti, vadinasi, Vyriausybė ėmėsi nepagrįstai ir neteisėtai riboti indėlininkų teises. Lietuvos ekonominių ryšių su užsieniu

banko valdybos pirmininkė ir šio banko likvidacinės komisijos pirmininkė po šio potvarkio dar bandė piktnaudžiauti savo įgaliojimais, tačiau po minėtų termometrų ir cigarečių pirkimo skandalo buvo atleista iš pareigų.

LR Seimas 1993 m. gruodžio 15 d. nutarimu Nr. I-338 „Dėl gyventojų santaupų indeksavimo“ 2 punktu pripažino, kad kompensacija už gyventojų santaupas ir draudimo įmokas yra Lietuvos valstybės vidaus skola gyventojams. Šiuo ir kitais teisės aktais valstybė prisiėmė itin svarbius išpareigojimus savo piliečių atžvilgiu, kad jų pastangos remti savo valstybę bus atlygintos. Pastaruoju ir kitu teisiniu reguliavimu buvo padėtas teisinis pamatas indėlininkų teisėtiems lūkesčiams. Europos Žmogaus Teisių Teismo praktikoje yra pateikti išaiškinimai, kad teisėti lūkesčiai paprastai grindžiami pagrįstu tikėjimu teisės aktu, turinčiu tvirtą teisinį pagrindą ir įtaką nuosavybės teisėms (žr., pvz., 2013 m. lapkričio 12 d. sprendimo byloje *Pyrantienė prieš Lietuvą*, peticijos Nr. 45092/07, 61 p. ir jame nurodytą praktiką).

1995 m. gruodžio 22 d. nutarime KT konstatavo, kad teisingumas yra vienas iš pagrindinių teisės kaip socialinio gyvenimo reguliavimo tikslų, jis yra vienas svarbiausių moralinių vertybių ir teisinės valstybės pagrindų, jis gali būti įgyvendintas užtikrinant tam tikrų interesų pusiausvyrą, išvengiant atsitiktinumų ir savivalės, socialinio gyvenimo nestabilumo, interesų priešpriešos. 2000 m. gruodžio 6 d. nutarime KT nurodo: „Konstitucijoje įtvirtinti teisingumo ir teisinės valstybės principai yra universalūs, jais turi būti vadovaujama ir kuriant teisę, ir ją įgyvendinant. Šiais konstituciniais principais yra grindžiama visa Lietuvos teisės sistema. Teisingumo ir teisinės valstybės konstituciniai principai reiškia, kad visos valstybės institucijos turi veikti remdamosi ir vadovaudamosi teise, kad turi būti užtikrintos žmogaus teisės ir laisvės, paisoma prigimtinio teisingumo.“ Pastarieji teisės aktai ir teismų išaiškinimai suponuoja Lietuvos Respublikos pareigą grąžinti piliečiams valiutinius indėlius ir teisingai atlyginti už ilgalaikį jų naudojimą. ■

VEIDRODIS

Apie pasitikėjimą teisėsauga, žmogaus teises ir karantiną

Lietuvos advokatūros užsakymu 2021 m. gegužės 18–28 d. visuomenės nuomonės tyrimų bendrovė „Spinter Research“ telefonu ir internetu apklausė 1010 Lietuvos gyventojų nuo 18 iki 75 metų. Pateikiame įdomiausius apklausos akcentus.

■ Iš teisėsaugos pareigūnų ir institucijų didžiausią Lietuvos gyventojų pasitikėjimą turi notariai (žr. 1 grafiką) – jais pasitiki 34 proc., linkę pasitikėti 33 proc. respondentų. Antri yra policininkai (atitinkamai 29 ir 38 proc.), tretieji – advokatai (23 ir 34 proc.). Mažiausiai pasitikima antstoliais (10 ir 22 proc.) ir prokurorais (14 ir 32 proc.).

Lietuvos gyventojai dažniausiai susiduria su policijos pareigūnais. Kontaktų

su jais per pastaruosius trejus metus, 2021 m. apklausos duomenimis, turėjo 45 proc. respondentų. Su notariais susidūrė 29 proc., su advokatais – 17 proc., su antstoliais ir teisėjais – po 13 proc. žmonių. Rečiausiai reikalų turima su prokurorais (7 proc.), VSD ir FNTT (po 4 proc.) ir STT (2 proc.) pareigūnais.

Su policininkais dažniau yra tekę susidurti vyrams, aukščiausio išsimoks-

linimo ir didžiausių pajamų grupės atstovams. Su notariais dažniau yra tekę bendrauti 26–55 metų respondentams, aukščiausio išsimokslinimo, didžiausių pajamų grupės atstovams ir miestų gyventojams.

Su advokatais – aukščiausio išsimokslinimo ir didžiausių pajamų grupės atstovams bei didmiesčių gyventojams.

Pusė Lietuvos gyventojų mano, kad teisėsaugos institucijos seka jų susirašinėjamą elektroniniu paštu ar pokalbių programėlėmis arba klausosi pokalbių telefonu. 26 proc. respondentų mano, kad tai vyksta nekontroliuojamai, 24 proc. – kad laikomasi procedūrų. Kad yra sekami, 2020 m. manė 48 proc., o 2019 m. – 41 proc. respondentų. Taigi, gyventojų įsitikinimu, jie kasmet sekami intensyviau. Taip pat auga gyventojų įsitikinimas, kad jie turi būti informuojami, kad jų pokalbių buvo klausomasi ar sekamas susirašinėjimas elektroninėmis priemonėmis: 2019 m. taip manė 73,

2020 m. – 75, o 2021 m. – 77 proc. respondentų.

Absoliuti dauguma gyventojų mano, kad, kol nepasibaigęs tyrimas ir teismo procesas, duomenys apie įtariamąjį visuomenei neturi būti atskleisti. Kad visuomenės teisė žinoti yra svarbiausia, mano tik dešimtdalis apklausos dalyvių. Vertinimas nesikeičia nuo to, ar įtarimai pateikti apklausos dalyviui asmeniškai, ar kitam asmeniui.

Į klausimą, kas labiausiai gina žmogaus teises, 37 proc. atsakė, kad advokatai. Svarbiausiais žmogaus teisių gynėjais teisėjus mato 13, policininkus – 12 proc. respondentų.

Advokatų paslaugomis reguliariai naudojasi 3 proc. respondentų, 1–2 kartus – 23 proc. (žr. 2 grafiką). Advokatų paslaugų kokybę Lietuvos gyventojai vertina palankiai. Reguliariai jų paslaugomis besinaudojančių žmonių vertinimo vidurkis siekia 7,78 balo iš dešimties, retai besinaudojančių – 7,13 balo. Arčiau vidutinio yra Lietuvos gyventojų vertinimas, ar asmenims užtikrinama teisė į advokatą. Skalėje nuo 1 (netinkamai užtik-

rinama) iki 10 (tinkamai) vertinimo vidurkis 2021 m. siekė 6,51 balo.

Kilus bet kokiam teisiniui ginčui į advokatą kreiptųsi beveik pusė Lietuvos gyventojų, panaši dalis dar ikiteisminio ginčo nagrinėjimo stadijoje (žr. 3 grafiką). Advokato pasirinkimą dažniausiai lemia artimų žmonių ir pažįstamų rekomendacijos (69 proc.), rečiau jų ieškoma internetu (12 proc. – paieškos sistemose, 11 proc. – advokatų kontorų interneto svetainėse, 5 proc. – interneto portaluose ir forumuose, 2 proc. – socialiniuose tinkluose).

Lietuvos advokatūros vertinimo vidurkis kasmet didėja ir 2021 m. siekė vidutiniškai 6,79 balo. Ja pasitiki 15 proc., linkę pasitikėti 43 proc., neutraliai vertina 24 proc. Lietuvos gyventojų.

Tačiau valstybės garantuojamos teisinės pagalbos sistemos efektyvumas, apklausos dalyvių nuomone, Lietuvoje regresuoja. 2021 m. teisinės pagalbos sistema įvertinta 5,72, prieš metus – 6,11 balo. Tokia pat požūrio į teisingo teismo užtikrinimą tendencija: 5,68 balo 2021-aisiais, palyginti su 5,97 balo 2020 m.

Į klausimą, ar Lietuvoje užtikrinamos žmogaus teisės, „taip“ atsakė 7, „greičiau taip“ – 56, „greičiau ne“ – 28, „ne“ – 9 proc. respondentų. Daugiausia Lietuvos gyventojų mano, kad dažniausiai pažeidžiama teisė į privataus gyvenimo neliečiamumą (žr. 4 grafiką).

Lyginant ketverių metų apklausos rezultatus didėjo įsitikinimas, kad Lietuvoje užtikrinama asmenų lygybė prieš įstatymą. 2017 m. „taip“ arba „greičiau taip“ atsakė 40 proc., o 2021 m. – jau 50 proc. respondentų. Tačiau, palyginti su 2022 m., šis rodiklis yra 2 proc. mažesnis.

Gyventojai taip pat turi tvirtą nuomonę, kad demonstratyvus asmens vedimas su antrankiais sustiprina nuomonę, jog įtariamasis yra kaltas – taip mano 75 proc., su tuo nesutinka 25 proc. apklausos dalyvių.

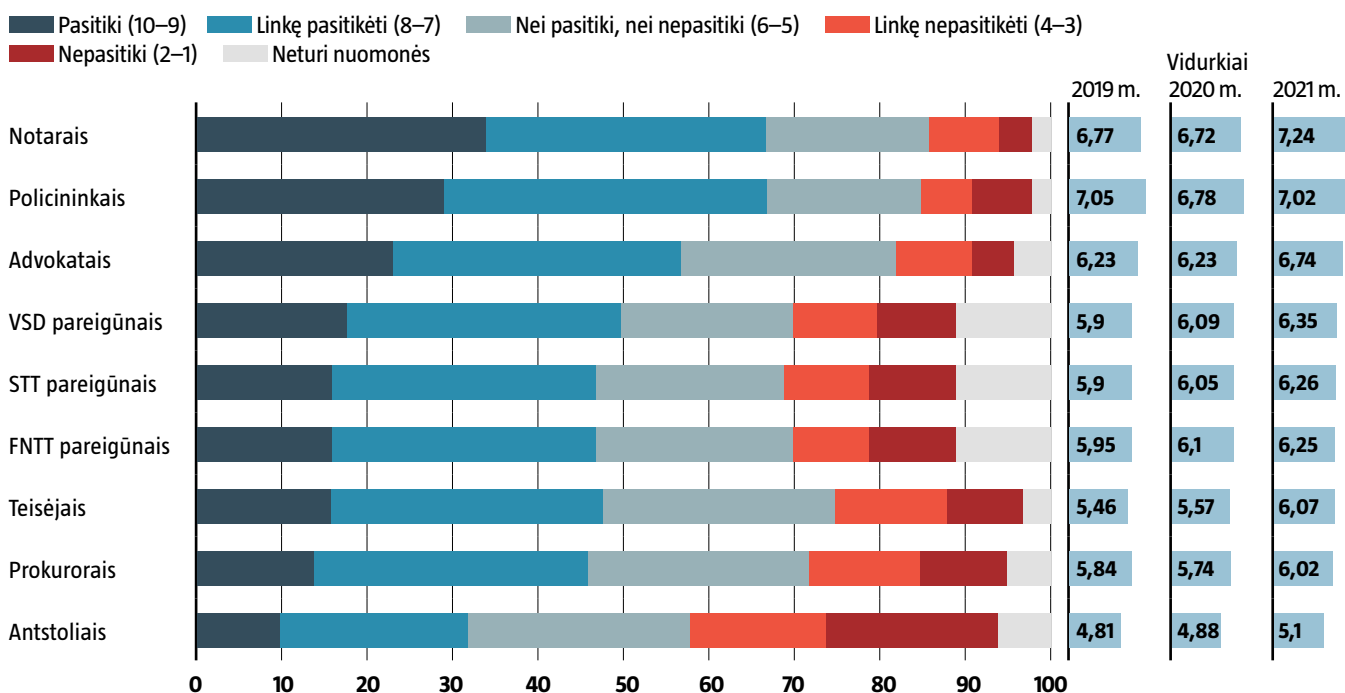
Tyrimo metu gyventojų taip pat buvo paprašyta įvertinti karantino laikotarpiu paskelbtų ribojimų proporcingumą. Atsakymai atskleidė, kad šiuo požūriu visuomenės nuomonė itin nevienalytė (žr. 5 grafiką).

Pasitikėjimo profesijų atstovais vertinimas

Kiek jūs pasitikitė žemiau išvardytų profesijų atstovais? (proc.)

Vertinimas skalėje nuo 1 (visiškai nepasitikiu) iki 10 (visiškai pasitikiu)

N = 1009 (2019 m.) N = 1013 (2020 m.) N = 1010 (2021 m.)

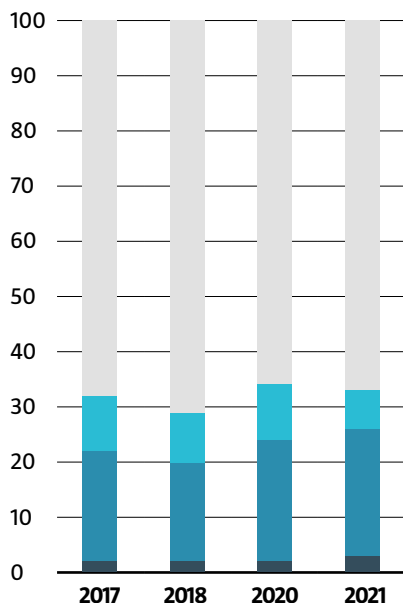

Noriu kalbėtis su advokatu

2

Ar esate naudojęsi advokato paslaugomis? (proc.)

- Taip, naudojuosi reguliariai
- Taip, teko 1–2 kartus
- Ne, nors toks poreikis buvo (yra)
- Ne, nes nebuvo tokio poreikio

Vienas neišsisuksi

3

Kokiose situacijose ir kokiomis aplinkybėmis jūs kreiptumėtės į advokatą? (proc.)

- 2021 m.
- 2020 m.
- 2018 m.
- 2017 m.

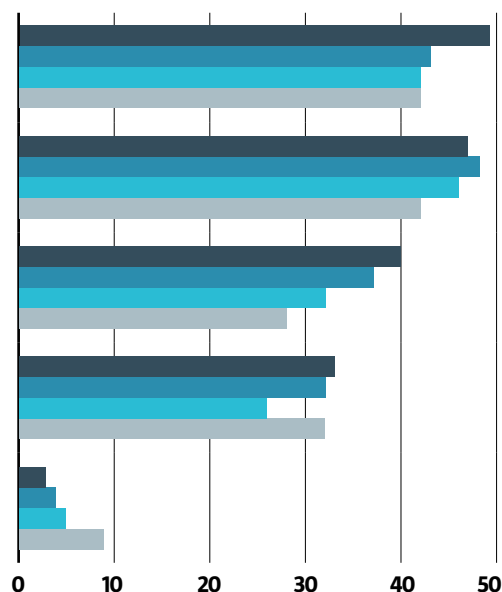
Kilus bet kokiam teisiniui ginčui, pavyzdžiui, civiliniam, administraciniam (kreipčiausi, kai byla pasiektų teismą)

Kilus bet kokiam teisiniui ginčui (kreipčiausi dar ikiteisminio ginčo nagrinėjimo stadijoje)

Kai prireiktų patarimų teisės klausimais (siekiant sudaryti sutartį ir pan.)

Tik baudžiamojoje byloje

Į advokatą nesikreipčiau jokiais atvejais

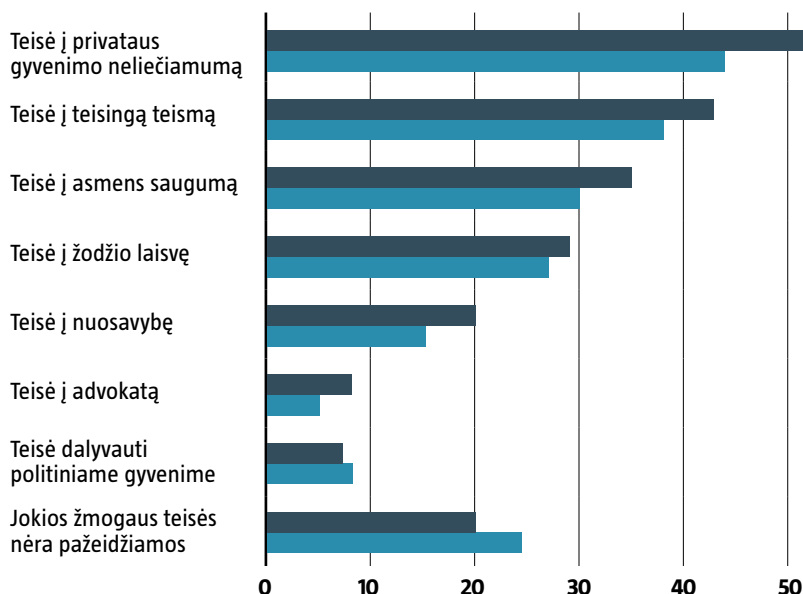

Tai tik mano reikalas

4

Kokios žmogaus teisės yra labiausiai pažeidžiamos?

- 2021 m.
- 2020 m.

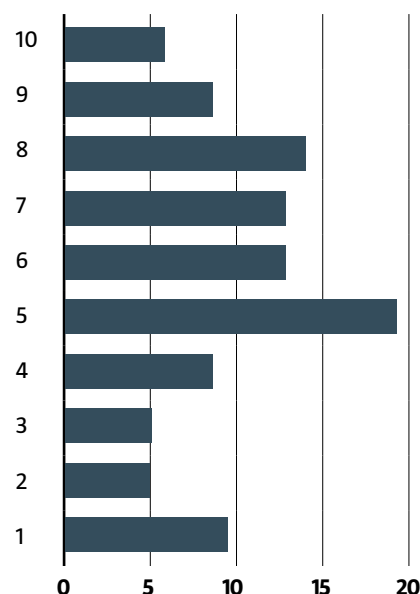

Išbandymas karantinu

5

Ar karantino laikotarpio paskelbti ribojimai buvo proporcingi (per švelnūs / per griežti) žmogaus teisių atžvilgiu?

- 1 – labai neproporcingi
- 10 – idealiai proporcingi

Vienintelis MIEGO SPA Šiaurės Europoje

„Amberton Green SPA Druskininkai“ savo klientams siūlo pasinerti į poilsį net ir dirbant

Neseniai Druskininkuose duris atvėręs „Amberton Green SPA Druskininkai“ – tai modernia prabanga ir inovacijomis dvelkiantis miego sutrikimo ir sveikatinimo centras, kuriame susipina šiuolaikiškas komfortas ir ramybės pojūtis kvapą gniaužiančioje gamtos apsuptyje. Viešbutis svečiams siūlo platų spektrą sveikatinimo paslaugų, kurios skirtos lėtiniam nuovargiui, nemigai ir išsekimui šalinti naudojant kurorto gamtos išteklius ir moderniąsias technologijas.

„Holistinis žmogaus sveikatinimas – proto, kūno ir emocinis subalansavimas – turi būti atrastas iš naujo, o gal ir visai naujai, kad skubantis šiandienos žmogus per trumpą laiką leistų sau visiškai pailsėti, juk pavargęs protas daro klaidų. Žinome, kad didžioji dauguma mūsų klientų nuolat intensyviai dirba, vieni daugiau intelektualiai, kiti fiziškai, tačiau ir vieniems, ir kitiems mes turime ką pasiūlyti. Džiaugiamės, kad esame tas viešbutis, į kurį mūsų svečiai vyksta ne tik per atostogas ar savaitgalį – jie čia dirba. Tai puiki galimybė nors trumpam savo biuro sienas pakeisti į labiau harmonizuojančią aplinką“, – sako Natalija Valentienė, viešbučio pardavimų vadovė.

KLIENTAMS SIŪLO IŠSKIRTINIUS BŪDUS PAILSĖTI

Somnariumas – gilaus atsipalaidavimo ir miego oazė – tai inovatyvios miego kapsulės, suteikiančios visiškai naujas patirtis ir kiekvieną panardinančios ramybėje.

HYPOXICO™ – simuliųotų aukštikalnių kambarys – suteikia unikalią patirtį ir nepalieka abejingų. Tai išretinto oro terapija, gydanti ir užkertanti kelią daugeliui širdies, kraujagyslių, kvėpavimo, endokrininės ir imuninės sistemos ligų. Taip pat didinanti kūno fizinę ištvermę ir adaptacinius gebėjimus. Ši metodika 2019 m. apdovanota Nobelio medicinos ir fiziologijos premija.

„Amberton Green SPA Druskininkai“ naudoja išskirtinę apšvietimo technologiją – tai į žmogų orientuotas apšvietimas, kuris padeda sinchronizuoti žmogaus biologinį laikrodį pagal paros ritmą. Toks pat apšvietimas kiek-

vieną svečių palydi ir žengiant koridoriais į kambarius, ir pačiuose kambariuose – jų intensyvumas ryte žadina, o po pietų nuramina.

Taip pat visuose kambariuose išmaniosios ergonominės lovos, kurių čiužinio paviršius prisitaiko prie žmogaus fizinio kūno siunčiamų signalų, pasibaigus dienai pasirūpina nepriylgstamu komfortu ir giliu miegu.

VIEŠBUČIO FILOSOFIJOS ATSPINDYS INTERJERO KONCEPCIJOJE

„Insomnija“ – interjero koncepcija, kurioje dera elegancija ir estetika. „Insomnijos“ efektas pasirinktas neatsitiktinai – žaidimas formomis, spalvomis, siluetais, šviesa, atspindžiais ir šešėliais sukuriant natūralaus mirgėjimo efektą, tarsi lengvai plaukiančios upės arba medžių viršūnių šnarėjimą vėjui pučiant – visa tai glaudžiai susiję su pagrindine viešbučio filosofija.

„Platus matymas yra vienas efektyviausių būdų suteikti žmogui taip lauktą kokybišką poilsį. Štai kodėl intensyviai ir detalai apgalvojome abi „medalio puses“. Mūsų viešbučio aplinka ir teikiamos paslaugos atpalaiduos ir pailsins fizinį kūną, o protiškai dirbantiems taps tobula terpe suderinti poilsį su pareigomis. Viešnagės metu visos kasdienybės pabirusios dalys bus sujungtos į vieną harmoningą visumą, ir kruopščiai atrinktais metodais žmogus atras savyje sveiką ir taip reikalingą balansą, nuo kurio priklauso ir jo visų darbų kokybė“, – teigia Džmitry Rantsevas, viešbučio direktorius.

„Amberton Green SPA Druskininkai“ kviečia nepraleisti progos ir atvykti ilsėtis. Juk, kaip sakė vokiečių aktorė Marlene Dietrich: „Gyvenimas – tai ne atostogos. Jei jūs įsisąmoninsite šį požiūrį, jūsų gyvenime atostogų bus pakankamai.“ Greitas gyvenimo tempas skatina ieškoti išeikių, todėl savo klientams viešbutis primena apie galimybę suderinti poilsį su darbu. Graži idėja, pripildyta palankios filosofijos žmogui, su profesionalų komanda priešakyje padovanos kiekvienam apsilankiusiam nepamirštamą ir maksimaliai naudingą laiką.

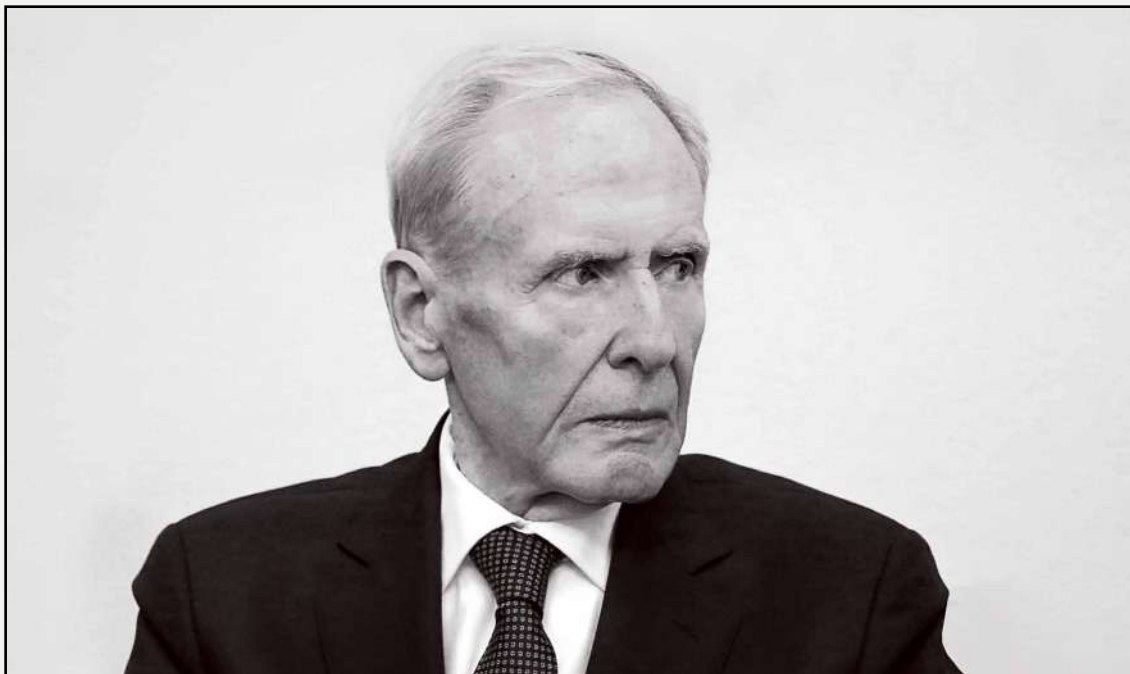

AMBERTON
Green
SPA DRUSKININKAI

www.ambertonhotels.com

Kurorto g. 3, Druskininkai, LT-66126, Lietuva

+370 313 20 007

druskininkai@amberton.lt

Kazimieras MOTIEKA

1929 m. lapkričio 12 d. Kaune–2021 m. rugpjūčio 31 d. Vilniuje

**Lietuvos Valstybės Nepriklausomybės Atkūrimo akto signataras, teisininkas, advokatas,
Advokatų tarybos pirmininkas 1999–2001 m., Lietuvos advokatūros Garbės ženklą kavalierius**

Šviesaus atminimo Kazimieras Motieka buvo drąsus kovotojas už žmogaus teises. Jo indėlis į posovietinį advokatūros gyvenimą milžiniškas – advokatas nebijojo kalbėti drąsiai ir kovoti už žmogaus teises, to mokė ir savo kolegas. K. Motieka 1949–1950 m. studijavo Vilniaus universiteto Teisės fakultete, 1950–1951 m. – Leningrado valstybiniame universitete, 1951–1954 m. – VU Teisės fakultete, įgijo teisininko kvalifikaciją. 1954–1959 m. dirbo Lietuvos TSR prokuratūros prokuroru, buvo ypatingai svarbių bylų skyriaus tardytojas, Tardymo skyriaus viršininkas. Nuo 1959 m. iki pat mirties užsiėmė advokato praktika. Buvo advokatų profesinės bendrijos „Motieka ir Audzevičius“ vyresnysis partneris (kontoros įkūrėjas). Gaudamas Advokato garbės ženklą apdovanojimą dar 2013 m. K. Motieka neslėpė, kad pasirinkti teisininko profesiją jį paskatino sovietinė „neteisė“.

Ramūno Audzevičiaus, Kazimiero Motiekos kolegos, advokato prisiminimai

K. Motieka su sovietinės sistemos veidmainiškumu susidūrė dar 1961 m., kai Klaipėdos kunigų byloje stojo ginti kunigo ir dėl to smarkiai nukentėjo, prasidėjus Atgimimui puikiai suvokė, kad norint išspręsti Lietuvos bylą – neteisėtą, prievartinį jos įjungimą į Sovietų Sąjungos sudėtį, 1940-ųjų okupaciją – Sąjūdžiui reikės teisinės pagalbos. Tai tapo pagrindiniu jo kaip asmenybės ir kaip advokato gyvenimo tikslu, dėl kurio jis niekad nesusvyravo.

Po pirmojo 1988-ųjų birželio 24 d. Sąjūdžio suorganizuoto mitingo, kuriame buvo prabilta apie norą vaduotis iš stagnacijos, K. Motieka, sušaukę atvirą Lietuvos SSR advokatų kolegijos Vilniaus

I juridinės konsultacijos susirinkimą ir pademonstravo savo aiškų pritarimą Sąjūdžio veiklai. „Pirmą didelį ir tikrą politinį pasitenkinimą pajutau 1988 m. birželį, kai tarp Lietuvos teisininkų mūsų partinė organizacija pirmoji įkūrė Sąjūdžio rėmimo grupę. Tada dar buvo daugybė draudimų. Mes susirinkom ir nusprendėm pradėti tvarkyti Lietuvos reikalus. Tikrai jaučiau satisfakciją“, – yra sakęs Kazimieras.

Nuo to laiko už kiekvieno istorinio žingsnio kelyje į laisvą Lietuvą galima atrasti ir K. Motiekos darbų. Jau pirmajame Sąjūdžio suvažiavime 1988-ųjų spalį pasakyoje kalboje teisininkas atkreipė dėmesį į tai, kaip Sovietų Sąjungos Konstitucijoje apibrėžtas mūsų suverenitetas ir kaip šį straipsnį reikėtų perrašyti.

Aktyvus teisininkas 1989-ųjų sausį per papildomus rinkimus buvo išrinktas į LSSR Aukščiausiąją Tarybą. Jis tapo ir Sąjūdžio kandidatu į SSRS liaudies deputatų suvažiavimą Maskvoje.

1989 m. vasarį įkvepiančiu pavyzdžiu tapo drąsus Kazimiero žingsnis: atsisakęs partinio bilieto ir apie tai viešai prabilęs spaudoje, taip elgtis paskatino daugelį. Ruošdamasis suvažiavimui advokatas ieškojo legalių, teisinių argumentų, kuriems Maskva neturėtų kaip paprieštarauti. „Mūsų, sąjūdiečių, tikslas SSRS liaudies deputatų suvažiavime buvo rengti pasaulio ir Rusijos viešąją nuomonę būsimam Lietuvos valstybės atkūrimui. Deputato pažymėjimas reikalingas kaip galimybė patekti į Kremlių, jo tribūną ir savo rinkėjų bei visos tautos vardu pasakyti, ko mums iš tikrųjų reikia“, – apie tų metų veiklą yra sakęs K. Motieka.

Grįžęs iš suvažiavimo, kuriame su Lietuvos atstovais siekė Molotovo–Ribbentropo pakto pasmerkimo, 1989-ųjų rugpjūčio 6 d. Šve-

dijoje, Gotlande, K. Motieka pasirašė komunikatą, kuris skelbė, kad visų pasaulio lietuvių pagrindinis tikslas yra atkurti nepriklausomą Lietuvos valstybę. Komunikatą K. Motieka pasirašė kaip Sąjūdžio Seimo tarybos narys ir Lietuvos olimpinio komiteto vicepirmininkas. Iki 1990 m. kovo 11-osios dar buvo likęs daugiau nei pusmetis ir niekas nežinojo, kuo galėjo baigtis tokia drąsa.

Antrajame Liaudies deputatų suvažiavime Maskvoje 1989-ųjų gruodį K. Motieka pasakė kalbą, kuria žavėjosi visa Lietuva. Tada pirmą kartą Maskvoje buvo drąsiai pareikalauta Lietuvos nepriklausomybės: „Tauta turi teisę reikalauti, kad Sovietų Sąjunga, kurios jėgomis iš Lietuvos buvo atimta nepriklausomybė <...>, įeigu Sąjunga tikrai persitvarko ir atsirišo nuo stalininių nusikaltimų, pirmiausia pati turi parodyti gerą valią ir imtis neatidėliotinių priemonių pabaigti šį besitęsiantį stalininį nusikaltimą ir likviduoti jo pasekmes. Kaip deputatas, Lietuvos rinkėjų vardu noriu pasakyti, kad naujos Sovietų valstybės sukūrimas, kurio siekia persitvarkymas, neįmanomas, įeigu tokios valstybės pamatai bus statomi ant neteisėto pagrindo. Todėl aš, kaip Lietuvos rinkėjų įgaliotas asmuo, kviečiu SSSR vyriausybę artimiausiu laiku pradėti oficialias derybas su Lietuvos įgaliotaisiais atstovais dėl stalinizmo nusikaltimų likvidavimo ir Lietuvos valstybės nepriklausomybės atkūrimo. Kadangi šis klausimas glaudžiai susijęs su tarptautine teise ir Europos namų statyba, šios derybos turi vykti dalyvaujant Europos ir kitų valstybių, kurių didžioji dauguma nepripažino *de jure* Baltijos valstybių įtraukimo į SSSR sudėtį, bei tarptautinių organizacijų atstovams.“

Po daug lėmusios kalbos Maskvoje, 1990-ųjų pavasarį, K. Motieka buvo išrinktas į istorinę Lietuvos SSR Aukščiausiąją Tarybą (AT), o joje tapo pirmininko pavaduotoju. Kovo 11-osios vakarą daug nulėmė ir K. Motiekos skambutis Stasiui Lozoraičiui – prašymas palaikyti AT pirmininką Vytautą Landsbergį ir paraginti deputatus priimti Nepriklausomybės Atkūrimo aktą.

Augant politinei įtampai, iš Maskvos nuolat girdint grasinimus bei reikalavimą atšaukti Nepriklausomybės aktą, 1991-ųjų sausį K. Motieka buvo paskirtas AT rūmų komendantu ir rūpinosi pastato gynyba. Po kruvinųjų Sausio 13-osios įvykių K. Motieka suskubo Kovo 11-osios aktą išgabenti iš nesaugaus AT pastato ir paslėpti pas tuometį Kauno arkivyskupą Vincentą Sladkevičių.

Tolesnę politinę K. Motiekos veiklą bene geriausiai apibūdina JAV CŽA pareigūno, apsilankiusio Lietuvoje praėjus savaitei po 1991 m. rugpjūčio pučo, žodžiai: „Jis buvo aukštas, lieknas, tylus, tipiškomis Rytų Europos inteligento manieromis. Dar daugiau, jis tarsi sujungė Šaltojo karo pabaigos dorybes: atleidimą ir susitaikymą. Po ilgamečių represijų daugelis buvusio sovietinio bloko žmonių norėjo keršto tiems tautiečiams, kurie bendradarbiavo su komunistais. Naujosios Rytų Europos vyriausybės pradėjo kasti sovietinių saugumo tarnybų archyvuose ir demaskuoti tūkstančius informatorių. Šis lietuvių politikas suprato, jog toks kraujo nuleidimas tik padidintų visuomenės susiskaldymą ir šalies viduje kurstytų emocijas, kurios buvo nenaudingos demokratiniam procesui.“

Per 1992-ųjų rinkimus, kai didele persvara laimėjo kairiosios jėgos, K. Motieka nepateko į Seimą. Jis nebuvo įsikibęs politiko kėdės. Po metų atidarė savo advokato kontorą, kuri 2003 m. išaugo į advokatų profesinę bendriją „Motieka ir Audzevičius“, iki šiol tęsiančią savo įkūrėjo pradėtą veiklą ir puoselėjančią K. Motiekos atminimo išsaugojimą.

Nepriklausomybės atkūrimo lyderis K. Motieka dažnai mėgdavo sakyti: „Po Kovo 11-osios kiekviena diena yra kaip Kovo 11-oji.“ Šis

sakinys puikiai atspindi, ką signatarui reiškė pasiekta nepriklausomybė, demokratija ir galimybė gyventi bei dirbti laisvoje Lietuvoje.

Audronės Bugelevičienės, Kazimiero Motiekos kolegės, advokatės, jo pavaduotojos Advokatų taryboje 1999–2002 m. prisiminimai

Kiekviena netektis palieka gilų pėdsaką žmonių širdyse. Kai mus paliko kolega K. Motieka, tapo nepaprastai liūdna suvokiant, kad Lietuvos advokatūra neteko vienos intelektualiausių ir iškiliausių asmenybių.

Man teko garbė dirbti Advokatų taryboje 1999–2002 m. kartu su kolega K. Motieka, kuris buvo didžiulis autoritetas ne tik advokatams, bet ir valstybės institucijoms, ir visai visuomenei.

Pažintis su kolega K. Motieka prasidėjo labai seniai, kai pradėjau advokatės stažuotę Vilniaus I juridinėje konsultacijoje. Jau tuo metu jis išsiskyrė savo advokatiška laikysena, nepaprastai aukšta vidine kultūra, plačiomis pažiūromis, ryžtingumu ir drąsa, tikėjimu advokatūros ir visos Lietuvos laisva ateitimi. Kartu su savo kartos kolegomis advokatas K. Motieka nuosekliai puoselėjo klasikinės advokatūros tradicijas ir vertybes. Tai mums, jauniems advokatams, ypač imponavo.

Vėliau tapau jo pavaduotoja Advokatų taryboje. Tuometė Advokatų taryba Lietuvos istorijoje bene pirmą kartą buvo formuojama labai ilgai – 1998 m. lapkričio 20 d. buvo išrinkti keturi Advokatų tarybos nariai, 1999 m. sausio 23 d. – likę keturi jos nariai ir tik 1999 m. gegužės 21 d. Advokatų konferencijoje išrinktas Advokatų tarybos pirmininkas K. Motieka. Atmintyje išliko prisiminimas, kaip mes, jau suformuotos Advokatų tarybos nariai, svarstėme, kaip įtikinti kolegą K. Motieką sutikti su mūsų pasiūlymu kandidatuoti į Advokatų tarybos pirmininko pareigas. Tuo metu Lietuvos advokatai reikėjo žinomo, gerbiamo ir autoritetą turinčio vadovo, kuris padėtų spręsti Lietuvos advokatams reikšmingus klausimus.

Kolega K. Motieka, turėdamas didžiulį atsakomybės jausmą ir suprasdamas, jog dėl savo didelio užimtumo nebus lengva pateisinti tokių advokatų pasitikėjimą, ilgai svarstė, bet pagaliau sutiko.

Turėdamas daug žinių, didžiulę patirtį, būdamas įžvalgas ir racionalaus mąstymo, Advokatų tarybos pirmininkas K. Motieka labai sėkmingai ėmėsi spręsti advokatai svarbius profesinius klausimus. Jo žinomumas ir autoritetas padėjo Advokatų tarybai sėkmingai pasiekti užsibrėžtus tikslus, priimti Advokatų tarybos pastabas ir pasiūlymus dėl įvairių įstatymų projektų, kurie buvo svarstomi Seimo Teisės ir teisėtvarkos komiteto posėdžiuose bei kitose institucijose ir turėjo esminę reikšmę Lietuvos advokatai.

Kolega K. Motieka buvo įsitikinęs Lietuvos advokatūros tarptautinio bendradarbiavimo svarba. Jis vienas pirmųjų palaikė Lietuvos advokatų siekius dalyvauti tarptautiniuose renginiuose, jo vadovaujama Lietuvos advokatų taryba bendradarbiavo su įvairiomis Europos Sąjungos institucijomis, kitų valstybių advokatų asociacijomis ir teisininkų draugijomis. Ypač reikšmingas Lietuvos advokatai buvo 2001 m. gegužės 3 d. įvykęs Tarptautinės advokatų asociacijos Šiaurės ir Baltijos šalių advokatų vadovų regioninis susitikimas, kurį organizavo Lietuvos advokatų taryba.

Kolega K. Motieka itin džiaugėsi, kai į Lietuvos advokatūrą įsiliejo daug gabaus ir iniciatyvaus jaunimo. Lietuvos advokatūros ateitį jis siejo su jaunimu, vylėsi, kad jaunieji advokatai saugos advokato profesijos savarankiškumą, nepriklausomumą, tradicijas, savo darbais garsins Lietuvos advokatūrą ir rašys naujus Lietuvos advokatūros istorijos puslapius.

Jonas KAIREVIČIUS

1940 m. lapkričio 24 d. Mišeikiuose (Tauragės r.)–
2021 m. liepos 13 d. Kaune

Lietuvos teisininkas, advokatas, Lietuvos advokatūros Garbės ženkle kavalierius, Lietuvos teisininkų draugijos narys, iškilus eruditas, aktyvus visuomenės veikėjas

Šviesaus atminimo Jonas Kairevičius buvo ryškus advokatūros narys, advokato profesijai paskyręs 54 metus – iš visų praktikuojančių Lietuvoje advokatų buvo praktikavęs ilgiausiai. J. Kairevičius buvo išrinktas Lietuvos advokatūros Advokatų tarybos nariu, Lietuvos advokatūros Advokatų garbės teismo nariu ir pirmininku 2005–2008 bei 2014–2018 m. kadencijose. Aktyviai bendradarbiavo su Vytauto Didžiojo universiteto akademinė bendruomene – studentams skaitė viešas paskaitas, dalyvavo Teisės fakulteto organizuojamuose renginiuose. Savo asmenybės pavyzdžiu ir darbais demonstravo aukštus profesinius standartus, ugdė jaunosios kartos suvokimą apie pamatinių vertybių – žmogiškumo, kūrybiškumo, laisvės – svarbą teisininkui.

Jono Saladžiaus, Advokatų garbės teismo pirmininko, Jono Kairevičiaus kolegų prisiminimai

Advokatas J. Kairevičius buvo aktyvus Lietuvos advokatų bendruomenės narys, iškilus visuomenės veikėjas, kurio intelektualinis įnašas kuriant nepriklausomą advokatūrą yra labai vertinamas. Jis reikšmingai prisidėjo prie advokatų savivaldos stiprinimo ir gero advokato vardo puoselėjimo. Mano artima asmeninė pažintis su šia iškilia asmenybe įvyko dirbant išvien Advokatų taryboje ir Lietuvos advokatų garbės teisme.

Itin vertingas Jono palikimas Lietuvos advokatūrai – indėlis kuriant nepriklausomos Lietuvos advokatų etikos standartą. Jis nuoširdžiai domėjosi advokatų etikos klausimais, ieškojo atsakymų į sudėtingus ir nevienareikšmiškus advokato ir kliento, advokato ir visuomenės, advokato ir valstybės institucijų bei advokatų tarpusavio santykių klausimus.

Siekė, kad advokatų elgesys būtų puikus pavyzdys visuomenėje, ir tikėjo, kad advokatų įvaizdis yra neatsiejamas nuo intelektualaus, darbštaus, uoliai žmogaus teisės ginančio ir ateinančio kitam į pagalbą asmens. Todėl rūpestingai, atsakingai ir kruopščiai atsižvelgė į nagrinėjamas drais-mės bylas. Etikos pažeidimus vertino kaip grėsmę Lietuvos advokatūros ir advokatų reputacijai bei geram profesiniam vardui, todėl buvo labai principingas, vertindamas bet kokius nukrypimus nuo etikos standarto.

Kartu Jonas buvo labai kuklus ir subtilus žmogus. Niekada nesididžiavo savo pareigomis, titulu ar ypatingu statusu. Savo nuomonę išsakydavo tik išklauses kitus. Jo gebėjimas suprasti buvo svarbus ieškant bendrų sprendimų ir kompromiso. Savo prasmingomis išvalgomis ir argumentais visada sugėbėdavo papildyti kolegų nuomonę ir rasti susitarimą. O svarbiausia, savo pareigas Lietuvos advokatūroje advokatas atliko iki paskutinio atodūsio, net sunkiai sirgdamas, ir tuo tik dar labiau kėlė pasididžiavimą juo, sustiprino kolegų pasitikėjimą. J. Kairevičiaus pagarbus elgesys ir iškilios asmenybės portretas išliks gyvas visų Lietuvos advokatų bendruomenės narių širdyse ir prisiminimuose.

Eglės Dargvainės, advokatės, ilgametės Jono Kairevičiaus padėjėjos prisiminimai

„Kas tu esi, aš buvau; kas dabar esu, ir tu būsi.“ (Quod tu es, ego fui; quod nunc sum, et tu eris.)

„Advokato profesija, mano galva, yra takto menas“, – ne kartą savo viešose kalbose yra pabrėžęs advokatas J. Kairevičius. „Remdamiesi dor-ybių etikos principais galime tvirtai pasakyti, kad advokatas ne „gali“, o „privalo“ būti geras (doras) žmogus.“ O norint tapti geru advokatu, pasak J. Kairevičiaus, būtinas pašaukimas: „Advokatūra yra ne amatas, ne verslas, o kūryba, šiai profesijai reikia pašaukimo. Kūryba yra visa advo-kato veikla, jei jis ją atlieka nepaviršutiniškai. Tai – kuo plačiausia erudici-ja, sugėbėjimas bendrauti, įsiklausyti ir išgirsti, pastebėti.“

Kiekvienas, kas pažinojo advokatą J. Kairevičių, pritaris minčiai, kad tokį pašaukimą „būti advokatu iš didžiosios raidės“ Jis turėjo. Būtent šioje profesijoje atsiskleidė advokato J. Kairevičiaus erudicija, gebė-jimas bendrauti, kūrybiškumas ir meilė lietuvių kalbai. J. Kairevičius mokėjo net keletą užsienio kalbų, kai kurias mokėsi savarankiškai ir gebėjo jomis konsultuoti klientus. Tačiau lietuvių kalbai skyrė ypatingą dėmesį: visi Jo rašyti dokumentai buvo aiškūs ir konkretūs, o sakomos viešos kalbos skambėdavo sklandžiai ir įsimintinai. J. Kairevičius buvo labai tolerantiškas ir geranoriškas, tačiau visada pabrėždavo, kad pir-miausia reikia gebėti taisyklingai ir suprantamai kalbėti ir rašyti valsty-bine kalba, o tada jau galima girtis ir kitų kalbų mokėjimu. Advokatas rašė įvairius tekstus, bet įsimintiniausi – linksni ir sarkastiški, kartu labai nuoširdūs bei slepiantys gilią potekstę „Pašnekesiai“, spausdin-ti žurnale „Lietuvos advokatūra“, kurį taip mėgo, kuriuo džiaugėsi ir tam tikra prasme didžiavosi.

Man teko garbė pažinoti advokatą J. Kairevičių 20 metų. Pirmą kar-tą sutikau Jį Teisinės pagalbos centre, kuris buvo įkurtas kaip Vytauto Didžiojo universiteto Teisės fakulteto studentų praktikos vieta. Šiame centre dirbo J. Kairevičius ir Antanas Markūnas. Abu profesionalūs teisininkai, padėję studentams gilintis į praktinius teisinio darbo as-pektus. Laikas, praleistas kartu su advokatais teikiant konsultacijas, buvo ne tik neįkainojamas, bet ir paskatino pasirinkti advokatės pro-fesiją. Galimybę tapti advokate man suteikė advokatas J. Kairevičius, į kurį išdrįsau kreiptis su prašymu tapti jo padėjėja. Advokatas J. Kaire-vičius buvo nuostabus mokytojas ir patarėjas, jautrus ir tolerantiškas, etiškas ir moralus, kuris gerbė savo profesiją ir visus žmones, kuris mylėjo savo šeimą ir savo mokinius.

TEGUL KALBA SKAIČIAI

Pirkite žurnalą internetu prenumeratoriai.lt

LEISKITE SAVO ODAI ŠVYTĖTI
SU JUVEDERM® VOLITE

Allergan Aesthetics
an AbbVie company

Daugiau informacijos www.juvedermit.lt
LT-JUV-210104 | Parengimo data 2021 m. lapkritis

 Juvéderm®
VOLITE®